

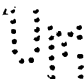
Ny Minerva

Minerva,

et

Maanedsskrivt.

Julii, August og September

1787.

Kiøbenhavn.

Trykt hos Johan Frederik Schultz.

Kongelig Universitets Bogtrykker.

Indhold.

For Julii Maaned.

For August Maaned.

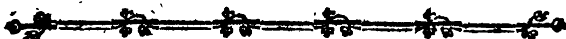
For

For September Maaned.

Minerva,

for

Julii Maaned 1787.

Om Mynten og Banken i Sverrig.

For at giøre sig et rigtigt Begreb om Mynten i Sverrig, og Bankopengenes Indførelse der, er det nødvendigt at vide i Forveien, at Sverrig fra fordums Tid af har havt to Myntslags: en virkelig eller courserende, og en Regnings- eller indbildt Mynt. Hiin var Speciesmynten; denne regnede efter Kobberdalere, og Rigsdaleren blev efter Coursens Beskaffenhed vurderet høiere eller lavere efter Kobberdalere. Paa en Kobberdaler gaae fire Mark, og tre Kobberdalere udgiøre en Daler Sølvermynt.

Sex Daler Kobbermynt kaldes en Plade; dog har en Plade aldrig havt noget fastslaaende Værd; men dette rettede sig efter det indvortes Gehalt, altsaa efter den Mængde Plader, der myntedes af et Skippund Kobber; og dette varede saalænge til Speciesdaleren fik et fastsat

 Værd.

Værd. Heraf seer man nu, at uagtet Kobberpenge circulerede, Regningen efter Kobberdalere dog stedse var idealsk, og Pengenes eller Kobberets sande Værd courserede i Speciesmynt.

De første Kobberpenge, som de have været brugelige i de nyere Tider, havde deres Oprindelse i det syttende Aarhundrede, og i Aaret 1625 blev et Skippund Kobber udmyntet til 150 Dalere eller 600 Mark; den gang gieldte en Rigsdaler Banko 15 Mk. eller $3\frac{3}{4}$ Dlr., altsaa Skippundet Kobber 40 Rdlr. Bko. I Aaret 1649 blev et Skpd. Kobber udmyntet til $187\frac{1}{2}$ Dlr., og 1661 til 225 Dlr. Coursen steeg 1649 til 16 Mk., og 1655 i den polske Krig til 19 Mk.

I Aaret 1674 blev et Skpd. Kobber udmyntet til 270 Dlr., og 1675 til 300 Dlr., Coursen steeg til 27 Mk.; altsaa gieldte et Skpd. Kobber $44\frac{4}{9}$ Rdlr. Bko., og en Rdlr. Bko. $6\frac{3}{4}$ Dlr. Kobbermynt.

I Aaret 1681 blev en Plade eller 6 Dlr. regnet til en Rdlr. Bko.; Coursen faldt altsaa til 24 a 25 Mk., eller 6 Dlr. til $6\frac{1}{4}$ Dlr. De couserende Penge vare imidlertid Sølvmynt.

Den i Aaret 1700 udbrudte Krig foraarsagede nogen Forvirring i Coursen, der snart var 25, snart 27 Mark; og da Kobberet ved de ungerske og norske Miners Forfald steeg 50 % i Prisen;

lod

lod Carl den Tolvte i Aaret 1700 igien slaae Plader, og Skpdet udmynte til 540 Dlr. Coursen gik til 38 Mk., eller Rdlr. Bko til $9\frac{1}{2}$ Dlr. Kobbermynt. Skippundet Kobber gieldte altsaa $56\frac{16}{19}$ Rdlr. Bko.

I Aarene 1716 og 1717 opstode Mynttegnene, da 30,000 Ddlr. S. M. udmyntedes af et Skpd. Kobber, og efter denne Værdie myntedes 37 Millioner Daler Sølvermynt; men i Aaret 1719 nedsattes 1,200,000 Dlr. Herved steeg ikke allene Coursen til 41 Mk., men al Sølvmynt forsvandt af hele Sverrig.

Fra Aaret 1710 til 1715 vare 20,594 Skpd. 9 Lpd., $16\frac{3}{4}$ Mk. Kobber bleve nu prægede til 11 Millioner 123,371 Daler Kobbermynt, og besuden endnu 1,800,000 Daler i ustemplede Plader i Omløb, tilligemed 67,032 Plader til 402,197 Dlr. Kobbermynt af Metal, som man i Aaringerne 1714 til 1718 havde smeltet sammen af Trophæer.

Til Rundstykkerne, eller Smaamynten, bles 1719 Skpdet Kobber udmyntet til $937\frac{1}{2}$ Dlr., og 1730 til de enkelte, og 1743 til de dobbelte Slantar Skpdet udmyntet til 900 Dlr. Kobbermynt. Dette er den endnu i Sverrig coursserende Kobbermynt.

Adskilligt Guld og Sølv, som kom ind ved franske Subsidier, og paa andre Maader i Sverrig, satte Coursen i Aaret 1720 paa 36 Mk., eller en Bko Rdlr. paa 9 Dlr. Kobbermynt.

Af disse Datis er det tydeligt, at Banko-Rigsdaleren steeg og faldt efter Kobberets Priis og Coursen.

1633 var nemlig en Rd. Bko ansat til
3 Dlr. eller 12 Mk. K. M.

1643	. . . .	$4\frac{1}{2}$ —	. 18 — .
1666	. . . .	$4\frac{7}{8}$ —	. $19\frac{1}{2}$ — .
	eller 52 Øre Sølvermynt.		
1681	. . . .	6 —	. 24 — .
	eller 64 Øre S. M.		
1715	. . . .	9 —	. 36 — .
	eller 3 Dlr. Sølvermynt.		

I den følgende Tid kom Myntvæsenet i stor Forbindelse med Banken; og ligesom 1715 alt Sølvet blev fordrevet af Sverrig ved Kobberet, saaledes bragte Bankosedlerne siden alt Kobberet ud af Landet. Jeg maae derfor blande Efterretningerne om Mynterne med en historisk Anmeldelse af de med Banken foretagne Operationer, fordi begge Materier tilsidst støde sammen.

Banken i Stokholm blev allerede oprettet 1657 for at holde Kobberet i vedbørlig Priis, og derfor grundet paa myntede Plader. Men den

fik

fik først sin egentlige Form paa Rigsdagen 1688. I Begyndelsen havde Banken kun Laane-Banko-sedler, eller Banko-Attester for i Banken deponerede Species, Kobber, Guld og Sølv. I Aaret 1726 bleve i Stedet for Banko-Attester indførte Banko-Transportsedler, og disse holdt sig 8 Aar i saadan Credit, at Banken med dem indvexlede omtrent 60 Tdr. Guld i Plader, og at Forskiellen imellem Papiir og Banko kun var omtrent 3 Procent.

I Aaret 1734 blev fastsat paa Rigsdagen, at Banken maatte laane paa Hypotheker. Disse Laan begyndte 1736, og bleve fortsatte til 1760 under adskillige Modificationer, saa der i alt udgik af Banken

1736 til 1738	- -	2158195	Dlr. K. M.
1739 - 1743	- -	54000000	- -
1744 - 1747	- -	36671610	- -
1748 - 1756	- -	178678195	- -
1757 - 1760	- -	205821992	- -
1761 - 1762	- -	112996374	- -
		590,326,366	Dlr. K. M

Hvilken Summa af Zettersten i hans märkvärdiga Anmärkningar om Mynt och Banker S. 13 noget anderledes angives, og udgiør over 196 Tønder Guld, eller næsten 33 Millioner Bank Coursen regnet til 72 Mk. Disse Summer va deels blevne udlaante i Plader, deels i Bank

 sedle

sedler. Herved kom den store Mængde Bankosedler i Omløb, som befordrede det svenske Myntvæsens Forfald, hvor meget det end syntes, som om man blot laanede til Jernværks-Eiere, til Fabriker, og til Kronen. Følgerne viiste sig snart.

I Aaret 1734 tilbød nogle hollandske Kiøbmænd sig at tilkiøbe sig alle Plader til 9 Dlr. med en Rigsdaler Banko for Stykket, og den gang blev det dem afslaaet, fordi man ikke vilde lade Kobberet gaae ud af Landet.

I Aaret 1736 maatte man alt tillade at udføre Plader mod en vis Recognition; og 1738 blev ikke allene Recognitionen ophævet, men endog en Udførsels-Præmie af 10 Procent tilstaaet paa Plader. Herpaa blev 13¾ Million Daler Kobbermynt udførte i Plader.

Denne Pladernes Falden kom af det, Bankopengenes Værd steeg, hvilket foraarsagedes ved Sedlernes Mængde, der ikke, som man havde haabet, blev anvendt til det Nødvendige, og Minernes Exportation, men til en overflødig, ved den indbildte Penge-Overflod overmaade stegen Luxus. Deraf kom det formodentlig, at man ved Pladernes Udførelse ikke naaede den ønskede Virkning: at skaffe Sølv til Sverrig.

Som flere Sedler kom i Omløb, steeg Coursen

1738 til	37 Mk. eller i Rd. Bko til				$9\frac{1}{4}$ Dlr. K. M.			
1741	41 —	-	-	-	$10\frac{1}{4}$	-	-	
1744	47 —	-	-	-	$11\frac{3}{4}$	-	-	
1746	48 —	-	-	-	12	-	-	

Alt i Aaret 1745 var Banken ganske blottet for Kobber, og forbød derfor at forlange Plader for Sedler. For at hielpe sig, bleve smaae Transportsedler giort paa 6, 9, og 12 Dlr. Kobbermynt, hvilken Indretning kostede Banken 4 Millioner.

Banken troede at kunne standse det Onde, naar en fast Cours blev antaget. Den derom udkomne Forordning af 26de Martii 1745 blev imidlertid ophævet den 28de April 1747.

I Stedet for det blev den 12te December oprettet et Vexelcomtoir, og dette overdraget at holde Coursen, hvortil Kronens Vexler paa Hamborg til en fastsat Priis, 2 til 3 Tønder Guld af Banken til fri Disposition, og aarlig 450,000 Dlr. for Omkostningerne bleve anviiste. Dette Comtoir holdt sig i sin første Form til 1756, og havde 1752 sat Coursen ned til $35\frac{1}{4}$ og 1756 til 38 Mk; men derimod blot i Aarene 1755 og 1756 faaet af Banken 3000 Ducater, $4776\frac{1}{2}$ Skpd. Kobber, og 200000 Rdlr. Banko. Desuagtet kunde Contoiret ikke bestaae, da Kiøbmændene altid trak paa 41 og 42 Mk. Derfor, da det

den 13de Octbr. 1756 fornyede sin Contrakt paa 4 Aar, og forbandt sig til at holde Coursen til 38 Mk., maatte, foruden de anførte Fordeele, tilstaaes dem 800000 Rdlr. Bko til 36 Mk., og aarlig 240000 Dlr. K. M. til at betale Renterne af optagne 600000 Rdlr. Dette Løfte blev allerede brudt den 19de November; Comtoiret traadde tilbage, efterat det havde nydt eet Aars Fordele, og Coursen steeg til 42 Mk. pr. Rdlr. Bko.

Den Forlegenhed, Regieringen da befandt sig i, fik den til at indlade sig med Kiøbmand König, og hans Associerte; men alt efter tre Maaneders Forløb fattedes man Vexler, skiøndt König havde faaet 2 Tønder Guld i Plader, og 1500 Skpd. Kobber i Brændeviinspander. Ved Manglen paa Vexler steeg Coursen til 56 Mk., eller en Rdlr. Bko til 14 Dlr. K. M.

Herpaa fornyede Kronen den 1ste Junii 1758 sin Contrakt med Vexelcomtoirets forrige Associerte under den Betingelse, at holde Coursen i 50 Mk. Til denne Cours bleve de franske Subsidier dem overladte, og desuden $9\frac{3}{10}$ Tønder Guld af Banken tilstaaede. Denne Operation blev alt i følgende Aar stødt over Ende, og Coursen blev i Aaret 1758 nedsat til $50\frac{1}{2}$ Mk. 1759 steeg Coursen til 54 Mk., eller en Rdlr. Bko til $13\frac{1}{2}$ Dlr. K. M.; 1760 i Februario til

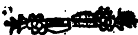
$62\frac{1}{2}$

62½ Mk., eller en Rdlr. Bko til 15⅝ Dlr. K. M. Strax derpaa endnu til 68½ Mk. eller en Rdlr. Bko til 17⅛ Dlr. K. M., og efter Jerntorvet i Kristinehamn i samme Aar til 75 Mk., eller Bankorigsdaleren til 18¾ Dlr. K. M. Heri var Krigen i Pommern, og de der myntede Penge Skyld, som vare saa slette, at Kronen, som Entrepeneurerne regnede dem for høit an, tabte 391487 Rd. Bko derpaa, uagtet den fik 37014 Rd. Bko i Mynteskat.

For at undersøge Aarsagen til den saa hurtig stegne Cours blev sat en Commission, under den berømte Nordenkrands's Præsidio. Denne indsaae, at Bankens Laan vare Skyld i Ulykken. Man fandt, at Vexelcomtoirerne havde kostet Staten og Banken 122$\frac{1}{12}$ Tønder Guld til ingen Nytte.

Efter denne Beregning blev Contrakten opsagt det da værende Vexelcomtoir. I Aaret 1762 bleve Laan i Banken forbudne; men da de indtil den Tid stedse vare tiltagne, og Regieringen tabte anseelig paa de til Pommern oversendte Penge, steeg Coursen 1762 til 108 Mk., eller Rdlr. Bko til 27 Dlr. K. M., og holdt sig i de følgende Aar imellem 96, 80, og 74 Mk.

Nu saae man Nødvendigheden af, at trække Banksedler ind. Nogle foresloge at sætte Cour-

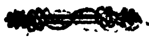
sen paa 72, siden Bankosedlerne virkelig vare siunkne til 50 g; men man forkastede det den gang, siden man endnu holdt for, det vilde have seet ud som en Bankerotte (endskiønt Bankerotten, eller Bankens Accord med Publikum alt var skeet ved Bankosedlernes slette Værd), og siden man var mere bange for Navnet, end for Tingen, som saa ofte hænder sig i Verden. I Stedet for at følge Tingenes Natur, greb man altsaa til ganske falske Forholdsregler.

Paa Rigsdagen 1765 blev altsaa besluttet, efterhaanden at skaffe Coursen igien ned til 36 Mk., som var Bankosedlernes oprindelige Værd; og i Aaret 1767 blev det paalagt Vexelcomtoirernes Associerte, at betale Staten 31 Tønder Guld tilbage inden 4 Aar.

Det blev ydermere forordnet, at Told og Tiende af Jern og Allun skulde betales i Speciesmynt efter Coursen. Det var i sig selv ikke ubilligt, men alt for partialt. Ved dette og ved andre Midler saae Banken sig i Stand til, i Aaret 1766, at indfrie 100 af de den Tid i Roulance værende 500 Tønder Guld i Bankosedler.

I Aaret 1767 blev Coursen ved en Forordning nedsat fra 66 til 42 Mk. En saadan Forandring var voldsom, og drog Statens Skade og mange Undersaatters Ødelæggelse efter sig.

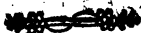
Al

ns Gield blev forøget en tredie Deel, ja indtil det Halve, og derfor kunde denne Operation ikke bestaae; Coursen gik igien til 60, og endelig til 72 Mk.

Man havde haabet, ved at nedsætte Coursen eller Papiirpengenes Værd, og forhøie Metallernes, at bringe en Mængde Sølv og Kobber i Circulation. Men man fandt sig bedraget i sit Haab; og da nu Bankosedlerne bleve eene i Circulation, kunde deres sande Værd ikke bestemmes ved andet, end ved deres Forhold mod Banko. Dette skede i Aaret 1777, da i Sverrig Species-Sølvmynten igien blev indført, og Papiirpengenes den Tid gieldende Cours derved blev lagt til Grund *). Efter denne Cours gik 72 Mk. paa en Rdlr. Banko, eller i K. M. 18 Dlr., og i Sølvmynt 6 Dlr. Sex Dlr. Sølvmynt, eller 18 Dlr. Kobbermynt i Papiir gieldte altsaa siden den

*) I Afvestá er fra 1750 til 1766 af Garkobber aarlig — det ene Aar i det andet beregnet — udmyntet noget over 1606 Skpd. Plader, og 155 Skpd. Slanter, og i alt fra 1730 til Enden af 1762, 14312 Skpd., 3 Lpd., 10½ Pd., til 12,890,958 Dlr. 20 Øre K. M. Efter denne Angivelse er et Skippund blevet udmyntet til meer end 900 Dlr., hvilket, naar Skpdet, efter da værende Priser, regnes til 48 Rdlr. hamborgsk Banko, (S. Tanzler S. 259), bestemmer en Rdlr. Bko til noget meer end 18 Dlr. K. M. Denne Priis er antaget ved de nu indførte Speciespenge.

den courserende Speciesmynt en Rdlr. Banko, altsaa 50 Procent ringere, end i Aaret 1726, da de først bleve udgivne, som vi tilforn have seet, da vi anførte Coursen; og da nu Kronindkomsternes Betaling maatte skee i Speciesgehalt, fordobledede Regieringen ved at beholde Indbetalingen, og fordoble Gehaltet sine aarlige Indkomster. Nogle paastode derfor, Banken havde til Statens Bedste giort en Bankerot, og givet deres Creditorer 50 Procent. Denne Bebreidelse var imidlertid ugrundet. Papiirpengene vare i mange Aar af ingen hævet til bedre Priis, end nu, en Rdlr. Bko til 18 Dlr. S. M. Altsaa kunde ingen Eier nu besvære sig, at han maatte tage dem for denne Priis; men Kronen, hvis Indkomster egentlig skulde have været betalte i Species, og som nu kun fik 9 Dlr. K. M. eller 3 Dlr. S. M. for Bko Rdlr., var virkelig skilt ved den halve Deel af sine Indkomster, undtagen saavidt der i Forveien var anordnet, at betale Afgifterne i Bko Penge.

Dette er en kort Forestilling af den svenske Mynthistorie, der, som man seer, har meget overeensstemmende med vores. Saalænge Sverrig har Species S. M. nok i Omløb til at realisere Papiirspengene, kan den giorte Operation bestaae; hvoraf, synes mig, den Slutning sikkert

kert kan drages, at de ædle Metallers sande Priis er, den eeneste sikkre Grundvold ved alle Mynter, det er Banko Pengenes Værdie, og at alt, hvad der substitueres de ædle Metaller, som Smaae-mynt, Papiirpenge, Kobbermynt o. s. v., kan kun faae sit sande Værd efter sit relativiske Forhold til Bko. Penge, og altsaa ingen fast Priis maae bestemmes, uden for Værdien efter Species, eller Bko. Mynt. Dette giorde man 1777 i Sverrig, og vil man der kunne udføre det, saa-længe der er Sølv nok i Landet.

Saa vidt har jeg fundet samle Coursens og Myntforfaldets Historie i Sverrig af Skrifter og mundtlige Efterretninger i Stokholm Aaret 1778. Hos Skribenterne møde adskillige Vildfarelser, eller Afvigelser, der have forledet de bedste imellem dem til Forvirringer og Urigtigheder. Hvordan det er gaaet i Sverrig siden 1778, er mig ubekiendt. Kun een Anmærkning maae man endnu tillade mig. Skiøndt Sølv, eller, hvilket er det samme, Bankopenge, naar det rigtig er erhvervet, og ikke indført af fremmede Miner, er det eeneste Middel til ikke at forstørre Pengemassen i Staten mere, end Forholdet med det reelle Værd, og Statens derefter beregnelige Nødvendigheder tillade, saa have vi dog Papiirpengene at takke for en Ting, der er me-

ret

get vigtig for Menneskeligheden, og som, saavidt jeg veed, endnu ikke nokfom er paaskionnet. Det er, at Papiirpengene, hvortil jeg her ogsaa regner Statsobligationer, forvisse os om Fred. Engellands og Frankerigs Nationalgield, og Nordens Papiirspenge giøre et Fredsbrud alt mere og miere umuelig; og saa kunde vi sige med Tasso: di mezzo l'orrore esce il diletto; saalænge nemlig alle Staterne ere eenige i, saaledes at giøre sig vaabenløse.

De efterhaanden af Sverrig forsvundne Penge bestaae, efter Zetterstén S. 68, af følgende Summer:

Sølv af Minerne fra

1696 til 1754 „ 125,400 Mk. fiint.
1633 „ 1754 „ 1,177,091 Skpd. 13½ Lpd. Kobber til 2120 Tønder Guld *)
1710 „ 1763 „ 139,064 Skpd. Kobber i Plader, og
14,312⅕ Skpd. i Slanter til 200 Tdr. Guld.
1731 „ 1762 i anden Mynt 378 Tønder Guld.

A. Hennings.

Tale,

*) En Tønde Guld beregnes her efter den svenske Regnemaade til 100000 Dlr. S. M., altsaa i Species 16666⅔ Rdlr. Mængden af de i Sverrig circulerende Bankosedler regner Zetterstén til 400 Tønder Guld, eller 6 Millioner 666,666 Rdlr. Species; og det er at formode, at den siden Aaret 1766 ikke er bleven formindsket.

Tale,

holden i Helsingøers latinske Skole ved en ny Lærers Indsættelse.

En Moder, der nyeligen havde seet det meest rørende Beviis paa sine tvende Sønners ømme Kierlighed, udbad dem, som Herodot fortæller, af Gud det største Gode, der kan hændes et Menneske. De lagde sig derpaa til Hvile i Templen, og sov hen: og disse priser den vise Solon lyksalige. At tænke sig Døden som en Belønning for ædle Handlinger, er en stor Tanke; og stor var uden Tvivl den Siel, som tænkte den først. Den forudsætter dyb Kundskab om Verden og det menneskelige Hierte, stor Fornuftens Styrke, stor Forstandens Magt over Sandserne, forklarer os meget i Forsynets Regiering, der ellers maatte synes os ubegribeligt, og er i Stand til at trøste os ved vore Venners Grave, naar vi allene besidde den Uegennyttighed, at deres Vinding hos os kan opveie vort eget Tab. — Fra denne Side er det ogsaa, vi billigen bør betragte det dobbelte Dødsfald, som denne Skole allerede for længe siden har beklaget. Ved deres Sæder, Flid og Lærdom havde disse Mænd en billig Forpring paa vor Høiagtelse og vor Erkiendtlighed. Hvor meget de deraf levende have opbevaaret, og hvad vi maaskee endnu ere blevne dem skyldige, vil jeg heller

heller forbigaae, end ængsteligen undersøge. Opløftede ved deres Død over Jordiskes Kaar, erholde de nu den Belønning, som de forhen favnede, og forlange rimeligviis ligesaa lidet vore Lovtaler, som de misunde os deres Exempel. — Dog, er ei denne Solons Tanke maaskee mindre sand end glimrende, mere skikket til at opvække Forundring end Overbeviisning? Lader os prøve den noget nøiere. Enten mangler Dyden aldeles Belønning, eller gives den først efter Døden. Ved Guld og Ærestitler er det ikke, Forsynet opmuntrer til dens Udøvelse, ligesom nogle, uden Tvivl velmeenende, men lidet indsigtsfulde, Personer i vore Dage have forsøgt at giøre. Den ægte Dyd foragter saadanne Belønninger, og troer sig derved fornedret. Men Pøbelen, der beundrer allene hvad der glimrer, lærer af Egennytten at bruge Dydens Maske, og snapper begierligen efter en Krands, som den sande Fortieneste gierne skyder fra sig. Vi give Dagløneren Penge, fordi det hverken er hans Pligt at arbeide for intet, eller en Dyd at hungre; og i alle de Tilfælde, hvor man allene betragter Handlingen selv, men ei dens Bevæggrunde, er det ligegyldigt, hvorledes man belønner, naar kun det skeer, som man derved ønsker udrettet. Langt anderledes er det med saadanne Gierninger, hvis Priis allene bestemmes af Hiertets Godhed. Vil

man

man dertil betiene sig af Egennyttens Opmuntringer, saa bliver der for det første imellem de Handlendes Hensigt og disse en selsom Strid, og man staaer dernæst Fare for, saaledes at qvæle de ædleste Følelser. — Det er ingen ganske fremmed Anmærkning, at mange ved utidige Belønninger selv bestikke deres Tieneres Troeskab, at et simpelt Bifald er uegennyttige Handlingers egentligste Løn, og at vi da fornemmelig bør sætte vor Goddædighed Grændser, naar vi, ved saadant Forhold opfordrede, vare meest beredte til at udøve den. I Roms og Grækenlands lykkelige Dage vare Belønninger smaae og sieldne: de stege med Tiden, ligesom Sæderne forfaldt; og da Fordærvelsen blev almindelig, bleve disse ligesaa. En nyere Skribent, hos hvilken man finder rørende Træk af den uskyldige Frihed, den ukunstlede Høflighed og rene Velvillighed, som hersker blandt det sveitserske Biergfolk, beklager tillige de Reisendes uoverlagte Gavmildhed, hvorved disse Dyder stedse blive sieldnere. Thi Guldet er Uskyldigheds naturlige Fiende, og vi kunne aldrig giøre nok for at standse dets Indflydelse. — Dette ere Mennesker i Stand til at indsee, da baade Fornuft og Erfarenhed overbevise derom: og endda skulde Ungdommen, meener man, til Dydens Beforðring bruge det samme forhadte

Middel? skulde ved Rigdom eller Ærens Tillokkelser forringe Sielens Adel, giøre os til nedrige Trælle, og fængsle os til Jorden? Nei! Samvittighedens Bifald, et Smiil fra dens Throne bør vi holde for vor Løn; eller, da de sandselige Tings Tummel sielden tillader os at nyde denne Lykke uforstyrret, saa bliver en rolig og stille Død den eeneste fuldkomne Belønning for et virksomt Liv, anvendt til egen Forædlelse og Medmenneskers Nytte. — Disse Grundsætninger sømmer det sig altsaa for enhver at følge, og sit hele Liv igiennem at have for Øine; men især bør Studerende, og de, der befatte sig med andres Underviisning, stræbe at tilegne sig denne Tænkemaade. De have dertil besynderlige og særdeles vigtige Grunde: og disse vil jeg her efter Evne fremsætte, dersom De fremdeles skienke mig Deres Opmærksomhed til at handle om

Den Uegennyttighed, som Studerende i Almindelighed, og især Lærere, bør beflitte sig paa.

Der gives de, Høistærede! og det Philosopher selv, som tvivle paa, om nogen menneskelig Handling kan være fuldkommen uegennyttig. Ville vi dermed sige, at Mennesker intet foretage sig, uden hvad de troe paa nogen Maade kan befordre

fordre deres egen Lyksalighed, saa kunde vel derom meget disputeres; men enten man antager, at vi i alle Tilfælde allene have os selv til Hensigt, eller for andres Skyld ogsaa undertiden sætte os selv aldeles tilside, kan ved denne Leilighed være mig fuldkommen ligegyldigt. Jeg forstaaer ved Egennytten den hos Mennesker saa sædvanlige Tragten efter Rigdom, Magt, Anseelse og andre udvortes Fordele, der allene tilfredsstille vor Siels uædlere Drivt, og ingen grundet Roes kan forskaffe Besidderen. Vilde nogen paastaae, at disse Bevæggrunde ere de eeneste, der have nogen Magt over Dødeliges Gemytter, saa have de vel for denne Meening berømte Navne at anføre, der kunde synes at omstøde min Sætning, og giøre den urimelig; men i vort eget Bryst, Høistærede! ville vi lettelig læse deres Giendrivelse, og de havde uden Tvivl kunnet læse den i deres eget, dersom Hypothesers Skyggeværk havde tilladt dem at see og føle. Det er derfor heller ikke min Hensigt, derved at opholde mig, men allene vise, hvorledes Uegennyttighed er en Egenskab, som enhver Studerende, og især Lærere, baade maae og kunne forskaffe sig. De Fordele, som en vis Videnskab, Kunst eller Færdighed naturligviis frembringer, bestemmer ogsaa fornemmeligen de Personers Fordele, som der-

 med

med ere beskieftigede. Saaledes ere Penge eller Vare de naturlige Frugter af Agerdyrkning, Handel og Haandværker, og derfor kunne de, der udøve samme, billigen vente sig Rigdom og Formue, eller en Deel deraf, som en Løn for deres Arbeide; og jo større og bestandigere Værdie deres Produkter have, des større udvortes Fordele vil ogsaa dermed være foreenede. Lad os anvende dette paa Videnskaber. Deres fornemste Nytte bestaaer uden Tvivl i Forstandens Cultur, og en udvortes Fuldkommenhed, hvortil Mennesker ved disse, ligesom ved Dyden, opløftes. Dette Øiemed bestaaer for sig selv, uden Hensigt til nogen anden Nytte, og uden noget bestemt Forhold til Rigdom, Magt og borgerlig Anseelse. Vel er det ei at nægte, at jo Videnskaber tillige have yttret den vigtigste Indflydelse paa Menneskers udvortes Lyksalighed; ja, nogle synes endog af den Aarsag fornemmeligen at være opfundne: men alligevel er det vist, at deres Priis meget formindskes, naar man allene fra den Side vil betragte dem, og i den Henseende mærkeligen maae staae tilbage for mange Kunster og Haandteringer, som tildeels længe forend egentlige Videnskaber have været opfundne, og bragte til den Fuldkommenhed, som det menneskelige Liv udkræver. De Studeringer, ved hvilke vi dannes

til

til Dyd og Menneskelighed, i en høiere Bemærkelse, hvoraf de ogsaa have faaet sit Navn, og fornemmeligen af den Beskaffenhed, at de lidet frembringe til Livets Underholdning og Sikkerhed, eller sandselig Fornøielse; og de Personer, som giøre disse til deres Hovedsag, kunne derfor ei heller giøre nogen billig Fordring paa at besidde de Ting i Overflødighed, som ved langt andre Midler maae erhverves. De have deres største Belønning i sig selv, og allene for saavidt i de virke noget til det jordiske Livs Sikkerhed, Nødvendigheder og Fornøielser, lønnes de med samme Slags Fordele, der altsaa umueligen kan staae i noget Forhold til saadanne Kundskabers hele Vigtighed. — Antager man ikke denne Sætning, nødes man aabenbar til at beskylde ei allene Barbarer, men endog alle sædelige Folk, ja Videnskabernes Velgiørere selv, for den største Uretfærdighed. Thi hvad Sammenligning er der vel imellem de karrige Belønninger, der i de fleeste sædelige Lande tildeeles Mænd, udmærkede ved deres Indsigter og Arbeide i dybsindige eller zirlige Videnskaber, imod de umaadelige Gevinster, som man ved Vindskibelighed eller lykkelige Opfindelser i andre Kunster og Beskieftigelser kan tilvende sig. I Athen selv seer den viise Anaxagoras sig nødt til at ende sit Liv ved en frivillig

Hunger, da Billedhuggeren Phidias derimod daglig voxer i Rigdom og Anseelse, og det imedens Pericles, en Discipel af hiin, endnu fødder ved Statsroret. I det nyere Athen (om jeg ikke misbruger dette Navn) i Paris — finder man ligeledes tidt de lærdeste Mænd betle om den nødtørftige Besoldning af faa hundrede Livres, imedens mange Tusinde tilbydes, jeg vil ikke sige, Sangerinder, Skuespillere og andre Kunstnere, nei (tør jeg nævne dem, uden derved at besmitte min Tale?) Mestere i at anrette Løkkerier for Ganen, Gift for Legemet: og alligevel beskyldes hverken de gamle Græker eller de nyere Franker for Videnskabers Foragtere. — Jeg vil hermed aldeles ikke retfærdiggiøre saadan Tænkemaade, da Sagens Natur udkræver, at den, der haver en Lampe, og vil, den skal brænde, ogsaa øser Olie deri; men min Hensigt er blot at vise, hvor nødvendig den Uegennyttighed er for Studerende, der ikke seer paa det Slags Belønninger, for det Arbeide, hvortil de opoffre sig. Attraaer nogen Overflødighed, Magt og den Anseelse, som begge Dele tilveiebringe, saa gives der andre Veie, der føre langt lettere og sikkrere til dette Maal. Lær den listige Merkurs og Savernas Kunster, om du vil være riig: studeer det menneskelige Hierte, og især dets svage Side, er som Lægen

stude-

studerer Legemet for at helbrede det, men som Tyven udspeider Huset, for at stiele sig derind i Mørke, ifald du vil forskaffe dig Magt og Indflydelse: og er du ærgierrig, saa viid, at man aldrig gaaer oprakt og ligefrem, men altid giennem tusinde Slangegange krybende til Gudindens Tempel. En ægte Videnskabers Mand kan ei andet end forsmaae saa nedrige Kunster; og er altsaa nødt til at frasige sig de dermed forbundne Fordele, dersom ei en besynderlig Lykke, som intet haver med hans Studeringer at bestille, fører ham disse ligesom blindt i Møde. — Men jeg erindrer her, at jeg taler i Dannemark, og til danske Studerende. Skulde da her den samme Uegennyttighed være nødvendig for den, som paa andre Steder? Det er sandt, Høistærede! neppe gives der noget Land, hvor de Studerendes Haab og Vilkaar, i det Hele betragtede, ere bedre, eller hvor Lærerne selv ved Skoler og Academier nyde større Besoldning eller offentlig Agtelse. Disse Rigers naturlige Mangler og liden Folkemængde giøre ogsaa dette paa nogen Maade nødvendigt. Thi hvorledes skulde de Lærde ellers finde anstændig Underholdning, eller Staten lærde Mænd, dersom den ei selv sørgede for de samme, ei allene, efterat de allerede ere blevne dertil, men endog, imedens de blive; især da det synes

 at

at have været et Slags Statsmaxime, helst at opsøge saadanne blandt Almuen. Thi hvor mange gives der vel saa formuende, at de baade selv kan dyrke Muserne, og tiene det Almindelige med deres Indsigter, uden derfor at have noget Vederlag behov? Og om der fandtes saadanne endog i større Mængde, saa holdes det dog ikke længere for en Skam, at sælge Staten sin Tieneste, men den modsatte Tænkemaade har Handelsaanden sparere, saavidt mueligt, enten forjaget i Landflygtighed, eller indsperret i Daarekister. Der mangle os ligeledes Mæcenater, der, ligesom i Rom og Engelland, kan redde de forvovne af Nøden, der uden tilstrækkelig Formue have opoffret sig ganske til brødløse Videnskaber. Den mindste Deel af de saa kaldte boglige Kunster aabne i vort Fædreneland nogen Næringsvei for deres Besiddere, ligesaa lidet som deres Søstre, de ædle og skiønne Kunster. Den udbredte Lærdoms og ægte Grundigheds Værker finde blandt os kun sieldne Kisbere. Et Malerie og en Billedstøtte haver, formedelst vor Fattigdom mere end vor Ukiønsomhed, næsten ingen Værdie. Havde vi Montfauçoner eller Raphaeler, de maatte alle døe af Hunger, dersom ikke Staten enten forundte dem Embeder med anseelig Besoldning, eller paa anden Maade understøttede dem til deres Værkers Fuldendelse.

endelse. — Vi eie derfor i Forhold flere lærde Stiftelser, vi have rigere Belønninger opstillede for lærde Mænd og Kunstnere, end andre Folk hvis naturlige Fordele ere større. Alligevel troer jeg ikke, at Egennytten, hvis den ellers for staaer at regne, skal finde nogen Grund til heller at vælge de Studerendes, end en anden ei ganske ringe og foragtet Stand. Thi naar man betænker, at det ogsaa her fornemmeligen beroer paa Lykken at opnaae de tilsigtede Fordele, saa bliver allene det Spørgsmaal tilbage, hvor Haab og Sandsynlighed derom har meest at bygge paa. Og sandeligen, naar man da sammenligner Mængden af dem, der ligesom spille i dette Lotterie, med Gevinsternes, og disses Størrelse igien med den Indsats af Naturgaver, Flid og Bekostninger, uden hvilke det ei engang er tilladt at prøve sin Lykke; saa troer jeg, enhver handler klogeligen, der heller vælger et andet Lykkespil. Jeg har allerede tilstaaet, at de Lærdes Fordele her til Lands ere store; men alligevel ere neppe de første deriblandt i Stand til at opveie dem, som man i adskillige andre Stænder i Magelighed og uden besynderlig Duelighed ofte kan forhverve sig. Med Mængden af lærde Bestillinger har det en anden Beskaffenhed, hvori Besoldningen kun er nødtørftig, og neppe tilstrækkelig til de Udgifter,

 som

som denne Stand, formedelst sine Forbindelser med andre Mennesker og særdeles Aarsager, udkræver. — Jeg bør her erindre, at jeg ved lærde Bestillinger allene vil have forstaaet saadanne, som uden Lærdom og grundige Studeringer ei kan føres, eller hvis Formaal er allene Underviisning i de samme Ting. Der gives foruden disse ogsaa adskillige Embeder, som gemeenligen ei heller bekroes til andre, end dem, der paa sædvanlig Maade have beviist deres Fremgang i adskillige angeneme og nyttige Videnskaber: ei fordi denne Lærdom dertil uundgaaelig er fornøden, men deels fordi Staten endog paa denne Maade har søgt at opmuntre Lyst til Studeringer, og deels fordi disse i mange Tilfælde med Nytte kan anvendes i det borgerlige Liv. Dette Slags Betieninger ere derfor ogsaa det Maal, hvortil den store Mængde blandt Studerende sigte, da de baade derved kan vente rigere Besoldning, og aldeles ikke behøve dertil at medbringe enten virkelig Lærdom, eller det Genie, som samme fordrer. Thi de offentlige Prøver, som derpaa anstilles, ere ikke mere end blotte Formaliteter, og de Øvelser, hvorved mange dertil berede sig, ligesaa. Skal denne Misbrug ophøre, bliver det vel nødvendigt, paa en anden Maade at udforske de Studerendes Fremgang, eller, førend de befordres

til rige Indkomster, ved Ungdommens Underviisning. Fnøde dem til at prøve deres egne Kræfter og den lærde Stands Besværligheder. Jeg kan paa nærværende Tid ei indlade mig med at udvikle denne Materie, og har allene anført dette for at bevise, hvor nødvendigt det er for alle dem, der studere, at qvæle egennyttige Følelser, og vente en langt anden Løn for sit Arbeide, end den, der bestaaer i Overflødighed og sandselig Nydelse. Disse Fordele deraf ere blot tilfældige, og følge snarere med Skyggen af Lærdom, der kan efterabes, end med den sande Lærdom selv. Saa mange derfor, som, ei drevne af et ypperligt Genie og en ædel Videlyst, ikke have anden Hensigt med deres Studeringer, end den udvortes Lykke, de derved tænke at opnaae, maae nødvendigen blive efterladne deri, holde sig blot til Overfladen af Videnskaber, og forsømme, hvad der egentligen tiener til Forstandens og Hiertets Fuldkommenhed, ligesom de, der af de listigste Frugter allene bevare Skallerne, men bortkaste Saft og Kierne. — Men det er lidet, hvad jeg hidindtil har søgt at bevise, at Studerende, og især de, der opoffre sig ganske til Videnskaber, ei maae fæste deres Tanker til de dermed forenede udvortes og fremmede Fordele, eller giøre disse til et Hovedmaal for deres Haab og Bestræbelser. Jeg

fore-

foresætter mig endnu at overtyde dem om noget større, der maaskee ved første Forestilling vil synes mange selsomt, men uden Tvivl ved nærmere Overveielse fortiene deres Bifald. Stod det endog i vores Magt, der dyrke Viisdommens Træe, at opnaae alt, hvad Mennesker i Almindelighed holde for det vigtigste: Æresbestillinger, Rigdom og alle mulige Forlystelser; saa burde vi dog villigt skyde dem fra os, og snarere ønske, om det var muligt, at undvære alle de smaae og foragtelige Belønninger, hvorved Videnskabernes Værd og Agtelse forringes ei allene i andres, men undertiden endog i vore egne Øine. — Der gives Fortienester, som ikke kunne betales. Helten, der utvungen vover Livet for sit Fædreneland; den sande Borgerven, der befordrer Flid, Oplysning, Frihed og alle Dyder, hvad vilde de sige, om nogen Ukiønsom beregnede deres Velgierninger i Penge eller Penges Værdie? Der findes ogsaa flere og langt sædvanligere Exempler herpaa. Den, der med egen Fare og Opoffrelse redder en Ulykkelig af Nøden, omvender den Lastefulde, udstrøer Dyds og Viisdoms Sæd i den Unges Siel, hvorledes skulde disse giengieldes? Ja, er ei enhver uegennyttig Handling af den Beskaffenhed, at dens indvortes Værdie overstiger alle menneskelige Belønninger? Og med Videnska-

denskaberne forholder det sig just paa samme Maade. Ligesom Dyden uden Tvivl vilde troe sig fornærmet, om man tilbød den Haandværkerens Arbeidsløn eller Soldatens Sold, og man med Rette vilde have den Retskaffenhed mistænkt, der krævede Besoldning; saa vil en Mand af Indsigter og Genie ligeledes foragte Egennyttens Tillokkelser, holde sig for lykkelig ved at giøre det Almindelige uvederlagte Tienester, og, dersom hans Forfatning nøder ham til at modtage noget Erkiendtligheds-Offer, derved alligevel udvise den ædle Tænkemaade, at han hverken agter saadant for Vederlag, eller kræver en Belønning, som efter Sagens Natur ei kan finde Sted. Thi alt, hvad der lader sig betale, haver en meget ringere Priis, end Viisdom og Dyd: og det er en ydmygende Tanke for dem, der besidde samme, naar Almuen indbilder sig, at en nødtørftig Underholdning udkommer deres hele Værdie. — Det har derfor ogsaa varet længe, inden virkelig store og berømte Mænd have kunnet beqvemme sig til at lade sig for saadanne Velgierninger belønne. Blandt Grækerne kiendte de ældste Vise ingen anden Betaling for de Sædelærdomme, hvormed deres Skarpsindighed og Menneskekundskab beriigede denne Tidsalder, end almindelig Højagtelse: og saaledes har det i Begyndelsen formodentlig

 været

været hos alle Folk. Der gaves Mænd, som, efterat de ved Flid, Klogskab og Indsigter rigeligen havde tilfredsstillet deres egen Attraae, tænkte paa, siden at anvende de samme Fuldkommenheder til andres Nytte, fordi Menneskets Nøddendigheder den Tid vare faa, men dets Virksomhed ligesaa nindskrænket som i vore Dage; og det er naturligt, at naar man troer noksom at have sørget for sig selv, udstrækker man sin Omhue til dem, der omringe os vidt og bredt. Disse bleve da deres Landsmænds Lærere, og undertiden Lovgivere. Jo mindre de deri saae paa nogen Egennytte, des mere vandt de Folkenes Kierlighed, Tillid og Ærbødighed. Man giorde dem Offere, ringe i sig selv, men vigtige ved deres Betydenhed: man oprettede dem Æreminder: deres Afkom blev hædret: og deres Berømmelse voxte, som Skyggen af Legemerne, jo større deres Afstand bliver. Disse Fortrin bleve stedse forøgede, og omsider store nok for at opvække Egennytten til at hige derefter. Viisdom havde hidindtil havdet sin Anseelse, fordi man endnu kun kiendte dens Gode, men ei Misbrugen deraf. Ingen Priis ansaae man af den Aarsag for overdreven for at vinde saadan Eiendom, ingen Krone for vigtig nok til at ære dens Besiddere. Saaledes erholdt den i mange Lande Jordegodser, Skatter

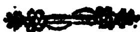
og

og Indkomster; i andre betalte man stykkeviis dens Forelæsninger. Mængden af dem, der fulgte den, giorde den til Slutning forhadt og foragtet: og opstod der nogen ædel Mand, der igien vilde redde dens Ære, meddeelte han den altid for intet. Socrates vegrede sig for at imodtage Gaver, Democrit og Crates af den cyniske Skole dreve Uegennytten saa vidt, at de bortskienkede deres meget anseelige Fædrenegods, og beholdte neppe det allernødvendigste tilbage. Men ei allene Philosopher have paa denne Maade haandhævet deres Videnskab: de ældste romerske Lovkyndige raadførte deres Medborgere, og forklarede Lovene uden nogen Betaling. At have sin Veltalenhed tilfals, blev ogsaa længe holdt for en skammelig Sag: og først under Tiberius bleve de Love svækkede, der forbøde det, efterat langt helligere Love allerede vare afskaffede eller traadte under Fødder. Havde Æsculapius og længe derefter Hippocrates ladet sig med rede Penge betale for deres Kurer, visseligen, man skulde ingen Templer have opreist dem efter Døden. Jeg vilde her anføre de henrykkende Exempler paa Uegennyttighed, som den evangeliske Historie fremstiller, dersom jeg ikke frygtede for at blande hellige med verdslige Ting, og troede, at det er bedre at tale intet, end kort og ikke værdigen

digen nok derom. Men hvad kan alligevel tænkes ædlere, høiere og fuldkomnere? Lad os drage Forhænget ned for en Scene, hvis Glands er færdig at forblinde os, hvor alt er himmelsk, medens vi ere jordiske og Støvets Børn. — Vi forringe som oftest vore Velgierninger ved at bestemme deres Priis, og den Taknemmelighed, vi selv kunde fordre, blive vi nødte til at giengielde dem, af hvilke vi oppebære de mindste Foræringer. Men den haarde Nødvendighed, som vor Overdaadighed, vor Handelsaand og vore Indretninger har udrustet med en Jernhaand, svækker alt for meget disse Slutninger; og neppe vove hine Mynsteres Efterlevere, af Frygt for dens Grusomhed, engang at vise sig frem i Indbildningen, eller i søde Drømme. Inden vi endnu kunne tænke, blive vi vante til Pragt og Yppighed: vi have en Mængde indbildte Nødvendigheder at fyldestgiøre, som udkræve al vor Flid og Eftertanke, og udtømmer Siælens hele Virksomhed. Hvor liden Tid bliver da tilovers for Videnskaber, der ikke sigte til samme Diemed? Og hvorledes ere vi vel i Stand til at sørge for andres mulige Fuldkommenhed, naar vi endog som oftest ere nødte til at forsømme vor egen? De Grundsætninger, der fra Ungdommen af blive os indskierpede, ere: at skattere Høihed, udvor-

tes Velstand, og — Penge over alle Ting. Derom tales og handles i Palladset og i Hytten: disse ere Aanden i alle offentlige og private Foredrag og Beraadslaaelser: derpaa grundes Menneskers og Staters, ligesom Banqvens Flor: den eeneste Finantsvidenskab opsluger, ligesom forhen Theologien, alle de øvrige: dertil henføres alt, hvad der i alle andre kan kaldes fordeelagtigt: og hvis noget i disse forekomme, hvis Nytte i antagne Myntsorter ei lader sig beregne, forkastes det altid ved de fleste Stemmer som ubrugbart og blot tidspildende. — Alligevel skulde vi maaskee ikke savne Mænd, ved deres Stand og Formue ligesaa opløftede over Trang og Egennytte, som ved deres Indsigter over almindelige Fordomme, der turde opoffre sig aldeles til Videnskabernes Tieneste, baade ved selv at dyrke dem, og formedelst Skrifter og mundtlig Underviisning at udbrede dem til andre: saadanne Mænd, siger jeg, vilde endda kunne være vor Roes, dersom ei Indretninger lige indtil denne Tid bestode, hvis Hensigt det synes at have været, at aabne Viisdommens Tempel for den indtrængende Pøbel, og, saa meget muligt, udelukke alle dem derfra, i hvis Aarer der flyder et ædlere Blod. — Det er Dem noksom bekiendt, Høistærede! fra hvilke Tider de fleste Stiftelser til Lærdoms Befordring

fordring blandt os regne deres Oprindelse. Det er fra hine Tider, da Adel og Ridderskab priste sig lykkelig at have tilvendt sig den største Deel af den romerske Geistligheds Magt og Indkomster, og underkuet en Stand, der saa meget bidrog til at give Kongernes Myndighed Ligevægt mod et fordærveligt Aristocratie: da de Store derfor maatte giøre sig al Umage for, at ei den lærde Stand, der fremspirede paa den forriges Ruiner, skulde anmasse sig igien de forlorne Rettigheder, og paa ny forskaffe sig en frygtelig Anseelse. Det er fra hine Tider, at Kaarden endnu holdtes for det største, hvormed en Adelsmands Hoved og Hænder kunde være beskieftede: da Lovkyndighed eene blandt alle Videnskaber ei blev anseet for ham aldeles uværdig: da de høieste geistlige Værdigheder tabte deres Rang og Anseelse i Staten: Ja, det er endeligen fra hine Tider, at en Tycho Brahe blev foragtet af sine Ligemænd, at de Forelæsninger, han holdt i Kiøbenhavn, over Stiernevidenskaben, bleve holdte for at være neden under hans Stand og Værdighed, og at han fra denne Begyndelse maatte udstaae alle de Forfølgelser, der omsider tvang ham til at forlade sit Fædreneland, og søge fremmed Beskyttelse. I disse Tider var det altsaa, man ved nye Skoler og Stiftelser, ligesom en Skiærv, man ei værdigede

at

at optage, lokkede Almuens Sønner fra Ploven og Haandværksredskabet til at lære Videnskaber, der dog efter Naturens Orden egentligere burde være deres Lod, som nogenledes ere forsynede med Livets første Nødvendigheder, og, saavidt muligt blandt Mennesker, ere sikkre for Mangel. Følgerne af denne Plan mærke vi endnu i vore Dage. De fleste ansee Studeringer for libet bedre, end andre smudsige Næringsveie; og med den Attraae, som Hungeren opvækker, nærme de sig disse Helligdomme, hvor de dog blandt alle de Kostbarheder, der pryde Templet, intet synes at blive vger, uden de Kager, der undertiden kan ligge paa Alteret. Ingen Under derfor, at Uegennyttighed er saa sielden en Egenskab hos Studerende. Fra Barndommen af fortroelige med Næringssorger, drevne af Nøden, Exempler, og undertiden Opmuntringer til Nederdrægtighed og uanstændigt Betlerie, faaer Karret ofte derved en Smag, som ingensinde ganske taber sig — Jeg siger ikke dette, fordi jeg troer, at Sielens Adel er bunden til den udvortes Forskiel, som Stand og Rigdom foraarsage, eller at Uegennyttighed saavelsom andre Dyder ei kan trives under Armods Tag. Mange og store Exempler bevidne tilstrækkeligen det modsatte. Men deels er det vel unægteligt, at Fattigdom

og trykkende Vilkaar have en mere gyldig Undskyldning for Egennytte; deels er det heller ikke muligt, at den, der med Besværlighed maae søge det Nødtørftige, med alle Sielens Kræfter kan opoffre sig saadanne Studeringer, hvormed ingen af de uundværligste Fordele umiddelbar er forenet: og dog ere disse, om jeg ikke mærkeligen tager feil, just de blandt Videnskabernes Deele, som meest udgiøre deres Væsen selv. Men da det ikke staaer til os at forandre Indretninger, som Staten engang har holdt for tienlige, og da der maaskee kan være Grunde til at haandhæve dem, der ligge uden for den Synspunct, fra hvilken jeg her betragter dem; saa lad os hellere vende os til saadanne Betragtninger, der for os ville have mere Nytte. Vi have selv et Middel i Hænderne til at undgaae Egennyttens mægtige Tillokkelser: og dette Middel er Nøisomhed og Tarvelighed. Unge! Du, hvis Bryst endnu staaer aabent for Naturens reene og uskyldige Følelser, der ei endnu er indtaget af de kolde og kostbare Forlystelser, som Forfængelighed og Moden har opfundet til Plage for det menneskelige Liv! Lær af Ældres Erfarenhed, eller meget mere lær af dit eget Hierte (thi medens det endnu er ufordærvet, stemmer det fuldkommen overeens med Viisdoms Regler) lær, at Menne-

sket

ſket af Naturen er fornøiet med lidet, ei aleen for at leve, men tillige for at leve lykkelig: a Hungeren krydrer de grovdeſte Spiſer: at Vad melet ſkiuler din Nøgenhed, og beſkytter mod Kulden bedre end den fineſte Uld med Guld elle Silke i; viid, at Manddommen med Misundelſ ſeer tilbage paa dine ſimple og uſkyldige Dage og at den ſelv ei ſielden ſukker midt i Overflødig heds og Vellyſters Skiød. Du vil ved at lyd diſſe Vink formindſke dine Nødvendigheder, for meere dine Nydelſer, blive nyttig uden Egen nytte, forſkaffe dig en Adel uden Ahner, blive riig, viis, dydig og ſtor, og deri ligne det høie ſte Væſen, ſom førend Menneſker, Engler og Verdner vare til, ſavnede intet af det altſammen, fordi han intet behøvede. Tænk ei, at jeg her aleene ſom til Stads fremſtiller en ſtoiſk Sæde lære, hvis Strænghed jeg ſelv erkiender for over dreven. Spørg dem, der kiende Verden tilful de, der have opnaaet alt hvad enhver af Ede maaſkee anſeer for meeſt ønſkeværdigt. Spør diſſe anſeelige Mænd, ſom i Dag beære os me deres Nærværelſe, eller ſpørger ogſaa min Er farenhed til Raads, om du troer, at jeg fra d mindre er iſtand til at ſlutte til det ſtørre: u derſøg, hvad det er for fremmede og udvort Ting, der have ſkaffet os alle den reneſte og beſta

digste Fornøielse? De, som Naturen tilbyder alle, de, som lidet eller intet koste, eller og erhverves ved nyttig Sveed og Møie. Spørg fremdeles, hvad der opvækker Kiedsomhed, Samvittighedsnag, Hiertesorg og fortvivlede Beslutninger, ei alene medens man stræber derefter, men efterat man virkeligen er kommen til en rolig Besiddelse? Det er de Fordele, som Egennytten attraaer, som Indbildningen altid forstørrer, som de fleste ansee for Spidsen af al jordisk Lyksalighed. Erindre vel den persiske Konge, der, efter Ciceros Beretning, saaledes væmmedes ved alle Forlystelser, at han udsatte Priser for den, der kunde ophitte nogen nye: Og paa det man ei skal tænke, at jeg med Flid opleder Exempler, som Alderdommen har giort uvisse og utilforladelige; saa maae jeg ogsaa anføre, at de nyeste Tider og Britanien især har Vidnesbyrd at opvise, at umaadelig Rigdom, at Overflødighed af alle Fornøielser og intet andet, er bleven nøgle en Aarsag til frivilligen at udslukke for sig selv dette Dagens Lys, og bortkaste dette Liv, som den ringeste Betler giennem uhørte Besværligheder gemeenligen søger at bevare. Skulde da denne Sædelære vel være streng, som kan giøre dig lykkelig? Skulde Nøisomhed og Maadelighed være vanskelige at udøve, hvortil Naturen fører,

din

din egen Afskye driver dig? Eller skulde Overdaadighed vel kunne forføre dig, Moder til saa mange Laster, Kilden til de fleste Ulykker, der qvæle Mod og Munterhed i det mandige Bryst.— Men vi, der studere, eller ere fuldkommen indviede i Videnskabernes Hemmeligheder, have endnu langt større Opmuntringer til at foragte Rigdomme, og andre saadanne menneskelige Ting. Jo mere Sielen stræber at ophøie sig over Legemet og Sandserne, des mere nødvendigt bliver det at give Slip paa det, der fængsler den til Jorden, og bringe den til at glemme sin høiere Bestemmelse. De fleste Menneskers Liv i Verden, Høistærede, er saaledes beskaffent, at det Nærværende fordrer al Tænkekraftens Anstrængelse: Deres Agre, deres Haandværk og Handel, eller naar det kommer vidt, den Omsorg at beskytte alle disse Næringsveie, forunder dem liden Tid til høiere og for Aander mere passende Betragtninger. Det synes ogsaa at høre til Forsynets Plan, at Mennesker just paa denne Vei skal nærme sig til Maalet. De Viiseste blant Dødeliges Tal have som oftest vandret den samme; og ingen kan aldeles gaae den forbi, uden Fare for at strande paa øde og ubekiendte Kyster. Alligevel synes de Lærdes Løbebane at gaae mere ligefrem. De svæve ligesom imellem Himmelen

og Jorden, og den sidste rører dens Sandser kun i en Afstand, der ei længere har saa meget tiltrækkende. Men hvor mange Fortrin har ikke dette Liv? Det simple og nøisomme Menneske er vel af Naturen lykkelig, uden Lyster, som han ei kan tilfredsstille, uden Mangler, som han ei kan opfylde, rinder hans Liv, som Bækkens klare Bølger roelig ud i Evighedens Ocean. Den sunde Kilde lædsker hans Tørst: Jorden giver Rødder og Bær, Træerne Frugter til Føde, en finere Bark til Klæder, og en Stamme til Boelig og Redskaber. Mark og Skove fryder alle Sandser, og Nattens stiernefulde Tæppe aabner ham en Skueplads af Pragt og Majestæt uden Lige, som giør at han intet beundrer af Europas forfængelige Glimmer. Men disse Ting ere fælles, og endda kun jordiske Fornøielser. At beskrive den høiere Vellyst, som følger med Forstandens Dyrkelse og Videnskabernes dybere Betragtninger, er i den Korthed umueligt, som jeg nu maae beflitte mig paa. Den maae føles, og denne Følelse tør jeg sikkert beraabe mig paa hos alle dem, der ikke blot udentil have betragtet Studeringers Formaal, men trænget ind i deres Væsen selv. Sandeligen, hvis ikke den tilkommende Verdens Gode er os fuldkommen ligegyldigt, hvis vi derom ei snarere troe Korans end Skriftens og Fornuftens Lærdom, hvad fødere end en bestandig Tilvæxt i Kundskab og

Viis-

Viisdom? end de store Udsigter, som der vil aabne sig, de nye Formaale, om hvilke Tænke-kraftens høieste Flugt ei engang voder at formode noget? Vente vi ogsaa hist at faae disse Indsig-ter betalte, eller vilde vi forsmaae denne Lyksa-lighed, dersom ikke Guld og Kroner vare os og-saa der beredte? Haabe vi i det mindste, at Med-deelelsen af vore Kundskaber vil blive os mere frugtbringende, eller er den Rigdom os nok, at kunne give uden at udtømmes nogensinde. Gode Gud! Giv os Nøisomhed i Sindet; og da vi her i Verden have Nødvendigheder, som vi ei uden Midler, der ere fremmede for os, kunne til-fredsstille, saa giv alle Studerende og fornem-melig Ungdommen denne Tænkemaade, at vi ei besmitte vore Hierter med nædle Bekymringer, men danne os til uegennyttige Ledere paa Dyds og Viisdoms Vei for vore Medmennesker, paa det vi med Uskyldighed og Reenhed kunne nærme os det udødelige Lys, hvis mindste Skin endog under tusinde Sorger er Salighed paa Jorden!!!

Men Tiden er forløben; og endnu staaer det tilbage, hvorfor vi fornemmeligen ere her i Dag forsamlede. Jeg har hidindtil brugt vore Fæ-dres Tungemaal, saavel fordi jeg ønskede mig den Ære fra dette Sted at tale til de oplyste Mænd af mine Medborgere, der ei har lært de Lærdes Sprog, som fordi jeg troede, at den vig-

 tige

tige Pligt, Jeg i Dag har søgt at indskiærpe Studerende, da med størst Nytte kunde foredrages dem alle, naar Ord og Udtryk ere de meest bekiendte. Jeg nødes her til at afbryde, for i mueligste Korthed paa Latin at fuldende, hvad Pligt og Sædvane fremdeles byder.

Vos itaqve auditores omnium ordinum optimi, qvod ad reliqvum hujus solennitatis partem attinet, illud nunc porro mecum agite. Et recens qvidem adhuc apud omnes memoria est inopina morte jam pridem peremptos esse duos viros de hac schola, dum licuit, & qvatenus licuit, optime meritos, qvi in ea hypodidascalorum munus, si ipsorum, dum vixerunt, magis qvam nostra commoda respicias, heu nimis diu gesserant. De qvorum virtutibus non opus est plura dicere, cum perspectæ probatæqve fuerint omnibus, neqve juventuti ad optima tendenti exempla desint, qvibus ad honestatem vita conformari possit. Hisce qvi sufficj possent ut homines reperirem eruditione & moribus præstantes operam dedi maximam, in qvo si offensionem nonnullorum evitare non potui, æqvo animo ferendum existimo, probe mihi conscius, qvæcunqve meæ sive consulendo sive commendando in hac re partes fuerint, ad hujus scholæ utilitatem universa retulisse. Annuit itaqve conatibus

nostris

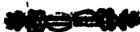
nostris Episcopus etiam perill. & max. ven., & principio quidem PETRUM KROYER, S. S. M. Cand. & tertiæ classis hactenus hypodidascalum 5tæ moderatorem in posterum dedit, deinde JACOBUM EILER philol. & S, S. M. pariter Cand. & LAURENTIUM ROD elegantiorum literarum studiosum, illum 4tæ, hunc autem 3tiæ classi cum emolumentis Cantoris præficiendum eà lege decrevit, ut edicto Regio de examinibus academicis, qvam primum fieri possit, ex jure morem gerat. Hac igitur autoritate munitus ego NIC. TRESCHOW, Schol. Helsingor. Rector & Philos. Magister, Vos modo nominatos doctissimos ornatissimosqve viros juvenes, ita ut dictum est, ejusdem scholæ hypodidascalos vi muneris mihi ab Rege augustissimo clementissime demandati rite constituo, pronuncio, proclamo, & ab omnibus, qvorum hoc interest, sed inprimis disciplinæ nostræ alumnis carissimis posthac haberi volo. Salvete nunc Viri doctissimi & munus capessite, qvod nobis, qvi hic adsumus, universis congratulantibus & bene ominantibus inituri estis, neqve existimate, ea, qvæ de præmiis eruditorum hodie disserui, magis ad animum vestrum labefactandum qvam confirmandum spectare. Magna certe præclaraqve sunt literarum cum studiosis tum etiam doctoribus pro-

proposita præmia, non qvæ vulgus summa putat, sed qvæ tum demum eximia videbuntur, cum reliqvis compendiis carent, qvibus ad artes sordidiores qvoqve colendas multi mortales invitantur. Satis ex veterum disciplina tamqve sedula literarum tractatione mentibus vestris fixum hæret, opinor, virtutem ad bene beateqve vivendum sibi sufficere, neqve, si opes & honores parum pro meritis contingant, magnopere commoveri, idemqve sapientiæ proprium esse, &, qvod eam maximè præstat, liberalium disciplinarum studio, nemo ignorat, nisi qvi ab illis animum prorsus alienum retulerit. Nihilo tamen minus & ipse Rex clementissimus publice fidem interposuit, qva nihil sanctius esse debet, & novissima exempla qvoqve testantur in majus solere provehi, qvi juventuti diligenter instituendæ aliqvamdui studuerint, neqve his adeo ampliorum spem fortunarum plane præclusam esse, qvamvis hac etiam seposita studiosos deceat, qvid honestum potius qvam qvid utile sit cogitare. Vos autem, Aud., ordine, loco & literarum amore spectabiles, date huic nostro indefesso studio, date huic bono publico inserviendi voluntati, qvam & præstare conati sumus, & qvam novi in hoc schola præceptores haud dubie præstare sedulo incumbent, date denique huic ipsi

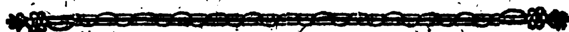
gene-

generoso vestro pectori, ut si angusta sors literarum sit & esse debeat, hi tamen intelligant, Vos non ex rei familiaris tenuitate, sed ex animo, studio & ingenio cujusqve literatos homines metiri: estote non opum atqve divitiarum sed honoris & existimationis brabeutæ, & hanc esse Nostrorum mentem scitote, ut judicium vestrum minimè insuper habendum putent, sed potius in maximis merito ponant, qvippe cùm virtus ipsa de se modeste sentiat, ex præclara aliorum opinione mirifice roboretur conscientia necesse est, & maximum capiat liberalis oblectationis fructum. Vos deniqve adolescentes ingenui, hujus scholæ nutricii & alumni jucundissimi, Vos, inqvam, omnes, & prœsertim eos, qveis meliori luto finxit præcordia Titan, rogo & obtestor, nolite horum laborem irritum, spemqve, qvam de vobis concepimus, inanem facere, in Vobis pleraqve reposita sunt, qvæ extrinsecus arcessenda, premia studii, vigiliarum, tædiiqve nobis in hoc curriculo devorandi: qvare afferte Vos qvoqve modestiam, bonos mores, bonam voluntatem, aures, non, qvales qvidem esse non possunt; semper summis rebus intentas, sed nec nunqvam, neqve statis horis nisi puerilibus inneptiis vacuas, postremo eas virtutes omnes exhibete, qvas in puero liberaliter educato ipsi

adesse

adesse velitis, neqve committite, ut vestris non modo temere dictis sed etiam inconsulte & perperam factis cum publice bonarum artium gloria obscuretur, tum privatim hæc literarum officina male audiat, qvam inprimis sartam tectamqve velit Deus ter opt. terqve maximus, ut hinc etiam prodeant aliqvando viri qvovis laudum genere referti, per qvos Regis, domusqve regnatricis felicitas, patriæ salus, hujus ipsius urbis ornamenta & elegantiorum disciplinarum fructus indies lætius efflorescant. Dixi.

Anholt i Martii 1787.

Atter Dag, forjager Natten.

At Tiden jævner alt — at efter Regn kommer Soelskin — at det nok bliver ved det Gamle — Dette er saadanne herlige gode og gamle Trøstesprog, der vil føre Alderdommens Præg, men tillige Sandhedens Mærke, og derfor bruges disse og flere deslige i vor Kant, til Trøst og Husvalelse, imod den megen Skrig og Skraal, som i Hovedstaden kaldes Fornuftens Stemme, der endog udbreder sig til vore egne, bedøver Mængden, giør den forvirred, ja blander Lys og Mørke saaledes imellem hinanden, at Kasuisten selv, neppe skal kunde finde Rede i alt det, man der skri-

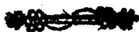
ver for og imod Landboesag og Handel. — Vi herude synes derfor, at man bør vikle Sagen ud, — sætte den i sit rette Lys, og giøre den begribelig for alle. Herved haabe vi at fremme dette Gode:

Først, at aabne Øinene paa dem, som have taget Skade paa Synet.

Andet, at vise vore Tiders Boglærde, at Kundskaber og Indsigter, hentede fra Erfarenhed allene, langt overgaae udi Paalidelighed alle andre samlede ved Læsning, Fortælninger eller Reiser, og at det, som maaskee er godt for Tydsken eller Britten, Tyrken eller Hedningen, ikke er godt for Dansken.

Alt det meget især, der skrives og tales i vor Tid, bestaaer udi intet mindre, end at vende op og ned paa alle Ting; at omstøbe Herremand og Bonde, Kiøbsted og Landsbye, Jord og Mark, Product og Arbeid, og saaledes at giøre vore gamle gode ærlige Ting og Skikke, til Tydske, Brittiske, Sveitserske, ja maaskee til Tyrolske og Mesopotamiske, eller til Blanding af alt. — Thi snart vil man, Bonden skal være fri Mand, og have, som de kalde det, — hæderlig Stilling i Selskabet, være hæderlig Borger, og hvem veed alt hvad de vil, at Bondestymperen skal skabes om til. Havde disse gode Mænd ret

Land-

Landboe-Kundskab, saa indsaae de vist, hvor nyttigt det er for Bonden selv, at passe sin Jord, og rygte sine Bæster, paa det han ei skulle blive hovedsvindel af Griller, og forsømme alt. — Snart vil man, at Bonden skal være fri for Hoverie, og ikke yde Tiende paa gammel ærlig Viis, men erlægge alt i Penge. Men de gode Herrer kiende ikke Bonden; thi han drak visselig de Penge op, som Hoveriesfrihed og Tienden skulde betales med, og hvad giorde man da? Nei, een Fugl i Haanden er bedre end ti paa Taget; jo mindre Bonden har, jo bedre; desto mindre drikker han, destomere arbeider han, og destobedre er han og at komme til rette med. Atter andre giøre Omveie, synge af mildere Toner, — men sigte dog til samme Maal.

Men ikke nok dermed, thi der gives endog de, som ville at Bonden skal saae Kartofler, anlægge Frugt- og Kiøkkenhauger, plante Peberrod som Tydsken, og Sennep som Britten, — og hvo veed alt hvad disse Sprænglærde, som intet kiende til Bonde-Haandtering, ville have Bonden til at giøre. — Men da disse Stuekloge endog driste dem til at anføre Exempler paa sligt, ligesom og paa de store Skridt, de hist og her frigivne Bønder allerede skulle have giort paa den Vei, som fører til Forbedring ved Oplysning;

ning; saa tænke vi herude at handle viisligen, naar Tingene selv tale; thi dermed vil disse kloge Mænd see, at de ligne hine udi Matematikernes Land, der fordybede dem i Figurer, medens Svinene oprodede deres Agre.

Og hvad have da disse Bønder giort, som ere udflyttede af Fælledskab, og have endog faaet Frihed, andet end at de almindelig have formindsket deres Opdrætter af Sviin og Faar, og Giæs og Ender ꝛc.? Ere saa end deres Marker smukkere, deres Korn renere, og Fold af Korn flere — dette vil ikke sige meget; thi man vil henbedre dise, at der gives en Næringsvei i Borgerstanden, hvis Fordeel er, at sørge for godt og reent Korn, og tillige for Korn nok. Men disse fornævnte Smaaerædsler savnes dog, tilligemed de herlige Overdrivter, som nærede og fedede dem udi ligesaa riig og overflødig Maade, som Fællederne uden for Hovedstaden selv feeder og nærer utallige Bæster og Høveder! — Vel har Bonden ved Udflotning og Udskiftning ikke tabt een Tomme Jord, han kunde derfor have bestemt et Stykke til Overdrift, som stod i Forhold til den Deel, han som enkelt Mand havde i Overdriften, forend Udflotningen skede, — eller han havde kundet, ved Foreening med sine Naboer, bestemt et Stykke Land til sligt Brug, saa at Fælledskabs

Ophævelse er just ikke den egentlige Aarsag til smaae Creaturers Savn, hvilket endog den Bornholmske Indretning skal kunde bevise. Men Sagen er, at Bonden blev sat i en anden Stilling, og denne fremmede saadan Oplysning, — med Tiden, siger man, vil dette og mere komme. Og saa anfører man, at den Bondegaard paa det Grevelige Bernstorffske Gods, som før blev solgt for 24 Rdlr., siden er solgt for 8000 Rdlr., og at bemeldte Godses Bønder nu ere alle rige og velhavende, da de derimod før vare de største Staadere. — Men det er Godsets Beliggenhed Skyld udi, det vidne alle, saavel vor Tids bedste Skriftforfattere, som og de, der endnu kan erindre, at dette Godses Bønder førend Udflytningen havde nok i den Giødsel, de kunde samle ved Gaardene, og derimod siden Udflytningen troer, at ikke kunne faae Giødsel nok, og derfor fører den fra Hovedstaden, ja giver Penge derfor nu, da den før havde været at faae for intet! ligeledes at Bønderne der førend Udflytningen vare almindelig liderlige, dovne, trævne, da de derimod nu skal være sædelige, flittige, stræbsomme. Men, som meldt, dette er Beliggenheden Skyld udi! — og saa kan endelig Tid og Omstændigheder skabe Forandringer, snart fra det værre til det bedre, — og atter fra det bedre

til

til det værre, hvilket sidste Giækkenes Exempel i denne Dag viser. — Men at der endnu findes Galninge paa dette Gods, dog af et andet Slags, derpaa tiener følgende os givne Beretning: Der skal gives nogle Bønder saa rasende, at de ei alene holde en Student til deres Børn, men tillige en sproglærd Student; ret ligesom Skoleholdere og Degne ikke kunde meddeele Lærdom nok! — ja, at de lade Sønnerne lære Engelsk og Tydsk, ikke alene for at kunde læse Landboesags-Skrifter i disse Sprog, men for tillige at kunde lade disse sproglærde Bondedrenge reise til Engelland, og, der indsatte hos Farmers, lære Landvæsenet; saaledes berettes os, og er sligt ikke Raserie? — Have vi da ikke stolte Forvaltere og Ladefogder, som kan give Underretning? Jo vi have kloge Folk nok af disse, som kan lære, naar man skal lægge sig og naar man skal staae op! — Men man drømmer da allerede der i Bondestanden om engelsk Landvæsens Indførelse i Siælland, og dette er dog Galenskab.

Bonden vil man og skal have Kiøkkenhauge; dette er vel lystigt! — ligesom Bonden forstod sig paa sligt, havde Jord nok dertil, og havde Smag paa Kiøkken-Urter! — Nei Flesk og Kiød, Erter og Grød, Ost og Smør og Brød, det er Bondeføde, som giver Liv og

 Kræf-

Kræfter, og ikke Kaal og Rødder. — Lad Tydske-Bonden æde sine Rødder, han er vant dertil, men han er og en Vantrivning imod vore Bønder. Som Landet er, saa maae og Føden være. Og var nu Bonden saa taabelig, at bortødsle sin Jord og sin Tid til sligt, saa vilde jo endog de stakkels Amagere i Siælland gaae under, thi her behøve vi dem ikke; — disse, som have staaet siden Kong Christian den 2dens Tid, og have saa mange Aars Hævd paa at forsyne Hovedstaden, Helsingøer, Slagelse og næsten hele Siælland med Roer og Kaal! — Disse flittige Haugedyrkere burde protestere notarialiter imod slig Fornærmelse, — lægge Sag an, — og hvem tvivler om deres Sags gode Udfald? — De vandt den sikkerlig, — og Bønderne, som havde giort sig Umage og faaet Griller i Hovederne, kom til at betale Legen; — thi et virkeligt Indgreb skeede jo i Amagernes Rettigheder, deres Næring og Biering, — denne ville gaae overende. — Men Næring og Biering raade vor Tids Lærde til, og i det de raade dertil, saa oplofte de Indretninger til Skyerne, som styrter Næring og Biering lige ned i Afgrunden. En Bondehauge fuld af Kiøkkensager! — hvilken Urimelighed? — Bondekonen skulle da ikke have et Sted til at optrække sit Smaakræ udi, og Hønsene ikke

et

et got Sted at bade og kradse udi! — ja stakkels Bondekonen ikke en Torn, eller et Hyldetræe, at tørre en Hylleke eller en Blee paa!

Bonden skulle og have en Frugthauge! — men hvortil? — At den blev Lokkemad for Landstrygere og Tyve, det er ligefrem Sandhed, ja at samme vilde blive til megen Fristelse for Bondens stakkels Børn og Tyende, derpaa kan ikke tvivles. — Og om nu end Bonden høstede nogle Tønder Frugt, hvad Fordeel blev det i det Hele! — ikkun smaae Ting. — Men Sygdom og Laster bliver Følgen deraf, saa at man vel maae græde og lee af slige Grillenfængerier. — Man kan jo desuden faae Frugt nok fra Fremmede! —

Bonden vil man og skulde indføre Kløveravl, og Staldforing. — Ja, rigtig nok er Engen Agerens Moder. Men disse sidste Aar kan lære os meget andet. — Skade, at man ikke herved anfører Herzbergs Exempel. Men man siger dog, at Fleischers Haugebog, skiønt nyttig, og ikke er stemt for slige haarde Aar, og er ikke sligt idel Sophisterie?

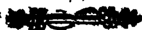
Bonden vil man have til flittig Kartoffeldyrker! — det er med andre Ord: Han skulde forsømme tildeels Hvede, Rug, Byg, Havre ꝛc. ꝛc. for at høste en Rod, og en Rod dertil,

som neppe duer til Brændeviin, hvoraf saa mange leve; og ikke til Øl, som ei kan undværes. — Sandt er det, at Kartofler er Bugfylde! — Men lad det Slags Føde være de Vildes Føde, som forhen, og kristelige Folk have kristelig Føde, som styrker og nærer, og giver kristeligt og ei vildt Blod. — Imedens man saaledes blander Tingene sammen, raaber en anden: Og Folkeformerelse! — ligesom vi ikke have nok, og nok af Stoddere i alle Stænder. — Herved burde man erindre sig den Irlandske Doctor Svift som for et vist givet Raad, og fordi han opmuntrede sine fattige Landsmænd til at feede deres Børn, bringe dem til Torvs, og sælge dem som Pattegrise, fik en Ærestøtte i Dublin, og deraf lære hvad en sleben Tunge kan udrette. — Men, — Straffen følger og Lasterne i Hælene: thi Irlænderne skal siden den Tid være saa forfalden til Kartoffelæden, at de næsten leve af dem alene, og hvo veed, om ikke de saa kaldede Whiteboys have deres vilde Blod og Sind at tilskrive den megen Kartoffel-Spise før? — nok, de ere straffede som de Vilde i Sydhavet. — Bevare os fra slig Ulykke! staktels Irlænder blev forført og straffet, — lad os lære af disses Skade at vorde kloge! —

Atter

Atter er der og Dem, som vil, at Bonden burde have Tilladelse at brænde Brændeviin, fornemmelig i Vaartiden, deels for at benytte det Foder, som ellers øres bort, deels for at have Hielp til Creaturene i Plovtiden, — atter Guurdei! — Saamange stolte Brændeviinsmænd, som nu leve godt og vel af denne ædle Borger-Haandtering, hvad skulle de da blive til? Ikke nok at mange af dem maatte nedlægge Værket, ikke nok at de store og mindre Stæders beste Næringsvei blev endt derved; men det som værre var, og som undgaaer vore kloge Herrers Kundskaber, er at al Tvang da var hæved, som ellers ligger paa Landmanden, og tvinger han til at beflitte sig paa reent Korn og meget Korn med; thi det er dog fatteligt, at fordi Afgifterne af den Tønde Korn, som er svang og Meen, og kommer i Kiedelen, er ligesaa stor som for den Tønde Korn, der er reen og givtig; see! derfor byder egen Fordeel, at det gode, rene og allerbeste Korn vælges til Brændeviin, og det slette udskydes. Heraf er da soleklart, at dette Slags Borgere ere af de vigtigste Slags, fordi de tvinge Bonden til at arbeide og lægge Vind paa god og reen Sæd, hvilken vi og har til trods for alle andre Folkeslag! — Altsaa i denne Stand reen Opmuntring for Bonden, endog til at stræbe efter flere Fold,

som

som og er skrevet en Deel om, thi Bonden kan ikke mangle Kiøbere til sit Korn, hvilket snarlig er solgt, og de gode Brændevinsmænd, ikke heller Kiøbere til det kiere Brændeviin *) endog mindst i Bondestanden, som ei uden den kan faae en Vederqvægelse, som Vane har helliget; og see, saaledes giøre disse 2de Stænder, endog paa Handelsviis Omsætning med hinanden, og stakkels Bonde faaer en glad Dag i Kiøbet, hvilken neppe nogen falsom Siel vil misunde ham, som erindrer sig vore Fædres Sang: Ilde maatte Bonden paa Ageren pløie, skulde han ei nyde af Kiernen saa sød.

Men Haarene staae til Veirs paa os herude, naar man erindrer, at der endog gives Dem, som raade til, at Bonden maatte have Frihed til at skyde det Vildt, som kom i hans Ager og tog en Vippe, — ligesom der ei blev nok tilbage; — slige Grillenfængere tænke ikke paa, hvorledes det vilde see ud, naar Bonden kom hiem med en Taar paa Panden: — thi skiønt Høetyv og Øxen ere farlige Ting udi beruset Mands Haand, saa ere de dog intet imod Flinten. At Bonden der-

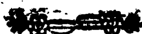
ved

*) Ude paa Landet hos os, og flere Steder, tage vi helst til takke med Fransk Brændeviin, som koster 15 a 16 ß. Potten, Tolden indberegnet, og det blot for Sparsomhed; thi vi betale da med Smør og spare Brænde! —

ved skulle blive des beqvemmere til at værge for Land og Stat, eller som Norske Gutten eller Bornholmske Drengen altid færdig til Hest og Fods, — det er ikkun Snik Snak; — thi man rose dem nok saa meget, og anføre historiske Facta endog, saa er dog sligt Forsvar nichts, og ei at ligne mod Folk, hvis Haandverk det er at fegte, med mindre alle skulle som i Norge, eller især paa Bornholm, indskrives, og lære Tingen, nu ja — saa hat og Bonden Arme, og kan bruge dem, naar han har at fægte for.

Vi vil ikke tale om nogles Meninger, der gaae ud paa, at en Bondegaards Størrelse burde være 8 Tønder Hartkorn, eller saa omtrentligen, paa det, som de kloge Mænd sige, at Bonden kunde nyde Vellevnet som hæderlig Mand i sin Stand, og have noget at sælge og føre til Apeltorv. Men disse Tænkere henvises til Hr. Clausens grundige og kronede Afhandling om denne Sag, der ei er forandret, nagtet Hr. Teilmans giorte Erindring derimod; thi Styrken af et Land vilde snarlig føles, naar alle Bondergaarde ikkun vare 3 a 4 Tønder Hartkorn store, og hvorvel de passede sig til de Indretninger hidtil havte, hvor Proprietairen er Fader og Herre, og Bonden Søn og Tiener, nemlig født dertil,

 nolens

nolens volens, følgelig berettiget til Ømhed og Følelse!

Men at komme til Sagen igien, saa synes det, som at vore lærde Bogskriveres Hensigt med Bonden fornemmelig gaaer ud paa, at giøre ham til Træl, at skaffe ham Arbeide som Slaven, og give ham alene Omsorg og Bekymring for Udkomme, Skatter og Afgifter. — Og kunde end Bonden slaae sig igiennem udi gode Aar, hvorledes vilde det da vel gaae ham i onde? — maaskee som med andre frie Bønder, eller den Norske eller Bornholmske Bonde, der leve og svare hvad de bør! — men have ingen Veiledning eller Trøst mere i deres gode Herskab, ei heller Frygt hverken for Forvalter eller Foged, — enten for Afslag i Begiering, eller Haab om Hielp der, i den Nød, de selv ere Aarsag udi! altsaa som frie, har Bonden Arbeid og Omsorg; — som ufrie Arbeid, men mindre Omsorg, — hvilket Tilfælde er nu best?

Men under slige Omstændigheder, eller som de Lærde kalde det, Lyksaligheds-Tilstand som frie og hæderlig Bondestand, — tillige at udbrede Oplysning! — hvad Navn fortiener det? — Jeg overlader det til andre! — men ikke desmindre høre og see vi herude, at nogle virkelig have lagt Haand paa en saadan besynderlig Gierning.

ning.

ning. — En Dyssel i Laaland, — en Beyer i Siælland og flere, ja endog det nyelig oprettede Borgerdyds Selskab, skal have tilkiøbt sig Almuens Lærer, og vil see samme i Bondernes Hænder, og lover sig Understøttelse af Geistligheden; hvilket Indfald! — og til hvad Ende? — At skabe Bondestue til Læsestue! — at lære ham, hvorledes der pløies og saaes! at præke Moral og gode Sæder for Bonden! — Den Karl drives til intet uden ved Svøben! — Nei, at giøre virkelig vel imod Bonden, det er at føle og følge Lignelsen, herlig og rørende fremsat i Brevene angaaende den i Ugeskriftet Minerva om Bonde og Proprietair ꝛc. Pag. 24. med mere sindrige og følsomme Træk, som Pag. 25. røber sand Menneske-Kundskab der Steds! — dette kan man kalde Philosophie fra Landet, — og dette er meget andet end den Gamborgske, hvilken sidste ikkun paa god dansk er sund Fornuft, men Viismanden fra Landet har hentet sin fra idel Erfarenhed! og derfor desto vanskeligere at begribe og fatte, uden man er gaaet igiennem denne Skole!

I disse Dage læse vi en anden Autor, som handler om Handels-Friheds herlige Nytte og Indflydelse paa Borger, Bonde og Staten. Manden trækker ud af sit Pakhuus, gammelt og nyt, fra Tyro og Carthago, fra Engelland, Frankerig

og Spanien, fra Holland, Venedig, Genua, Livorno, Hamborg og Lybek, og med alt dette Kram vil han bevise hvad Frieheb, og, som det kaldes, fornuftig Handels-Frieheb, hvorved han synes at forstaae frie Ind- og Udførsel af Kornvahre især, og maaskee Feedevahre med, hvad denne har udrettet og kan udrette, og derimod hvad Tvang, og Forbudde, og høi Told, og Monopolier har stiftet. Og vi synes herude, at Manden har fremsat sin Sag med saamange Grunde, at hvis man ei gaaer frem efter visse uomstødelige Grundsætninger, saa kan man snart blive vaklende. Men kiender man disse og holder fast ved dem, saa staaer man.

Men kom nu denne, saa kaldede fornuftige Handels-Frieheb, med fuld Uindskrænkelse, paa et eller flere Stæder, saa skulde man see, hvorledes Alskens Kram vilde løbe derhen, og fylde baade Kramladen og Pakhuse; — thi tomt blev neppe noget. — Men for hvem de bleve fyldte, dette er den Gordiske Knude, — for os vist ikke; thi vi leve for tarvelig dertil, som vel er. — —

Men om frie Ind- og Udførsel af Korn og Fedevare fandt Sted overalt i Staten, saa skulde man vist see, hvorledes Kiøbmændene vilde passe paa at have Oplage. Men Spørgsmaal blev, hvorfra de hentede Varene? — Uden Tvivl

kiøbte

kiøbte man hvor Prisen var best, thi det er Kiøbmands Brug, — og saaledes fik vi nok først fremmed Korn, og følgelig svært og tungt Korn; men tunge og svære Ting ligge jo tungt i Maven, sige Medici, og ere vanskelige at fordøie, og da Mængden ei vide Sundheds-Regler, saa vilde sikkerlig Mængden kiøbe disse Vahre først, og nyde dem paa Sundhedens Forliis, fordi den fik mere Vægt for Penge.

Andet: Bleve vore Landgodseiere nødte til at sælge for samme forholdsmæssige Priser, og kunde saaledes ikke forvisse sig om vis Afsætning, uden ved den Forlods-Fordeel, som ei var deres Vahre til Last, nemlig af Fragt, Vexelcours og sligt, der neppe giør 5 Mark Forskiel paa Tønden, hvilket altid er ubetydeligt!

Tredie: Bleve nok og Landmændene nødte til at beflitte dem paa tungt og reent Korn og tørt tillige, hvilket atter giorde, at færre Arbeidere fik Underholdning, thi vaadt Korn maae ofte kastes, tørt derimod nesten ikke; — og endelig blev Landets ædelste Vahre paa en vis Maade saaledes fortrængte, maatte rettes efter andres, og altsaa blev jo en vis Slags Tvang; — og hvor blev nu Friheden af? — Dette er altsaa idel Modsigelser, uden man vil endeligen, at det skal kaldes Frihed, særdeles i Hensigt til

Føl-

Følgerne, at have slige Vare og andre Tings Priser for samme forholdsmæssige Kiøb, som andre uden for os have dem! — Men hvorfor skal vi da rette os efter andre i Tings Priser? — Lad andre rette sig efter os! — — —

Vel er det uimodsigeligt, at der hist og her indkommer et Stykke tvertimod Forbud og Anordninger, men det er ei at lægge Mærke til, thi man maae vel agte at slige indsnigede Ting kan hverken bruges eller bæres, og hvad som bruges eller bæres, ere enten egne giorte Ting, eller deraf er betalt Told, — følgelig tilladte Ting. Og herom kan man trygelig forvisse sig, og faae Bekræftelse saavel hos alle Handlende, som de der bruge dem, og endelig af alle, som vide noget af sligt. Men frie Ind- og Udførsel af Kornvahre vilde desuden formodentlig have denne skadelige Følge, som man nu seer fra Holland, at uagtet Holland ikke er et Kornland, saa føres dog derfra meget Korn til Østersøen i denne Tid; og saadanne Kiøbmandskneb har man før merket dem af. Nu kunde dog vel sligt under lige Omstændigheder skee hos os, som neppe kan brødføde os selv, som atter andre sige, og hvad vilde da Følgen blive? — Nei, ikke denne Slags Frihed er den, man bør ønske, thi den Consequens, der uddrages kan af hvad meldet er, bliver

nok

nok denne: Høi Told, og dobbelt høi Told mod den vi have, — den kan udrette alt; — thi saa kan alle arbeide, som vil arbeide, og leve af deres Arbeide; og lad saa end være, at Tingene end blive noget kostbarere, — vel, det skader intet, thi saa leve vi jo alle baade kierligt og smukt ved og af hinanden. Enhver sætter paa sit Arbeide, den ene Haand vasker den anden, eller som Tydsken siger: Leben und leben lassen! — Saaledes maattte jo Statens Indkomster forstørres, en mægtigere Flode og flere Tropper kunde holdes, og Leilighed gives til flere Levebrød, end nu haves, ja endog Toldbetienternes Tal maatte forøges, fordi høi Told synes at forudsætte mange Visitenrer, eller Besøgere, som de kaldes paa Svensk, og disse gode Folk skulle nok hielpe paa Sagen, og giøre rigelig Nytte, for det lidet, de faae. Det synes tydeligt heraf, at Hamborgerne og Lybekerne især vilde faae en Rem af Huden, — uden Tvivl vilde de krympe og pine sig; — thi de maatte i alt komme til kort med os.

Det er aldeles begribeligt, at jo større Tolden og Afgifterne ere paa Ting, jo kostbarere blive de; — men jo kostbarere Ting ere, jo sparsommere er man og i Forbrugen deraf; — ergo, jo mere vi spare, eller jo mindre vi forbruge, jo mindre er og Indførselen fra Fremmede, følgelig

lig til Vexel-Coursens og Ballancens Fordeel!

Men da vi ikke destomindre allerede ere tilvante Beqvemmeligheder af mange Slags, saa flyder atter naturligen heraf, at naar Tolden alene blev retskaffen høi, saa kunde endog umuerligen Jndsnigning af fremmede Ting finde Sted; thi just da kunde vi selv arbeide baade vore Beqvemmeligheder og Fornødenheder for langt letkere Kiøb, end man kunde forskrive dem, Tolden indberegnet; denne retskafne høie Told er derfor et herligt Middel. Hvem kan nu ikke indsee de mægtige Følger deraf? Blind maae sandelig den være, som ikke kan see dem, og følesløs med — Hamborg og Lübek vilde snarlig gaae under, og Rigdom og Velstand og Jndustrie vilde hastig tiltage, alting maatte bære idel Blomster! —

Vi kunde da af disse Grundsætninger uddrage disse dyrebare Slutninger: At høi Told, Forbudde, ja endog Monopolia ere gode, bevare Penge i en Stat, give Liv og Næringsveie — at de hindre Lediggang, skaffe Arbeidsomhed og Flittighed, og styrke saaledes de gode Sæder.

Midlertid kan vi aldrig glemme Swift med sin slebne Tunge, der forledede sine Samtidige, — og dette Exempel har ført mig paa den Tanke, at mange smukke Folk have faaet Grillen,

ler af vore egne Skriftforfattere. Thi jeg fik for nogen Tid siden fra min Commissionair i Hovedstaden paa Anmodning tilsendt nogle af de lange Flaskepropper, som der skieres, hvilke, af Mangel paa Proppeskierie her, ellers forskrives, og disse vare indsvøbte udi et Kræmmerhuus af et Skrift, hvilket jeg af Nysgierrighed læste, hvorpaa stod først: Pag. 100 og 101 — og dernæst: Dannemarks og Norges oeconomiske Magazin — og endelig følgende:

1) „At der meget sielden, ja aldrig, uden „i høieste Nødsfald, giortes Forbud paa Korn- „og Fedevares Udførsel af Riget, men at Ind- „byggerne hellere ved Præmier bleve opmuntrede „til saadan Udførsel, ligesom der giøres i En- „gelland." Denne gode Autor skulde have føiet til: eller tillade fri Ind- og Udførsel, som i Toscana og Holland; see saa havde han havt Bifald, — mon ikke? — men! —

2) „At en mere frie og uindskrænket Udfør- „sel af Qvæg maatte bevilges, end som hidtil er „skeet; — thi det er og bliver en ubodelig Skade „for Landet, især for Nørre-Jylland, som een „af de vigtigste Provindser i Henseende til Fæ- „dolingen, at ingen Oxen maae udføres for Told, „uden Stald-Oxen allene; siden Forordningen af „29de April 1747, i Anledning af den da, for-

„ medelst Fæesygdommen, i Landet værende Man„
„ gel paa Qvæg,) har forbudet den, i lang Tid,
„ til Landets større Nytte tilladte Udførsel af
„ Græs-Stude. Ingen Stald-Øxne engang maae
„ sælges eller udføres, uden fra de Gaarde og
„ Kiøbstæder allene, som fra Arrilds Tid have
„ havt Privilegium til Opstaldning, — ingen
„ opstaldede Øxne maae udføres fra deslige privi„
„ legerede Steder selv, uden i den korte Drive„
„ tid om Foraaret til 1ste Maii. Derved lider
„ hele Landet i Almindelighed ugemeen meget, og
„ mister aarlig nogle Tønder Guld, som for des„
„ lige Vare kunde indbringes mere, end som vir„
„ kelig skeer; men iblandt Landets Indbyggere
„ ingen mere, end Bondestanden, som derved
„ maae nødes til at indskrænke dem selv i dens
„ umistelige Opdræt, af Mangel paa Aftræk og
„ skikkelig Priis; og iblandt disse sidste lide ingen
„ endnu mere, end som Beboerne paa den søndre
„ Deel af Nørre-Jylland, paa en 4 a 6 Miles
„ Distance, fra Toldskiellet ind i Landet, som
„ fast paa ingen Maade kan afsætte dens Tillæg
„ af Qvæg, uden ved enten at slagte det selv, el„
„ ler at nøde det andre Slagtende paa: alt af
„ den Aarsag, fordi ingen udi den ommeldte Egn,
„ især hvad Vesterlandet betræffer, maae indkiøbe
„ dem alle fra den nordre Egn i Landet, hvor de

„ for-

„ fornødes at være af en bedre Art, og beqve„ mere til Opstaldning, — og ingen Liebhabere „ af Naboelaget paa søndre Siden, udi det Sles„ vigske, som gierne vilde, maae kiøbe og udføre „ dem før Told, hvilket i sig selv er utaalig „ Plage for bemeldte Eiere, og frister Beboerne „ til megen Meeneed og Toldsvig, hvortil de fast „ ere nødtvungne, uagtet alle giorte Anstalter, „ naar de ikke ganske og aldeles skal ruineres."

Jeg kunde ikke læse mere af dette papistiske Tøi, hvilket ved nærmere Eftersyn befandtes at være af dette meldte Skrifts syvende Tome. Jeg kastede Bladet til Jorden, og traade derpaa; kort: jeg blev nidkier som en van die Patrioten. Dog blev min Iver meget kiølet, ved at erindre, at dette Magazin nu bruges til Kræmmerhuse. — Imidlertid er formodentlig endnu saa mange Samlinger til af alle dette Skrifts Tomer, hvilket endnu maaskee læses af Oldsagers Mænd, som gierne have saa stærke Maver, at de aldrig frygte for Colica. Hvem, som maatte læse dette, er herved advaret; han tænke paa Swift, — han frygte for sig selv, — han lade sig ikke forføre; thi dette, og andre flere af den Natur, har visselig givet Anledning til det, ikke i vore Dage. — Men dristede man sig til at skrive saaledes, da Bog-Censur, denne gode

gamle Indretning, havde Sted, — hvad Under, at man nu, da ingen er, lader Pennene løbe, — fylder Papiir, og Hierne, og Presser!

Man sige hvad man vil, saa paastaae vi herude, at salig Borgemesteren i Callundborg havde Ret, og handlede saa viselig, som hiin Mufti, der lod brænde det unyttige store Bibliothek, da han opbrændte Stadens Krønike. Og skiønt ikke alle her ere eenige udi, om det er til den salige Borgemesters Berømmelse, at der er poetiseret om ham i Minerva, saa er dog jeg af denne uforgribelige Meening; thi Gierningen var heltemæssig, og følgelig hæderværdig, og burde derfor besynges: — altsaa anseer jeg alt det, der er skrevet om ham, som Blomster, strøede paa Mandens Grav. Og dersom Tiderne ikke vare saa forbærvede, som de ere, saa vilde formodentlig bemeldte Magazin, samt Gamborgs, Rothes, begge Fabricius'erne, Hennings Korn-Politie, Herremandens eller en Landmands Tanker fra Landet, Martfelts, Ikkun Tanker, og flere Skrifter af den Natur, ja, med Tilladelse, Minerva selv, faae samme Skiebne, som Callundborg Stads-Krønike fik, og det velfortient; thi Helte til sligt vilde man neppe savne, helst de kunde haabe at blive besyngede og udødeliggiorte tilligemed Sangen, især om han sang som den i

Miner-

Minerva, hvilken, efter manges Sigende, har store Fortienester, men ikke bifaldes af mig, fordi han siger saa meget i saa lidet, og henrykker Folk paa en saa besynderlig Maade, at man spilder Tiden ved at læse og læse igien. — Nu, enhver har sine Feil.

Af dette lidet, dog, som enhver kan see, grundige, vil man formode, at Sandhed bliver Sandhed, og Skygger Skygger; — at man ei længere lader sig blænde af Lampeskin, Veirlys, eller Sniksnak, sat udi harmonisk Stilling for at give Velklang, som dog intet medfører af det Ønskelige, Vigtige og Varige. Kortheden i dette haaber man undskyldes, deels fordi jeg elsker Korthed i Foredrag, deels fordi jeg dog har viist saa mange Træk, og saadanne tillige, som ere veiledende for tænkende Læsere, og andre skrives ikke for; og endelig, fordi jeg har endnu 199 Aarsager tilbage, som kan soleklart bevise, at Bonden uforandret bør blive i den Stilling, han fra Arrilds Tid har været, efter mine Tanker, — thi jeg er og en Elsker af Modestie, — og at denne Stilling passer sig bedst for Bonden, for hans Jord, for hans Plong, og for hans Bæster, hvilket alt ret Landhoesagkyndige maae tilstaae, og kan forklare med grundfaste Argumenter. Og skiønt endog disse neppe kan begribes, uden af

dem selv, saa viser just dette, at deres Sag er ligesaa infallible som Pavens, fordi enhver jo bør bedst kunde bedømme sin egen Haandtering. — Skoemager, bliv ved din Læst! — Og desuden er denne Sag allerede sat udi et saare skiønt Lys af adskillige, til udødelig Ære for dem, og til Beviis paa, at det var udi vort oplyste Aarhundrede de skrev.

Saa henvises og de, som raabe paa større Handelsfrihed, deels til Engelland, hvor de kan see, at, uagtet Million Pund Sterlings Gield i hundrede Tal, Nationen dog er rig; — deels til Jutemærkerne fra Landet, hvor de kan erfare, at Tanken om Pengemangel er blot Chimære; — deels til Hovedstaden, hvor de kan see, at intet Spectakel opføres, uden at Loger og Parket, Parterre og Gallerie ere opfyldte; — deels til Klubber og dramatiske Selskaber der, som altid skal have 10 Beilere for hver ledig Plads; — deels til Concerterne der, som aldrig mangle Abbonentere og Pladstagere; — deels til alle de Baller, som gives i alle Hovedstadens Hiørner og Gader; — deels til Husene og Meublerne, til Diner og Souper, Beqvemmelighed og Damepynt, Smag og Adfærd, som os herude berettes; — deels — deels — og deels — er alt dette nok, og meer end nok, og fast Beviis paa

Rig-

Rigdom, Flor og Velstand. Hvo som ikke indseer dette, ja, hvo som allene kan tvivle endnu, han har ei lært at slutte fra Virkningen til Aarsagen, han maae intet have seet, og intet have læst, og herude fradømmes ham al sund Menneskeforstand. Ja, vil endnu nogen yderligere indvende, at et og andet er dyrt, saa tage man Historien til Hielp, og da vil det befindes, at udi Roms største Velstand var et og andet uhørlig dyrt; og saaledes er det hændet og hændes udi alle blomstrende Stater. — Altsaa veed man intet bedre Middel for dem, som ere betagne af Chimære, end, fordi at de have tykt Blod, at de lade aabne en Aare.

Af dette Anførte vil enhver Tænkende overbevises om, at naar man ønsker alvorligen, saa maae man ønske saaledes: Gid alle Ting maae blive ved det Gamle!

Tale,

holden i det Kongel. Danske Landhuusholdnings-selskab ved dets høitidelige Møde i Aaret 1786, da Hans Kongelige Høihed Kronprindsen som Selskabets Patron der var nærværende,

af

Joachim Michael Geuß.

Dyrebareste Kronprinds!

Videnskaber og Konster blomstrede længe i Europa, medens Agerdyrknings- og Haandværks-Kundskaber endnu bleve ringeagtede, og medens imellem den arbeidende og den tænkende Deel af Statens Borgere var trukket en Grændselinie, som man paa begge Sider frygtede for at overtræde. Det attende Aarhundrede har været heldigt nok til at ophæve en saa unaturlig Skilsmisse. Agerdyrkeren og Haandværkeren have ikke allene selv gransket, søgt og erholdt Oplysning af deres indsigtsfuldere Medborgere, og de ædlere af alle Nationer have ei skammet sig ved at veilede dem i deres meest ringeagtede Haandarbeider. Men det var Deres Kongelige Høihed forbeholdt, i dette Selskab at vise for det hele Europa, at deslige Beskieftigelser vare værdige, at et Monarchies

Arving

Arving umiddelbar tog Deel i samme. De har naadigst behaget, i en Række af Aar at bivaane Selskabets Forsamlinger, at stadfæste dets Handlinger; De har derved tillige givet Selskabet den vigtige Lærdom, at Udbredelse af Oplysning og Opmuntring til Forbedringer blandt Statens arbeidende Borgere ikke er Dieblikkes Sag, men at dertil udfordres stadig Fremgang paa en begyndt Bane, og Vedholdenhed ved antagne Grundsætninger. Selskabet føler det Priselige, det Lærerige i denne Deres Kongelige Høiheds Handlemaade; og det glæder sig ved, paa Grund deraf at kunne vente og haabe, at dets Handlinger endnu længe, som i Dag, ville blive oplivede og forædlede ved Deres Kongelige Høiheds naadigste Deeltagelse.

Ædle og Værdige Medborgere!

Er det da uomgængelig fornødent, at dette Selskab fra Aar til Aar fortsætter dets Bestræbelser til at forøge og forbedre Landhuusholdningen? Eller lader det sig ikke hellere haabe, at de Forbedringer, Selskabet tilsigter, snart kunne naae det forønskede Maal, den yderste Grad af Fuldkommenhed? Og hvor snart kan dette skee? — Skiønt disse Spørgsmaale synes at forraade en

 Utaal-

Utaalmodighed, der mangler den for store Hensigter fornødne Standhaftighed; saa ere de dog af den Beskaffenhed, at de kunne opkastes af mangen Fædrenelandets Ven, som tilønskede det enhver muelig Grad af Fuldkommenhed i den muesligst korteste Tid. Tilgivelig er saadan Iver for Fædrenelandet, men for iilfærdig vil man finde den, naar man nøie overveier alle Omstændigheder: naar man fastsætter det rigtige Forhold imellem Gienstandenes Storhed og Selskabets Kræfter: og naar man udmaaler de muelige Forbedringer med dem, som aarligen kunne tilveiebringes. Vi behøve aldeles ikke i Tankerne at forringe Tilstanden af de forskiellige Næringsveie og Haandteringer hos os, (en Skiebne, som vort Fædreneland saa ofte undergaaer, naar Paralleler trækkes imellem det og andre europæiske Stater); og vi maae dog tilstaae, at iblandt disse Næringers og Haandteringers Grene findes adskillige, som endnu ikke have skudt nok, til at kunne bære modne Frugter, og at der vel hist og her findes een, som er fortørret, i hvis Sted altsaa en yngere og friskere burde indpodes. Og hvorfor skulde denne Tilstaaelse giøre os mismodige, naar vi betænke, at alle muelige Forbedringer ere endnu ei tilveiebragte i nogen af de europæiske Stater, og naar vi see, at i den af disse

Sta-

Stater, hvis Agerdyrkning, Manufacturer og Handel ere for lang Tid siden blevne opstilte som Mønstre for andre Staters, et Selskab, liigt det her forsamlede, som arbeidede længe forend vi begyndte, forsætter disse Bestræbelser endnu til denne Dag, og vist nok vil have Anledning til at fortsætte dem ikke blot igiennem en længere Række af Aar, men meget mere uden Ophør. Aarsagen til deslige stedse fortsatte Bestræbelser efter høiere Fuldkommenhed, saavel der som her hos os, findes, foruden i Gienstandens Størrelse, ogsaa deri, at enhver Tidsalder behøver under forandrede Omstændigheder Opmuntring til andre Arter af Industrie. Saaledes var det i Carl den Stores Tid Pligt for Statens Bestyrere, Pligt for F[illegible]enelandets Ven, at raade, ja vel ogsaa at tvinge de adspredet boende Agerdyrkere til at trække sammen i større Landsbyer; deels for at erholde den fornødne Sikkerhed, deels for at tilveiebringe en planmæssig Behandling i Agerdyrkningen. Vor Tidsalder udfordrer nu en ganske anden Behandling; vi takke en viis Regiering for den høieste Grad af offentlig Roe og Sikkerhed; vore Agerdyrkeres Indsigter ere ei mere saa indskrænkede, at de i deres Handlinger stedse bør ledes af Love, som Byernes graahærdede Gamle have foreskrevet; Landmændene opmuntres

tres derfor nu til adspredte Boepæle paa udskiftede Jordlodder, for at iværksætte en friere og følgelig fuldkomnere Dyrkningsmaade. Ligesaa har der været en Tid, da man med største Føie kunde tilraade Skoves Ødelæggelse, for at vænne de af Jagt og Qvægavling allene levende Indvaanere til Agerdyrkerens mere sædelige Haandtering; da man derimod nu anseer Skoves Vedligeholdelse og Udvidelse for en Videnskab, hvis Forbedring og Anvendelse man med største Flid søger at befordre. Ikke altid behøves der et Mellemrum af nogle Aarhundrede for at tilveiebringe saa vigtige Forandringer, da især Handelen og Manufacturvæsenet undergaae næsten i ethvert Aarhundrede meer end een vigtig Afvexling. Hvor mange nye Fornødenheder see vi ikke ideligen opkomme blandt Staternes Borgere, som enten Handelen skal tilføre, eller den efter Tids-Omstændigheder sig lempende Manufacturist skal tilveiebringe! En Natur-Produkt eller en Vare, som for kort Tid siden ei var agtet, neppe engang af Navn bekiendt, bliver snart derefter for mange, om ei for alle, saa godt som uundværlig, bliver almindelig søgt; og nu skal den i betydelig Mængde enten i Landet selv frembringes, eller fra Fremmede hentes. Lader os ei falde paa den Formodning, mine Herrer! at dette, som den

almin-

almindelige Erfaring bestyrker, skulde blive anderledes i en tilkommende Tidsalder; vi maatte derved fradømme vore Efterkommere den i Mennesket nedlagte Drift, til at forskaffe sig uden Ophør flere Fuldkommenheder, ligemeget for Mængden, hvad enten disse Fuldkommenheder ere virkelige eller indbildte.

Saaledes forbyde altsaa saavel Mængden af de forhaanden værende Gienstande, som en idelig Tilvæxt af nye, et patriotisk Selskab, som dette, at aflade fra dets Bestræbelser; og i Stedet for Ønsker til en hastig Fuldendelse bør en vedvarende Virksomhed være een af dets helligste Love. Dog, naar man henvender Tanken til Agerdyrkningen allene, hvorpaa Tidernes og Modernes Afvexlinger have mindre Indflydelse, end paa Handelen og Fabriker, kan man vel rimeligen spørge: hvorvidt man i det Hele turde vente at bringe det i at forbedre den, og i at forædle dens Frembringelser? Vel besvares dette Spørgsmaal meget rigtig dermed, at denne Forbedring og Forædling ei kan strække sig videre, end saavidt Fædrenelandets Clima det tillader; men da følger heraf atter igien et nyt Spørgsmaal, dette nemlig: hvorledes de danske Staters Clima er beskaffen? eller hvorved bestemmes i Almindelighed et Lands Clima, saavel for sig betragtet, som i Sam-

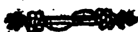
i Sammenligning med andre Stater? Og da bliver dette Spørgsmaals Besvarelse før Landhuusholdningsvidenskaben af Vigtighed.

Naar vi forhen vare forsamlede i dette høitidelige Møde, høitidelig ved vor høie Patrons Nærværelse, høitidelig ved at bringe os Selskabets Stiftelse i Minde, høitidelig ved de Belønninger, som Borgere tilkiende Medborgere: da har det ei mishaget Forsamlingen, at underholde sig i nogle Øieblikke med Gienstande, som henhørte til dens Formaal, som kunde give Anledning til Eftertanke over præmieværdige Materier, som kunde give Oplysning til deres Bedømmelse. Jeg haaber samme Bevaagenhed, naar jeg nu fremsætter Grundene, hvorefter et Lands eller et Steds Clima bestemmes, og til nogle Betragtninger derover udbeder mig Selskabets Opmærksomhed.

Luftkredsens Beskaffenhed paa ethvert Sted i de forskiellige Aarets Tider, i Henseende til Varme og Kulde, Torhed og Fugtighed, og andre Omstændigheder, hvorpaa Vexternes vegetabilske Liv beroer; kort sagt, et Steds Clima bestemte de Gamle efter Solens Høide ved Soelhvervs-Tiden, og følgelig efter den længste Dag. Til at antage Solens Stilling i Forhold til Jorden, som Bestemmelses-Grund for Climatet, havde de ei Anledning;

ledning; thi betragte vi med Opmærksomhed Solens Sted paa Himlen i de forskiellige Aarets Tider, da finde vi, at den i Midten af Vinteren staaer meget lavt paa Himlen; at dens Middags-Høide fra den Tid af voxer, indtil den ved Sommer-Soelhverven har naaet den største Høide: og at den fra den Tid af haver stedse mindre Middags-Høide igien, indtil den bliver den mindste ved Vinter-Soelhverven. De deraf følgende forskiellige Aarets Tider vise tydelig nok, at den mindste Soelhøide om Middagen har Vinterkulden, og den største derimod Sommerens Hede til Følge, og at de forskiellige Grader af Varme, som Jorden erholder af Solen, beroe paa sammes forskiellige Høider. Naar nu denne Maalestok for Solens opvarmende Kraft anvendtes til Steder paa Jordkloden, i forskiellige Afstande fra Linien eller Æqvator, da maatte for Sammenligningens Skyld vælges een og den samme Dag af Aaret. Man valgte den længste Dag, da Solens Middagshøide er paa hvert Sted den største, i hvor stor eller hvor liden den ellers maatte være. Og efter denne Bestemmelse var det, ved Hielp af den antagne Maalestok, let at finde, at den største Soelhøide aftager, jo mere man fra Linien af nærmer sig mod Polerne: at følgelig de største Grader af Varme og Kulde blive ligeledes saa meget

get

get mindre, som et Sted ligger Polerne nærmere. Paa denne Maade dannede man paa Jordkloden adskillige Climater imellem Æqvator og Polar-Cirklerne, bestaaende af Belter af ulige Brede, saaledes, at et nyt Clima begyndte hver gang der, hvor Solens største Høide havde aftaget saa meget, at den længste Dag blev derved en halv eller heel Time større, indtil den endelig under Polar-Cirklen selv er voxet op til 24 Timer.

Denne saaledes kortelig afbildede Deeling af Jordens Overflade i Climater grunder sig altsaa i det Hele paa den Erfaring, at Solens opvarmende Kraft er størst, naar Straalerne falde lodret paa en Flade, at den derpaa tager af som Skraaheden, hvormed de træffe Fladen, tiltager, og at den endelig bliver til intet, naar Straalerne løbe jevnsides med Fladen. Denne almindelige Erfaring om Soelvarmens Virkning er, ved Naturforskerens nøiere Undersøgning, saaledes noget nær rigtig befunden. Man havde altsaa Grund til at formode, at denne Climaternes Bestemmelse vilde svare til historiske Beretninger og Erfaringer, indhentede fra alle Jordklodens Dele; men tvertimod have disse underrettet os om de utroeligste Afvigelser fra Hoved-Reglerne.

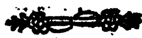
Anta-

Antager man de foranførte meget naturlige Grundsætninger for Climaternes Bestemmelse, saa bliver det deraf en uimodsigelig Følge, at de Lande, som ligge i samme Afstand fra Linien og fra Polerne, nyde eet og det samme Clima, og at det af Jordens Stilling i Forhold til Solen bestemte Clima bliver ligesaa uforandret igiennem den længste Række af Aar, som Landets Beliggenhed selv er uforanderlig. De tilforladeligste historiske og geographiske Beretninger derimod overtyde os om, at paa tvende Steder, som have samme Brede, kan vise sig den største Forskiel i Henseende til Varme og Kulde, og at eet og samme Sted kan nu have et mildt eller et haardt Clima, og efter nogle hundrede Aars Forløb det modsatte. Vi vide saaledes med Vished, at i Egnen omkring Boston i Nordamerika er Vinteren ligesaa stræng, som her hos os, skiønt Boston har eens Clima med Frankeriges Hovedstad, og altsaa burde have Vinter og Sommer, som denne. Havnen ved Bergen i Norge tilfryser ikke oftere, end Seinefloden, skiønt disse Steder have meer end 12 Graders Forskiel i Brede. Paa den indiske Halvøe hidenfor Ganges, hvis vestlige og østlige Kyster skilles fra hinanden ved den Gadiske Biergstrækning, viser sig det Særsyn, at medens den østlige Coromandel-Kyst har

 fra

fra Marts til October Vinteren eller Regntiden, hersker paa den modsatte vestlige Side, eller paa Malabar-Kysten, den fuldkomneste Sommer, og saaledes tvertimod, skiønt begge Kyster ligge paa samme Brede, og burde have Aarstidernes Afvexling tilfælles. Samme Særsyn viser sig endog inden for de danske Stater paa Halvøen Grønland: dens vestlige Kyst har efter Beliggenheden et taaleligt Clima, imedens den østlige ligger, saavidt vi endnu vide, indfrossen i en evigvarende Vinter. Denne Grønlands østre Deel, eller Gammel-Grønland, giver os tillige et Beviis paa de Forandringer, som visse Landes Clima ere underkastede fra Tid til Tid; thi naar vi ei fradømme vore Forfædre al historisk Troeværdighed, maae vi tilstaae, at Aarstidernes Afvexling har paa dette gamle Grønland fordum været saaledes, at Dyr, Planter og Mennesker der have kunnet leve og leve vel; hvilket mildere Clima man i de sidste Aarhundrede har enten fundet eller troet at finde mærkeligen forandret til det haardere. En ganske anden Forandring af Clima, nemlig fra haardere til mildere, har i Tidens Længde viist sig paa de fleste Steder, hvor Europæer have nedsat sig i den nye Verden. Mange af disse Steder have ved deres Ubeboelighed i Begyndelsen trodset Europæernes Vinde-

syge;

syge; men omsider efter en længe fortsat Dyrkning have de maattet omskifte sig, og give Colonierne Boeliger. Saadan Climatets Forandring i Tidens Længde har endogsaa viist sig der, hvor Dyrkningen er gaaet aftagende frem, i Stedet for tiltagende. Saaledes lærer Historien, at Tiberstrømmen ved Rom til Keiser August's Tid ofte blev tillagt med Iis, da det derimod nu i mange Aarhundrede ei har fundet Sted, skiønt det er meer end formodentlig vist, at de nyere Romeres Dyrkningsmaade langt fra ei naaer de Ældres.

Saadanne Afvigelser fra Stedernes regelmæssige Clima have alt længe siden givet Naturforskeren Anledning til at antage en Forskiel imellem et Steds geographiske og dets physiske Clima, imellem det uforanderlige Clima, som alene beroer paa Stedets Beliggenhed efter Breden, og det tilfældige, som beroer paa sammes forskiellige Beliggenhed i Længden. Og nu blev det da et vigtigt Spørgsmaal: Hvilke Omstændigheder især bidrage til at danne et Steds physiske Clima?

At et Lands indvortes naturlige Beskaffenhed selv, og Beskaffenheden af den tilgrændsende Deel af Jordens Overflade hertil kraftigen virke, dette bliver klart af de omtalte Uregelmæssigheder

 i Cli-

i Climaterne. Ogsaa har det viist sig, at Overstadens høiere eller lavere Beliggenhed over Havet, at de derpaa værende Bierge og Skove, have den kraftigste Indflydelse paa et Steds Varme og Kulde i de forskiellige Aarstider. Varmen, som Solen kan meddeele Jorden, bliver allene virksom og kraftig ved Hielp af Luftkredsen, som omgiver Jorden. Nu staaer over de laveste Steder af Jorden en større Deel af Luftkreds, og over de høiere derimod en mindre Deel; derfor har ogsaa Varmen Overvægten i de første, og Kulden i de sidste: derfor fornemmer man stærk Kulde oppe paa høie Fielde: derfor nyder et høitliggende Sted under den meest brændende Himmelegn endnu et tempereret Clima, naar et ligesaa høit Sted i et nordligere Clima bliver ubeboeligt; og hæve Biergenes Toppe sig høit op over Skyerne, og nærme sig til Luftkredsens Grændse, da bliver Varmens Aftagelse sammesteds saa stor, at en uophørlig Vinter behersker og en evigvarende Iis bedækker dem. Saadanne med Iis bedækkede Bierge, som endog Landene under Linien, hvorpaa Soelstraaler falde lodrette, ei ere befriede for, udsprede Vinterkulde vidt og bredt; thi de giøre den omgivende Luft koldere, følgelig tættere og tungere, saaledes, at den sænker sig ned i de lavere, varmere og lettere Lage af Luftkredsen.

Men

Men ligesaa meget, som nu de høie Bierge bidrage til at giøre Climatet haardt, saaledes kan samme ogsaa blive mildere der, hvor mindre høie Bierge antræffes; thi disse opfange paa deres Sider Soelstraalerne, som falde næsten lodrette derpaa, samle dem, og kaste dem saaledes tilbage i Dalene, hvor de med fordoblede Kræfter virke til den herligste Vegetation i de bedste Aarets Tider. Ganske anderledes forholder det sig derimod i de Lande, som bedækkes af Skovstrækninger, og skiules ved en Hvælving af Qviste, Grene og Blade. Den meest brændende Soel formaaer ei at bryde igiennem dette Dække; den skiulte Jord seer ei Dagens Lys, føler aldrig Soelstraalernes Magt; opstigende Dunster, som Luften optager, kunne ei hæve sig af Mangel paa Vind og Soelskin; Kulden, som Vinteren har meddelet, giemmes fra den ene Vinter til den anden; og saaledes bliver den skovbegroede Strækning en riig Kilde paa Kulde og Frost, saavel for Landet selv, hvorpaa den staaer, som for den tilgrændsende Egn.

Betragte vi end videre Beskaffenheden af den Overflade, som omgiver et Land, hvis Clima skal bestemmes, da kan det indgrændses enten af Vand eller af fast Land, og enhver saadan Grændse for sig har mærkelig og forskiellig Indflydelse paa

Climatet. Vandet, som den blødere Deel af Jordens Overflade, modtager Soelvarmen meget let; og vilde ligesaa hastig ved Solens Fraværelse give slip paa samme, naar det ei formedelst dets Natur og formedelst Paavirkning udenfra befandt sig i en uophørlig rullende Bevægelse, hvorved det øverste ideligen blandede sig saaledes med det nederste, at den optagne Varme blev fordeelt igiennem den hele Masse. Herved erholder Oceanet en vis maadelig Grad af Varme, som endog den strængeste Vinterkulde ei formaaer at betage den, og som den beholder, endog da, naar en Deel deraf er bedækket med Iis. Luftkredsen, som hviler paa Havet, modtager som et blødere Legeme denne tempererte Varme; og naar denne Luft af Vinden føres hen over Landet, bekommer dette derved, i det mindste om Vinteren, en mildere Luftkreds, et mildere Clima. Ganske anderledes forholder det faste Land sig imod Solens Virkning. Meget langsomt modtager det Soelvarmen, og aldrig trænger denne ned til nogen betydelig Dybde i Jorden. Derfor fordriver Vinterkulden meget hastig den overblevne Sommervarme, og rodfæster sig dybt i Jorden, saa at en betydelig Sommervarme udfordres til at overvinde den. Og er Overfladen nu bedækket med Skove eller andre Hindringer imod Solens

Virk-

Virkning, da faaer Vinteren saadan en Overvægt, at den medfører sibirisk Kulde. Naar Luftkredsen hviler paa en saadan med Frost igiennemtrængt Jord, antager den snart samme Kulde, og Vinden meddeler den til Nabo-Staterne. Alt længe har man derfor bemærket, at Vinden medfører saa megen meer Frost og Kulde, jo længere den har overstrøget Landjorden. Sydvinden, til Exempel, bringer Kulde og Frost til Wardøehuus, naar derimod Nordvinden bringer dem til os. Ligeledes have de østlige Europas Stater et langt haardere Clima, end de vestligere under samme Brede, som ligge nærmere til Oceanet. Climatet selv i de sidste er blevet saa meget behageligere, som Culturen i de østligere Stater har tiltaget, og Ødelæggelsen af de uendelige Skove, som bedækkede Tydskland i Romernes Tid, har tilveiebragt Italien et mildere Clima, end de havde i Romernes gyldne Tidsalder.

Anvende vi disse Betragtninger over Landenes physiske Climater paa vort Fædreneland, da ville vi overtydes om, at dette i den Henseende har betydelige Fordele fremfor mange sydligere Stater, om man endog, i Henseende til det geographiske Clima, skulde have fattet ufordeelagtige Tanker om samme. De danske Staters Landstrækning gaaer fra den 53de indtil den 71de Grad

 i Bre-

i Breden, og høre for størstedelen til de koldere Climater. Men til denne store Strækning fra Sønden imod Norden svarer en langt mindre Strækning fra Vesten til Østen, følgelig ere de ei udsatte for de dermed forbundne stærkere Vintere, som Rusland, Polen og den østlige Deel af de østerrigske Stater erfare. De omgives for størstedelen med Havet, som meddeler de tilgrændsende Lande stedse et mildere Clima; og der, hvor Kongeriget Norge grændser til det faste Land, har Forsynet lagt en Biergstrækning, som beskytter det imod de haarde Landvinde. Den sydlige Deel af de danske Stater, Danmark og Holsteen, bestaae for det meste af Sletter, uden Afvexling med Bierge og Dale, da Soelstraalerne uden deres Hielp virke tilstrækkeligen; den nordligere Deel derimod, Kongeriget Norge, hvorpaa Solens Straaler falde meer skiøns, følgelig mindre kraftige, er rigelig forsynet med Bierge, hvorved Soelvarmen opholdes og forøges til Fordeel for Dalenes Beboere. Kun sielden faae de fra iisbedækkede Fielde nedstyrtende Luftstrømme Overhaand over de blidere Søevinde; og naar det indtræffer, varer det ei længe. Vor Sommer er vel kortere end andre meer sydlige Landes, og Vinteren noget længere; men derimod forbliver Solen hos os hver Dag om Sommeren læn-

længere over Horizonten, og udretter med den paa eengang længere fortsatte Virkning omtrent ligesaa meget, som ellers i flere Dage; og imod langvarig Vinterkulde skiuler gierne en tidlig faldende Snee vore Marker og Agre.

Disse herlige Fortrin, de Danske Staters physiske Clima giver, fremfor dem, det geographiske synes at love, aabne stedse behagelige Udsigter for Landenes Cultur, ligesom begge Slags Climater derimod paa den anden Side betrygge os tilstrækkelig imod den Fare, at Culturen skulde ved idelig fortsatte Forbedringer kunne blive overspændt, og dernæst udarte. Naar vi undtage nogle faa Produkter, som ere forbeholdne de sydligste Stater i Europa, da kunne alle øvrige Europas Produkter frembringes hos os. Vi kunne altsaa fortsætte vore Bestræbelser, og behøve ikke at frygte for Naturens Gienstridighed; vi kunne arbeide til Maalet, og ere sikkre for at komme paa hiin Side.

Neppe er derfor ogsaa et af vore Arbeidsaar tilendebragt, og vi have havt, som i Dag, det glade Syn, med eet Oiekast at overskue det heri Udvirkede: saa begynde vi igien med at udstikke en ny Løbebane for vore vindskibelige Medborgere, med at undersøge og bedømme de mere eller mindre heldige Skridt, de giorde paa samme.

 Det

Det er ved saadan Fortsættelse vi tør vente at nærme os til Selskabets Diemed, ved saadan Fortsættelse vi kan giøre os værdige til den Allernaadigste Beskyttelse, den Høikongelige Understyttelse, vi nyde af vores faderlige Regent, vores Allernaadigste Konge, og af det Høikongelige Arvehuus, hvilket alle vore Evners Virksomhed i disse, som i andre Forretninger, skulle være opofrede, være helligede. Det er og ved saadan stadig Fremgang paa den begyndte Bane vi ønske og haabe, fremdeles at fortiene Deres Kongelige Høiheds Naadigste Bifald. Selv har De behaget, ved Deres fortsatte Overværelse ved Selskabets høitideligste Handlinger, at give os dertil det opmuntringsfuldeste Exempel. Naar Deres Kongelige Høihed har arbeidet i Regierings-sager, til Deres arvelige Staters Velfærd, Flor og Sikkerhed; naar De er trættet af de mangfoldige Forretninger, derved forefalde: da behager det Dem dog Naadigst, at skienke ogsaa Selskabets Handlinger Deres Opmærksomhed, at afbryde endog fra de vigtigere Statsarbeider nogle Timer, for at stadfæste, forædle og krone dets Forretninger. Maatte vore herved høiligen oplivede Kræfter i nogen Maade svare til vore meest brændende Ønsker for Fædrenelandets Velfærd, for Deres Kongelige Høiheds dyrebare

Per-

Persons høieste Velgaaende, og for Deres vigtige Foretagenders lykkelige Fremgang! Da velsignes Landet, da lykkes Selskabets Bestræbelser, og da blive vi oftere deelagtige i den Naadesbeviisning, som i Dag er os vederfaret.

Roserne.

Da jeg fik dem.

Skiønne, kielne Roser! visner ikke!
Blomstrer trygge her hos Eders Ven!
Eders spæde Torne frit ham stikke!
Eders Duft helbreder ham igien.
Eders kielne Spyd omsonst ham true;
Gierne lider han, hvad Amor leed,
For i Eders Purpur-Smiil at skue
Billedet paa skiøn Uskyldighed.

Skiønne, kielne Roser! visner ikke!
Dufter indtil Solens Nedgang sødt!
Dufter end i Nattens Øieblikke,
Naar Naturens sidste Smiil er dødt!
Solen atter frem i Morgen iler,
Og opvarmer mildt den kolde Luft —
Naar dens første Blik til Jorden smiler,
Lad det vække mig i Eders Duft!

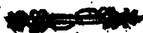
Da de visnede.

Røde Roser! Eders Purpur blegner!
Hvide Roser! Eders Snee blev graa!
Ak! saa falmer, svinder, mattes, segner
Al den Skiønhed, Solen blomstre saae!
Roser! Eders sidste Smilt mig minder
Hendes Smil, hvis Haand I blomstred' i?
Ogsaa dette Smil engang forsvinder —
Grumme Roser! ak! hvi visned' I?

„O! vi haabede den stolte Lykke,
„Trylled' født i Hendes Haand af Lyst,
„Hendes skiønne skyldfrie Barm at smykke,
„Og engang at døe paa Hendes Bryst.
„Ak! vi maatte Hendes Smil forlade!
„Og af Hendes Haand modtog os Du! —
„Grumme! derfor falme vore Blade!
„Grumme Sanger! derfor døe vi nu."

Baggesen.

Roserne.

Roserne.

Da de visnede.

Langsomt. Sander.

Røde Ro - ser! Eders Purpur bleg - ner!
Ak! saa fal - mer, svinder, mattes, seg - ner,

Hvide Ro - ser! eders Snee blev graa.
Al den Skiønhed, Solen blomstre saae!

Ro - ser, e - ders sidste Smil mig min - der

Hen - des Smil, hvis Haand I blomstred' i!

Og = saa det = te Smil engang for = svin = der —

Grumme Ro = ser! ak! hvi visned' I?

Syvald,

Fortsættelse.

IV.

Syvald erindrede sig, at han var kommet til Kiøbenhavn for at fortsætte sine Studeringer. Han gik op paa Academiet, lod sig examinere, fik bedste Caracter indenfor, og Prygl udenfor, som man fortalte ham var en gammel Skik. Han var netop i Begreb med at undersøge, hvorvidt det er Pligt, at følge slig en Skik — da han fandt sig omringet af syv Russer, der ved slige Leiligheder gierne ere udrustede med fiorten Fekt-

ledede

kede Syllogismer, hvilke den gabende Pøbel, Bakkelsemanden og Kringlesælgersken i Academie-Porten kalde Hænder.

Synet af disse i forskiellig Høide og Direction opstillede Argumenter betog ham al Tvivl om denne Skiks forbindende Kraft; og skiøndt han i Grunden ikke begreb, hvi man puffede ham ned af Trappen, da han gierne vilde gaae selv, opbragte denne Behandling ham dog slet ikke. Den Dag, hvorpaa man har faaet bedste Caracter, er man gierne vanskelig at opbringe. Hvor forskielligt! tænkte han ved sig selv: hos de Gamle var Indgangen til Musernes Tempel besværlig, her møde derimod først Vanskelighederne ved Udgangen.

Han gik langs ned af Kannikestrædet i disse Betragtninger, som bleve fortrængte af andre, i det han dreiede sig om Hiørnet. Man har sielden de samme Betragtninger i to forskiellige Gader. „Nu kan du da for Alvor studere," tænkte han, „nu kan du da ganske opofre dig Muserne! Hovedstaden er dog altid Videnskabernes Have. Her er Lærere, her er Collegier, her er Bogtrykkerier, her er Boglader, her er Bogsamlinger! Hvilket Paradiis! —"

I tre hele Dage havde han slet ikke tænkt paa sin forsvundne Gudinde. Amor flyg-

tet

ter for Pallas, dersom Pallas ikke flygter for Amor.

Han gik uden Porten, allene, og spadserede, deels for at vederqvæge sig i den frie og rene Luft, deels for at bringe de latinske, græske og hebraiske Tanker, der ved Overhørelsen vare komne hultertilbulter ud af deres Giemmer, i Orden igien — og deels for ret at nyde Glæden over sit academiske Borgerskab. Erobringen af en Øe og et Stykke fast Land giør Krigsgudens Søn ikke stoltere og gladere — Erobringen af en rødmende Skiønheds Brystsløife og svagtforsvarende Halstørklæde giør Cyprias Helt ikke dristigere og varmere — end Erobringen af en Bene-Seddel, og de saa kaldte Leges, giør den unge Minervas Yndling.

I denne Ruus gik han og overtænkte sin Plan til at blive en lærd, nyttig og stor Mand i Verden. Der er neppe nogen skikkelig Student, som ikke har drømt om sligt den Dag, han fik bedste Caracter. Roes er forfængelig, Verdens Ære er Dunst, Berømmelse er ikke allene Vind, men undertiden Trækvind — Philosopher! I, som saa lumskelig af Forfængelighed tordne mod Forfængelighed, som værdne for Evigheden, at Æren er Eder ligegyldig, som lade trykke for Millioner Eders Had til Opsigt, som stiele Eder

fra

fra Verden i ti, tyve, tredive, tredsindstyve Tomer! I har Ret: Berømmelse er — Snavs; men dette Snavs er Gidsning i Geniets Ager. Maadelig bedynget hermed fremvoxe af den menneskelige Siel de store Tanker til frugtbar Modenhed.

„Jeg vil være en lærd, nyttig og stor Mand i Verden," sagde Syvald, og fandt, at den Ting var ikke nær saa vanskelig, som man skulde troe. „Du har allerede lagt en god Grund," tænkte han, „det gielder nu kun om, at opføre Bygningen. Og hvad er lettere? Materialier gives her i Mængde; Arbeidet er Fornøielse; altsaa, jo meer du arbeider, jo meer fornøier du dig — det er soleklart — og naar blev man kied af at fornøie sig? Det er ubegribeligt, at ikke alle, som komme til Academiet, blive lærde, nyttige og store Mænd i Verden!"

„Om et halvt Aar," blev han ved, „har du Examen philosophicum. Du gaaer flittig paa Collegier, du hører Forelæsninger, du seer Experimenter, du læser, du excerperer, du extraherer, du mediterer — kort, du studerer og bliver ved at studere. Du inddeler din Tid, og bestemmer dine Læsetimer, dine Skrivetimer, dine Moerskabstimer. Orden maae være din første Regel! Ved Orden bliver Qvarteret Time, Ti-

 men

men Dag, og Dagen et Aar — Store Gud! hvor skal jeg være lykkelig!"

Menneskets Tanker løbe lettest, naar de have ingen Grund at løbe paa. Vi raisonnere vidtløftigere om Ting, som skulle skee, end om Ting, der ere skeete, og vore Tanker standse snarere i Virkelighedens end i Mulighedens Rige. Syvald holdt derfor ikke op med sine Planer, Forsætter, Overtænkninger, Tid- og Flidbestemmelser, etcetera, før han var kommen paa Spidsen af al lærdmenneskelig Lyksalighed. Han stod allerede paa Toppen af Pindus, krandset af Apollo, med Minerva, som Dame, for at dandse med i den evige Kioraus, som Grækenlands, Latiums, og de nyere Skribentere opføre med Mnemosynes Døttre — da han — uheldige Forvarsel! — pludselig trimlede ned af en Bakke, hvis Pynt han var kommet til i disse Betragtninger, og det med slig en Fart, at hans Hænder, Been og Næse kom tre Tommer dybere, end der udfordredes til at vaagne ham, i den underliggende Mose.

(Fortsættelsen følger *).

Litte-

*) Ovenstaaende Prosa, hvoraf tre Stykker har staaet i Minerva for April Maaned, og som Forfatteren har kaldet Syvald, fordi han ikke ved nogen anden Titel af Fortælling, Roman, Levnetsbeskrivelse,

Literatur.

I denne Maaned er udkommet:

Hr. Professor Hansens Prædikener over Evangeliske Texter, 3die Bind, og Hr. H. J. Birchs Søn- og Festdags Andagter 2det Bind, hvormed begge Verkerne ere sluttede.

Hr. Conferenceraad Fleischer har udgivet: Nærmere Forklaring om det Førsløvske Godses Administration og Tilstand, som et Bidrag til Oplysning om vor Landbosag, foranlediget ved Recensionen i de Berlingske Lærde Tidender No. 15. d. A.

skrivelse, eller Forsøg til een af Delene, eller sligt, vilde forbinde sig til, at frembringe meer, end der rimeligvis stod i hans Magt at udføre, har havt det Vanheld, som mange andre Bagateller, at blive borte. Manuscriptet, ganske vist af Undseelse for Publicum, løb lumskelig sin Vei fra dets Forfatter, engang han troede det vel forvart i sin Lomme. Han føler ligesaa godt, som nogen af dets Læsere, Skiønheden i dette Indfald, og har allene det at indvende derimod, at det burde have faaet samme før.

Da der imidlertid maaskee kunde findes een eller to blandt de tusinde, som læse Minerva, der gad vidst, hvad Enden blev paa denne Begyndelse, drister han sig til at love Fortsættelsen efterhaanden — da Sielen af denne Prosa, om den ellers havde nogen, ligger endnu heel og holden i hans Hierne, og behøver blot et nyt Legeme af Blek og Bogtrykkersværte, for at giøre sin Opvartning.

En ubenævnt har udgivet: Tanker om Tienden, i Anledning af Hr. Kammerherre Morgenstiernes og Buchwalds Sætninger desangaaende.

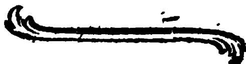
Om den Islandske Handel, i Anledning af det i Adresse Avisen No. 130 indførte.

Af Rigsdalerssedlens Hændelser er No 4. udkommet.

Schlossers Afhandling om det Spørgsmaal: Hvorledes er Børnemord at hindre uden Utugts Befordring? — Voltaires Prindsesse af Babylon, og en Satire, under Titel: Eusebius, eller hvad Frugt man høster af Dyden i vore Tider, ere oversatte paa Dansk.

Den 28de i forrige Maaned mistede Roeskilde Skole sin fortiente Rector, Hr. Justitsraad Hans Christian Saxdorph, som døde i sit 62 Aar.

H.

Histo-

Han skylder Publicums ham stedse hellige Majestæt, og Minervas Udgivere der have giort ham den Ære, at modtage Begyndelsen af hans Manuscript i den Tanke, at det var heelt, denne Erklæring. Da han tillige erkiender, at have givet begge Aarsog til Misfornøielse, ved ikke at holde punktlig sit Løfte, saa, for ei at sætte nogen anden, endog den sletteste Forfatter, som man kunde have tiltroet dette, blot for Publicums Vrede, føier han til denne ubetydelige Prosas ubetydelige Note sit Navn.

Baggesen.

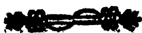
Historien.

Fra Lande uden for Europa have denne Maaneds Aviser berettet følgende:

Nordamerikanernes indvortes Giæring er stegen til det høieste, uden at Strømme af Borgerblod skulle flyde. De have klogeligen valgt bedre Veie end visse deres Gienboer paa dette Continents Vestkyst. Enhver af Staterne have sendt Deputerede til Philadelphia, som der træde sammen for at giennemsee og giøre Forslage til Forbedringer i samtlige Staternes Constitutions-Acter. Saalænge dette varer, saalænge allene dette er i Giære, er Anarchiet fuldkomment. Det være god Varsel, at Dr. Franklin og General Washington ere Medlemmer af dette vigtige Raad.

Ostindien forkynder en ligesaa ønskelig som, i det mindste derfra, uhørt Nyhed: Da Grev Cornwallis var ankommen som General-Gouverneur for de Engelske Etablissementer i Indien, bragte Landets Nabober og smaae Fyrster den ved slig og enhver Leilighed sædvanlige rige Tribut, Forræring kaldet. Denne Britter, ogsaa Britter i Indien, afslog saadan Tribut: „Britannien,“ sagde han, „har sendt mig hid „for at afhielpe Undertryktes Klager, ikke for at „forøge dem ved Udsuelser.“

Medens i Persien Riget er adsplittet og sønderslides af krigende Kronprætendentere, sendes, siges der, fra Frankerig et prægtigt Gesandt-

skab derover, for at giøre en Forandring i den europæiske Handel i dette Rige, som til Fordeel for Frankerigs ny Bundsforvandte skal i den persiske Havbugt være meget drivtig og indbringende.

Atter lyde Efterretningerne fra Aegypten ikke nær saa afgiort seierfulde, som kort tilforn. Efter et vundet Slag over Beierne drog den tyrkiske Admiral Hassan Pacha til Cairo, og derfra til Alexandrien. Det varede imidlertid kun kort, førend de til Fieldene flygtede Beier, som der igien havde samlet deres Folk, giorde et Udfald, og nedsablede en ikke ubetydelig Deel af Hassans Krigshær.

Indtil i Midten af forrige Maaned vedvarede endnu Pesten i Algier saaledes, at Kornet bortraadnede paa Markerne af Mangel paa Høstfolk, da i en stor Strækning paa Landet som i Staden alle de hyppigen bortdøde, der ei vare flygtede. Midt i alt dette vedvarer Regieringens Stolthed, visende sig i at trodse Spanierne, og den med dem sluttede Fred, og reent afslaae hvad Vilkaar Neapolitanerne virkeligen havde foreslaaet, og Portugiserne ved deres Gesandt havde havt i Sinde at foreslaae, om ikke hine Exempler havde afskrækket ham fra at giøre noget Forslag. En Aarsag, hvorfor man synes at have Ret til nogen Strænghed mod Spanierne, trods den dyrt betalte Fred, er den, at man vil have opdaget, at den spanske Gesandt, Grev Expilly, skal have stukket 100,000 Piastre af Fredskiøbesummen i sin egen Lomme, og overalt desuden ikke være en Person, som man skulde sende i et vigtigt Gesandtskab, men en Eventyrer, som har

vidst

vidst at tilsnige sig Greve-Benævnelsen, en omvankende Tripolitaner.

Europa.

Frankerig. Aviserne bringe herfra en Anecdote, som, hvor ubetydelig den end i sig selv maae være, caracteriserer, synes os, vore Tiders Tænkemaade, fra en ikke uvigtig Side. Hele Tingen er følgende Børnehistorie. Vi igientage den af Aviserne med lidt Commenteren, for at nævne hvorfor og hvorvidt vi ansee den vigtig nok til at optages og giemmes. — Dauphin, der som Barn ikke kan være befriet fra at begaae Barnestreger, gik forbi en Skildvagt, en Grenadeer af den franske Garde, hvis Physiognomie ikke stod ham an. Drengen er formodentligen ikke vant til at troe, at noget, af hvad der kan falde ham ind, ikke er tilladt, tillod sig, at sige til den arme Grenadeer: Væk med dig, og at hæve den høikongelige Fod for at sparke ham væk. Skildvagten, der troede at burde adlyde sin tilkommende Landsherre, drog sig underdanigst til side, og blev i et Øieblik omringet af en talrig Kreds af dem, som spadserede i Nærheden, der giordes opmærksomme ved denne Dauphinens Uartighed — Strax derpaa kom Befaling, at den lille Monseigneur Dauphin skulde forsynes med en Flint og en Patrontaske, og i egen liden Person løse den Skildvagt af, som han havde saaledes fornærmet. Dette er hele Fortællingen. Aviserne lægge til: Forsamlingen saae med Fornøielse, at man giorde sig Umag for at indblæse Menneskeligheds Følelser i dens Bryst, der engang skal blive Folkets Velgiører og Fader.

Det er underligt, at man ikke har ogsaa skrevet, at H. K. H. allernaadigst behagede at sparke Grenaderen med Foden. Hvoraf mon man veed, at han just skal blive, hvad man ønsker at han maatte blive? Fortalt imidlertid, skiønt med lidt Krybberie, staaer dog denne Efterretning nu saaledes i alle Aviser, at hele den læsende Verden seer Barnets Dauphins Uartighed; og hvilken Revselse for ham, til ikke tiere at begaae aabenbar dadlelige Handlinger, at denne ubetydelige kiendes af hele Verden, at han har maattet staae Skildvagt ei allene for dem der spadserede paa Terrassen i Versaille, men for alle dem der læse Aviser, fra Vardøehuus til Cadix, ja til China. Hvor lykkeligt for Menneskeheden, medens lumpne Personer vist ville af utallige Bevæggrunde lede ham, som enhver i hans Kaar, til tusinde dadlelige Handlinger, og Hyklerie for det allermeste kalde det alt godt, og skiønt, og allernaadigst, og Beviis paa Velgiøreren, Landsfaderen p. s. v., og da det kun sielden vil træffe, at han har nogen personlig nærværende Straf, som nu, at udstaae, mindst naar Magten umiddelbar lægges ham i Hænderne, hvor lykkeligt da, at en lille Avisskriver, der hverken frygter hans Grille, eller er bestukken for at hykle, fortæller strax paa Tryk for den hele vide Verden hans Handling, som den er! Folkets Stemme naaer ikke til Fyrsternes Øren; dets Magt er ei heller til, fra den Tid, at deres Livvagt blev forvandlet til staaende artilleriebevæbnede Krigshære. Roes er længe siden ikke were nogen Opmuntring for Fyrster. Naar deres ubetydeligste Handling i daglig Tale

kaldes

kaldes allernaadigst, er der intet mere at sige. Hvor vigtigt da til Menneskehedens Beroligelse, at Rygtet, paa Postvæsenets Vinger, har faaet Avisskrivernes og Bogtrykkerpressernes overalt lydende Stemmer!

En mere væsentlig historisk Artikel fra Frankerig er det, at Kornhandelen ved en Forordning af 17de Junii overalt i Frankerig er frigiven. En stor Virkning af Notablernes Forsamling, om ikke Egennytte, og skiev og kortsynet Politik igien tilintetgiør den.

Ved en Proces med Calonne (der nu skygtet opholder sig i London) for hans Administration vil man stræbe actenmæssigen at bevise, at man ikke burde have lagt Administrationen i hans Hænder. — Ved en liden Ildebrand paa Thuilierie Slottet er den Skade, Kongen lider, en halv Million Livres værd. Det er en Bagatel for Kongen, sige Aviserne. Dette Kongens Tab af en halv Million skal dog nok erstattes af Undersaatternes Skatte.

At Sorbonne er i Begreb med at fordømme Beaumarchais ny Opera, Tarare, som man ikke har fundet saa underholdende som hans to Figaroer, er en almindelig Bynyhed fra Paris.

I Engelland ruster man sig, og hverver Matroser med Iver, og Actiehandlerne betiene sig med Fordeel af de afvexlende Krigsrygter, hvis Afvexling er for en stor Deel deres eget Værk. — Man har imidlertid i de sidste Dage af Junii faaet den ubehagelige Efterretning fra de grønlandske Farevande, at 14 af deres did udsendte Valfangstskibe ere knuste af Isen.

Den gamle, ved Gibraltars Forsvar og anden Heltedaad navnkundige General Elliot, er nu først kommen tilbage til Fædrenelandet. En af de mærkeligste Æresbeviisninger, hvormed han der blev imodtagen, lignede hin atheniensiske Helts, da hans Billed blev høitideligen opsat paa Raadhuset.

I Holland vedvare Uroelighederne uafbrudte. Prindsessen af Oranien blev (see Junii P. 413) den 28 Junii anholdt; Anholdelsen var efter de hollandske Staters Foranstaltning. Generalstaterne vilde formaae dem til at forandre dette Foretagende, men forgieves. Hun blev i Schonhoven, bevogtet af bevæbnede, der endog i det Værelse, hun sad, og hvor Patriot-Officerer med dragne Kaarder vare tilstæde, tillode sig, foruden denne Voldsomhed overhoved, megen uanstændig Opførsel; af Pøbelpatrioterne udenfor maatte hun igiennem de aabnede Dørre høre mange Fornærmelser, indtil hun den 30te vendte tilbage til Nimwegen. Hendes Broder, Kongen af Preussen, har ved sin Minister Thulemeyer allerede den 10de Julii indgivet sin i de kraftigste Termini affattede Paastand paa Opreisning for dette Skridt. Hovedpuncterne skal bestaae i, at de hollandske Stater i egen Person giøre Afbigt for Hans Majestæt, ligesaa for Prindsessen; sætte Statholderen uden Betingelse ind i alle sine Rettigheder, og svare herpaa inden tre gange 24 Timer. Der rykker imidlertid preussiske Tropper mod Grændserne, og alting forbereder sig til at aftvætte Fornærmelsen med Blod. — Imedens Tilstanden i Fædrenelandet er denne, faae Hollænderne fra deres

Hoved-

Hovedcolonie, Batavia, den sørgeligste Skildring over Tilstanden i den Verdens Deel. Smitsomme Syger have henrevet en stor Deel af Indvaanerne; baade Land- og Søemagten er svækket; alle Handelens Grene ere enten som afhugne, eller henvisnede. — En til de hollandske Uroeligheder hørende Anecdote skal staae her, fordi den bør erindres til Ære for Arveprindsen af Oranien. En Grev Bentink siger ham, da hans Moder var arresteret, „at hans Fader burde giøre med ham, som Hamilcar giorde med Hannibal, tage ved Alterets Fod en Eed af ham, at han aldrig skulde tilgive Fornærmerne." „Hr. Greve," svarede den fyrstelige Yngling, „jeg tør haabe, at „jeg ikke skal glemme, hvad jeg skylder mine Forældre. Jeg føler ogsaa, at jeg aldrig skal glemme denne Fornærmelse. Men giver man Satisfaction, saa er jeg for god Hollænder, til „ikke at tilgive den."

De østerrigske Nederlandes Mistvivl om Keiserens Bekræftelse paa det, Erkehertuginden havde ad interim bevilliget dem, begynder Udfaldet at vise at have været grundet. Efter en meget iilsom Reise fra sit fierne Besøg hos Keiserinden af Rusland begyndte han strax Beraadslagninger med sit Krigsraad, hvis Udfald blev Troppers Sammenkaldelse til en Marsch mod Nederlandene. Han har alt den 3die Julii sendt de Brabandske Stænder et Brev, hvori han lover Overbærelse, og Medlidenhed med deres Svaghed, som en god Fader, og Menneske. Imidlertid er det deri sat som afgiort, at alle de giorte Forandringer ere til deres største Fordeel, og at

de

de skal blive urygge lige. Han vil imidlertid lade sine nye Befalingers Udøvelse blive in suspenso, medens Erkehertuginden, og Hertugen af Teschen, samt Deputerede fra Standerne, mundtligen foredrage ham i Wien deres Besværinger. — Dette kalder Keiseren det sidste Skridt af hans Godhed!

Strængheden i denne Skrivelse undskylde Brabanterne, „ som det er en Depeche, han har „ giort paa Reisen, meden han ei have Tid til at „ afveie Tingene med den ham medfødte Retfær„ dighed og Billighed, smiggrende sig med, at „ han, ved bedre at overveie alt, vil falde til „ mildere Tanker." — Men for at være saavidt mueligt beredte, om dette skulde slaae feil, øve andre nederlandske Borgere sig med Iver i Vaabens Brug og Behandling. — Erkehertuginden og hendes Mand ere alt den 21de Julii komne til Wien.

I et Skrivt under Titel: Warum wird Kayser Joseph von seinen Unterthanen nicht geliebt? stræber man at bevise, at det er kun Uvidenhed, Intolerance og Fordomme, der ere Skylden. Denne Apologies Titel viser imidlertid, at han ikke er elsket.

Keiserinden af Rusland sender en liden Eskadre til Ostindien og videre, for at lære Chinas og Japans Kyster at kiende, og at opdage hendes eget Riges Grændser omkring Kamschatka. — Hun reiser nu hiem fra Taurien, og har iblandt anden Gavmildhed givet Penge til en Moskees Opbygning.

Kon-

Kongen af Preussen, der, som meldt, sender Tropper, for det første 20,000 Mand, til Holland, for at bringe Tingene der i Orden, viser ved mange Foretagender, at Frihed i Næringsveie og Handel er den Lyksalighed, han vil skienke sit Folk, og hvormed han vil giøre sig elsket af den nærværende og æret af den kommende Alder. — Saa er og den Tone stemt, hvori hans offentlige Breve ere affattede. Nylig skrev han til Ministeren Werder: „Da jeg, ved at beregne Overskuddet af mine Statsindkomster, finder, at jeg er i Stand til igien at skaffe mine gode Undersaatter en Lettelse, saa befaler jeg, at de nye Paalæg paa Rugmeel ganske skal ophæves. — — Jeg vil, saa meget Statscassen kan taale, nedsætte Afgiverne; thi mit Folks Vel ligger mig nær om Hierte." — — Den jødiske Friskoles Director bragte ham Moses Mendelsohns velstukne Kobberbilled. Kongen takkede ham i en egenhændig Seddel, og forsikkrede ham og hans Nation om sin Velvillie.

Fædrenelandet. I denne Maaned er den vidtløftige Lov, Forordningen om den islandske Handel og Skibsfart, underskreven af Kongen den 13de Junii, kommen for Lyset. Den indeholder foruden Forordningen selv i tre Kapitler, hvoraf det første bestemmer den islandske Handel og dens Friheder i Almindelighed, det andet de Handlendes Pligter og Rettigheder, det tredie handler om de islandske Land- og Søebrugs- samt Manufacturvarer — en Samling af Bilage i fire Afdeelinger: 1) atten i Hovedforordningen paaberaabte andre forrige Forordninger, 2) Efterretning

retning om Kiøbstædernes Districter, 3) om de til den islandske Handel brugende Varer, 4) Handelsberegninger. Denne Forordning er saaledes, foruden én Lov, en Underviisning og Veiledning for dem Loven angaaer, ved hvilken disse, de Handlende i Rigerne i Almindelighed eller paa Island især, ledes til at føre sig Forordningens Formaal paa bedste saavel for Staten som dem muelige Maade til Nytte. En ny, og sikkerligen en velgiørende philosophiisk Regiering værdig Maade i Lovgivningen.

For ikke at beskyldes for Partiskhed for Fædrenelandet bør vi ikke aldeles unævnet forbigaae et Opløb, som nogle Aftener i denne Maaned har været i Kiøbenhavn. Naar vi nævne, at her var et lidet Opløb, saa have vi sagt næsten alt, hvad vi vide og alt hvad der er at sige derom. Det er glædeligt for vor Nation, at tumultuariske Optrin ere her saa sieldne, at man har kunnet ansee dette med Alvorlighed. Siden der ikke har været Spor til Sammenrottelse eller Overlæg, men den hele, ikke endda saa talrige, Sammenstimling frembragtes af vor som enhver stor Byes Pøbels Lyst til Støi, saa var følgeligen alting stillet i det Øieblik, man giorde alvorlig Mine til ikke at ville lide denne Støien.

Vi kunne ikke begynde Minervas tredie Aargang uden at bevidne den glade og inderlige Erkiendtlighed, vi skylde saavel vore Medborgere i Almindelighed for dette Maanedskrifts gunstige Modtagelse, som de hæderværdige Mænd i Særdeleshed, hvis Bidrag og Understøttelse har forskaffet os denne Lykke. Vi vide ikke bedre at vise denne, end ved at stræbe, saavidt det staaer til os, endog i de mindste Ting, fremdeles at giøre det værdigt til hines Yndest, og disses Understøttelse. Saaledes har den hidtil brugte Afdeeling i Bidragene voldt, deels at vi ikke altid kunde udgive Minerva til den belovede Tid, naar Trykningen opholdtes efter et eller andet vigtigt Stykke, som var os lovet, og som nødvendig maatte staae i første Afdeeling, deels at Stykker af denne Natur ere blevne tilbageholdne, naar Trykningen af anden Afdeeling allerede var begyndt, deels at vi ofte vare forlegne med at bestemme til hvad Classe et Bidrag egentlig hørte. Vi have derfor troet at burde ophæve for Fremtiden denne i sig selv unyttige Inddeeling. — Da alle de Angreb, som ere skeete mod os og vort Maanedskrift, ikke have betaget eller svækket vore Medborgeres Yndest for vor Samling, troe vi os frietagne for det ubehagelige Arbeide, at besvare dem.

Pram. Rahbek.

Minerva,

for

August Maaned 1787.

Mine ærede Medborgere!

De tillade, at jeg her atter fremkommer med nogle nye Beviis paa vor indenlandske Feberrods store Virksomhed og Nytte i de menneskelige Sygdomme. Jeg har forhen lovet det, og nu finder det nye Leilighed til at opfylde mit givne Løfte, især da dette Lægemiddel endnu ikke er blevet saa almindeligt iblant os, som det fortiener, og jeg herforuden har de sikkerste Overbeviisninger, at det ikke er alle, omendskiønt dog endnu nogle, aldeles ligegyldigt.

Ingen maae troe, at Selvroes, Higen efter Ære, Belønning eller sligt, har skyndet mig hertil, ei heller at den smule Hevn, som jeg herved kan tage mig over Bagtalerne, har drevet mig hertil; men at den store og uimodstaaelige Lyst til at fremme Sandheden, at gavne mine Medmennesker og mit Fædreneland, at give dem, som af en ond Hensigt ere førte bag Lyset, eller ere uvidende herom, en større Oplysning i

H en

en Sag, der er Menneskeligheden saa vigtig, ere de eneste og sande Aarsager.

Ved at bekiendtgiøre mine første Erfaringer om Nellikerodens Nytte, havde jeg Sandheden for mig, og troede, ved min Aabenhiertighed, ei lidet at kunne gavne mine Medborgere; men hvor slet blev jeg ei behandlet for min Oprigtighed, hvor ilde Sandheden ei mishandlet, hæslig saaret og dybt nedtrykket! De, som kunde, vilde ei opreise den af Støvet, og de, som vilde, kunde ei giøre det fuldkommeligen. Den samme Mand, som uden grundig Overbeviisning først ophøiede Lægemiddelet offentlig indtil Skyerne, nedtrykte det strax derefter i Afgrunden. Saa store Modsigelser skal ingen betænksom Mand letteligen begaae, med mindre han dertil maatte have besønderlige Anledninger. Nok! det formeente Orakels Dom var afsagt, de ypperste Præster hældede sig hertil, og de mindre Tilhængere fulgte efter. Sagen, som ved den første Bekiendtgiørelse syntes snart at ville vorde opklaret, blev ved denne eneste overilende Dom forhudlet, nedstyrtet og tilintetgiort. Her standsede de nysbegyndte Forsøg paa een Gang; Forfatteren stod nu allene tilbage; forladt af sine formeente Venner, som antoge den herskende Tone, var han udsat til Skue for Publicum, som

som en uredelig Person, som en Løgner og Bedrager. Ingen grusommere Behandling kunde hændes en sandhedelskende, redelig, ærekiær og følsom Mand. Overbeviist i min Samvittighed om at have handlet redelig, og vel vidende, ikke at have forlangt andet, end Sandhedens Undersøgning, og mine Medborgeres Taknemmelighed, blev jeg uformodentlig og uden given Aarsag ligesom henkastet for Haan og Bespottelse, der maatte giøre mig uværdig til alt det Gode, som mine Medborgere kunde have tiltænkt mig. Den Sindskrænkelse og det Tab, som i Henseende til Ære og Levebrød ved saadan overilende Opførsel blev mig tilføiet, kan enhver Veltænkende letteelig forestille sig at være saa betydelig, at samme ingenlunde kan giengieldes af dem, som forvoldte sligt.

Denne uretfærdige Behandling rørte mig, som sagt, naturligviis til det Inderste. Jeg har virkelig aldrig været mere trængende til Forsvar end da, og dog var ingen i Stand til at forskaffe mig det. Spørgsmaalet var: Om mine udgivne Forsøg med Nellikeroden vare sande eller opdigtede? Mine Modstandere paastode det sidste og jeg det første. Deres Tolk havde nogle feilslagne Jagttagelser og en Deel udtænkte Skingrunde for sig, hvorpaa han byggede sin Paa-

stand; jeg derimod havde ingen andre Grunde at sætte derimod, end den sande Erfaring, min egen Samvittighed og ubedragelige Overbeviisning om Sagens Rigtighed; thi de Helbredede, som skulde vidne om min Paastands Rigtighed, vare alle uvidende om Lægemiddelet, hvormed de vare helbredede, og kunde derfor ikke aflægge Vidnesbyrd.

Jeg saae derfor ingen anden Udvei til Sagens fuldkomne Oplysning, og min fortrængte Æres Opreisning, end selv at fortsætte mine Jagttagelser med de Syges Bevisthed om det brugte Lægemiddel, og at opsamle Andres, saamange som muligt kunde være, for at fremlægge samme til Bedømmelse for et upartisk Publicum.

Jeg vedblev altsaa selv nøiagtigen at optegne alle de Fald, hvori jeg anvendte Nellikeroden her i Byen, og i den anden Udgave af mine Bemerkelser bekiendtgiorde dem alle uden Undtagelse, enten Udfaldet havde været let eller vanskeligt. Jeg lærte her, at de fleste Sygdomme vel ere mere gienstridige i Hovedstaden, end paa Landet, og det ei uden Grund, men derfor ved de samme Midler ei uovervindelige.

En Deel af de Bemerkelser, som jeg efter Striden selv optegnede, blevs godvilligen bevid-

nede

nede af de Helbredede i Adresse Contoirets Aviser, da de baade vidste, at de havde brugt Nellikeroden, og vare blevne helbredede ved samme. Herfor skylder jeg dem endnu min offentlige Taksigelse og Forbindtlighed.

Da disse Vidnesbyrd endnu ikke kunde ansees for at være gyldige nok, siden de ikke bleve udsagde af Sagkyndige Mænd, foretog jeg mig skrivtlig at opmuntre de fleste af vore provincial-Læger i de danske, norske og tydske Provincer til at forsøge denne Rod, og derefter at underrette mig om Udfaldene, paa det at samme kunde fremlægges for Publici Øine, til min Sags Retfardiggiørelse. Men Oraklets Udsigende havde bedøvet dem alle, og jeg bekom aldeles ingen Efterretninger herom.

I vore Lande fik jeg altsaa ingen Medarbeidere, men maatte arbeide mig selv frem. Fraværende giorde jeg derfor Bekiendtskab med nogle tydske Læger, som antoge sig min Sag, og bekiendtgiorde mine Forsøg overalt. Her fandt jeg upartiske Mænd, som havde Lyst at arbeide til deres Videnskabs Opkomst og nyttige Lægemidlers Udbredelse. Frugten høstede jeg ogsaa strax heraf, og min længe forhen giorde Spaadom er bleven opfyldt: At de tydske Læger ville før bringe Roden til almindelig Brug, end vore egne, og

at den silbig vilde komme i almindelig Brug hos os.

De fremmede Jagttagelser, som ved disse lærde Mænds Opmuntringer ere komne for Dagen, ere egentlig de, som have givet Anledning til nærværende Skrivt, fornemmelig nogle, der i disse Dage ere faldne mig i Hænderne, hvilke formedelst Forfatternes Upartiskhed upaatvivleligen kunne antages for sande, og følgeligen bevise min Sags Rigtighed.

Men paa det at Læseren kan med eet Oiekast oversee alle de Jagttagelser, som Erfarenheden har givet, og som ved Trykken ere bekiendtgiorte, indtil denne Dag, vil jeg anføre dem alle i den Orden, hvori de ere udkomne, baade hos os og hos Fremmede, endskiønt jeg ei tør indestaae for, at jo mange flere ere bekiendtgiorte, end de, der ere komne mig for Oinene, da det ikke er muligt at læse alle nye udkomne Bøger.

Det er nu paa 7de Aar, siden jeg, foruden en dansk kort Anviisning til at helbrede Koldfebre, udgav mine første Jagttagelser om Nellikeroden i det latinske Sprog, nemlig i Begyndelsen af Aaret 1781. Disse, som for den største Deel angik Koldfebrenes Helbredelse, bleve merkeligen forøgede i den nyere Udgave i Aaret 1784, hvori mine Erfaringer udbredte sig til alle

de

de Sygdomme, mod hvilke man hidindtil med Nytte havde betient sig af Chinabarken, og beløbe sig over 300 Jagttagelser. Denne sidste, som i samme Aar blev oversat og trykt paa Dansk, indgav jeg til det Kongelige Landhuusholdnings-Selskabs Bedømmelse, i Hensigt til den Fremgang og Nytte, som dette Lægemiddel allerede havde forskaffet, og hvor stor Fordeel Fædrenelandet kunde love sig af denne Rods almindelige Brug. Som bekiendt, behøver jeg neppe at melde, at dette priselige Selskab beærede mig med dets tredie Guldmedallie, som et Agtelses-Tegn. Siden den Tid har jeg selv ingen Bemerkesser optegnet, men allene, som Tilskuer, agtet paa Lægemiddelets Fremgang hos andre, og i den Henseende antegnet alt, hvad andre have erfaret.

De Erfaringer, som hos os af vore Læger i Trykken ere bekiendtgiorte, vil jeg aldeeles gaae forbi, da jeg intet har fundet uden enkelte Fald i Koldfebre, som enten Nysgierrigheden eller Nøden har frembragt; alvorlige Forsøg og alvorlige Erfaringer, der kunne ansees for at sigte til Sagens større Oplysning, ere, til Haan for Lægekonsten i Dannemark, endnu ei seete, endskiønt de mange fattige Syge, som findes overalt i Byerne og paa Landet vel kunde

trænge til at spare noget, ved at bruge et indenlandskt istedet for et udenlandskt Middel, og vore Hospitalskasser vilde uden Tvivl finde sig vel ved at spare noget af den store Mængde Chinabark, som der aarlig fortæres.

Saa seendrægtige have Lægerne ikke viist sig udenlands. Allerede i Aaret 1782, Aaret efterat Nellikerodens Brug var bekiendtgiort, og i det Aar, da Prof. Tode skrev derimod, begyndte Lægerne i Tydskland at forsøge Roden. Göttingen var det første Stæd, hvorfra i Aaret 1783 udkom et Stridsskrift de radice Caryophyllatæ vulgaris offic. sive Geo Urbano LINN. af Dr. Frid. Anjou. I dette Skrift, som uden Tvivl er skrevet af Ridder Murray, igiennemgaaes denne Rods Brug fra de ældste indtil vore Tider; derefter beskrives tre Helbredelser, tilveiebragte ved Roden, 1) en Andendags-Feber, 2) et Bugløb, som med intet andet Middel kunde stilles, og 3) en Andendags-Feber, som ei vilde vige for Chinabarken; omsider vises Mængden af de Bestanddeele, som ved den chemiske Udvikling ere udkomne.

Aaret derefter, 1784, har Professor Weber i Kiel tilligemed Dr. Kock ligeledes udgivet et Stridsskrift de nonnullorum febrifugorum virtute & speciatim Gei urbani radice. Prof. We-

Weber, som har skrevet dette Stridsskrift, igiennemgaaer Virkningerne af en Deel nye Lægemidler, som ere angivne for at helbrede Koldfeberen; men af disse sætter han Nellikeroden øverst. " Nu, siger han, er jeg i Stand til at " forsikre de udøvende Læger, at den tilhørlig " samlede og tørrede Nellikerod er en god og " tryg Lægedom, som næst Chinabarken bliver " det bedste Febermiddel, baade i Henseende til " Kræfterne, som og til Fraværelsen af de Uleiligheder, som andre Febermidler efterlade; " da den foreener de styrkende, oplivende, raadningsstandsende og opløsende Kræfter, om ikke " alle i samme Grad, som Chinabarken. " Derefter fortæller han: " At han har forsøgt Roden i flere end 152 Koldfebre, af hvilke de " allerfleste bleve helbredede med Roden; men " nogle, som modstode den, borttog Chinabarken " og andre Midler; hvorimod de, som Barken ikke " kunde helbrede, dæmpede Nellikeroden. Herforuden tilskriver han denne Rod en stor Kraft " til at tvinge og dæmpe Trediedags-Kolden, " endog hvor Leverens Forstoppelse er tilstæde, " i hvilke Tilfælde han ansaae den sikkrere end " Chinabarken. "

Af Hofraad Baldingers Magazin für Aerzte blev jeg i afvigte Aar underrettet, at

Melliferoden blev meget brugt i Maynz, og det er ikke at tvivle paa, at den jo i Tydskland paa mange Stæder maae være kommen i Brug, naar man betænker den Fordeel, som herved kan haves, i Henseende til Bekostningerne, og tillige, at de tydske Folk ere bedre Huusholdere end vi.

Desuagtet indfandt sig dog i Fior en nye Modsiger, da jeg i benævnte Hofr. Baldingers Magazin blev angrebet af en tydsk Professor Ackermann, som ligeledes uden tilstrækkelig Erfaring, formedelst to forsøgte, men feilslagne, Helbredelser, paa en ubetænksom Maade beskyldte mig for Uredelighed, og mine Jagttagelser for Urigtighed, og med megen Frekhed forhaanede alle Bemærkere. Besvarelsen var let, da en vidt udstrakt Erfaring talede for mig; og den gav jeg ham i et lidet latinsk Skrift, som Hofr. Baldinger lod trykke i Marpurg.

Omsider har jeg i disse Dage iblant de ved sidste Messe i Leipzig udkomne Skrifter fundet to Skribentere, som med den tilbørlige Nøiagtighed og Alvorlighed, følgelig med den bedste Lykke have betient sig af Melliferoden, fornemmelig i Koldfebre. Den første af disse er Frid. Chr. Krebs, Doctor og Amtsphysicus i Osterwieck, som i sine Medicinische Beobachtungen, 2 B. 1 Hefte, udkommet i Aaret 1786, og trykt

i Qved-

i Qvedlinburg og Blankenburg, angiver: 1) en haardnakket dobbelt Trediedags-Feber, som først blev sat med den almindelige, siden med den røde Chinabark, endelig til sidst med Pulveret af Nelliferoden, og, da den efter 2 Maaneders Forløb kom igien, med Afkogningen af samme Rod: 2) en Andendags-Galdecatharfeber med Afkaget og Pulveret af Roden: 3) en uordentlig Andendags-Feber og en derpaa følgende periodisk Hovedpine med dens Pulver; 4) en Andendags-Feber hos en usund Kone med Pulveret. — Han lægger til: At han kunde anføre flere Fald til Bekræftelse paa Nelliferodens Kraft i Koldfebre; men at han har holdt samme tilbage formedelst Liigheden med de anførte. — Iblant disse Bemærkelser beskriver han en Lungebetændelse, og en derpaa følgende raaden Feber, hvilken sidste ved Nelliferodens Hielp er helbredet. Den syge Mand kunde ikke betale den dyre Chinabark, som her udfordredes, hvorfor Hr. Forfattteren besluttede at give Nelliferoden, som et raadningstandsende og sveeddrivende Middel, i et Afkog med Vitriolsyre, hvis Virkning overgik hans Forventning; thi foruden at Forraadnelsen blev indskrænket, forsvandt øiensynlig Feberssvnen, Følesløsheden og Sandsesløsheden; forhen havde den Syge besudlet Sengen uden Sands, nu

vidste

vidste han selv at angive sin Fornødenhed, bekom mere Følelse ved Børnenes Smigrerier, forbrede selv Lægemidlerne, o. s. v. Formedelst den virkelige gode Virkning blev Lægemiddelet ikke forandret, men han vedblev Afkogningen. Bemerkelsesværdig forekom ham den vedholdende milde Damp, saavelsom den Syges virkelig hastige Helbredelse; thi han sad allerede den 14de Dag igien en Tid lang uden for Sengen og bekom Madlyst, hvis maadelige, og paa Omstændighederne passende Tilfredsstillelse, skaffede ham snart sin fuldkomne Helbred igien.

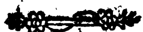
Derefter lægger Hr. Forfatteren til: "Denne Bemærkelse gav mig Anledning til at "anvende Nellikeroden i de i Foraaret 1784 om"kring Osterwieck herskende raadne Catharalfe"bre med Sprinkler, og jeg kan med Sandhed "forsikre, at jeg har Aarsag at være fornøiet "med dens Virkning. Meget har jeg vel her, "saavelsom ved den anførte Sygehistorie, at "tilskrive Vitriolsyren, men sandelig ikke alt. "Af de giorte Bemærkelser synes det mig i det "mindste at være sandt: At Nellikeroden i Henseende til de hiertestyrkende og vederqvægende "Kræfter, om ei aldeles, saa dog i det mindste "overgaaer Chinabarken deri, at den virker "hastigere, hvortil maaskee den mindre modby-

"delige

" delige Smag kan bidrage noget. Men det sy-
" nes mig at være formeget sagt, naar man paa-
" staaer, at denne Rod gior Barken i alle Hen-
" seender undværlig. (Dette har aldrig nogen
paastaaet). " Jeg selv har reddet med Barken
" i Tilfælde hvor Roden syntes utilstrækkelig,
" og er overbeviist om den førstes fortrinligere
" raadningstandsende Kraft. " — (Hvilken af
disse to er meest raadningstandsende i det menne-
skelige Legeme maae en sildigere Erfaring vise;
ved døde Legemer er der efter min Erfaring en
overmaade ulige Forskiel imellem disse tvende Læ-
gemidler, da Nellikerøden i Henseende til denne
Kraft overgaaer alle bekiendte Vexter.)

Dr. Krebs bliver altsaa den første, saa-
vidt jeg veed, som har bekræftet mine Erfarin-
ger om Rodens Ypperlighed i de raadne og ond-
artede Febre. Dens fortreffelige Virkning i
disse Sygdomme har jeg formodet i min Bogs
første, og anført Exempler derpaa i den sidste Ud-
gave, hvorfor jeg længe har beundret den Lige-
gyldighed, med hvilken vore Læger have begeg-
net dette Middel i slige Tilfælde.

Den anden Forfatter er Dr. Joh. Erd-
mann Keck, Læge, Stads- og Amtsphysicus i
Corswig, hvis Skrift i dette Aar er udkommet
under Titul: Abhandlungen und Beobach-
tun-

tungen aus der prachtischen und gerichtlichen Arzneiwissenschaft. Berlin 1787. Denne handler i den fierde Afdeeling af Hans Bog allene om hans Erfaringer over Nellikerodens Virksomhed, og, da denne Artikel er ikkuns kort, vil jeg anføre den Ord for Ord.

"Hr. Buchhave har i mine Tanker giort sig betydeligen fortient i Læren om Lægemidlerne ved Bekiendtgiørelsen om Nellikerodens Brug. Mig ere de Modsigelser ikke ubekiendte, som udtonedes iblandt Publicum, da Middelet ikke overalt og under alle Omstændigheder frembragte ufeilbare Virkninger. Endnu ganske nylig har Hr. Ackermann opvakt Tvivl, som Hr. Buchhave i et lidet latinsk Skrift har besvaret. Alt hvad som er for eller imod, al Tvivlen og al Bekræftelse, forvilder mig ikke i mindste Maade, thi jeg seer med mine egne Øine, uden at bruge Briller enten til Forstørrelse eller Forringelse: og hvad jeg har seet, vil jeg her ganske kortelig fortælle."

"At Nellikeroden kan være almægtig imod Koldfebrene, har endnu ingen paastaaet; Chinabarken er det jo heller ikke, som saa ofte har slaaet Feil for mig og enhver anden Læge i haardnakkede Trediedags-Febere, ligesaavel som hin. Hvorfor vil man strax foragte et hiemmevoxet

Mid-

Middel, fordi det ei giør Under? Efter mine Tanker er det allerede en stor Fortieneste, naar jeg i mange om ikke i alle Tilfælde opnaaer det forønskte Hiemeed ved Anvendelsen af et Middel, som vor Jord frembringer, og som ei koster meget; thi de ringe Midler komme hos de Syge oftere i Betragtning, end de kostbare og udenlandske, hvilket finder Sted hos Nellikeroden. Efterat jeg af Hr. Buchhaves Skrift har lært at kiende dens Kræfter, sparer jeg mange Unzer af Chinabarken, thi i det mindste ved Andendags-Kolderne har Nellikeroden endnu ikke nægtet mig sin Tieneste."

"Er Chinabarken ikke af lige Kraft, hvilket er enhver udøvende Læge tilfulde bekiendt; hvorfor skulde samme Fald ikke træffe ind hos Nellikeroden? Er Roden af den ægte Nellikerod indsamlet og blandet med den uægte; eller den ægte Rod optagen ved en uret Aarstid, eller ikke tørret med den nødvendige Forsigtighed, — Alt dette foraarsager i Henseende til Lægekræfterne en betydelig Forskiel, hvilket derfor ogsaa Hr. Buchhave har nøie bestemt. Men hvormange forlade sig ikke i disse benævnte Stykker paa Urtesamlerens Nøiagtighed, og netop derved udsætte sig for mange Slags Vildfarelser."

"Det

"Det var i April 1782, da jeg deels selv samlede den første Nelliferod, deels lod den samle og tørre under min Opsigt, og jeg fremlægger her de første dermed giorte Forsøg, som et Beviis paa dens Virksomhed. At udskrive af min Dagbog alle de Tilfælde, hvor jeg siden den Tid har anvendt den, vilde trætte, da jeg tillige ikke kan nægte, at den i nogle Fald er bleven ukraftig. Men mig synes, at et Middel derfor ingenlunde bør henvises til de Uvirksommes Klasse. Jeg vil først anføre nogle Exempler af de Helbredede."

Feber.

"Den 24 Junii 1782 forlangte en her værende Dagløønner Lægemiddel imod en Andendags-Feber. Hans Tunge var temmelig reen, og han klagede ikke over nogen Ækelhed eller Hengivenhed til Brækning. Jeg troede at kunne her forsøge Nelliferodens Kræfter uden foregaaende afførende Middel; gav ham altsaa en Unze af Nelliferodsessencen med den Forskrift, at tage den paa to Gange, det ene Halve 3 Timer, og det andet Halve en Time før Feberens Ankomst. Feberen indstillede sig vel, men meget forringet, med liden Kulde, taalelig Heede og Hovedpine. Jeg lod ham endnu tage en Unze af Essencen paa den anviiste Maade, og Feberanfaldet blev gan-

ske

ske borte, uden at der fulgte nogen Tilbagekomst eller andre skadelige Tilfælde.

En Fisker her paa Stædet bekom kort derefter den samme Feber. Denne gav jeg et Lod af Nellikerodspulveret, uden forhen at rense de første Veie, hvilket han skulde tage i deelte Portioner paa den feberfri Dag. Feberen blev strax borte. Jeg lod ham i nogle Dage bruge Vitrilelexir og derefter tage en let Afføring, hvorefter dog intet Tilbagefald kom.

I September gav jeg en udenbyes Mand formedelst en ligedan Feber først et Brækmiddel, og derefter et Lod Nellikerodspulver, hvorefter Feberen blev borte. Feile i Leveordenen opvakte kort derefter gigtiske Tilfælde, og i October indstillede Feberen sig igien, som dog efter et ligedan givet Brækpulver, ved Nelliketoden lykkelig blev fordreven.

Bugløb.

En aldrende Kone forlangte Lægemidler af mig d. 31 Junii 1782 formedelst et Bugløb. Hun var formedelst en vedholdende Upasselighed meget svag. Jeg raadte hende alleneste forlveien 4 Lod Nellikerodessens, og denne hævede Bugløbet strax uden nogen videre Følge.

I August Maaned af samme Aar blev jeg af en gammel Jomfrue spurgt til Raad forme-

delst det nysbenævnte Onde. Efterat jeg havde udtømmet Tarmene fra Ureenlighederne, lod jeg den Syge ogsaa tage to Unzer af denne samme Essenz, og hun var frisk.

Ved samme Tid blev en ung munter Kone angreben af et heftigt Bugløb, som lignede en Blodgang. Jeg afførte de galdeagtige Ureenligheder ved et Brækmiddel, og lod hende endnu paa den følgende Dag tage en Drik af Rhabarber og Tamarinder. De blodige Stoelgange og Stoeltrangen forsvandt saaledes, at jeg sikkert kunde lade hende indtage Nellikerodsessenzen, hvilken ogsaa i faa Dage forskaffede den fuldkomne Helbredelse.

Kighoste.

At Nellikeroden ogsaa i denne Sygdom har viist mig ypperlige Tienester, er allerede af mig blevet fortalt og beviist i et andet libet Skrift (Dissert. medica super Pertussim qvasdam animadversiones continens. Vitebergæ 1783 & Berolini apud Hessium in commissis). Af denne Aarsag forbigaaer jeg her de paa anførte Sted fortalte enkelte Tilfælde.

Foruden de her anførte Erfaringer, hvilke indeholde mine første Forsøg med dette Middel, har jeg i de følgende Aar endnu oftere bemerket den beste Nytte af Nellikeroden, saavel i

Febre,

Febre, som og i andre Tilfælde, hvor styrkende og sammentrækkende Midler udfordredes. Naar det undertiden ikke udviser den forventede Hielp, saa troer jeg, at saadant for maae tilskrives den skiulte, eller ikke tydelig nok kiendte Sygdoms Aarsag, end Middelets Kraftløshed. Hvor ofte traver ikke den meest øvede og skarpsynede Læge i Mørket, førend han ved mange Slags Forsøg opdager Sygdommens Aarsag og det paa den passende Middel.

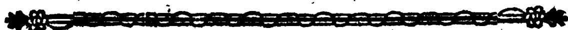
Jeg har anført disse faa Erfaringer ikke formedelst deres Vigtighed, eller for at ville give en afgiørende Stemme for det anpriste Middel; thi de mange Hundrede Bemærkelser af en Büchhave, Weber, Koch og Anjon have allerede Vægt nok. Alleneste af Kierlighed til Sandheden, og at jeg maaskee ogsaa kunde bevæge mangen en Læge i disse Egne til flere Forsøg, troede jeg at torde bekiendtgiøre disse Smaaheder.

Mere har jeg ikke denne Gang at anføre til Forsvar for mig, og til Bestyrkelse paa mine Erfaringer om Nellikeroden, og jeg mener, at dette kan være nok. Skulde nogen forlange mere, vil Eftertiden ventelig skaffe os flere Beviser; thi naar en god Sag først er kommen i Gang, fremglider den ligesom af sig selv, og vil ikke mangle Forsvar. Imidlertid seer man dog hvor besvær-

ligt det er for Sandheden at trænge igiennem, og hvor mange Vanskeligheder den har at overvinde, inden den kan komme fremskinnende i sin fulde Klarhed, hvilken de misundelige Skumlere stedse søge at fordunkle eller formørke. Hele Verden, haaber jeg, vil nu kunne indsee, hvormeget og hvor ubilligen jeg har lidt for en Sag, der kan gavne hele Menneskeslægten i saa mange qvælende og dræbende Sygdomme, og hvor meget jeg har arbeidet for at redde en saa vigtig Opfindelse fra Undergang, da den var nær ved at faae det sidste Stød, og blive dræbt i Fødselen. Mine Medborgeres Taknemmelighed haaber jeg altsaa at have fortient, og at bekomme denne, skal være min største Belønning. Kiøbenhavn den 27 Julii 1787.

R. Buchhave.

Over Tilstanden i Calabrien efter Jordskielvet 1783.

af

Mag. Frederik Münter.

Det vilde vel være nødvendigt, til Betragtningen af Calabriens nærværende Tilstand, at giøre en vidtløftig Beskrivelse over det frygtelige Jordskielv,

Skielv, ved hvilket det ulykkelige Land i Februarii 1783 blev sat i dets nu-værende Forfatning, naar jeg ikke med rette maatte befrygte, derved at igientage en den største Deel af mine Læsere længe siden bekiendte Sag; da desuden denne Gienstand af flere blandt os bekiendte Forfattere er saa-vidtløftig og saa vel afhandlet, at jeg intet betydeligt kunde lægge til. Jeg vil derfor lade mig nøie, med at nævne de to Hovedskrivter over det Calabriske Jordskielv, og derpaa forelægge Læseren nogle meest af dem dragne Hovedpuncter og Facta, af hvilke han saa meget des lettere vil oversee den ubeskriveligen store Ødelæggelse i det skiønneste og frugtbareste Land i Italien.

Det første og efter min Meening bedste Skrivt, er: Memoire sur les tremblemens de terre de la Calabre pendant l' année 1783, par le Commandeur Deodat de Dolomieu.

Jeg kan, da jeg med denne Afhandling i Haanden har seet den største Deel af Landet, give det mit Vidnesbyrd om den fuldkomneste Nøiagtighed i de Jagttagelser, Forfatteren har giort, og i de smaae af ham i hans Fortælling indstrøede Efterretninger. Desuden er Dolomieus Navn allerede bekiendt og æret nok formedelst hans øvrige agtbare Værker, og dette Skrivt selv bærer overalt saameget Oprigtighedens og Nøiagtighedens

dens umiskiendelige Præg, at det af sig selv vil vinde enhver fornuftig Læsers Bifald og Tillid. Ogsaa har den ædle Frihed, hvormed det er skrevet, tildraget dets Forfatter meget Fiendskab fra den Neapolitanske Regierings Side, som er gaaet saavidt, at han ikke tør komme over Grændserne.

Det andet, i alle Factis med Dolomieu fuldkommen overeensstemmende Skrivt, er udkommet paa Italiensk i Neapel, og fører Titel af Descrizione de' tremuori accaduti nelle Calabrie nel 1783, opera posthuma di Francesco Antonio Grimaldi. Det er af den berømte, for Videnskaberne alt for tidlig bortdøde Forfatter af Annali del Regno di Napoli, og discorsi sopra l' inugualianza tra gli uomini; hvilken, da han selv var fra Seminara i Calabrien, og der i Jordskielvet mistede næsten hele sin Familie, var i Stand til at indhente lige saa nøiagtige Efterretninger, som Dolomieu, og maatte kiende dette Lands forrige blomstrende Tilstand endnu bedre end hiin, der første Gang saae det i Ruiner.

Den nedre, lige over for Sicilien beliggende Deel af Calabrien, Calabria ultra, har følt de heftigste Rystelser. I Sicilien vare de vel og merkelige, men ikkun Messina har derved lidt; og saa frygtelige end denne Stads Ruiner ved første Diesyn forekomme, saa ere de dog siden, naar Diet har seet de ubeskrivelige Ødelæggelser i Calabrien

brien, og modificeeret sin Maalestok derefter, nendeligen ringere end de. Tallet af de enkelte Stød er over al Tanke stort. Fra 5 Februarii 1783, til Enden af November 1785, talte man tusinde og fire store og smaae Rystelser. I de første 8 Maaneder allene vare de 771; de øvrige kom uden Orden, snart hurtig, snart langsom efter hinanden, og tidt flere Gange paa een Dag. Men de Hovedstød, som forstyrrede Calabrien og Messina, og dræbte saa mange tusende Mennesker, vare, det første Stød den 5 Februari 1783, kort efter Middag, da største Deelen af Indvaanerne spiste Middagsmaaltidet; et i den samme Nat mod Midnat, hvilket drev Søen saa heftig mod Calabriens Kyst, at 1300 Indvaanere i Scylla som troede at være sikkrere paa Havets Kyst, som paa deres Klippe, af en eeneste Bølge bleve opslugede; og endeligen det fryngteligste, af dem alle den 28 Martii, hvilket man ogsaa følte i Kongeriget Neapels nordlige Provindser, men ved hvilket ikke saa mange Mennesker omkom som i de foregaaende, da de fleste alt havde forladt deres Steenhuse, og levede under Træhytter.

De vigtigste, i Jordskiælvet aldeles ødelagte Steder og Strækninger ere følgende, hvis Folkemængde og Dødes Antal jeg her til desbædre Oversyn tillige anfører:

 Ste-

Stæder.	Folkemængde.	Døde.
Serra	4481	
Chiaravalle	2400	1
Cardinale	2291	1
Cimbario	1458	9
Soriano og Sorianello	5505	301
Arena med dertil hørende Landsbyer	6215	183
Mileto	1693	54
(Denne Stad stod paa et Kridtbierg, der saaledes hensmulrede, at dets Sted ikke mere er at finde.)		
Torrida med to Landsbyer	2360	110
Laureana med 5 Landsbyer	4587	173
Giaja Pizziconi og Christo	9042	1993
Polistina	5019	2271
Casale nuova	5590	2271
(Af denne Flække blev intet Spor tilbage.)		
Terra nuova, Melochiello med 7 andre Landsbyer	7538	3043
(Her har det hele Land saaledes forandret sig, at Indvaanerne selv ikke kiende det igien.)		
Seminara	8000	1381
Palmi	9000	3052
Oppido	2371	1813
Cosoleto, Sta. Christina med 11 Landsbyer	12169	3513

Sino-

Sinopoli, Sta. Euphemia med 3 andre Stæder.	8471	2029
Bagnara	5638	3324
Reggio.	16574	300
	120403	25559

(Det er allene de betydeligste Stæder og Byer her ere udtegnede; og de Dødes Antal er egentligen kun Antallet paa de opgravne Liig.)

Det heele Tab af Mennesker, som i Jordskiælvet selv omkom, beregner Grimaldi til 32000, men vil selv ikke have sin Angivelse anseet for nøiagtig. Den sædvanlige Angivelse, som jeg selv har hørt i Calabrien, beløb sig til 40000. Regieringen har, saavidt jeg veed, aldrig indfordret nøiagtig Dødeliste, men man har blot ladet sig nøie med at tælle de Liig, som man opgrov af Ruinerne; men man har sikkerligen ikke fundet dem alle, og det var i den første Bestyrtelse ikke muligt, og heller ikke raadeligt, at anstille en Optælling; derfor kan en nøiagtig Angivelse af de i Jordskiælvet omkomne vel aldrig ventes.

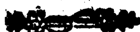
Den første Efterretning om Ødelæggelsen i Calabrien kom ved een fra Seminara flygtet Broder af Grimaldi til Provindsens Præsident, som residerede i Catanzaro, Hovedstaden i Calabria ultra. Denne sendte denne samme Don Vincenzo Grimaldi, en meget ivrig og retskaffen Patriot,

med alle fornødne Fuldmagter tilbage til sit ulykkelige Fædreneland, for at forskaffe Levnetsmidler, opbygge Træehytter, som i det stormende og regnfulde Veir, hvilket hele Februar igiennem pleier at holde ved i heele nedre Italien, vare høist nødvendige, og saaledes at afhielpe de mest trængende Nødvendigheder, saavidt det uden Penge og større Foranstaltninger var muueligt. Tillige bleve Stafetter paa det hurtigste affendte til Kongen, der uden Opsættelse selv vilde reise til Calabrien. Alting var dertil allerede anordnet, da det lykkedes hans Hoffinde at tilbageholde ham ved Forestilling af den Fare, han ved en Reise i Vintren og giennem et af mange Floder, over hvilke der ingen Broer ere, giemmemskaaret Land, vilde udsætte sig for, og ved den Forsikkring, at Ulykken i Calabrien var ved Rygtet giordt overmaade meget større end det virkelig var. Herved blev Kongens Reise, uagtet den heele Provindses ivrigste Ønske enten gandske opgivet, eller i det mindste udsat fra Aar til andet. Imidlertid blev strax Marechal Pignatelli, en af Rigets første Adelsmænd, med den fuldkomneste Fuldmagt som Vicarius Generalis ut alter ego, som det hedder i hans Instruction, tilligemed en Mængde Officerer og Soldater under sin Befaling affendt til Landet, og det skeede med saadan Iil, at han allerede den 18 Februari,

ari, altsaa 13 Dage efter det første Jordskiel kom til Reggio. Pignatelli bekræftede alle de Foranstaltninger som Don Vicenzo Grimaldi alt havde giordt, deelte strax Landet i en Mængde Districter, som han gav sine Officerer at forvalte, og indførte paa denne Maade den i Calabrien forhen gandske ubekiendte militairiske Regiering. Dette gav vel Anledning til mange Klager; men det var tillige under Landets da værende Forfatning, da det trængte til yderst hurtig Hielp, og i de Uordener, som Indvaanerne uden al Frygt overlode sig til, et høist nødvendigt Onde. Nationens Caracteer, omendskiønt den i sig selv ikke er saa ond og blodgierrig, som Neapolitanerne stræbe for enhver, især for Fremmede, enten af Uvidenhed, eller af Foragt for et endnu gandske barbarisk Folk, med de meest levende Farver at male den, er dog intet mindre end god. Den yderste Elendighed, i hvilken Calabreserne i flere Aarhundrede under Feudal-Forfatningens umenneskelige Aag have smægtet, havde giort dem til Tyve og Røvere. Saalænge der endnu var Øvrighed i Landet, holdt denne de groveste og voldsomste Udbrud nogenledes i Tøilen, endskiønt aldrig nogen egentlig offentlig eller privat Sikkerhed har været, og i Følge den heele indvortes Forfatning aldrig kundet være i Landet. Men i

den

den ved Jordskielvet forgaarsagede almindelige Ødelæggelse og Anarchie ophørte al anden tilbageblevne Tugt og Orden, og de bemidlede Indvaanere maatte ikke allene see deres Eiendomme i Ruiner, men endogsaa det lidet som de havde reddet, eller stræbt at søge frem af Gruset blev dem frastiaalet af ringe Folk, der allevegne af Lyst til Rov ilede frem fra Landsbyerne til Flekkerne og Stederne. Derfor var ogsaa de velhavende Indvaaneres Tilstand langt ulykkeligere end den ringe Mands, der snart paa hiins Bekostning vidste at skaffe sig taaleligere Boepæle og Næring. Der blev i de første Dage efter Jordskiælvet begaaet Ugierninger, som Naturen gyser tilbage for. To Brødre, i Sta. Christina, lode deres tredie Broder, som de under Ruinerne af hans Huus hørte raabe om Hielp, og som de uden Tvivl havde kundet redde, alle deres Venners og Geistlighedens Formaninger til Trods, hungre ihiel, blot for at rive til sig hans liden Formue. Denne og deslige Grueligheder vare bekiendte Landet over, og komme saaledes og til Pignatellis Øren, der lod dem undersøge, men at Hiertets Godhed og misforstaaet Mildhed lod han dem ikke efter Lovenes Strænghed bestraffe, hvorved han allene vilde have hindret flere lige Forbrydelser. Under saadanne Omstændigheder havde den despotiske Forvaltning,

som

som nødvendigen følger en militair Regiering, stiftet Nytte, afskaaret de i Kongeriget Neapel meere end ethvert andet Steds langvarige Processer, og hurtigen indført den høistfornødne Subordination. Men Pignatelli frygtede at giøre det ved saa mangen Elendighed allerede saa dybt bøiede Folk ved Strænghed endnu ulykkeligere, og forsømte derfor, igien at forhielpe mange Familier til deres Eiendom. Den første Omhu, efterat man, saa godt man kunde, havde bragt Indvaanerne igien under Tag, maatte være den, at forekomme de Sygdomme, og maaskee Pesten selv, som i det varmere Veirligt maatte reise sig af de mange under Ruinerne begravne Liigs Forraadnelse. Allerede fra de første Dage efter Jordskielvet, havde enhver, saavidt han havde kunnet, gravet efter under Ruinerne af hans Huus, for, om mueligt endnu at redde Sine levende, eller i det mindste at finde deres Liig; og mange bleve 7, 8, ja endog 11 Dage efter Jordskielvet levende dragne frem af Gruset, og reddede ved god Diæt *). Ved Officerenes Omhu bleve Ruinerne

*) Jeg har talt med mange, som paa denne Maade bleve reddede. I det hele var deres Tilstand ikke saa skrækkelig, som man skulde forestille sig. De vare i Almindelighed paa en vis Maade bedøvede, men kiendte den Fare i hvilken de vare, og ventede

ne endnu engang giennemsøgte; alle de Liig man kunde finde, bleve samlede, og uagtet den Modstand Folket forsøgte, og trods deres høie og bittre Klager, tyve, tredive, til halvtredsindstyve paa eengang opbrændte. Tillige omdeelte Pignatelli Læger og Lægemidler, for at helbrede de Syge og Saarede, uddeelte ogsaa desuden nogle Penge, skiønt langt fra ikke nok, for at opbygge Træhytter, hvor de endnu manglede. Man søgte ogsaa, at anskaffe tilstrækkeligt Korn-Forraad; og maae man i det mindste i Neapel have været overtydet om, at der i Calabrien har været Brød i Mængde; thi det er en bekiendt Sag, at to franske Fregatter, som i størstе muelige Iil, paa den franske Regierings Befaling, udløb fra Toulon med Korn, for at undsætte Calabrien og Sicilien, bleve paa Neapels Rhed, hvor de vare indløbne for at underrette sig om hvor Mangelen var størst, tilbagevіste, og maatte reise bort med uforrettet Sag.

de roligen og med Taalmodighed paa Døden. En Læge, som i Cosoleto var nedhyllet i Gruset, og efter tre Dage blev reddet, fortalte mig, han han havde i de første Øieblikke troet han var drukken, indtil han ved de gientagne Jordstød blev overbeviist om den sande Tilstand. Siden havde han taalmodig ventet sin Død. Det som meest piinte dem alle, var Tørsten. Dolomieu fortæller forskiellige Historier om overhyllede Mennesker, som efter flere Dage bleve reddede.

Sag. Det samme hendte Stormesteren i Malta, der endnu hurtigere sendte Galeier og Chebekker til Messinas Havn, for der at udøve almindelig Giestfriehed. Man fortæller, at Regieringen heller ikke antog denne Gave, og at Ordenen maatte nøies, med ombord paa Skibene at herbergere og ernære saa mange, som vilde komme derhen, og som der havde Plads. Og dog var saavel i Calabrien, som i Messina, Nøden og Elendigheden stegen til det høieste. Endogsaa den Neapolitanske Regierings Gaver bleve meget sparsom uddeelte. Kongen eftergav for to Aar alle Afgivterne, som alligevel ei mere kunde hæves. Nogle Stæder fik Penge, andre Lægemidler. I Sta. Christina, hvor 659 Mennesker vare omkomne ved Jordskielvet, bestod Kongens hele Foræring i 7 Pund China. Man slutte nu forholdsmæssigen til andre Stæder, der havde lidt endnu mindre, saa vil man neppe finde det troeligt, at Regieringen har villet uddele saa faa Penge og Gaver, og heller beskylde Underbetienterne for Uredelighed. Thi de, til hvilke Hovedsagen var betroet, ere alle Mænd af almindelig erkiendt Retskaffenhed.

En anden, meget vigtig Punct, som man saasnart muelig maatte være betænkt paa, var Afledningen af de mange ved Jordbundens Forandring frembragte Søer og Moradser, hvilket

i et

i et saa hedt Clima nødvendigen maatte opfylde Luften med giftige Dunster, og derved giøre det desuden ikke sunde Calabrien rent ubeboeligt. Disse Søer kom deels af det Vand, der samlede sig i de nedsiunkne Dale, af Regn, og af Kilder, som ved denne Leilighed vare fremsprungne; deels af Floderne, hvis Løb ved nedstyrtede Fieldstykker var hemmet, og derfor udbredede sig i de Dale, hvor de bleve standsede. Alt dette var stillestaaende Vand, som desuden stod over Olivenlunde og Ager, og derfor maatte udaande endnu skadeligere Forraadnelses Dunster. De vigtigste af disse Søer ere ved Seminara, Cosoleto, Terra nuova og Oppido. Men disse ere langtfra ikke de eneste. Calabrien er ved gamle og nye Jordskielve overalt saa sønderrevet og adsplittet, at enhver Forhøining og enhver Dal har en convulsivisk Dannelse, der ikke let lader sig beskrive for den der ikke har seet deslige; og i utallige af disse Fordybninger have de større og mindre Vande samlet sig; men Størrelsen og Omkredsen af Søerne ved Oppido og Cosoleto overgaaer al Forestilling. Oppido laae paa et ikke meget høit Bierg, hvilket var sammenbundet med de andre Naboebierge ved en smal Biergryg. Rundt om dette Bierg var en frugtbar Dal, som skildte det fra de lige overfor liggende Slætter. Busker af dette slags

om-

omgierdede den, og giorde Veiene derop meget besværlige, men tillige høist behagelige. Neden i Dalen løb en Flod næsten rundt om Bierget. Dette Bierg nedskiød sig ved Jordskielvet paa to Sider, med den Deel af Byen som derpaa var bygget. Fæstningen selv, stærk og massiv anlagt, der laae ved den eene Ende, kunne ikke modstaae Rystelsen, og to af dens Bastioner styrtede, tilligemed Stedet de stode paa, ned i Dybet. Den øvrige Deel af Bierget blev uadsplittet, rimeligviis fordi de tette Buske paa dets Fod holdt den Sand og det Leer, hvoraf det bestaaer, tilsammen. Men Kandten af Sletten lige over for undgik ikke Ødelæggelsen. Store Stykker deraf bleve slyngede hen i Dybet langt fra deres gamle Sted; næsten overalt styrtede Kandten ind, og der blev i den skiønne frugtbare Dal en Vandpøl, der i det ringeste har en dansk Miil i Omkreds. Oppido laae næsten i Middelpunctet af Rystelsen; derfor har ogsaa denne Stad og den næmest omliggende Egn taget meest Skade. Veien fra Oppido til den anden gandske ødelagte Stad, Santa Christina, gaaer over blot Jordruiner, som ere des fryegteligere, da den snoer sig næsten heel igiennem hen ad den smalle Biergryg. Overalt ere nedstyrtede Bierge, hvis halve Deel fra Toppen til Foden ere gledne ligesom Sneskeider ned i Dybet, og

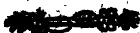
Agre, hvis Beliggenhed ved Jordskiælvet er bleven meget dyhere end den forhen var; langt fra deres gamle Sted henslengte Biergklumpe, frygteligen skarpe Høider og Fordybninger, underbartaggede Dale fulde af styrtende Biergstrømme. Paa et Sted især er en stor og mørk Dal, igiennem hvilken der forhen fløð et saadant Vand; et Jordstød styrtede et Stykke af Naboeklippen derned, og lukkede Mundingen af Dalen; saa at Vandet, der nu intet Udløb mere fandt, dannede der en Søe. Uagtet alle disse frygtelige Gienstande, er Landet dog endnu underskiønt. Mangfoldigheden af Udsigter over den store Calabriske Slette, og den Krands af himmelhøie Appenniner, som omgiver den, danne en af de skiønneste Egne i Europa. Hele Luften er opfyldt med Virak af de utallige aromatiske Buske og Planter, som overalt voxe vilde; og midt iblant Naturens skrækkeligste Ødelæggelser er den Reisende, saasnart han vender sine Blik fra de endnu nye Virkninger af Jordskielvet, fristet til at troe sig i det lykkeligste og meest paradisiske af alle Lande. Sta. Christina laae ved Foden af et høit Field, staaende for største Deelen paa en isoleret Klippe. Denne skilte en frugtbar, ganske med Oliegaarde bedækket Dal, fra en lige over for liggende Rad af høie og behagelige Bierge. Denne Klippe styrtede med største

Delen

Delen af Byen ned i Afgrunden. Den mindre Deel af Byen, som ikke stod paa Klippen, blev saa forstyrret, at der ikke blev en Steen paa den anden. Hele Agre og Marker forandrede deres Beliggenhed. Jorden flød som Lava. De skiønneste og frugtbareste Oliegaarde bleve tilintetgiorte. Over mange af dem styrtede sig en andensteds i sit Løb hemmet Flod, og endnu rekke Toppene af Olietræerne frem af Vandet. I en skiult Afkrog af det Field, som ligger lige over for Stà. Christina, stod Cosoleto paa en liden Høide i en stor af Bierge omgiven Dal. Uhyre, med Olietræer beplantede Stykker af disse Bierge bleve ved Jordskielvet afrevne og slængte langt bort. Den hele store Dal er fuld af disse Ruiner, der nu, som Øer, staae enkelte frem af de nye opkomne store Søer. De store Søer ere her to, de smaae ere næsten utallige.

Jeg har føiet denne Beskrivelse til min Fortælling, for nogenledes at sætte mine Læsere i Stand til at bedømme Storheden i det Foretagende, at bortlede, og udføre Søerne. Et saadant Foretagende ville være vanskeligt nok i et Land, som intet havde lidt; hvormeget vanskeligere i denne ulykkelige Provinds, hvor Elendighed, Skræk og Mangel betage Indvaanerne Kræfter til Arbeide, og hvor endog de hertil fornødne Penge

 mang-

manglede; thi Regieringen i Neapel har aldrig kunnet være at overtale til at forestille sig Ødelæggelserne saa frygtelige, som de virkelig ere: man troede eller vilde troe, at den hele Provindses Istandsættelse ville være et Værk af faa Maaneder, og anvendte i Aaret 1785 paa en Lystreise igiennem Italien to Millioner Unzer (6 Millioner danske Rixdaler). Denne Sum vilde den Gang, to Aar efter Jordskielvet, have været nok, til igien at ophielpe den hele Provinds. Da jeg tre Aar efter Jordskielvet var i Calabrien, havde man til Søernes Bortledelse og Udtørring dog allerede anvendt Halvfierdesindstyve Tusinde Ducati di Napoli eller Rigsdaler. Men der var dog ogsaa i Forhold til hvad der burde været giort, kun giort lidt. Arbeidet havde ogsaa hvilet et heelt Aar, og derved havde der om Vinteren samlet sig meget nyt Vand.

For nu at skaffe de fornødne Penge til dette Arbeide, bleve strax efter Jordskielvet alle loci pii seqvestrerede, og saaledes alle Klostere, som Jordskielvet ikke havde ødelagt, ophævede. Blant disse vare Cartheuserne i Egnen af det gamle Locri og forskiellige græske Basilianer Klostere de rigeste. Munkene fik Tilladelse til at secularisere sig, naar de vilde blive i Calabrien; eller de maatte gaae til en anden Provinds, thi det blev reent ud forbu-

det,

det, uden Regieringens udtrykkelige Tilladelse, i Calabrien at gaae omkring i Munkekappe. Nonnerne maatte, dog uden deres Løfters Ophævelse, vende tilbage til deres Familier. Men Munkene, saavelsom Nonnerne, fik en aarlig Pension, som de anstændigen kunde leve af. Af Klosternes liggende Grunde, der for det meeste bestaae i en utrolig stor Mængde Olieskove, blev en cassa sagra anlagt, hvilken Kongen lader administrere ved sine Deputerede, der aflægger Regnskab for beggi giunte della cassa sagra i Calabrien og i Neapel. Denne Cassa sagra er bleven en Kilde til uendelige Klager, Trætter og Processer. Man tog, for at berige den, fra Kirkerne deres unyttige Guld- og Sølv-Kar, og taxerede Bispedommene skarp, i Forhold til deres store Indkomster. Saaledes, f. Ex., maatte Erkebispen af Reggio afgive Trediedeelen af sine aarlige Indkomster, der bleve bestemte til kathedral Kirkens nye Opbyggelse. Mange vacante Bispedomme bleve ikke besatte igien, og deres Indkomster fløde i cassa sagra *). Landsbyepræsterne misted deres Tiender og jura stolæ

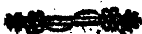
*) Det synes overhovedet at være en Financeoperation af den nu værende Neapolitanske Regiering, at lade Bispedommene, helst de rigeste, meget længe staae vacante. Derfor vare de nu værende Misforstaaelser med Rom saare velkomne, da man fandt en plausibel Grund mere, til at drage Kirkeindkomsterne des længre ind i de Kongelige Kasser.

mod en staaende Løn af 150 til 200 Neapolitanske Sølv Ducater, hvilket Bytte de dog ikke have tabt ved. Hvor mange Klager denne Indretning imidlertid fra alle Sider gav Anledning til, kan enhver let forestille sig. Folket kan i de første Aaringer ingen Nytte spore af den nye Indretning, men har tvertimod meget at udstaae af Procuratører og Fiscaler, hvilke ere fordeelte overalt i Provindserne, for at indfordre de udestaaende Penge og Renter, og som sikkerligen nu, da alting staae under Kongelig Administration, ere mere snue, og mere ubøielige i alting, endog til det mindste, end forhen, da Munkene, som ved Forvandtskab og venskabelige Forbindelser vare blevne mere eftergivende, forvaltede deres Formue. Endnu værre skriger Geistligheden: at Religionen ligger under: de Gud indviede Huuse ere udplyndrede; Herrens Tienere forjagede; Meskalkene og Monstrandserne vanhelligede: man saae Guds Retfærdighed og vilde opirre ham til at nedsende nye Forstyrrelser. Dertil kommer endnu, at nogle besynderligen indtrufne Omstændigheder ved Jordskielvet have givet Overtroen Anledning til saadanne Forestillinger. I visse Egne have private Folk mistet næsten alle deres liggende Grunde og Oliegaarde; da derimod Klostergodsene ere slupne næsten reent uden Tab; dette har føiet sig saa besyn-

synderlig, at i Egnen af Seminara, som meest dyrkede Olie, og hvor Klosternes Oliegaarde laae sammenblandede med de øvrige, ofte en privat Mands Oliegaard er stunken og sønderreven, og det nær tilstødende Klostergods har taget liden eller ingen Skade. Denne Omstændighed førte Præsteskabet sig mesterligen til Nytte, og brugte den som et Beviis paa den umiddelbare guddommelige Beskyttelse, under hvilken de stode. Der manglede ogsaa ingensteds Beskyldninger mod Administratorerne af cassa sagra *), hvis uhyre Indkomster Folket vel løseligen kunde beregne, og af hvilken de nu i det mindste ventede meget stor Understøttelse for ethvert Individuum, hvilke ikke kunde komme, da i de første Aaringer næsten alle de indkommende Penge medgik til Canalbygning og mange andre Indretninger, hvis Nytte ikke strax falder i Øinene; thi om Utroeskab i denne Deel af den offentlige Administration var ingen Tanke muelig, da Overopseerne vare Mænd af Ære og almindelig erkiendt Retskaffenhed, og de indgivne Regninger affattes saaledes i Detail, at intet Bedragerie kan have Sted; og da tillige enhver, der har at beklage sig over Betienterne, høres og finder stræng Undersøgelse.

*) Folket kalder i Almindelighed cassa sagra, cassa del diavolo.

Et andet Spørgsmaal er det imidlertid, om Regieringen har giort vel, i at vælge just denne Tidspunct til i hele Calabrien at afskaffe Klosterne og derfra uddrive Munkene. Kirkeligen legalt var det vel, da alting skeede med pavelig Tilladelse; men var det billigt og menneskeligt, at betage et ved den største offentlige Elendighed bøiet Folk sin Overtroe, der nu engang var det i Stedet for Religionen? og det under disse Omstændigheder, som ikke tillode at tænke paa nogen Underviisning, om det endog kunde være en Øieblikks Sag? Men man betog Folket ikke blot en Overtroe, man betog det endog en virkelig Trøst. Hvo der kiender den katolske Kirkes Forfatning, veed, at Bettelordenerne, især Franciscanerne og Capucinerne have en overmaade stor Indflydelse paa Folket, og at deres Afgang ikke pludselig kan erstattes ved verdslige Præster. De ere selv af det ringe Folk, kiender dets Beskaffenhed og Tænkemaade, ere i enhver Forstand fortroeligere med Folket: og disse betog man det. Vel kunde de secularisceres, og da blive ved; men hvilken ivrig Munk beslutter, uden yderste Nød, at begaae en Handling, hvilken han efter sin Theologie og sin canoniske Ret anseer for Apostasie? Ved Klosternes Ophævelse ophørde alle Skoler, og det er den anden endnu væsentligere og ganske ubodelige Skade.

de.

de. Den unge Generation voxer nu ganske vild op, uden al Underviisning, og vil blive endnu værre end deres Fædre: thi saa slet og kummerlig den forrige Munke-Underviisning end kan have været, saa var det dog stedse en Underviisning, i hvilken i det mindste nogle Religionens og Moralens Lærdomme bleve Ungdommen indpræntede: og hist og her gives der, hvor man mindst skulde formode det, blandt Capucinerne, temmelig oplyste og fornuftige Folk. Da jeg var i Calabrien, havde Regieringen endnu intet giort for Skolevæsenet. Hvad der siden kan være skeet, veed jeg ikke. Men saadanne Sager ere, som Dolomieu siger: des petits details de l' administration, dont le gouvernement ne daigne pas s' occuper.

Jeg troer, at endog Klosternes Indkomster vilde have været rigere, og Undersaatterne draget større Nytte deraf, om Munkene for det første havde blevet i roelig Besiddelse af deres Eiendomme: men der var blevet sat Opsteers over Godsernes Forvaltning, og de bleve forbundne til at anvende alt hvad de ikke brugte til deres fornødne Udkomme, til visse dem af Regiering foreskrevne Diemed og Udgifter. Man havde da ikke havt saa mange Underbetientere fornødne, hvilke medtoge en stor Deel af Kassens Indkomster, og Folket havde meere og bedre fundet overseet hvad

Pengene blebe brugte til: ei heller havde nogen da med Grund kunnet klage over Uretfærdighed? thi at Munkene i den almindelig Elendighed ikke skulle have alting fuldt op, kunde dog enhver indsee; og havde de selv klaget, saa vilde de have havt Folkets Stemme imod sig, og de verdslige Præster, som nu under Religionens fælles Forebending, i deres Klager og deres Murren giøre eet med dem, havde da af Misundelse over deres bedre Tilstand, giort Folket selv opmærksom paa deres Uforskammenhed.

Pignatelli var i den første Tid meget virksom, og udstrakte sin Omhu overalt. Der blev en temmelig god og hurtig Justice indført. Fra Officerernes Kiendelse var der kun til ham at appellere; endog de sædvanlige Øvrigheder i Stæderne og Flekkene, som til den største Deel vare Skyld i de forefaldne Uordener, kunde af Officererne citeres, og straffes. Imidlertid kunne dog meere være skeet, dersom Officererne bedre havde været understøttede. Man tog dem af Sparsomhed den regulerede Milice bort, og troede, at de med en Haandfuld Landmilice kunne komme ligesaa vidt.

De første Vaaninger vare, som man let kan forestille sig, elendige af tynde Bredder sammenslagne Hytter, hvis Beboere vare udsatte for alle

alle Veirets Indflydelser. Her i en Hast at skaffe Raad, var virkeligen ikke muligt. Dog var Faren krængende, da hyppige Epidemier reiste sig af den totale Mangel, et allene at alt det, der hører til Beqvemmelighed, men ogsaa ofte af det nødvendige, og den almindelige Modløshed hos et ellers oprømt og muntert Folk nødvendigen maatte have stor Virkning paa Legemerne. De Calabriske Læger vare yderst slette, de saa man sendte hen fra Neapel, vare ikke tilstrækkelige. Den fornødne Forraad af Lægemidler, og behørig Pleie, vare desuden ikke at tænke paa. Intet Under altsaa, at der i de første to Aar omkom i Epidemierne fyrretyvetusende Mennesker; at Avlekraften paa nogle Steder enten reent ophørte, eller at dog intet Barn overlevede det første Aar. Disse Omstændigheder, som spaaer om endnu sørgeligere Følger, og let kan endes med den hele Provindses Affolkning, fordrede sikkerligen Regieringens høieste Opmærksomhed. Men Pignatelli, der gik efter nogle Maaneders Forløb, som det hedte for en kort Tid, tilbage til Neapel, kom ikke igien, og blev alligevel vicarius regius ut alter ego: og fra den Tid gaaer alting, uagtet de velmeenende Underbetienteres Driven, den sædvanlige Neapolitanske Sneglegang.

For

For nogenledes beqvemme Barakkers Opbygning havde Pignatelli sørget. Disse ere, naar noget derpaa kan anvendes, ligesaa gode, som de de af Bindingsværk opbyggede Huuse i Tydskland. De ere lave, høist to Etager høie; alle Bielkerne ere befæstede til hinanden ved jern Kramper og Lænker. Inden og udvendig ere alle beklædte med Bredder og Rør, og overkalket. Den som endnu vil koste mere paa disse Bygninger, beklæder dem udenpaa med enkelte Muursteene. Disse Huuse ødelægges ikke i Jordskiælvet, naar de ikke derved opsluges. Den yderste Beklædning af Kalk og Steen kan i det høieste springe af. Et saadant Huus, meget godt og beqvemt, kan bygges for 200 Unzer (600 Rdlr.). Man dømme nu, hvor lidt bekostelige almindelig Mands Vaaninger kunne være, ved hvilke det allene kommer an paa at de ere tætte og tørre, og som derfor ofte staae paa fire Pæle, uden for Resten at røre ved Jorden.

Pignatelli lod anvise store Kirkegaarde, og lod et almindeligt Forbud udgaae, mod at begrave Døde i Kirkerne. Denne saa nyttige Lov har opvagt megen Uroe især fra Adelens Side, der, skiøndt forgiæves, satte alt muligt i Bevægelse for at faae det til at gaae ind igien. Allene Erkebispen af Reggio, en ærværdig, meget fortient

Olding af 80 Aar, betingede sig en Begravelses Kielder for sin Cathedral-Kirke, rimeligviis for sig og sine Efterfølgere.

Nogle faa undtagen, have overhovedet de Adelige, saa meget muligt, arbeidet de føiede gode Anstalter imod; og istedenfor at understytte deres Underhavende, endnu meere plaget dem. Regieringen befalede alle dem, som boede og levede ødselt i Neapel, at reise tilbage til deres Godser i Calabrien; men det varede ikke længe, førend der fra alle Kanter indløb saa mange Klager over dem, at man var nødt til, igien at kalde dem tilbage. At indskrænke deres overflødige Luxus i Neapel, og med Besparelsen igien at ophielpe deres Godser, var en Tanke, som faldt meget faae ind, og som endnu færre udførte.

Stæderne skal igien opbygges af dygtige Barakker. Man har hensendt Ingenieurer, for at have Opsigt med Opbygningen, og foranstalte at den bliver regelmæsig, saa de Calabriske Stæder for Fremtiden opbygges i snorrette meget brede Gader. Men endog her giør man Begyndelsen med Kirkernes Opbygning, og understøtter alt for lidet de Fattige, der dog ikkun behøve en ringe Ting. Var det gaaet efter Geistlighedens Villie, saa havde man allerede faa

Dage

Dage efter Jordskiælvet begyndt med at bygge Kirkerne op igien. Man havde ikke Roelighed, førend man søgte Kirkeklokkerne frem igien af Ruinerne, hængde dem op paa Bielker, og opslog en Mængde Barakker til Kirker. I Reggio havde man alt i Begyndelsen af forrige Aar opreist mange Huuse, og var bleven færdig med halve Gader. Man havde ligefrem nedrevet de gamle endnu staaende Mure, og saa hurtig som mueligt bortrømt Gruset. Regieringen havde det Forsæt, ved Havnen af Reggio at opbygge en Palazzata som den berømte i Messina var før Jordskiælvet; men bliver denne ligesaa høi, saa kaster det næste Jordskielv den igien over Ende. — Ogsaa i Bagnara havde man igien begyndt paa den ny Stads Opbygning; men de andre Stæder laae endnu i deres Gruus. Folket som overalt med ingen, end ikke den bedste Regiering, var tilfreds, murrede og nokſom, saa i Calabrien, som Messina, over at man skulde bygge regelmæssigen. Det vilde ogsaa absolut, at de nye Stæder skulde opbygges paa den samme Plet, hvor de gamle havde staaet, omendog de af den forrige Beliggenhed fulgte Ubeqvemmeligheder vare aldrig saa store. Dette var blant andet Tilfældet med Oppido. Staden laae, som jeg alt har erindret, paa et en Øe lignende Bierg,

og havde ikke en eneste Brønd. Enhver Spand Vand maatte hentes nede fra Foden af Bierget, og bringes op ad den meget steile og besværlige Høide. Til den ny Stad havde Regieringen udseet en skiøn, ¾ Miil derfra liggende Slette, hvor der var Vand i Overflødighed; men Folket var aldeles ikke at bevæge til der at bygge. I Messina skeede, som jeg siden skal fortælle, det modsatte.

Jeg har alt erindret, at de hemidlede Indvaaneres Tab var i Forhold ulige større end meenige Mands. Af hine bleve mangfoldige fra velhavende Folk forvandlede til Betlere. Meenige Mand vidste derimod af deres Skade at skaffe sig mange smaa Fordele, lod sig sit Arbeide som Haandværkere uendeligen dyrt betale, stial og røvede, hvor han kunde, og erhvervede sig tildeels et Slags Formue. Hele og store Familiers totale Ødelæggelse bragte mange en Arvedeel, som de ellers aldrig havde kunnet vente; det kunde og ikke feile, at mange tilegnede sig Besiddelser, som man ved totalt Tab af alle Documenter, og det endnu i et Land, hvor Retten er tilfals, ikke kunde giøre dem stridig. Det største Tab for de Velhavende, og det ere i Calabrien allene de, som eie liggende Grunde, bestod i den Skade de lede paa deres Oliegaarde. De Oliegaarde selv, som eengang ere undgaaede Ødelæggelsen, have derved taget li-

den

den Skade, endog i unaturlige Stillinger blomstre Træerne og bære Frugter som før. Men hele Strækninger, og Oliegaarde, ere blevne opslugte af Jorden, oversvømmede af Søer, kastede langt bort, eller bedækkede af andre Oliegaarde. Der gives flere Eiere, som hade mistet Jordeiendomme af 4 til 5000 Rdlr. Værdie. Dertil kommer endnu, at den hele Oliehøst fra Aaret 1782, der endnu laae i Husene og Magazinerne, ved Jordskielvet blev tabt. I Seminara, hvor der var et af de største Oplagssteder for Olien, og hvor mange betydelige Huse allene ved Oliehandelen vare blevne rige, gik strax efter det første Stød nogle Huuse i Brand. Ilden angreb nogle af de nærmest liggende Oliemagasiner, og nu var der ikke mere paa Redning at tænke. Da Olietønderne sprang i et af de Huuse, hvor det største Oplag var, flød Olien derfra halvanden italiensk Miil bort ned i en Dal, lige til Floden Petrace *). Det første Aars Oliehøst var altsaa ganske borte. Den af det følgende Aar kunde heller ikke være riig, deels fordi Jorden var sønder-

reven

*) Eieren af dette Huus blev begraven under Ruinerne, og levende opbrændt. Man hørte ham raabe om Hielp, og kunde ikke redde ham. En Præst hørde hans Skriftemaal, og gav ham Absolutionen. Han raabte nogle Timer, inden Ilden dræbte ham.

reven og adsplittet, deels ogsaa fordi Eierne ikke kunde anvende Omhue nok paa deres Træer, da Oliverne fordre megen Pleie, og efter Høsten megen Møie, som og vidtløftige Bygninger til Oliepresningen.

Regieringen sendte Marchese Grimaldi, den forbenævnte Francisco Antonio Grimaldis Broder, til Calabrien, for at efterſee Oliedyrkningen, indrette den paa nye, og giøre Forslage for Fremtiden. I hans trykte Memoire *) beretter han: at alle oliebærende Landstykker i Calabrien vare forstyrrede; og tilraadede, som høist nødvendigt, i Kongens Navn at aabne en Creditcasse ved hvilken Eierne kunde sættes i Stand til igien at oprette deres tabte Redskaber, Presser og Magaziner. Kongen kunde derved, naar Creditten blev given i Forhold til Jordeiendommenes indvortes Værd, der altsaa maatte tiene som Hypothek, være ganske betrygget for Tab. Ved denne Understyttelse bleve Monopolister og Aagrere tillige forhindrede fra at benytte sig af Landets Elendighed og Godseiernes Forarmelse til deres Fordeel; og endnu tvungne til mod billige Renter at

L lade

*) Memoria del Marchese Domenico Grimaldi, diretta al supremo Consiglio di Finanze per lo ristabilimento dell' Industria olearia e dell' Agricoltura nelle Calabrie ed altre Provinzie del regno di Napoli. Napoli 1783. 8. 56 Sider.

lade deres egne Penge circulere i Landet, og paa denne Maade vilde ogsaa Pengene fra Besidderness Hænder komme i Bøndernes og Haandværkernes.

Grimaldi selv holder Calabriens Tilstand ikke for saa fortvivlet. Jeg oversætter hans egne Ord: „ Naar man uden Fordom overtænker „ Sagen, siger han, saa have Jordskiælvene, „ saa mange Borgeres beklagelige Død undtagen, „ ikke tilføiet Provindsen noget uopretteligt Tab; „ Jordens overordentlige Frugtbarhed bliver den „ samme; Træerne ere ikke udryddede; den „ physiske Vegetation er efter Jordskielvene endog „ og tiltagen, og Folkemængden er ikke aftagen „ i den Grad, at der kan mangle Hænder til Ager„ dyrkningen eller til Landsproducternes Forar„ beidning. Calabrien beholder altsaa efter Jord„ skielvene, som før, Sæden til sin Vedligehol„ delse og Rigdom, og den nærværende Ulykke „ bestaaer blot i Eiernes yderste Trang, i Pen„ gemiddelets Standsning, og Creditens Man„ gel. "

Dette ere de korte Efterretninger, jeg har samlet over Følgerne af Jordskielvet i Calabrien. Jeg har ikke villet give nogen omstændelig Beskrivelse, deels da allerede saa mange deraf ere be-

kiend-

slendte *), deels og for ikke dermed at forekomme et Skrivt, man med det første kan vente af min Ven, Hr. Joh. Heinrich Bartels fra Hamborg, som omstændeligen vil beskrive de mange Egne, som jeg ikke har kunnet komme til, og, da vi stedse have øst af de samme Kilder, vil opfylde og berige hvad der i denne Afhandling anføres for kort, eller mangler. Jeg vil altsaa allene endnu tilføie nogle Efterretninger om Calabriens nærværende Handel, og som et Anhang med et Par Ord tale om Messina.

Calabriens vigtigste Producter ere Olie, Silke og Agrumi; men det synes som enhver Høst har været ulykkelig for dette Land siden Jordskielvet; maaskee formedelst Landets Forandring, og de mange Svovldele, som Jorden kan være giennemtrukken med; (hvilket dog Grimaldi i forhen anførte Ord synes at nægte) maaskee derimod ogsaa af en langt simplere Aarsag: Indbyggernes Modløshed og Uvirksomhed, og den hermed foreenede Mangel paa Dyrkningsredskaber. Olichandelen ernærede

*) Det Kongelige Videnskabers Societet skikkede kort efter Jordskielvet nogle af dets Medlemmer til Calabrien, for at optegne og beskrive alting paa Stedet selv; men Samlingerne faldt siden i uskikkede Hænder; man fratog Tegneren hans ikke udførte Udkast, for strax at stikkes, og der udkom en Foliant, der gaaer lige til den mindste Detail, men er uden Orden, og har Kobbere, som et Kongeligt Videnskabers Societet skulde skamme sig ved.

og berigede mange Familier. Blot i den liden Stad Seminara vare mange Folk, hvis Formue naaede en Tønde Guld. Den calabriske Olie er bekiendt hele Europa over, og forsendes overalt. Men der er saare liden Handel i Landet selv; det meeste bliver sendt til Messina, og derfra forsendt videre bort, da Reggios Havn ikke mere med Beqvemmelighed kan modtage Skibe af nogen vis Størrelse.

Den calabriske Handels anden Hovedgreen er Silkeavlen, som forhen i Calabrien, saavelsom i Apulien, var langt mere blomstrende end den nu er. I ti Aar er der ingen nye Morbærtræer plantet længer, de gamle blive fordærvede af de Viinstokke man planter omkring dem, da de i de første Aaringer komme godt frem, og Morbærene selv derved bringe mere Frugt. Men derved beregner man ikke, at Træerne siden ufeilbarligen blive fordærvede. Silkeormenes Antal maae være meget stort, thi af 160 Æg bevares kun to til Forplantningen, men de andre dræbes. Imidlertid udføres der endnu bestandig megen Silke. Den aarlige Exportation af Reggio og denne Stads Strækning er 50 til 100000 Pund, eftersom Avlen har været lykkelig. Heraf koster Pundet efter Beskaffenheden 15 til 16½ Carlini (1 Rdlr. 48 til 64 Sk. Dansk). Den Told, Silken-

ken maae erlægge ved Udførselen, er uhyre, hvert Pund nemlig 5 Carlini 19, eller naar Mængden er stor, 18 Grani, og dette ikke blot naar Silken føres ud af Kongens Lande, men endog naar den føres til Messina, som dog er en Friehavn. Der er over denne byrdefulde Afgivt af Silken giort Kongen de kraftigste Forestillinger *), og Grimaldi kalder det ligefrem: „det nærværende „de fordervelige System, at kræve Told af Sil„ken.“ Imidlertid bringer det, nagtet alle Toldbetienternes Bedragerier, og den store Contrebande, som dermed drives, mange rede Penge ind i de Kongelige Kasser, saa det er et stort Spørgsmaal, om man nogensinde kan beslutte, at foredrage den kommende Fordeel for den nærværende. Den største Deel af Silken gaaer til Messina: thi den Fordeel, Fremmede vilde have af at tage den i Reggio og andre Calabriske Havne, beløber sig kun til 2 Ducater pr. Centner, og er for liden mod den Fare, de maatte underkaste sig paa de Calabriske Kyster, især paa Reggios

 aabne

*) Osservazioni sopra le sete del Regno di Napoli, dal Marchese Domenico Grimaldi 1780. Jeg kan, da jeg har forsømt at bringe dette Skrift med, ingen videre Efterretning derom give. Forfatteren har indgivet dette som det oven citerede Skrift om Oliedyrkningen, til General Finance- og Commerce-Collegium, hvoraf han selv er Medlem.

aabne Rhed, som under visse Vinde er meget usikker.

Det bedste calabriske Silkemanufactur er Damask. Imidlertid ville Fabrikerne ikke frem, deels da den høie Told har betaget alle Silkeavlerne og Kiøbmændene alt Mod, deels og da Regieringen fordrer, at de for kongl. Regning anlagte Fabriker strax i det første Aar skal give rigeligt Udbytte, og bliver kied af Sagen, naar dette ikke skeer; ja lader det i saa fald gaae ind igien. Saaledes foreskrev man 1784 en Silkefabricant fra Lyon. Denne fik tusinde Vanskeligheder at kiempe mod. Hans Redskaber bleve giorte af en Tømmermand, der tillige er Snedker og Dreier; man kan forestille sig med hvor megen Nøiagtighed. Ingen Skrue passede i den anden og — dog giorde Manden godt Silketøi: Men ogsaa han blev, fordi Fabriken ikke indbragte Kongen noget, i Begyndelsen af Aaret 1786 kaldet tilbage til Neapel.

Der udføres megen Viin fra Reggio. Denne er stærk og noget stram, og maae ikke forvexles med den saa kaldte Calabrese, der er en sød rød Syracuserviin. — Ogsaa Agrumi, saa kalder man Citroner, Limoner, Apelsiner og Bergamotter, blive i stor Mængde udførte. Man kaager ogsaa Essenzer og Reglise af dem, og

sender disse ud. Heele Reggios Egn er bedækket med Orange-Lunde, som opfylder Luften med den behageligste Vellugt, og uendeligen forlyster Øiet, ved Frugternes imellem det dunkle Grønne fremskinnende Guld. Enhver Familie har sin Frugthave, og kan tildeels leve meget beqvemt af det, den indbringer. Et Træe, i det andet regnet, indbringer 6 til 8 Carlini (56 til 76 Skl. d.) Limonerne meere end Appelsinerne, fordi Apelsinerne bære ikke rigeligen hvert Aar. En Kiste med 160 til 200 Stykker, som den er pakket til, koster 15 Carlini, og vilde koste meere, naar ikke en stor Mængde bleve fordærvede paa Transporten.

Der vilde, naar Regieringen bekymrede sig derom, ikke være Mangel paa Biergværker i Calabrien. Kongen af Spanien forskrev, paa sin Dronnings, en saxisk Prindsesses, Anbefaling, Biergarbeidere fra Erzgebirgene. Da der i Begyndelsen, medens man først maatte søge Malmen, ingen Vinding udkom, brød man sig ikke videre om dem. Fra en af disse Mænd har jeg den Fortegnelse over Calabriens indvortes Producter, som jeg her meddeeler: Bierghlaat, Blye og Sølv, Sølvertz di un Color rossigno (maaskee Rothgülden Ertz) reent Sølv, Marcasit, Antimonium, Blye, mineralsk Salpeter med Crystaller,

Kalker; hvoraf der i Egnen af Capo Spartivento er stort Overflod *), Steenkul, Porcelainleer. — Regieringen bekymrer sig saa lidet om disse Biergsager, at den ikke engang veed mange af disse Artiklers Existence. Det gamle Bruttium og Calabrien havde Guld. Det har man i de nyere Tider endnu ikke opdaget. Fremmed Jern og Staal er contrebande. Jeg slutter deraf, at man i Calabrien driver i det mindste Jernværker, skiøndt det ikke staaer paa min Liste.

Egnen af Monte Leone og Mileto ernærer med sit Korn en tredie Deel af hele Calabria ultra. Et lidet Sted i denne Egn, Radicani og Satrinuli, bærer aarlig for 50000 Ducati Hør, der er ligesaa godt, maaskee bedre end det Alexandrinske.

Den liden Egn imellem fiume Alicio og Branca Leone sopra Capo Spartivento er fuldt af Levninger af en gammel græsk Colonie, der taler endnu bedre græsk, end der ellers bliver talt. De synes endnu at leve i det første Barbaries Tilstand; Handelen er dem aldeles ubekiendt. Rimeligviis nedstamme de fra en af de græske Keiseres Tid. Maaskee jeg med Tiden skal kunne indhente nøiagtig Efterretning om denne liden Colonie, hvis ikke, da er dette en Punct, paa

hvil-

*) Denne Opdagelse undersøger nu den berømte Fortis.

hvilken en tilkommende lærd Reisende kunde vende Opmærksomhed.

Af Antiqviteter er der i Calabrien saare lidet tilbage. Man troer, at Oppido er det gamle Mamertum, som man tilskriver de mange græske Mynter med Omskrivt ΜΑΜΕΡΤΙΝΩΝ. I Monte Leone, det gamle Hipponia og Valentia skal der endnu være nogle Alderdommens Levninger tilbage. Jeg kom ikke saa langt. Det sydlige Calabrien beskriver Riedesel fra denne Synspunct meget omstændeligen. Jeg lader mig derfor nøie med at nævne en Bog, som i Riedesels Tid endnu ikke var udkommet: Morisani Inscriptiones Rheginæ Dissertationibus illustratæ Neap. 1770. 4. De Inscriptioner, der forhen vare i Reggio, ere faa; men de historiske Dissertationer, som udgiøre den største Deel af Bogen ere meget læseværdige.

De Jordstød, som ødelagde Messina, vare langtfra saa heftige, som de i Calabrien. Mange, nogenledes godt og stærkt byggede Huse, bleve staaende, og Byen vilde have lidt endnu mindre, naar ikke det meeste havde været bygt af Lavaklumper og andre uordentligen dannede Steene, som Hav og Mark giver dem, imellem hvilke Hullerne vare udfyldte med Kalk. Ved en saadan Bygningsmaade kunde de desuden høie Mure ingen Fasthed have,

men maatte falde. Man beklagede i sær Palazzatas Fald ved Havnen, som var overalt berømt, og gav især fra Søsiden et herligt Syn; thi hele Havnen var omgiven med en Rad under et Tag fortsatte Palladser, hvilken Række udgiorde en Længde af en dansk Fierdingvei. Disse skulle opbygges igien paa Kongelig Bekostning til den forrige Høide, da Havnen ved dem beskyttes for Libecio, en Nordvestenvind, som man meget frygter i Middelhavet. Det er da at ønske, at man bygger dem i en ædlere og simplere Smag, thi saa skiønt endog Synet af den hele Række Palladser har været, saa meget skare dog de overlæssede, smagløse architectoniske Udziringer paa ethvert Huus den i Øinene, der var vant til den ædle romerske Simpelhed.

Indbyggerne have nedsat sig i Klyngen uden for Byen, og frygte for at vende tilbage til deres gamle Huse, og inden for Messinas Mure. De maae dog vel beqvemme sig dertil, hvis de ville nyde deres store Handels Privilegier, der af Regieringen ere indskrænkede blot til Byens Omkreds: og da kunne deres Børn eller Børnebørn igien vente en lige Ulykke; thi man bygger nu, som man byggede forhen, og maaskee endnu slettere. En Kirke, som man opbyggede fra Grunden af, gav man ikke

engang

engang lige Mure; denne vil formodentligen med Tiden styrte ned, endog uden Jordskielv. — Det er ellers besynderligt, hvor lidet man i disse Egne overhovedet bryder sig om Jordskielv. Man taler derom, som om en Hverdagsting, og glemmer det lidte Tab næsten ligesaa snart, som dets Følger ere forbi. Messinas Handel har efter Jordskielvet lidt stor Afgang. Dette er imidlertid for en stor Deel de sicilianske Kiøbmænds egen Skyld. De giorde næsten en almindelig Bankerot, og tabte derved hele deres Credit, da dertimod de fremmede Kiøbmænd, som gik redeligen til Værk med deres Corespondentere, giøre nu meget store Affairer, og have draget næsten den hele Handel til sig.

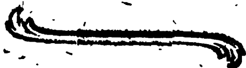
Regieringen er i en militair politisk Gouverneurs, General Odea's, en gammel brav Irlænders Hænder. Den er meget stræng og hurtig, men derhos retfærdig. Derfor er der i Messina i det Hele megen offentlig Sikkerhed, og et overmaade godt Politie. Dette er, da man, for at komme fra en Deel af de nærværende Vaaninger til den anden, maae gaae igiennem den ganske øde og forstyrrede Bye, saa meget mere nødvendigt; det er tillige et Bevils paa, at det allene er Regieringens Skyld, naar der ikke overalt er den samme offentlige Sikkerhed, thi Pøbelen

len i Messina er fra mange Aar tilbage bekiendt som den ubændigste i hele Sicilien.

De øvrige sicilianske Havne havde under god Indretning nødvendigen maattet drage megen Fordeel af Messinas Ulykke; men dette er ikke skeet. Derimod have Livorno og Malta derved vundet meget.

Det er ufornødent, at føie noget til om Messinas herlige Beliggenhed, om Udsigten over Canalen, der, som en Flod, trænger sig imellem de to blomstrende Strandbredder, Siciliens og Calabriens; om de uendelige Afvexlinger af den skiønne med Stæder og Landsbyer besaaede calabriske Kyst, da alle Reisende noksom have talt derom. Jeg henviser derfor Læseren til de ovenanmeldte calabriske Breve af Hr. Bartels, der snart vil komme for Lyset; og til Svinburnes Reiser igiennem Rigerne Neapolis og Sicilien, hvor de, blandt andre meget interessante Efterretninger, ville finde en vidtløftig Beskrivelse over det besynderlige Phænomen i Pharus, fata morgana (Morgensyne) naar hele den sicilianske Kyst, og hele Aetna, kort efter Solens Opgang, afbildes i det speilklare Hav.

Lan-

Tanker, i Anledning af den Kongelige allernaadigste Befaling om nogle benificerede Gaardes Udnævnelse til Militair-Boeliger for Compagnie-Cheferne i Norge.

af

Christopher Munthe Leganger.
Professor Theologiæ extraordin. og Sognepræst til Edsvold.

Under en saa lysende Periode som Slutningen af dette Aarhundrede, blev det en af Menneskelighedens igienvundne Fordeele, at den tænkende Undersaat kan med ædel Frihed nærme sig Regentens Throne, blotte der de Sandheder, som flummel Frygt og slavisk Aand forhen tilspærrede Adgangene for, veie Fyrstens Handlinger, medens Denne endnu er til, og kan retfærdiggiøre sig for Slægten, bære Folkets Røst frem til Beherskerens Øre, der hvor den ellers sielden kommer, vove at giøre Regieringen fornuftige Forestillinger, og det, som er endnu mere end alt dette, at Monarken i Purpuret ikke skammer sig ved, af disse Forestillinger at hente Kundskab og Lys. Saa tænke, saa handle alle de, som vil fortiene Navn af store Konger, af Landets Fædre, og saa handler Christian paa Dans Throne; ikke fører Han Despotens Scepter i bydende Haand, ikke lader Han Ministersproget være det

eene

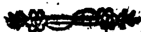

gene gieldende for Sig, naar der arbeides paa en eller anden vigtig Beslutning i Staten, men Han hører Mængden endog fra den lavere Kreds, gaaer med langsomme Skridt frem for at indbyde Undersaattens Tanker, standse ved de moedne, vælge de kiernefulde, forkaste de tomme. Han byder Mænd af bekiendte Indsigter og af flere Stænder at træde tilsammen, som skal beskue Tingen fra alle Sider, ligne Vanskeligheder mod Muligheder, Tab mod Fordeele, det Nærværende mod det Tilkommende, og nogles Gevinst mod fleres Farliis; og fra den Side betragter jeg Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Befaling om en General-Commissions Tilsammentrædelse med tillagde specielle Commissioner, som det allernaadigst er paalagt at undersøge, hvorvidt det er muligt, at Compagnie-Cheferne i Hans Majestæts Norske Nationale Armee kunde af det beneficerede Gods blive forsynede med Gaarde, som til stedsevarende Militaire Boepæle skulle udlægges. Ubekiendt for mig, hvorvidt det er muligt for den Høie Commission at opfylde Hans Majestæts allernaadigste Villie, naar han ønsker sine Militaire Undersaatter den formeentlige Fordeel, og uden i mindste Maade at fornærme de Rettigheder, som hans Majestæt, betragtende sig som Eneveldsherre, maaskee troer

at

at have til sine frie Undersaatters Eiendom i det beneficerede Gods, hvorom man dog veed, at det af private Folk er bortgivet, og til vedkommende Stiftelser som en formeentlig urørt Gave perpetuellement overdraget, har jeg dog troet, at jeg skyldede min Konge og mit Fødeland den Pligt, at give mine Tanker tilkiende i en Sag, hvori jeg maaskee kunde have noget meer end almindeligt Lys, da jeg fra Vuggen af og indtil den modne Alder har igiennemgaaet den landlige Opdragelse, hæntet Kundskaber om Landvæsenets Bestyrelse, kiender Jordebrugets Tab og Fordeele, (de sidste kun for Bondestanden, Tabet oftest for Manden uden for den) og boer i en Egn, hvorfra man almindelig troer, at Norges beste Agerdyrkning og Frugtbarhed begynder at udbrede sig; at jeg er Geistlig skulle maaskee være det eneste, som gav Fordomme imod disse mine Tanker, thi naar beskyldte man ikke den Stand for stiv i sine Meeninger og alt for eegennyttig til Opoffrelse, men man glemme Standen og hare kun Borgeren, man dømme mig ikke, forinden man har hørt mig, og naar jeg har fremsat mine paa Erfaring grundede Overbeviisninger, skal Sandheden selv tale min Undskyldning for den strængeste Domstoel.

Naar

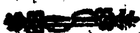
Naar Hans Majestæts allernaadigste Villie er, at af det beneficerede Gods skulle Gaarde udtages til veddvarende Boepæle for Compagnie-Cheferne ved de Nationale Regimenter i Norge, har jeg troet, at denne Indretning, om den end trods alle Vanskeligheder kommer i Stand, vil blive til Tab for det Almindelige, og ikke til den attraaede Nytte for de Hrr. Militaire-Officianter selv, og jeg opgiver følgende Aarsager til nærmere Overveielse:

Dersom det er én af den Norske Bondes største Herligheder, grundet ikke allene paa Natur- og Folke-Ret, men og paa Hans Majestæts allernaadigste Norske Lov, at han paa Gravens Bred, kan med Rolighed see ud over sin Affkoms tilkommende Tiid, vide, at den Eldste af dem skal sidde paa Fædres Gaard, arve sit solum natale, og blive efter ham en Fader for halvopdragne og ganske uforsørgede Børn, dersom dette Haab giør, at han glad lukker Øiet, og betroer Gud og ældste Søn sin efterlevende Enke og umyndige Smaa; saa er intet vissere, end at dette er den ganske Nations Aand, ikke blot de Bønders, der sidde paa Eiendoms og Odels-Gods, men og de føle den i ligesaa høi Grad, der boe paa beneficerede Gaarde, thi uagtet Hans Majestæt allernaadigst har givet en Beneficiario

den

den efter Stiftelsens Natur billige Ret, med frie Hænder at bortbøxle Godset til hvem han vil; skulde det dog af en Norsk Leilænding blive anseet for den unaturligste og haardeste Behandling, for hvilken han vilde sætte Himmel og Jord i Bevægelse, om nogen Beneficiarius negtede ham at sahe sin Gaard bortbøxlet til et af sine Børn, og gemeenlig ældste Søn, især om denne tiener eller har tient Hans Majestæt som Dragon eller Soldat; og dersom han ikke formodede, at nogen af hans Børn efter ham skulde erholde Gaarden, er jeg fuldkommen overbeviist om, at han tabte af Sorg al Industrie- og Vinskibeligheds-Aand, med synkende Mod og bittre Tanker vilde han gaae sin Alderdom i Møde, lade sin Gaard efter Haanden forfalde, og jeg troer, han skulde sukke Dagene bort og fortæres før Tiden; saa inderlig føler han som Fader, saa ædelt tænker han som frie Borger, og igiennem Aarhundrede har Nationen arvet disse Følelser og Tanker, de giøre ham troe mod Kongen og Fødelandet, tapper som hine Romere, kiek som Nordens forewigede Helte; derfor løber han ikke som leiet Mand, kiøbt fra Germanisk Kreds, hvis Fod og hvis Troe er leiget, derfor behøver han ikke igiennem Mandstugt at tvinges til Standhaftighed og Pligt, Troskab og Ære inddiered han med Moders Melk, og

 følge

følge ham til Kampen, og der segner han glad, naar han maae offre Blodet for Fædres Grund. Ingen tænke, at dette Billede er uægte og et laant Materie! Hvem der er fød bag Norges Fielde kiender det i sig selv, og underskriver Sandheden af hvert enkelt Træk; Monarken veed det, og jeg tvivler ikke paa, at det jo er ham en Glæde at kiende sine Norske Sønner fra den Side, men hvorfor skulde man fortie for ham, at en dyb Krænkelse vil engang nedslaae deres Mod, at bittre Taarer vil løbe paa Oldingens Kind, og at Norges Sørge-Epoqve vil begynde det Oieblik, Bønderne erfare, at deres Gaarde ere bestemte til militaire Boeliger. Ikke har den Kongelige Commissions Forsigtighed og besynderlige Godhed ved en solenne Publication kunnet forhindre, at jo det forelobende Rygte, som har præsumeret en eller anden Gaards Udnævnelse, (maaskee og en eller anden Compagnie-Chefs uforsigtige Udladelse) har sat Beboernes Gemyt i en nedslagen Bevægelse, bestyrtset Faderen, forurolighet Enken, og giort dem begge uvisse om deres tilkommende Skiebne, den de føle i deres Børns; og dersom nogen tænker, at min Pen styres af varm Indbildning, eller overiler sig ved blind Gisning, da fordre man det af mig, og jeg skal nævne sande Data.

Dog,

Dog, Indretningen, om den end naaer Virkelighed, vil ikke blot have Indflydelse paa Nationens Caracteer, men og paa dens Folkemængde; liden er denne imod Rigets Størrelse; hungerfulde Aar og barkebeeskt Brød gior Heltenes Affom tynd, men tyndere vil den blive, naar det Antal Gaarde, som behøves til de Militaire, skal tages fra Bondestanden, hvis Styrke dog er den meest gieldende for Regenten og Landet; efter en nogenledes rigtig Beregning bliver Tallet ikke mindre, men maaskee over 188 saadanne Boepæle, formodentlig ikke under men vel over 1 Skippunds Skyld, og for nogenledes at bestemme mit Tal, antager jeg, at hver Boepæl bliver overhovedet af 1½ Skippund Tunges Skyld, som udgiør paa alle Gaardene 282 Skippund Tunge. Paa hvert af dem opfødes vel i Bondestanden over Hovedet 5 Mennesker foruden Tienere og Huusmænd, nemlig et Par Ægtefolk og 3de Børn, om der boer en enkelt Familie; men da der ofte paa Gaarde af 2 Skpd. Tunges Skyld leve 2de, ja undertiden flere Beboere med Familie; saa kan jeg, uden Frygt for at løbe an mod Sandheden, bestemme 8te Mennesker til hvert Skpd. som udgiør paa det hele Beløb af Gaarde et Tal af 2256 Mennesker; disse blive strax for Staten tabte; naar Gaardene overgaae til militaire Boe-

 liger,

liger, thi vare de ikke dertil blævet udnævnte, da havde Søn eller Datter givtet sig paa Gaarden og successive vedligeholdt Antallet, men ere de fordrevne af Gaardene, da vil Nøden snart skynde dem ud af Landet. Vare de ikke Nordmænd, da skulle Hunger snart giøre dem til Stratenrøvere, maaskee af nærmere Aarsag og ligesaa bestemte som Italieneren Rinaldini; men Æren vil vise dem samme Vei som hine 1000de ved Vesterhavet, man vil finde Oplændingerne igien paa de Engelske og Hollandske Flaader, mættede ved fremmed Brød ville de drage tunge Suk over Fødelandets Nød; at see dem der leve vel, vil være en Anklagelse mod Staten, det vil skiere Patrioten i Hiertet, og Stats-Philosophen skal med grædende Øine see deres bortebleevne Afkom og sit elskte Norges Tab.

Dog, kunde end dette Statens dybe Saar igiennem Aarhundrede blive lægt, hvorfor vil Hans Majestæt giøre et saa stort Offer, naar Fordeelen for vedkommende Militaire ikke svarer til det Kongelige allernaadigste Ønske og faderlige Hensigt? Og bekiendt med Landvæsenet skal jeg herom med en Anstændighed, der er Sandhed værdig, yttre mine ved Erfaring samlede Begreber.

Reppe-

Neppe findes Een blandt Ti af dem, der ere uden for Bondestanden, og bruge Gaarde paa Landet, som kan siges, at have havt Gevindst ved sit Jordebrug, eller aarlig havt overskydende Credit; nei, en uheldig Debit er de Flestes visse Balance, og jo større Gaard jo vissere Tab. Silde, og gemeenlig hvert Aar sildigere, kommer Foraaret, kort er Sommeren, hastig flyver Arbeidstimen hen for den virksomme Landmand; han maae gribe den, men det skeer paa hans Formues Bekostning, naar han med et dobbelt Antal Folk og med ti Gange anspendte Kræfter maae arbeide sig frem imod Naturen, see mislykkede Forsøg, og dog atter forsøge, for om muligt at seire over den besværlige Agerdyrkning. Selv den Bonde, som, med oeconomisk Aand og Sparsommeligheds Fliid, deeler Brødet og Tiden imellem sig og sine Tienere, har ikke kundet forhindre, at han i de senere 10 til 12 Aar er gaaet tilbage i sin Velfærd, aarlig har han maattet kiøbe Korn til Ophold for sit Huus, solgt Heste og Fæe, Boeskab og Gangklæder for at opholde Livet, saa at den, der forhen kunde siges at eie noget, er nu fattig, og den, som da var fattig, gaaer nu med Bettelstaven. Jeg taler her den Sandhed, som jeg allerunderdanigst tør fremstaae med for Monarkens Øine, at jeg kienner

 flit-

flittige og sparsommelige Bønder af omliggende Egn, som i de sidste 2de Aar ikke have efter 10 Tønders Udsæd avlet og høstet det, hvormed de kunde ernære deres Børn og fornødne Tienere til Februarii Maaneds Udgang næste Aar, men have allerede da begyndt at kiøbe, for at bespare deres Sædekorn; de, som intet have havt at kiøbe for, have fortæret alt, og deres Forfatning i Sædetiden kan min Pen ikke male.

Men jeg bør gaae ind i de smaae Deele af Oeconomien, og før beviser jeg ikke, hvad jeg bør, at Landmanden uden for Bondestanden taber aarlig meest ved Jordebrug.

Hver Compagnie-Chef erholder over Hovedet en Gaard af 1½ Skpd. Tunges Skyld, Udsæden paa samme vil almindelig blive 15 Tønder Havre og 3 Tønder Byg, paa nogle Stæder meer, paa andre mindre, nogen Agerjord behøves til Rug og Erteland, hvorpaa ellers kunde udsaaes 2 a 3 Tønder Havre, af Havren bør han over Hovedet ikke love sig meer end 4re Fold i middelmaadige Aar, og kun 3de i de slettere, jeg antager altsaa Middeltallet, og lover ham det, som Naturen maaskee tidt vil nægte ham at høste, bestandig 52 a 53 Tønder Havre; af Bygsæden vil han erfare, at han i de middelmaadige Aar høster 5 Fold og i de slette kun 4re, og lad ham end

over

over Hovedet høste 16 Tønder Byg; fra denne Indtægt i Laden begynder hans Huusholdnings aarlige og uigienkaldelige Udgivter: Til Udsæd af Havre 15 Tønder og af Byg 3 Tønder, han har altsaa i Behold 38 Tønder Havre og 13 Tønder Byg, af disse skal han ernære de Mennesker, som han til Gaardens Drivt behøver, og ikke blot ernære, men og lønne dem; thi skal han tage af den Kongelige Gage, hvoraf han med Familie skal leve, og leve anstændig, klæde og opdrage Børn, da vil han inden faa Aar erfare, hvad det giver af sig at bruge Gaard paa Landet.

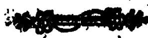
Men jeg kommer tilbage til Beregningen over Gaardens Indtægt og Udgivt: En Bonde, der bruger en Gaard af 1½ Skippund Tunges Skyld, behøver gemeenlig kun 2de voxne Karle og en mindre Dreng til Tieneste, thi han gaaer selv med, og i Arbeide og Tilsyn validerer han for 2de; hans Hustrue gaaer som Madmoder med, og behøver kun 2de voxne og en mindre Pige, og endda berører jeg ikke den Hielp, Bonden har af halvvoxne Børn; paa Gaarden maae altsaa Bonden føde 6 Tienere foruden sig selv og Hustrue, hver af disse 8te Mennesker opholdes vel ikke overhovedet med mindre end 6 Tønder Havre og 1 Tønde Byg, og meere vilde vel medgaae, dersom ikke Bonden og hans Tienere spiste ved eet

 Bord,

Nerd, men nu maae disse tage til Takke, naar de see Hunsbonden selv spies med liden og maver Føde; altsaa forbruger han til Ophold for sig og Tienere 48 Tønder Havre og 8 Tønder Byg, og har i Beholdt 5 Tønder af det sidste, men er kommet 10 Tønder til kort paa det første; de 5 Tønder Byg skulde han sælge, for deraf at lønne Tienere og udrede offentlige Contributioner, men de maae forbruges til at supplere det manglende, de ere ham vel saa gode, som 7 Tønder Havre, men 3de Tønder maae kiøbes, og ingen af disse faaes vel under 2 Rdr. 24 Sk., efterat det Kongelige Magasin i Christiania har bestemt den Priis, og nu begynder jeg at beregne hans Underballance:

Til 3de Tønder Havre a 2 Rd. 24 Sk.	6 Rd.	72 Sk.	
Til Løn for hver voxen Tiener a 8 Rd.	16 —	—	
Til den mindre Dreng	2 —	—	
Til hver voxen Piges Løn a 5 Rd.	10 —	—	
Til den mindre Pige	1 —	—	
Kongel. Contributioner af Gaardens Skyld, gemeenlig	13 —	48 —	
Trende Tiende-Parter a 4 Rd.	12 —	—	
Landskyld til Beneficiarius circa	12 —	—	
Til Offer, Skoleholder-Løn og andre Kirke-Udgivter, circa	2 —	—	

Til

Til Lænsmands-, Klokker-, Organist- og Skydsskaffer-Told - 3 — - —
Til Salt og Fisk i sit Huus - 3 — - —
Til aarlige tilfældige Udgifter ved Husets Reparation og Leie-Arbeidere i Høstetiden - 5 — - —

Summa Udgivt - - - 86 Rd. 24 Sk.

Man læser dette, og beskylder mig maaskee for Urigtigheder; men man undersøge det med den strængeste Alvorlighed, og da skal man begynde at sukke og spørge, o Gud! hvorfra skal Bonden tage alt dette? Tidernes Armod, Betlernes Mængde, Creditens Tab og et udtømmet Land skal sige os, hvorfra det er taget: Den eneste og næsten sidste Fortieneste for Bonden er Kiørselerne, deels med Tømmers og Plankers Frembringelse fra Skovene og Saugbrugene, deels med Kornvahrenes leiede Opkiørsel til Oplandene, og i Stedet for at han sparsommelig og kun til enkelte Tider skulde nytte disse lokkende Kiørsels-Fortienester, men derimod leve af den Velfærds Hoved-Kilde, som Agerdyrkningen aabnede, da har Nøden nu lært ham, uden for sin Gaard at hænte smuleviis Livets Ophold, ved udmattende, ved langsom dræbende Kiørsler hænter han det, og vare ikke disse til, da fandt man

tidt Norges Sønner døde paa deres eget Leie, døde af Hunger.

Og dersom Bonden, der selv arbeider, gaaer overalt med, og derved besparer, føler sit aarlige Tab som uovervindeligt, hvilket betydeligt Forliis er Manden uden for Bondestanden da udsat for, naar han venter ved Gaardebrug at giøre Fordeel; til en Gaard af samme Størrelse behøver han 2de Karle meer, hvoraf en maae være saa kaldet Huusbondskarl, og fordrer vist 12 Rd. aarlig Løn, han behøver 2de Tienestepiger meer, og alle disses Løn forøger hans Udgivt med 30 Rdr., til deres Føde og Ophold forbruger han vist 24 Tønder Havre, hvilket alt tilsammenlagt forøger hans aarlige Udgifter til Gaardens Fornødenhed meer end en Bondes med 84 Rdr., og naar begge Summer foreenes, udkommer en Under-Ballance af 170 Rdr. 24 Sk., begaaer han tillige den Uforsigtighed at forbruge sit Sædekorn, og derover nødes til at kiøbe igien paa den urette Tid, naar Forlegenheden er størst og Forraaden mindst, da torde vel hans Korn-Indkiøb blive 10 Rdr. høiere i Priis; at vedligeholde Gaardens Huse og Gierder er ham saa nødvendigt, at forsømmes det, drager det betydelige Følger efter sig; men det, en Bonde efter Haanden giør, maae vel en Officeer, som erholder

der en Bondegaard, hastigere giøre, thi inden en kort Tid kunde han fordres til Ansvar; naar altsaa en Bonde aarlig anvender kun 5 Rdr. paa Reparation, maae vel Officeren anvende 10 Rd. og skal han kiøbe uden for Gaardens Eiendeele det, han dertil behøver, stiger hans Reparations Udgivter vist om Aaret til 20 Rdr., thi alle Bygmaterialier blive aarlig dyrere, og naar en conditioneret Mand skal kiøbe, maae han als mindeligviis betale meest. Hvad man imod alt dette kan indvende, er, at jeg kun har betragtet Agerdyrkningen fra den ufrugtbare Side, og at naar Gud igien vilde give Norge frugtbare Aar, maatte saavel det Enkelte som det Heele vinde. Ja vel an! jeg vil i Haab og Tillid til den Almægtige vente igien de Tider, da Barkebrødet skal ophøre, Jorden give sit, og den bleege Hunger ikke mere nævnes; jeg vil troe, at mange Bønder skal kunde hente igien de tabte Fordeele; men hos Manden uden for den Stand vil man aldrig aflade at fortære paa hans Gaard alt, hvad han til Fordeel skulde sælge af samme; hans mange Tienere, de for hans Huusholdning nødvendige Dagløn̄ere, Haandværkere og flere skal ikke løvne ham ved Aarets Slutning andet end en meer og mindre Decourt. Jeg kiender Officerer med smaae Gaarde, som i den seenere Tid have nogen-

nogenledes kundet beholde Credit, men jeg veed dem, som sidde ved store Gaarders Brug, og ere næsten ruinerede til Grunden; deres Gaarde at tilsaae har allene udfordret en Capital, og, for at ernære sig og sine, have de ført et uslere Liv end Manden med Øxen i Haanden. Contributioner og Rettigheder ere blevne staaende ubetalte. Dom er taget over dem, og de maae tilstaae, at deres Tab reiser sig af for meget Jordebrug.

Endnu har jeg kun betragtet den Militaire Borger under det Tab, han som allerede boesiddende Mand aarlig er udsat for; men naar Hans Majestæt end igiennem sin allernaadigste Villie har aabnet ham Anledning til at blive det, naar det lokkende Øieblik staaer der, da Regenten siger, han skal antage Gaarden, hvo skaber da de Tønder Guld, for hvilke saa mange Bondergaarde skal giøres beboelige, deres Besætning af Heste og Fæecreature tilveiebringes, og hvo crediterer Officeren da det nødvendige til at etablere en Landhuusholdning med? Troer man maaskee, at dertil enten udfordres en ubetydelig Summa, eller at saadant Etablissement efter Haanden kan skee, da overbevise Tiderne om det modsatte: de skal kunne sige os, at 5 Heste, 12 Fæecreature (som er vel det mindste, Manden strax behøver til sit Brug) og fornøden Gaards Redskab

skab faaes ikke for 250 Rdr., og vil han lade sit Agerbrug mangle dette, da iiler han med fordoblede Skridt sit eget Tab i Møde. Vanskeligheder, liige høie Bierge, ville møde ved Gaardens Overleverelse, et Afkom af Processer vil udklækkes, Partier næres, Uenighed imellem Stænder opvarmes, og naar Officeren, efter at have overvundet alle Vanskeligheder, seer sig boesat paa Gaarden, vil maaskee hans Misnøjelse for Alvar begynde. Ædelt var det tænkt af ham, om han med patriotisk Flitd arbeidede til Forbedring paa den Gaard, som maaskee ikke længe skal blive hans; om han med dydig Hensigt til Eftertidens Vel giorde de Bekostninger, hvoraf en anden skulde høste Frugter! Men om ei? om det almindelige lave Væsen, som er kun til for sig selv, og faaer besmittet ham? Om Lysten ikke vil, om Evnen fattes, til at vedligeholde end sige forbedre Gaarden? Hvilken farlig Fiende skabte da ikke Nødvendigheden ham i hans Eftermand! og Forfremmelsens Dieblik, som nu giør ham glad, vilde da indhylle hans Ønsker i en mørk Skye.

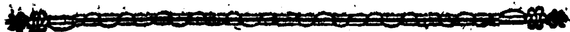
Endnu skylder jeg Sandheden at nævne Militairmandens sidste mørke Scene: Naar hans fattige Enke skal med et svagt Afkom flytte ud, og ikke vide hvorhen; naar en streng Fordring af efterstaaende Tienestefolkes Løn, ubetalte

talte Contributioner, som man nu ikke længer crediterer, og Aaboden paa en forfalden Gaard, klæder hende nøgen af, og frister hende til at begræde det smigrende Øieblik, da den Kongelige Naade gav Manden en benificeret Gaard til Bolig; havde denne derimod i levende Live tilhandlet sig en liden Gaard, forbedret den, og som fornuftig Mand tænkt paa den tilkommende Tid, havde han passet et beleiligt Øieblik, og selv valgt en liden Bøxelgaard, som for taalelig Afstaaelse kunde været at erholde, hvilken Trøst skulde det da blevet for hans grædende Enke, naar hun efter hans Død saae sig i roelig Besiddelse af Gaarden.

Ingen tænke, at jeg i det nylig anførte om en liden Bøxelgaard, som jeg ønskede den militaire Borger paa Landet, har modsagt mig selv. Nei, de forarmede Tider giøre det desværre ikke vanskeligt at finde Leilændinger, som ville, og nødes til at ville forflytte deres Gaarde, og neppe vil jeg troe, at der skulde gives nogen Sognepræst, der tænkede som Beneficiarius saa nedrig, at han ikke vilde bidrage til ved Leilighed at skaffe en hønet Officer en liden Gaardepart af det ham allernaadigst beneficerede Gods; fandtes saadan en, da lad ham med Skam udmerkes, og hans uborgerlige Forhold blive Re-

genten

genten bekiendt. Hans Majestæt befale kun Geistligheden og andre Beneficiarii at bidrage saa meget de kunne til de Militaires Hielp, og jeg troer, det skal udrette inden en kort Tid det, som maaskee ikke kan vindes inden et halvt Seculum. Boliger paa Landet trænge mange af dem til at have, men Eiendommen bør ikke være stor, thi da er Tabet mindre; et beqvemt Brug vælges best ved Leilighed; det, der kan være nyttigt for Een, er skadeligt for en Anden; Manden, der har frie Haand, kan kiøbe og sælge, tilbyrle sig Gaard, og igien afstaae den; vinde ved begge Handeler kan han, for atter at lægge Planen til en nye Gevinst, men bindes han til en evig Eiendom, som dog ikke skal gavne hans, da er Lyst og Frihed tabt.

Forsøg
til
Forklaring over et Par allegoriske Kobberstykker.

Der hersker, som bekiendt, for nærværende Tid en Omgangs-Syge i Kiøbenhavn, hvis Symptomer ere, at hveranden Dag et Kobberstykke bekiendtgiøres, og med Begierlighed kiøbes, fast de ere ublue dyre. Virkningen af dette Onde

Onde er, at de Syge stirre i lang Tid paa disse Kobberstykker, og føle en heftig Attraae til at forklare dem, forenet med ligesaa stor en Kraftesløshed til at fyldestgiøre denne Attraae; hvorover da Forklaringerne blive, som sædvanlig Talen er i hidsige Sygdomme, usammenhængende, upassende, aldeles falske stundom. Nu forklares den ene Figur, og strax ved Siden af den staaer en anden, som enten slet ikke lader sig forklare, eller hvis Bemærkelse, naar man endelig troer at have fundet den, ophæver den forrige eller staaer i ingen fornuftig Forbindelse dermed, saaledes at Ideer parres, som, efter Boileaus Udtryk, ere l'une de l'autre étonnées. Troer Patienten at have været snild nok, af en Figurs Støvle eller Hat at udfinde Bemærkelsen, saa har den samme Figur en forhærdet Klædning paa, eller et ulykkeligt Redskab i Haanden, som ganske ikke passer til den snue Wittighed, der troedes at ligge i Støvlen og under Hatten. Og saaledes plages de arme Syge for deres Penge, og naar Sygdommens Heftighed synes at dulme, strax kommer et nyt Anstød, som den Syge endda selv henter sig for sine gode 16 Skilling eller mere hos Veith eller Hohenleiter, eller hvem der ellers giver sig af med at sælge denne Forgivt.

Her

Her er ikke Stedet at undersøge Aarsagerne til Sygdommen; noget derom findes i det lille medicinske Skrivt: Tronfølgeren i Gondar, hvor ogsaa Grunden angives, hvorfor Sygdommens Virkninger ere saa udbredede og langvarige, at, næst Dumheden, Ondskab er den Materia peccans, som i dette Tilfælde giør det saa vanskeligt for den ellers saa kyndige og med Ret berømte Hr. Dr. Fornuft, at standse Sygdommens Fremgang. Palliativerne, som findes i Rosphuus-Apotheket (der har ellers saa herlige Lægemidler i desperate Tilfælde, ligesom en viis Laborant, der efter Veiviseren, skal boe i Rigensgade No. 459, har et herligt Abstergens og causticum i samme Tilfælde) giøre liden Nytte, og som ofteste Ondt værre.

Alvor talt, kunde man bringe den Lyst ud af Hierterne, at ville finde onde Hentydninger allevegne, saa vare de største Vanskeligheder hævede. Som et lidet Bidrag til denne Hensigts Opnaaelse, vil jeg her forsøge at vise paa et Par af de udkomne Kobberstykker, som jeg just har ved Haanden, at man tager aldeles Feil, naar man holder dem for Pasqviller, men at de meget meere, hvis de sigte til enkelte Personer og Begivenheder, netop er det Modsatte, og indeholder Berømmelser, indklædte i passende allegoriske Billeder.

 Og

Og det saa meget meere, da, ved min Forklaring, Sammenhæng og Orden findes i disse Stykker, hvilke, naar de skulde holdes for Pasqvinader, ikke vise Menneskeforstand, og hænge mindre sammen end Feberdrømme.

Det første Stykke skal være det, hvorpaa sees to Hovedfigurer; den ene en gammel stærk Mand, nøgen og forsynet med en Lee, bemærker unægtelig Tiden. Denne allegoriske Person er behængt med Patrontaske, Gehæng, Handsker og Hat, og staaer i Færd med at giøre et Exerceer-Greb. Denne Forestilling, af Billedsprog over-sat i Skrivtsprog, siger da: Tiden lærer at exercere; og forudsætter, at den ikke kunde det før. Tages det Figurlige fra Udtrykket, saa hedder det: Endelig er den Tid kommen, da Exercicen drives paa den rette Maade; thi da enhver veed, at man allerede har exerceret i flere hundrede Aar, saa kan det Udtryk: Nu lærer Tiden at exercere, eller med andre Ord: Nu ere det Exerceertider, ikke sige andet, end at de forrige Tiders Exercice var Tidsspilde, og kunde ikke regnes for noget, eftersom man ikke var sig ret ad dermed. Og det er jo bekiendt, at, i endeel Armeer, Exercicen hele Generationer igiennem drives blot enten som en kiedsommelig Ting, den Anbefalende og de Adlydende kun ønske at slippe

fra

fra som snarest og lettest; eller som noget, der kun er opfundet for at Krigsholenes Befalingsmænd skulle faae sig en Motion og et Moerskab, da de dog ikke kunne anvende Morgenstund og Dag ligesom Aftenen, ved Spadille, Flaske og Voelskab. At for Resten Exercering er nødvendig, kan ikke nægtes af hvo der veed, hvad der hører til at sætte og holde et af flere Tusinde for sig bestaaende Væsener sammensat Legeme i hensigtsmæssig Bevægelse og Virkning. Heraf følger, at det er en Berømmelse for den, der lærer Tiden at exercere, nemlig nyttig Exercice og ikke saadan, da Tropperne ved Exercertidens Ende giøre det netop lidt slettere end ved dens Begyndelse.

Den anden Hovedfigur er efter Dimension og Proportion forestillet som ung, men ogsaa decoreret med militaire Attributer. Det lader som denne Person har sat Tiden i Arbeide med Exercicen; thi han staaer paa dens høire Side paa samme Plan endog lidt fremad, og det Roesværdige, at endelig Tiden dog lærer at bruge Vaabenet nyttig til Landets Forsvar, synes da at maatte tillægges denne unge Person, hvis Proportioner for Resten vise Kraft. Men Tegneren, som en tænkende Mand, har dreiet denne sin egentlige Hovedfigur ganske bort fra den Exerce-

 rende,

rende, for at vise, at denne er langt fra at optage Hovedpersonens hele Opmærksomhed. For at være endnu mere bestemt, har Hovedfiguren en Maalestok i Haanden, det sædvanlige Sindbillede paa Klogskab, der afmaaler en hver Ting rigtig, og uddeler til hver Ting nøiagtig det, der tilkommer. Og at man ikke skal troe, den ungdommelige Figur ikkun leger med Exercice og med Maalestokken, altsaa kun har smaa Ideer, (dem man ellers dog nok tilgav den unge Alder) saa har Helten et Par store og stærke Vinger, meget større og stærkere end behøvedes efter Legemets Størrelse; og derved kan fornuftigviis ikke siges andet, end denne Person hæver allerede i første Ungdom (da andre endnu krybe, eller høit, flagre med Sommerfuglvinger) sig op langt over alt hvad lavt og smaat er, og vil engang med disse Vinger tage Flugter, hvilke at følge med Øiet vil ikke være Hvermands Sag.

Stykket har ogsaa endeel Bifigurer, som alle sigte til det samme Maal. I Baggrunden sees en Bye i Brand. Dette kan ikke være uden Sindbillede paa en stor Ulykke, og en Ulykke, der ved betimelig Hielp kan hæves, i det mindste gjøres mindre skadende. Stykkets unge Helt staaer ganske vendt mod dette Syn, sættende den ene Fod frem, som i Begreb med at gaae did, og

at

at lade imedens den exercerende Figur, som ved sin Stilling allerede viser, at han er nogenledes øvet, fortsætte sine Øvelser allene. Hvad Ulykke den brændende Stad egentlig bemærker, veed jeg ikke. Stor maae den være, og havende Indflydelse paa mange; ellers passede Billedet ikke. Man kan tænke sig derved, hvilken af de store vidtgribende Vanheld man vil, saasom Pest, Overdaadighed, Tallotterie, Oligarchie, Bondetrældom, uretfærdige Naboers Krig, Partieaand, Bogcensur og deslige. — Det er altsaa en godt udtrykt Berømmelse, og viser Hovedpersonens Klogskab, der, skiønt det er saare nyttigt, at Tiden exercerer, dog veed, at giøre nøiagtig Forskiel imellem det mere eller mindre vigtige, lader endogsaa den Syssel fare, hvori denne Person finder Behag (dette synes at bemærkes ved Officeerhatten, Pidsken og Kaarden, som Figuren er tegnet med, og som ere chargeerte, ventelig just for at udtrykke Behag i det Militaire) for at vende Opmærksomheden til en Gienstand, som kræver den.

Ved den anden Side sees en Vold omkring et Kastel, hvorfra Danebroge vaier. Kiønnere kunde Tanken ikke udtrykkes, at Exereicen kun foretages for Alvor, til Landets Forsvar,

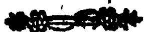
og det danske Flag skal nok vise, at Forestillingen skal anvendes paa den danske Stat.

Endnu er anbragt en løierlig Idee, men som er meget talende. En Gallie sees, (at man ikke skal tage Feil, at det jo er en Gallie, er der sat en Navn paa) i denne hænger med Kieder (som de Uærlige hænges i England) en Tavle, hvorpaa al Slags Legetøi tydelig er skildret. Meget forstaaeligt er det, at derved siges: min Helt er ung, men han leger ikke mere, (hvilket Kundom ikke engang kan siges om alle gamle Folk) han leger ikke, ja al Legeværk er saa foragtet i hans Øine, at han offentlig haaner det, ligesom den haanes, hvis Navn eller Billede slaaes til Gallien. Og ligesaa haanes Timernes Spilde eller unyttige Anvendelse, og for at bemærke dette hænger i samme Gallie et Timeglas i Ligenegt, saa det ikke kan vise Tiden. Opløst i Ord hedder det Billede: Naar ikke Timerne anvendes til Nytte, saa kan de ei bemærkes ved noget; det er saa godt som havde de spildte eller misbrugte Timer slet ikke været til, og Glasset, der skulde viist dem, kan da ligesaagodt ligge som Staae. Men det liggende Glas ꝛc., den unyttig ødslede Tid haanes af den, der bruger hver sin Time til Nytte for sig og Andre.

Ende.

Endelig svæver i Skyerne en Minerva, som er meget kiendelig ved sine bekiendte Attributer. Denne Viisdommens Gudinde forundrer sig med løftede Arme over det sieldne Syn, at see Ungdom foragtende Legeværk, og paa saadan viis Maade at være gandske henvendt til nyttige Foretagender.

Underskriften er ironisk. Ulykkelige Hændelser kaldes det her Forestilte; og vist er det ulykkeligt i en høi Grad for mange Mennesker, naar sligt indtræffer. Drives for Exempel Exercering som den bør, saa kommer mangen Helt i største Leiervold. Uagtet han kan pynte sig, giøre Borg, bande i Mandfolkeselskaber og lefle i Fruentimmersirkler, spille Qvadrille og give Tonen an paa et Bal, prygle den Værgesløse, vel ogsaa stundom den bevæbnede Musketeer, uagtet disse og saa mange andre Gaver, der i vore Tider udgiøre un homme accompli, kommer dog mangen saa høitbegavet Helt i Knibe, naar man er ubillig nok at fordre af ham, Orden, Punktlighed, Aarvaagenhed, Agtpaagivenhed, Lydighed og bon sens, hvilken sidste Egenskab er noget forskiellig fra bon ton. Dersom en Person, som den her skildrede Hovedfigur synes at bemærke, har Indflydelse, saa er den Adfærd, Tegneren giver ham, og jeg herovenfor har udviklet,

viklet, ogsaa en sand Ulykke for mange andre Mennesker. Det kunde i saa Fald komme derhen, at man fordrede af Embedsmænd, de skulde vide hvad der hørte til deres Embeds Førelse, skulde, i Stedet for at vise sig store i Smaating, bruge Maalestokken, og erkiende hvad det sande Nyttige er i ethvert Fag, skulde lade Favorit-Sysler beroe, naar nødvendige Ting krævede deres Tilsyn og Arbeide. Den ulykkelige Tid kunde komme, da man haanede den, der lod sit Embede i eet og alt bestyre af en Fuldmægtig, sommetider af en Skriver. Og var det ikke sand Ulykke? Kan en Ulykke tænkes gyseligere, end naar en Mand, der var vant at giøre Lysttourer, eller at gaae paa Jagt efter villige eller uvillige Damer den ene Dag som den anden, naar saadan Mand, hans Penge eller Navn uagtet, skulde tilbringe Dagen med disse kiedsommelige Forretninger, som jo dog egentlig kun gavne Landet, og Morgen- og Aftentimerne med at studere hvad det hører til Embedets rigtige Førelse. Maalestokken allene, i en Persons Haand, som har noget at sige, er en rædsom Ulykke for enhver som

sorget für den gegenwärtgen Augenblick
Und für die Zukunft läßt den Himmel sorgen.

Maalestokken er et forhadt Instrument for mange,

ge, og et ulykkeligt Instrument for flere. Ulykkelige Hændelser! naar Yndest, Bestillinger, Pensioner, med videre, blive uddeelte efter Maalestokken. Nei, lad os ikke tænke derpaa, det gyser i hver ærlig Patriots Siel, at tænke sig saadanne Ulykker iblandt sine Medborgere. Saare rigtig kaldtes da disse Forestillinger ulykkelige Hændelser.

Det andet Stykke, jeg ligeledes vilde vise at indeholde Berømmelse over een eller flere, har ligeledes tvende Hovedpersoner, og for Resten synes at være for en Part beslægtet med det forrige.

Den fornemste Figur, nemlig den, som drager Oiet meest til sig, er en ærværdig bedaget Konge, siddende paa Tronen i dyb Eftertanke over en Anstalt, der staaer ved Siden af ham, og synes at bemærke de to største Ulykker, der kan ramme Konger, nemlig: at omtaages af Hyklernes Virak, saa de ikke kunne see, og at være idelig beruusede af Forlystelser, saa de hverken til Siel eller Legeme kunne være i Stand til at røgte deres Kald.

Meget smukt er dette forestillet ved et lidet Bord, hvorpaa staaer et Kar, af hvilket en Røg opstiger. Det sædvanlige Billede paa Hyklerie og Smiger. Tegneren har ventelig ikke tiltroet

sine Kiøbere Indsigt nok, at de kunde begribe Billedet, hvorfor han har sat et A paa Karret, for at sige dem det var Adulatio ɔ: Smiger, som det indeholder. Paa samme Bord staaer et Glas eller rettere et Begger, som altid har været Sindbillede paa alle Slags sandselige Fornøielser, baade dem Bacchus og Comus give, og dem der findes i Cithere og Lampsacus. Ogsaa her sees nogle Bogstaver; men da man ikke seer uden E. R. M., saa kan det ikke bestemmes om det bemærker: permulcens, eller inermat, efter Virkningen, eller Verminatio efter Følgerne. Nok, Billederne ere kiendelige; og at man jo ikke skal tage Feil, saa er den skadende Underfundigheds Billede, en Slange, viklet om Bordfoden, for at sige, hvad der ligger under Smiger og Vellyst, og hvad Sind de have, der beværte Regenterne dermed. Hvorfor ogsaa paa de tre Kugler, Bordfoden hviler paa, de tre Bogstaver læses: D. C. M., som, naar alting betragtes, vel ikke fornuftigviis kan sige andet end Diri Cruciatus Majestatis, eftersom virkelig Hyklerie og Forlokkelse til Vellyst ere de to store Plager, der forbittre Jordens Guder deres ellers saa skiønne herlige Kald, at grunde og vedligeholde Millioners Vel. Nogle læse disse Bogstaver: Diabolus Conditor Malorum; men først er det

noget

noget manichæisk, og dernæst ikke saavel passende til det Hele, ihvor sandt det er, at Mørkets Aand ingen værdigere Discipler haver end Hyklerne og de, der forgifte Regenteres Hierter ved den nædle Tanke, at den mægtige Mand kun derfor er mægtig, at han kan svle sig i Vellyster et heelt Liv igiennem. Den kronede Olding sidder her og anstiller Betragtninger over disse Majestætens grumme Plager, og man kan af en Slags Misfornøielse, der spores i hans Mine, slutte, at han erkiender Hykledunsten og Vellysten for hvad de ere, at følgelig Smiger ikke mere tør lade sig høre for ham, hvilket ydermere bekræftes derved, at Dunsten af Røgelsekarret synes at være den sidste der opstiger deraf; thi den er rund for neden, og alt op over Bredden uden Sammenhæng med noget indenfra.

Meeningen af det Hele er: Hvorledes skal en Konge naae en hæderlig og rolig Alderdom og kunne see, skiønt med Ulyst i Henseende til Tingen, dog uden Nag i Henseende til sig selv, paa disse Kongeplager: Smiger og Vellyst.

Svaret maae da søges i den anden Figur, og i Resten af Forestillingen. Denne anden Figur er et Barn, bevæbnet fra Haand til Fod, som Riddere forestilles fra de Tider, da alle Krigsøvelser vare fuld alvorlige, og ingen af dem

gior-

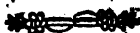

giordes paa Stads eller for et Syns Skyld. Her have vi da igien Een, der fører Krigsøvelserne tilbage igien til det Alvorlige, og derved hæver sig høit over det endog hos flere Nationer Almindelige; dette bemærke Vingerne, som ogsaa sees paa denne Figur. At man uden Tvetydighed skal forstaae, at her de alvorlig drevne Krigsøvelser modsættes dem, der kun skee til Parade og som Legetøi for den Commanderende, saa kaster den lille væbnede Genius en Dukke i Veiret, som forestiller en Grenadeer i al Paraderingens Stivhed; i den anden Haand holder den unge Ridder en ligedan Musketeer, og lader til at ville sende ham samme Vei. Tegneren har derved lykkelig udtrykt den Tanke, at naar man exercerer blot for at exercere, og hverken har Begreb om eller Hensigt til det sande alvorlige Brug, hvortil Exercicen skal giøre Soldaten beqvem, saa omskabes Soldaterne til Trædukker og blive unyttige. Maaskee har han havt Fransiska's Ord (i Minna v. Barnh.) i Tankerne „ wenn die „ Soldaten paradiren — ja freylich scheinen sie „ da mehr Drechslerpuppen als Männer." Det Stive, det Tvungne, Taktmæssige, Maschinagtige, den fuldkomne Mangel paa Menneskefølelse og Menneskefrihed, som ved blotte Paradeøvelser ere nødvendige Egenskaber, qvæle saa aldeles

Kriger-

Krigergeisten, at siden, naar Landets Forsvar kalder disse afstivede Soldater i Feldten, ingen General veed hvad han skal giøre med dem. Bruges Soldaterne kun som Dukker, der af smaa Siele pyntes nu saa nu anderledes, og, som efter en Traad, trækkes frem og tilbage; oves de ikke i Tide og idelig til de store, sammensatte Bevægelser og til de Foretagender, da endog den gemene Mand kan see, at der er Hensigt og Plan ved, saa fører man siden i Feldten intet uden food for Gunpowder, som Falstaf behager at forklare sig. At dette skal udtrykkes ved denne Forestilling er ingen Tvivl om, naar man kun tager Deelene samlede og ikke enkelte. Ridderpaabnene, som Figuren er iklædt, vise, at Krigerskhed ikke er Spøg hos ham; Vingerne, at han løfter sig høiere end Hoben, og den Foragt, hvormed Dukkerne behandles, fuldende Visheden. At for Resten vor unge Kriger behandler Krigsovelserne med Alvor allene til Landets Forsvar, som det eneste Brug, et Folks Krigsmagt tør bruges til, hvis ellers Folkets Styrere ikke ville paadrage sig et rædsomt Ansvar hos Kongernes Konge, hos deres Folk, hos deres egen Samvittighed, der engang i Dødens Time vil lade unyttig udøst Blod styrte som et Ocean over deres grumme Siele; at, siger jeg, Tegneren har villet bemærke

deres

denne retsindige Tænkemaade hos den unge Helt, det har han tydelig viist ved at forestille en Udsigt paa en beleiret Fæstning, som Sindbillede paa en Forsvars-Krig. Havde han forestillet et Slag, saa havde han handlet mod denne Hensigt; thi det kan ikkun bemærke Krig i Almindelighed. Tapetserierne i Værelset, hvor de to Figurer sees, forestille et Menneske, kiempende med et Uhyre, som et passende Billede paa Fordommes og gamle onde Skikkes Bestridelse; et andet Compartiment viser et blomstrende Landskab med et i samme roeligt fremvandrende Menneske i Fredsklædning. Igien et vel udfundet Billede paa det endelige Maal for alle Arbeider i det Store: Landets Flor og Beboernes Roe.

Hiint Spørgsmaal, hvorledes skal en Konge naae en hæderlig og rolig Alderdom, og da uden Nag betragte Kongeplagerne, Hyklerie og Vellyst? besvarer nu dette Billede meget rigtig: ved Virksomhed. Til dette at udtrykke ved Billede, var ingen Slags Virksomhed beqvemmere (da her handles om Konger) end Krigerens, den alvorlige Krigers. Dog, for ei at misforstaaes og beskyldes for at prædike Erobrelyst, eller den falske Ære, der nøies med Kriger-Roes, har Tegneren meget klogelig anbragt de to Forestillinger i Tapetserierne.

Egent-

Egentlig indeholder da Stykket en ypperlig Lærdom; men sigter det til virkelige Personer, tillige ædel Berømmelse.

Underskriften er tydsk, og synes noget plump; men da man af hele Stykket seer, at Meeningen er god, saa holder man Forfatteren denne Germanismus tilgode; især da ved et Syn som dette, naar en ung Mand sees at foragte hvad Smaat er, og i Tanke, Tale og Handling viser sig henvendt til det, hvori der findes Alvor, Virkelighed og Nyttighed, da ved sligt et Syn nok enhver vil falde paa det glædeblandede Forundrings-Udraab; til hvilke Forhaabninger berettiger ikke den unge Mand os!

H. J.

De Bornede.

En Idyl af J. H. Voß.

Mikkel.

Pindsen bli'r klar. Der er ingen Rand om Maanen, der funkler.
Kun faa Stierner paa skyefrie, blanke, morkeblaae Himmel.
Hvor det lød kiønt tilforn, naar Degnen paa hellige Aften

Kimed'

Kimed' i Taarnet! Nu skralder det hult, som
Ringning til Ligfærd.

Hans.

Ikke saa modløs, Mikkel! see kun hvor alle bær
Bynker,
Mai og Aakander hiem til Pyndt i Huse og Kirke.
Engang hviler man dog fra Hovslæbet. Lad os
en Smule
Synge! Luften er sval, og det klinger saa præg-
tig om Aftnen;
Hestene græsse saa rolig i dugfulde Egn, og ved
Tøiret
Holdes de nok fra Rugen, der, Gud skee Lov!
staaer saa deilig.
Ellerne dufte saa sødt, og sødt klinger Frøernes
Syngen;
Nattergalen slaaer i med dem. Hvad siger du,
Mikkel,
Om Greb Bernstorffs Vise, om Steenen paa
Gientofte Bakke,
Eller kiender du ei den herlige Sang om Niels
Lembak?
Det er en Sang! vor ny Kaplan fik mig lært
den i Søndags;
Tre Gange sang han den heel ved Præstens Postis
efter Noder,

Da

Da jeg bragte ham ned de to Lærker, jeg giorde saa tamme,
At de til sad og sang paa mit Hoved, paa Toppen af Huen.
Kom, og brum Bassen dertil, eller pib dertil i dit Maiblad.

Mikkel.

Seer du ved Møllerens Aae det Lærret, der ligger paa Blegen?
Seer du, det skinner for Maanen? og Hans! og kiender du hende,
Som sin Brudeserk der har lagt forgieves paa Blegen?
Lagt den forgieves der — og du nøder mig dog til at synge!

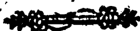
Hans.

Nu da, der vogter Katrine sin Bleg i Huset ved Møllen;
Netop hørte jeg nu hendes Sang mellem Qværnenes Brumlen.
Men hvad er det du snakker? Hun bleger forgieves sit Brudtøi?
Giør da vort naadige Herskab ei selv jeres Bryllup til Høsten?

Mikkel.

Søg du Troe og Løve hos naadige Herskab! nei Skielme,

 Skiel-

Skielme de ere, og værd at dingle i høieste Galge.

Hans.

Tst, ei saa høit! om ham sligt hans lille Finger fortæller!

Mikkel.

Lad den fortælle hvad sandt er; har ikke den Karl lovt mig Bryllup,
Og min Frihed dertil, for hundrede Daler — Min Fader
Med det skaldede rystende Hov'd, og min Bro'er, stakkels Krøbling,
(Som den Karl solgte bort som en Hund til den engelske Kaper,
Der løb her ind Anno Firs, for at miste de dygtige Knokler
Ved Hollændres, og Franskmænds, og Menneskeæderes Kugler)
Alle skrabede frem alt, alt hvad de havde til beste,
Brudegavs Dalere, Specier, Johannesser, skimlede Kroner,
Rigsorter og Pillarer, og Ører, Kopeker og Rubler;
Solgte dertil endnu den brune Vallak med Bledset,
Samt den rødbrune Stud paa Fastemarked't for Skamkiøb;
Ja endog salig Moers den sølvbeslagene Psalmbog,

Der

Der var Fæstensgave af Fa'er, den Gang han
var Frier,
Ogsaa den Guldring, hun gav ham, og hvortil
hun havde sparet,
Ved at sye om Natten, den Gang hun tiente i
Aalborg.
" Mikkel, sagde de, tag den smule Armod, vor
sidste
" Nøds og Æres Skilling; og bring det den sul-
tene Junker.
" Bedre fattig og fri, end Slave med Salo-
mons Rigdom!
" Vand og Brød er nok til Livet. Arbeid du
kun ærlig,
" Syng, og beed, og hav Tillid til Gud, som i
Vintren bespiser
" Himmelens Fugle, og klæder Lilien. Ei græd,
men vær lystig!
" See din Fa'er er nu gammel; graat blev hans
Hoved og skaldet
" Under Kummer. Det rystende nu sig hælder
mod Graven;
" Og din Broder alt halv er bortvisnet. Snart
Gud os vil føre
" Bort fra Jammerdalen til Fredens evige Hytter.
" Tag de lumpne Penge, og bring ham dem;
Mikkel! du bringer

 " Naar

"Taarer og Blod. — Trøst ham Gud, naar de
ham brænde paa Sielen!"
Grædende bragte jeg dem til den Karl. Han tak-
te dem. "Mikkel!
"Bryllup og Frihed jeg gi'er dig; men" — og
nu traf han paa Axlen.

Hans.

Plager Fanden ham da? Hvad har hans Maade
da nu for?

Mikkel.

Den der vil hænge sig, Hans, den finder sagtens
en Strikke.
See! der havde jeg tøiret op paa hans Eng; hist
jeg havde
Pløiet for grundt, der kun halvtursket Kornet —
og Gud veed —
Kort hans Regning var større end hundrede Da-
ler — Jeg kunde,
Mumled' han, gierne slaae mig til Roe; han hav-
de Formodning,
Om hvem det var, der skial den halvtønde Rug
bort af Loen.

Hans.

Havde han Ret i det første; det var ei meget at
undre;
Thi hvad Troskab forlanger den Skurk af den,
som bestandig

Under

Under Lad'fogdens Svøbe kiemper med Skiendsel og Hunger?
Men for den sidste Beskyldning, du skal ham stevne for Landsret.
Der skal jeg bevidne: Johan, Lakeien, af Loen,
Har, som den naadige Frue ham forud tillod, stiaalet Rugen.

Mikkel.

Hans! Den hellige Nadver jeg ta'r paa, at jeg er uskyldig.
Har jeg ei, siden jeg fik det spildte Haab, plantet Træer?
Ei sadt Gierder? ei flikket paa Hytten? og ei gravet Grøfter?
Men nu stevne! ved hvem? hvor er Pengene? Og hvad veed Kongen,
Hvad hans Ministre, deraf? Ministrene! Pyt, iblandt Ravne
Hugger den eene vel Oinene ud paa den anden? — Ja, syng kun,
Syng kun Katrine, og dans paa Blegdammen! Du har din Frihed,
Fri skal din Brudgom og være. Han er det. Snart danse vi lystig
Paa vor Bryllupsdag, i lange hoppende Rader,
Over Bakke og Dal — og Fogden med Pidsken slaaer Takten.

Men du græder, for Konerne snart vil nedrive din Fletning.

Trøst dig min Tøs! ogsaa godt vil Konehuen dig klæde.

See den gamle Mand, hvar han græder af Glæde! vor Krøbling

Hvor han lystig i Dans springer let omkring paa sit Træbeen.

Tør du Taarerne af, og glæd dig, thi de har jo alle

Giort os lykkelig'; du er en fri og lykkelig Kone,

Snart en lykkelig Moder til frie Sønner og Døttre.

Jo, Hans! — Men den Mand skal mig, om jeg ei la'r den rødgule Hane

Flyve hen over den naadige Røvers Tag, og saa ta'er jeg

Jollen ved Stranden, og vips, saa er jeg over i Sverrig.

Hans.

Men tænk, Mikkel! hans Børn!

Mikkel.

Den Snogyngel! Falder da Æblet

Langt fra Stammen? Den Snogyngel hvisler jo alt, som de gamle.

Gik ei Hovmest'ren i Dag, og græd, og vreed sine Hænder!

Hans.

Men det hedder: „Mig tilhører Hevnen og jeg vil giengielde
„ Siger Herren. „ Og nu din gamle Fader og Broder!

Mikkel.

Herlige Ord! „Mig tilhører Hevnen og jeg vil giengielde. „
Vel! til Gud min Sag jeg betroer, og lider taalmodig.
Men, paa Dommens Dag staae og vi for Hevnerens Aasyn.

Hans.

Mikkel! Du talte om Dans. Jeg vil fortælle dig noget.
Kiender du ikke den Høi der henne paa Veien til Thisted,
Strax naar man dreier omkring under Krattet langs hen ad Aaen,
Der hvor Lynget begynder? Hen over ad Høire staar Galgen;
Lige for den er Høien. Min salig Morbro'er, Peer Jæger
Lurde Skiærtorsdags Nat i Maanskin der efter Ræven.
Net som det var, saa kom der, med Bulder som Torden, af Krattet

En Flok Jægere ud, og feiede af giennem Lynget.
Hurra skreeg' Jægerne høit, og Hestene prusted' og vrinsked';
Piskene smældte, og Jagthornet hylte, og diævelske Hunde
Glammed' ad Hiorten; og nu stak heele Jagten mod Høien.
Vips, der stod Høien opløftet paa fire gloende Piller. —
Morbro'er, der læste i Bøger, trods Præsten, og brød sig kun lidt om
Spøgelser, holdte sig kiæk, og endskiøndt hans Graaskimmel prusted',
Tænk, saa reed han dog modig, som altid han var, lige til dem.
Siet nu engang hvad det var, og hvad Spil gamle Satan der havde!
Jægere, Heste, Hunde var altsammen Junkre, med Mantler,
Skiægge, og store Parykker, og Sabler og fuldeste Rustning,
Som de Slaraffengesigter i Junkerens Storstue staae der.
Qvindfolk med høie Fontangser, og Fiskebeensskiørter med Slæb paa
Bød dem op til en Dans. Der rasted' de gloende Lænker;
Og

Og til Musik der skralded' af Hølen en Hvinen og Tuden. —
Derpaa blev Taffelet dækket. Øverst ved Enden af Bordet
Satte Stifteren sig af den høiadlige Stamme;
Stratenrøver han var, som hans Ansigt og viiste.
Hans Buxer
Vams og Støvler og alt, var af gloende Jern; og der aad' de
Blodigt Menneskekiød, drak dertil kaagende Taarer. —
Nederst ved Bordhiørnet sad den sidst hensovne af Stammen,
Vores Junkers Papa, Hr. Landraaden. Fuld af Forundring
Snused' han, thi han lugtede levende Folk; han keeg bag sig
Hen ad Galgen, og saae min Morbro'er staae der, og see paa.
Hurtigen sprang han op af den gloende Stoel, saa den rasled',
Bragte ham Bægeret fuldt af Taarer, og brølte: "Stik ud Peer!"
Peer vil ikke; han skal. "Nu, skal jeg da drikke saa maa jeg."
Sagde han: "altsaa i Guds Navn!" og, Knald! saa var alting forsvundet.

Mikkel.

Snart er denne Karl med. Da er hans Musik vore Sukke.

Ha, og da skal vore Taarer ham brænde i Sielen

Hans.

Heida, og saa skal han danse Kisrausen med hendes Naade,

Frue Tipoldemama! O da vil han trippe og kneise.

Men hans Kielling, det Beenrad, vil bande paa fransk, spytte Funker

Ad den gammeldags Dans, naar ei den sipperne Tærne

Hænger Lænkerne modens og peent nok. Da gotter sig Satan.

Mikkel! har du Tobak? De Myg stikke hæslig i Aften.

Mikkel.

Der, tag Pungen og stop. Den gav mig Katrine til Julen;

Den Gang havde vi Haab endnu, og var' glade som Smaaborn.

Hans! der slaaer du for intet, for Vinden ta'er Trosket af Tønden.

Snoe dig.

Hans.

Hans.

Nu har jeg Ild. Tænd ogsaa din Pibe for Selskab.

Hei, der slaaer Skimlen sig løs; ei see dog hvor Plaken i Tøiret

Vimsler og skaaer sig — du skal, kommer du i Junkerens Ager!

Pots! han prygler os krumme og lamme. Pasop! efter Skimlen!

Landsbypræstens Held.

(efter det engelske.)

Ei Bispens Held din Lykke overveier,
O Sognepræst, som disse Gaver eier:
En Kone, som gjør Sars; en Kurvevogn
Trods hver en anden i det hele Sogn;
Tre Stuer, tre Gang trende Bolstersænge;
Grøn Verkens Slaabrok, kiønne Kistepenge;
Din Lade fuld af talte Tiendes Neeg;
Thormaaneds Øl; hver Søndag Oxesteeg;
Hver Juul brav tidt, og saa de fleste Fæster,
Et Giæstebud for dine Naboepræster
Ja Provsten selv og Mølleren og fleer,
Hvad smukke Folk i Nabolavet er.
De triumphantbekiolede Madamer
Din Kone fører i sit Spisekammer;
Dit Huses Hæder og sin Indsigt i

Ned-

Nedsyltning, Kaagning, kort Oeconomie;
Med Tienden af Æg, og Giæs, og Grise,
Og Gaardsens Avl hun veed at forevise.
Hver Dag til Frokost, og saa tit du vil,
Dit Saltmadsfad med hiembrændt Sopken til
Dig reede staaer, helst altid denne sidste,
Trods grusom Lov, som bød dig den at miste.
Du Sundhed har, og deilig Appetit,
Og nyder, i et Liv for Sorg saa frit,
Hver Nat og Eftermiddag rolig Slummer;
Dig flyer hver Tanke, selv hver Drøm, om Kummer.

Som selv du nyder Sindets søde Roe,
Saa i dit Sogn den gamle pure Troe
Din Præken, Messen, Lærdom smukt bevarer
Fra ellers visse mangehaande Farer.
Du nyder Sognets Kierlighed og Gunst,
Og øver ei din Embedspligt omsonst,
Dit Kald du har mangfoldigen forbedret,
Saa selv af Eftermænd du vist blier hædret.

Du staaer dig godt hos Sognets Herremand,
Og endnu meer du staaer hans Frue an;
Ved mangen Dyresteeg sin Gunst hun viser,
Den kiere Aftenpost og fleer Aviser
Du maanedlig fra hans Velbaarenhed
Faaer næsten altid ordentlig sendt ned;

Af

Af ham du har, og af Forvaltren med,
Tilladelse at hugge lidt i Skoven.
Du eier Burchners Concordanz, og Loven,
En stor latinsk, en større tydsk Postil,
Af fem Sæt Prækener med Noter til;
Hebraisk Biblia, Græsk Testamente;
Ja knap forgieves jeg hos dig tør vente
Den vunderbare Oversættelse
Af de halvfierde Snees Fortolkere.
Og naar du nu har præket, messet, døbet,
Dit Pund, din Vigtighed og Lærdom røbet,
Sædvanligt Vink du Herredsfogden gi'er,
Strax har du ham til jevne Søndags Svir;
Hans Kone blye dig selv et Kys ei nægter;
Din Degn er med, som Troens anden Vægter.
I gaae til Bords; hver meer end simpel mæt
For Kongen, Landet, Troen drikker tæt.
Nu hentes frem Karduus og lange Piber;
Det kiendes maae, i Huset intet kniber;
Og troe du følger Fædres gode Skik,
At drikke Øl til Politik.
Du lærer Degnen da, hvor lærd en Præst kan være,
Og bander Struensee, og Svensken, og Voltaire.

B. P.

Til Urania.

Urania! sødt lønner du din Dyrker,
Som evig troe til dig opoffrer sig!
Med Haab i bittre Qvaler du ham styrker;
Forladt af Verden iler han til dig;
I høitidsfulde Drømmes Phantasier
Du viser ham dit Tempels lyse Pragt;
Og Smerten flygter ham, og Sorgen tier,
Og henrykt føler han din Guddoms Magt.—
Og i sin Flugt han over Sphærer skaber
Et Tempe, som en evig Mai beboer,
Og mellem Soles Sving af Synet taber
Den nys forladte, lille, mørke Jord.

At kiende dig, tilbede dig, Gudinde!
At knæle for dit Zepter blev min Lod!
Held mig! jeg i din Glands saae Sole svinde,
Og Verdener bortrulle for din Fod.
Held mig! thi løst af Støvets tunge Lænker
Jeg ofte til din Throne svinger mig,
Hvor du den himmelreene Vellyst skienker,
Som kun Uskyldighed kan tænke sig.
Lad Daarer sig i Dieblikke fryde
For evig at begræde deres Lyst!
Sødt efter Qval skal Evigheden gyde
Sin reene Vellyst i mit reene Bryst.

Med

Med Følelser, som Dydens Søn kun fatter,
Igiennemtrængt af hellig ukiendt Ild,
Urania! jeg saae din skiønne Datter,
Og saae din Salighed i hendes Smiil. —
Og svor ved Dyden, og det Blik som skuer
Hver Tanke før den modnes i vort Bryst,
At evig ei min Loves reene Luer
Skal smittes ved et Glimt af ureen Lyst;
Men uden Pletter, som Selines Hierte,
Som Lunas Sølv, og Dagens Konges Guld,
De brænde skal, og giennem Fryd og Smerte
Mig bringe hellig ned i Gravens Muld.

Baggesen.

Litteratur.

Af det Kongelige Islandske Litteratur-Selskabs Skrifter, er det 7de Bind udkommet.

Fra Hr. Confessionarius Bastholm have vi faaet en Philosophie for Ulærde.

Hr. Mag. Nyerup har udgivet A. S. Wedels Afhandling om den danske Krønike at beskrive, i Anledning af vor berømte Suhms Beskikkelse til Kongelig Historiograph, og forøget den med et Tillæg, som indeholder Efterretninger om alle Kongelige danske Historieskrivere.

En unævnt Forfatter har skrevet Tronfølgeren i Gondar, en Fortælling med Undersøgelser.

Af Hr. Professor Todes medicinisch-chirurgische Bibliothek er 10 Binds 3die St. udkommet.

I Land

I Landvæsens-Sagen har Hr. Conferentsraad Bang udgivet en Nota, i Anledning af de mod hans Afhandling om Bondestanden i Dannemark udkomne Skrivter, og Hr. Baron Wedel, anden Fortsættelse af sin Veiledning til rigtige Begreb om de danske Jordegodsers Forfatning.

Hr. Justitsraad Wiwets Tale i det kiøbenhavnske Skydeselskab ved dets nye Bygnings Indvielse, er kommen fra Pressen.

Hr. Candidat Sletting har udgivet en Prædiken, holden for de kongelige Herskaber, over 2 Cor. 5, 10.

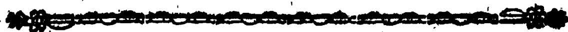
Overordentlige Tildragelser, No. 1.

Af Skuespil til Brug for den danske Skueplads, er udkommet det 11te Bind; og af Bibliotheket for begge Kiøn No. 3.

Af Campes Entdekung von America, er den 1ste Deel udkommet paa Dansk.

Det danske Videnskabers Selskab har besørget et Kort udgivet over den sydlige Deel af Fyen, samt det tilgrændsende Stykke af Slesvig, Langeland, Taasing, Ærøe, Als, og underliggende smaa Øer.

H.

Historien.

Alt hvad vi fra Lande uden for Europa for denne Gang vide at melde, er følgende:

Mexico skal, efter Beretninger indløbne til Madrit i afvigte Maaned, være ødelagt ved et Jordskielv; dog er den derom eengang giorte Anmeldelse ufuldstændig, og vi have endnu intet omstændeligere seet om denne betydelige Tildragelse,

gelse, vide ei heller noget om Anmeldelsens Paalideligbed.

Africas Kyst seer sit Algier atter aabenbare at spotte den Fred det havde sluttet med sit europæiske Gienboe, eller rettere, formeligen tilintetgiordt denne Fred. Pesten i Algier er standset.

Egypten er saa meget mindre betvungen og bragt i Rolighed under Tyrkernes Vaaben, som den Tyrkiske Admiral af de atter og atter slagne, men ligesaa tit igien samlede Beiers Tropper seer sig, i Følge Efterretninger fra Midten af Julii, bragt til den Nødvendighed, omsider efter endnu en saa kaldt Seier at plyndre Landet og reise hiem igien. Det skal være befundet, at den russiske Consul i Alexandrien fører en Correspondence med Beyerne, som man i Constantinopel skal have besværet sig over for den russiske Minister.

Europa.

Medens man i lysere Lande i Europa enten alt har eller nu skaffer sig den Trykkefrihed, uden hvilken al Tanke om Oplysning, Slaveries Afskaffen, og Sandheds Fremme i enhver Idræt, er ikkun en Drøm, har Dronningen af Portugal oprettet et ordentligt Censur-Collegium, og derved rimeligvis sat et stærkt Værn for al Sandheds og Klarheds Indbrud i hendes Land.

Italien. Storhertugen af Toscana, der havde i Sommer samlet sine Landes Biskopper til et Møde i Florenz, for at lade dem overlægge om at tilveiebringe saavidt muligt Uafhængighed

hed af Biskoppen i Rom, opdagede ved deres Beraadslagningers Udfald til liden Fornøielse hvorledes hans Prælater dog endnu vare de vaticanske Grundsætningen troe. Efter en temmelig stræng Afskeed d. 7 August lod han dem vide, at de i October kunne igien vente at blive sammenkaldte for at erfare hans Befalinger.

Den liden Fiendtlighed, der reiste sig i Sommer mellem Genueserne og Piemonteserne (See Min. Junii Side 408) var endnu i det sidste af Julii slet ikke stillet. I Genua vare Gemytterne saa opbragte, at Borgerskabet talede om at sende 50000 Mand mod Kongen af Sardinien; imidlertid negocierer man i Turin om denne Misforstaaelses Bilæggelse.

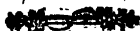
Frankerig. Stempel-Edictet, Paabudet af en nye Skat, som skal indbringe Kongen, eller dog beløbe i Udgivt for Landet, en Sum af 25000000 Livres, vilde det parisiske Parlament, som søger at vedligeholde Skyggen og om mueligt mere end Skygen af hvad det forhen var, ikke indregistrere. Overbevisende det, om at det ikke er uden en Skygge, holdte Kongen d. 6 August en Lit de justice, hvorved han befalede dette Edicts Indregistrering, og det blev indregistreret. Parlamentets Vægring, som den første Præsident maatte mundtligen fremføre i Lit de justice, er mærkelig: "Det franske Monarkies Forfatnings "Grundsætninger, sagde han, kunne ei være "Kongen ubekiendte; efter disse maatte Afgivterne bevilliges af dem, der skulde udrede dem. "Naar Parlamentet i mange Aar havde troet at "kunne være Kongen Borgen for Undersaatter-

"nes

" nes Kyndighed i Ting, der angik Pengesager saa
" havde det mere taget sin Beredvillighed end sin
" Magt til Raads rc." Parlamentet forsamlede sig næste Dag, og erklærede for Nul alt hvad forrige Dag var skeet.

Tyrkiet. Man er i Konstantinopel saa misfornøiet med Storvisiren, at hans hele Magts Foranstaltninger med Møie beskytte ham mod et Folks Forbittrelse, hvis Hunger synes at give dem Ret til Forbittrelse mod dets Bestyrere. — Der tales i alle Beretninger om ideligen fortsatte Rustninger. Den oprørske Pascha af Scrutari, som alt længe har grebet meer og mere om sig opfordrer Tyrkernes Magt. Han har atter vundet en ikke ganske ubetydelig Seier over Beglerbeg af Rumelien; imidlertid begynder han selv at frygte det Slags Vaaben, som have fældet saa mangen Usurpator, de gyldne nemlig, som have bestukket en Deel af hans egne Folk til at udrette hvad aabenbar Magt ei har kunnet; en Chiaux Oglu af Scrutari har han maattet fængsle som Forræder. Ogsaa denne Pacha skal staae i Correspondence med den russiske Consul, den nemlig for Moldau og Vallachiet, hvorom der, tilligemed over Forstaaelsen mellem Beierne i Ægypten og Consulen i Alexandrien, Besværinger ere indgivne til den russiske Minister.

Ruslands Keiserinde, der uden at være kronet i hendes Tauriske Rige, som man ventede, har fuldendt den vidtløftige Reise i hendes Rige, har i Moschau høitideligholdt den 25de Anniversar af hendes Kroningsdag; og ved en Ucase, eller en Addresse til Undersaatterne af 9 Julii opreg-

net de Naadesbeviisninger, hvormed hun har udmærket sin Regiering. — Nogle Skuespil af hendes Haand love Aviserne med det første paa Tydsk; ligesom hun endog paa dansk er bekiendt som Forfatterinde, nemlig af nogle Fortællinger for Børn, hvilke dog de, der ikke ville have hendes Storhed besmittet med nogen Menneskelighed, paastaae ikke at være af hende, men af en der ikke havde Evne til at skrive en Bog som kunde skaffe sig Læsere formedelst sit indvortes Værd, og derfor betiente sig af et Navn, der kunde paa engang beskytte det Værk, hvormed det var betegnet, baade fra Urtekræmmernes og Konstdommernes Hænder.

Preussen. Aviserne have modsagt det Rygte, at Catholicismen i dette Rige skulde tage saadan Overhaand, at allene i Berlin 24000 Mennesker skulde være gangne over til den pavelige Kirke.

Mod de forenede Nederlandes Grændser drage sig de preussiske Tropper sammen. De hollandske Stater, som paa den preussiske Ministers første Memoire (see Min. Julii Side 106) gave et for Kongen af Preussen ikke fyldestgiørende Svar, have faaet endnu en Memoire, som de vel ikke heller svare til Fornøielse paa; thi de trøste sig ved en Efterretning, de vil have faaet, at Kongen af Frankerig skal have ladet det preussiske Hof vide, at dersom ikke de preussiske Tropper gik fra Hollands Grændser, saa vilde man give de franske der ere samlede ved Givet, Ordre at møde dem. Imidlertid have Hollænderne næsten eenstemmigen frabedet sig den franske Mægling,

ling. — Utrecht er beleiret, og Patrioternes Trusler, om ikke deres Vaaben, ere meget stærke og gruesomme. Ueenighederne i General Staternes Forsamlinger give Anledning til den Paastand af det prindselige Partie, at de skulde flyttes til Nimvegen. — Den 10 Aug. fordristede sig i Haag et Antal Deputerede fra det bevæbnede Borgercorps at træde frem i de Hrr. Staternes Forsamling, for paa engang mundtligen og skrivtligen at fremføre deres Fordringer, hvor ellers ingen uden General Staterne selv, og høit de fremmede Magters Gesandtere indlades; en Adfærd altsaa, som dette Raad uden Tvivl med Rette ansaae for crimen læsæ Majestatis reipublicæ; men en tilrettesættende Afviisning var dog hele Følgen. Der er ingen Ende paa alle de Optrin, som denne Borgerkrig opviser.

Ikke meget klarere seer det ud i de Keiserlige Nederlande. De have afsendt deres Deputerede til Wien, efter at have taget dem paa fordums Viis i en høitidelig Eed, intet at bortsinge af Provindsernes gamle Rettigheder. Efterhaanden som Keiseren sender sine Tropper hen mod deres Grændse, og ellers maaskee tager den, især ved Overtroens og Munkeudsuelses Afskaffelse, forbittrede Geistlighed haardt i Tøilen, kunde det ventes, at Urolighederne her af sig selv vilde uden Sværdslag sagtnes. Ved klog Underhandling, torde da maaskee Keiseren spares den Græsselighed, at lade Skrivelsen af 3. Julii (Min. Julii S. 107) være det sidste Skridt af hans Godhed, mod Undersaatter,

 der

der først i en bestemt, men beskeden Tone, og ei førend bag efter, da Pøbel fik blandet Pøbelaand med i Spillet, maaskee noget for ivrigen paastøde deres Ret. — I Wien skal en Forfatter have talt beskeden Sandheds Ord i denne Sag, og tildraget, om ikke sine Grunde, og Omstændighederne, saa dog hans mærkværdige af Cicero tagne Motto nogen Opmærksomhed: omnia sunt misera in bellis civilibus, sed miserius nihil quam ipsa victoria. Greven af Murray har ogsaa den 5 August forelagt de nederlandske Provindsers Stænder en Note, eller en Erklæring, hvori han i Keiserens Navn tilkiendegiver dem, „at „han med sine Troppers Concentrering ingen„lunde har Hensigt til at giøre Indbrud i Lan„dets gamle Constitution" — og „at de sam„lede Tropper, hvis Samlen var at ansee som „en Probeersteen paa deres Tillid og Troskab, „ikke, uden hvis denne Prøve viiste Nødven„digheden af anden Behandling, skulde komme „over Grændserne, et Regiment undtagen, som „af særdeles Aarsager skulde gaae til Luxemborg." — Tildeels, dog som det synes ikke med megen Enthusiasme, vedvare imidlertid stedse Borgernes Sammentræden i bevæbnede Korps, der ligesom i Holland øve sig i Vaabens Brug, og udmærke sig ved deres Hattesløifer. Endog Fruentimmerne kappes om at vise sig med disse patriotiske Sløifer. Det sværmende og tøilesløse i denne Giæring tilskrives vel især Geistligheden, hvis Fordringer dog vel ere de, af hvilke det meeste bliver til Slutningen afslaaget; men ogsaa andre Borgere

af

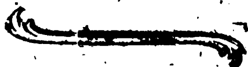
af disse Stater, mindes med Varme deres, fra de ældste Tider niere end andre europæiske Staters, fri Constitution, som de ved Foreeningen med det østerrigske Huus ikke have opgivet. — Nederlænderne haabe meget af deres Talsmandinde hos den fortørnede Keiser, Erkehertuginden Christine, hvis Yndest for dette Folk skal være ubegrændset.

Keiseren, hvis Hovedopmærksomhed nu er henvendt paa dette Anliggende, skal imidlertid have sluttet en særdeles nøiagtig Foreening med Kongen af Preussen. Der fortaltes nylig, om et Anslag mellem disse Potentater, til paa begge Sider at formindske deres Krigsmagt, for derved at sætte sig i Stand til at giøre deres Undersaatter mere lykkelige. — Keiseren vedbliver, ikke udadlet af de enkelte, som i første Øieblik tabe derved, ei heller maaskee ret paaskiønnet af dem, som vinde derved for sig og den sildige Eftertid, at afskaffe Livegenskabs Aaget, og har nyligen ophævet det paa det landsfyrstelige Pleieamt Sils i Insterkredsen.

Hvorvidt Engelland virkeligen kommer til at tage Deel i de hollandske Stridigheder, vil venteligen snart vise sig. Rigets Søemagt ligger reede til at tage virksom Deel. Dets Minister i Hagg har erklæret, efter Kongens Befaling, at Kongen er redebon til at antage sig Roelighedens og den gamle Constitutions Opherholdelse i de foreenede Provindser. Kongens Forvandskab med det oraniske Huus, men endnu mere Engellands Handels Interesse, ville og formodentligen

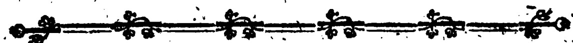
gen være kraftige, til ikke at lade Briterne være ledige Tilskuere, naar Preussen og Frankerig skulle optræde som Handlende; thi man beregner sig nu en Fordeel af den hollandske Handel af mere end halvanden Million om Aaret, hvilken ved en Hovedforandring i Hollands indvortes Forfatning letteligen vilde blive meget mindre.

Minerva,

for

September Maaned 1787.

Det romsdalske practiske Landhuusholdningsselskab.

I.

Etatsraad og Amtmand Hammers Indbydelses-Skrivt til Borgerskabet i Molde, og de i Romsdals Fogderie udenfor Bondestanden Boende, dateret Molde, den 2den November 1775.

Høistærede Herrer!

Bestræbelser, foretagne i det Oiemeed at kunne, efter Mulighed, forekomme eller lette Livets Elendigheder og vore Medborgeres Lidelser, ere i sig selv ikke mindre ædle end fordeelagtige for det almindelige Bedste. Som Medlemmer af Staten maae vi være bekymrede og følende over andres Viderværdighed, efterdi samme i en vis Grad anrører os selv. Vor egen sande Lyksaligheds Befordring bør have Næstens i Følge med sig; uden hiin kan denne ikke være til eller bestaae. Bevæget af disse Betragtninger, har jeg anseet det for min Pligt at forestille Eder, Høist-

 ærede!

ærede! hvor fornødent, billigt og roesværdigt det maatte være, om vi bestræbede os for at sætte saavel endeel blandt os ørkesløse og dovne, dog arbeidsføre Hænder i Virksomhed, som at undervise, understøtte og opmuntre de Stræbsomme at iile til Fuldkommenheds Maal. Og da nu Jorddyrkningen er den vigtigste Kunst eller rettere Videnskab, som den menneskelige Fornuft har udfundet, efterdi samme ikke allene forskaffer det til Livets Ophold saa høit fornødne Brød, men endog forsyner et Folk med alt det, som udfordres til at giøre Livet beqvemt og lyksaligt; saa, uden at berøre, at Agerdyrkningen er en Stats sikkerste og betydeligste Indkomme, og giver Liv og Styrke til Handelen, saavelsom til Studeringer, samt, at hvor Agerdyrkning ei blomstrer, der visner baade Kunster og Videnskaber selv, Levnets-Midler bliver dyre, Stræbsomhed taber sig og Vindskibelighed falder i Afmagt, bliver Følgen deraf, at vi bør efter Evne og med fælleds Nidkiærhed stræbe at ophielpe en for Staten saa fornøden, fordeelagtig, uskyldig, og ædel Videnskab, som Agerdyrkningen er. Den korteste Vei til at opnaae denne saa vigtige Sag, bliver, efter min Formeening, iblandt os at oprette et oeconomisk Selskab, under Navn af: Det Romsdalske practiske Landhuusholdnings-

ningsselskab. Allerede have 14 Patrioter og Mænd af Alder og Erfarenhed tilbudet sig at indtræde udi dette oprettede Selskab. Man har eragtet det Sundmørske Selskabs Plan følgeværdig, og altsaa vil betiene sig af samme for det Romsdalske. Man har ikke anseet det for noget bebreidende, at træde i de patriotiske Sundmøringers Fodspor, da man ikke har været deres Forgiængere, og saa mange Fogderier, saa mange Selskaber var at ønske. Til at bestride de allene for Bondestanden i Romsdals Fogderie udsættende aarlige Præmier og Agtelsestegn, har man ligesom det priselige Sundmørske Selskab besluttet, at enhver, som bliver virkelig Medlem af det Romsdalske, maae give aarlig 2 Rigsdaler. Skulle nogen ville forøge Selskabets Fond med større Gave, vil man ved alle givne Leiligheder derfor bevidne en saadan ædelsindet Patriot en besynderlig Høiagtelse og Taknemmelighed. Hvad Priis-Materier eller Opgaver skal udsættes for det første, saavelsom for efterfølgende Aar, har man ikke kunnet bestemme, da saadant vil ankomme paa Selskabets fleeste Stemmer. Imidlertid er man bleven eenig om at, endskiønt Jordens Forbedring bliver Selskabets fornemste Gienstand, vil det dog ikke unddrage sig, saavidt skee kan, at befordre Fi-

 skerier-

skeriernes bedre Drift, Skovenes Opelskning og skadelige Rovdyrs Udryddelse; ligesom det og er bleven samtykket, at hvad nyttige og paa egen Erfaring grundede Opdagelser i Landvæsenet, som en eller anden af Selskabets Medlemmer maatte udfinde, bliver med Opfindernes givne Tilladelse trykket paa Selskabets Bekostning og gratis uddeelt til den Romsdalske Bonde. I øvrigt vil Selskabet giøre sig det til en hellig Pligt, ei allene at stræbe ved Menneskevenlighed og Beskedenhed, som forskaffer Kierlighed og Yndest, og ved tydelige og grundige Forestillinger, som forskaffer Overbeviisning og Tillid, at udrydde de hos de fleeste romsdalske Bønder indgroede skadelige Fordomme, Vaner og Vedtægter, hvorved deres eget Bedste øiensynligen lider, og Landets oeconomiske Forbedringer hindres, men endog lade sig være angelegen, at bibringe dem lidt efter lidt rigtige Begreb om det, som kan befordre og forbedre deres Vilkaar og giøre Bondestanden agtbar og lyksalig. Men da der indenfor Romsdals Grændser findes tillige iblandt Bønder glædende Exempler paa Dyd, Vindskibelighed og Vittighed, saa har man end videre besluttet, at naar nogen Bonde herefter udmærker sig ved Ædelmodigheds og Vittigheds Gierninger: saasom at overlade paa visse Aar, og

paa

paa billige Vilkaar et uopryddet og udyrket Stykke Jord til en Huusmand eller anden Bonde, som samme vil dyrke og hævde; eller som rækker sin velgiørende Haand til en fattig dog stræbsom Mand, for at sætte ham i Næringsvei; eller som udfinder letvindte Plov- og Sæde-Redskaber og deslige Machiner, at belønne en saadan veltænkende Mand med en Sølv-Medaille, forsynet med passende Afbildninger og denne Inscription: Til den Velfortiente, og i Stedet for correspondérende Medlem, at giøre ham til Selskabets Consulent.

Af hvad nu anført er, vil det respective Molde Byes Borgerskab, og de uden for Bondestanden i Romsdals Fogderie Boende, behagelig erfare Hovedhensigten af det oprettede Selskab, men hvad dets Grundregler og Præmieplan angaaer, da forbigaaes samme her, efterdi saadant bliver fremlagt til fælles Bestemmelse og Vedtagelse udi Selskabets første Forsamling her i Molde, den 29de Januarii 1776. Og da denne Dag just er vor allernaadigste Konges Fødselsfest, har man formeent, at Selskabet kunde ikke regne sin Stiftelse fra en merkværdigere Tidspunct, end denne, ei heller værdigere høitideligholde denne Dag for en Konge, der sætter sin Ære i Kierlighed til Fædernelandet, end ved

at udvise vor allerunderdanigste Gienkierlighed, og ved at stifte et Selskab, der helligen har forbundet sig til at udbrede Kongens Ære, befordre Landets Opkomst og bære en pligtmæssig Omsorg for Medborgeres Vel. Paa denne for os i dobbelt Hensigt høitidelige Dag, hat Selskabet foresat sig at vælge en retsindig og aarvaagen Præses, tvende i Landvæsenet erfarne og indsigtsfulde Assessorer, en duelig Secretair og en Kasserer, som baade er redelig og vederhæftig; og derefter paa bedste Maade og med fælleds Nidkierhed at overlægge, hvorledes denne Indretning kunde ordentlig begyndes og varigen fortsættes. De som behage paa foranførte Vilkaar at indtræde som Medlemmer i dette Selskab, ville beære Selskabet med deres Nærværelse paa den benævnte Dag, og herpaa tegne deres Navne, saa at man derefter kunde bestemme de udsættende Præmier for Aaret 1776. Som Dydige og Skiønsomme anseer jeg det unfornødent at overtale Eder, høistærede Herrer! at bidrage efter Formue til denne saa nyttige Indretnings Istandsættelse. Eders bekiendte ædle Tænkemaade, hvorpaa jeg har havt de meest overbevisende Prøver, fra den første Dag jeg havde den Lykke at tiltræde Romsdals Amt, er mig tilstrækkelig Forsikring om Eders velvillige Understøttelse.

Til-

Tillader mig allene at sige Eder, at mange, hvoriblandt Christiansund og Nordmør, der besidder langt større Formue og ikke mindre Ædelmodighed end I, ville vist følge Eders og Sundmørs priselige Exempel; Eders Glæde herover vil blive ligesaa stor, som den, Sundmør nu føler.

Ja behager at troe, at de Præmier, som det Romsdalske practiske Landhuusholdnings-Selskab formedelst Eders Goddædighed vil udsætte, skal blive Erindringstegn paa Eders redelige Hensigter og Kierlighed til Fædrenelandet, og saaledes blive den ønskeligste Leilighed til ei allene at indsamle Frugten af Eders ædle Bestræbelser her i Tiden, men endog forskaffe Eder hos en skiønsom Efterslægt et evigt Ære-Minde.

II.

Selskabet blev efter denne Indbydelse oprettet den bestemte Dag, den 29 Januarii 1776; og ere følgende Selskabets Grundregler, eller den Convention, Lemmerne have indgaaet:

I. Capitel.

Om Selskabet i Almindelighed.

1.

Hoved-Diemeedet, i hvilket Selskabet har forenet sig, er ikke allene ved gode Exempler og

anstillede Forsøg, at kunde undervise og opmuntre Bonden i Almindelighed til Stræbsomhed og i Landvæsenet nyttige Foretagender, men end og i Særdeleshed ved de ordentlige Medlemmers Sammenskud at kunde udsætte og uddele aarlige Præmier til Velstands og Dyds Befordring iblandt Bondestanden udi Romsdals Fogderie. De egentlige Ting, for hvilke Selskabet for det første agter at give disse Præmier ere:

1) Ager-Dyrkning. 2) Skovens Opelskning. 3) Fiskeriernes Forbedring. 4) Skadelige Rov-Dyrs og Fugles Ødelæggelse. 5) Berømmelige og Vittigheds Gierninger.

2.

Ved Bonde forstaaes den, som med egne Hænder tilligemed sine Børn og Tienere driver sin Avling. En Huusmands Fliid vil Selskabet agte høiere, og efter Omstændighederne indtil dobbelt mod en Gaardmands.

3.

Hvo som vil vinde et af de udsættende Præmier, thi flere end et Præmium om Aaret maae ikke gives een og den samme Person, bør derom indsende 4 Uger inden den aarlige Forsamlings-Dag til Selskabets Secretair en tydelig og fuldstændig Beskrivelse over Arbeidet, som maae være attesteret, enten af vedkommende Sogne-

præst,

præst, naar han er Medlem af Selskabet, eller af en anden af Selskabets Medlemmer, og tvende af de i Nærheden af det forrettede Arbeide boende Bønder, med de udtrykkelige Ord: At de selv have været paa Stedet og befaret Arbeidet, og altsaa ere overbeviiste om, at Beskrivelsen medfører Sandhed. Skulde nogen Attest mangle denne fornødne Egenskab, bliver den som uefterrettelig at ansee, og hverken Præmie ei heller Agtelses-Tegn kan erholdes. Skulde tvende synes at kunne have lige Ret til Præmien, deles den i lige Dele imellem dem. Skulde ingen Concurrent indfinde sig, eller findes værdig til et eller andet udsat Præmium, udsættes saadant Præmium enten for tilkommende Aar, eller det uddeles som Agtelses-Tegn til Bønder, som længst have udmærket sig ved deres Stræbsomhed, men dog ikke udrettet saa meget, at de kunde fortiene Præmium. Præmierne og Agtelses-Tegnene vorde efter Selskabets fleeste Stemmer uddeelte.

4.

Den i Amtmand Hammers Indbydelses Skrivt af 1 November 1775 berørte Sølv-Medaille, gives efter Selskabets fleeste Stemmer til ingen anden end den, som har udmærket sig ved saadanne berømmelige eller Vittigheds Gierninger, som i benævnte Skrivt anført er, og, om

forlanges skulde, kan hos Secretairen bekommes Copie af, da en saadan Person bør forevise Selskabet tilforladelige Attester om Gierningens Rigtighed, og tillige bevise med to eller tre af Selskabets Lemmers Vidnesbyrd eller Attest, at han altid har ført et anstændigt Levnet. Selskabets Præses og Assessores have nøie at paasee, at dette Hæders-Tegn vorder sparsommelig og forsigtigen uddeelt, saa at det ikke maatte falde i nogen uværdig Persons Lod. Naar nogen bliver tildømt Medaillen, bør efter de fleeste Vota fastsættes det Sindbillede, foruden den proponerede Overskrift: Til den Velfortiente, samme skal have, og af hvor stor Værdie samme skal være, som dog ikke maa overstige 10 Rdlr.; thi den dermed forbundne Ære, bør være af større Værdie end Guld og Sølv.

5.

Dersom nogen uden for Molde-Bye eller Romsdals Fogderie paatager sig at tiene Selskabet med en og anden fornøden Oplysning, eller i andre Maader beviser Selskabet nogen Tieneste, skal en saadan, efter fleeste Vota, antages til Selskabets correspondérende Medlem; thi Tienstagtighed fortiener Vederlag.

6.

Efter hver aarlig Forsamling skal, under Secretairens Haand, i de Berlingske Aviser bekiendt-

kiendtgiøres Antallet paa de, der samme Aar have nydt Præmium og Agtelses-Tegn, og hvad Mærkværdigt een eller anden i Særdeleshed kunde have udrettet, samt hvad Nytte og Tieneste een og anden maatte giøre Selskabet; og skal alletider Summen af det forbigangne Aars Arbeide anføres, paa det Publicum kan see Selskabets Fremgang, og dette glæde sig ved dets tilvoxende Nytte for det almindelige Bedste. Længden af Steen-Giærders Opsættelse og Grøfters Udgravning skal beregnes i Alen-Tal, og den oprøddede Jord efter Qvadrat-Alne eller i Firkant. Ligeledes skal Secretairen aarlig tilsende de Sogne-Præster i Romsdalen, i hvis Præstegield een eller anden Bonde enten har vundet noget Præmium, eller er bleven tildømt noget Agtelses-Tegn, en Fortegnelse over deres Navne, hvad Berømmeligt de have giort, og hvor stort et Agtelses-Tegn de af Selskabet have erholdet, og anmode vedkommende Sogne-Præster, at de ville oplæse saadant af Prædike-Stolen med den tilføiede opmuntrende Forsikring, at hvis nogen anden af Præstegieldet stræber at udmærke sig ved saadanne roesværdige og nyttige Giærninger, kan de giøre sig Haab om lige Belønning af Selskabet; hvorhos Præsten maatte ombedes, at forestille Almuen, at Selskabet har ingen anden Hensigt med saadanne Præ-

miers

miers Uddeelelse, end blot den Glæde at kunne befordre deres Medmennesskers Lyksalighed.

7.

Da Siælen i Forretninger er Orden, og et Selskab uden god Orden ei kan længe bestaae, saa maae der udvælges nogle Arter af Embeds-Mænd, saasom en Præses, to Assessores, en Secretair og Casserer, hvorved dette Gode kunde opnaaes; og ligesom det paaligger Selskabet at viise disse al Agt og Fortrolighed, saa bør det tillige uden Venskabs og Persons Anseelse afværge, at de ikke ved nogen egennyttig Opførsel svække Indretningen af disse Grund-Regler, der altid bør være hellig og overensstemmende med Selskabets Oiemed. Ingen af Selskabes ordentlige Medlemmer maae undslaae sig for at modtage og i det mindste i et Aar forrette det Embede, hvortil han af de fleeste Stemmer bliver udvalgt.

8.

Til honoraire eller Æres Medlemmer udvælges efter skriftlig forfattet Indbydelse af Secretairen i Selskabets Navn, Mænd enten af høi Stand, eller bekiendte af store Indsigter i oeconomiske Videnskaber. Det følger af sig selv, at Selskabet kan ei fordre af disse noget aarlig Indskud, uden hvad De af egen ædel Drift maatte ville give. Hensigten af saadanne Mænds Antagelse

gelse er, at Selskabet ved Dem kan komme i des større Anseelse, og giøre sig Haab om Deres mægtige Understyttelse i en og anden magtpaaliggende Sag.

9.

Enhver af Selskabets ordentlige Medlemmer betaler sit Indskud af 2 Rdlr. ved hvert Aars Udgang; men dersom nogen udebliver med dette sit Indskud 3 Maaneder over den bestemte Betalings Tiid, underkastes han følgende Advarseler: 1) Han faaer intet Votum Deliberativum eller Decisivum. 2) Kan ey vælges til Præses, Assessor eller Secretaire. Udebliver han med Betalingen i 12 Maaneder eller et Aar, bliver han efter de fleeste Stemmer fra Selskabet udsat. Skulde det hænde sig, hvilket dog ei lettligen formodes, at nogen vilde træde fra Selskabet, enten det kan falde den samme tungt, at udrede sit aarlige Indskud 2 Rdlr., eller af andre Aarsager, da maa saadan Frasigelse skee i det løbende Aar, og forinden Forsamlings-Dagen, ellers bliver han pligtig at svare det næstpaafølgende Aars Indskud.

II. Capitel.

Om Selskabets Sammenkomster.

1.

Selskabet samles ikkun en Gang om Aaret, nemlig hver 29de Januarii, og naar denne Dag ind-

indfalder paa en Søndag, da næstpaafølgende 30te Januarii. Samlings-Stædet bliver paa Apoteket udi Molde Bye, hvor det største Antal af Selskabets Medlemmer ere boende.

2.

Præses sidder øverst i Værelset ved et Bord, de tvende Assessores ved hans venstre Side, og Secretairen ved den høire Side, saa at denne kan have frie Haand at skrive, og disse Fire, som Hoved-Personer i Selskabet, saaledes kan med hinanden lettere conferere.

3.

Naar Præses, de tvende Assessores og Secretairen tilligemed 7 Medlemmer ere samlede, begyndes Forretningerne.

Skulde enten Præses, Assessorerne eller Secretairen formedelst Svaghed eller uomgiængelige Forretninger ei kunde bivære Selskabets Sammenkomst, bør de i Tide give nogen af Selskabets Medlemmer skriftlig Fuldmagt for den Gang at forrette deres Embede.

4.

Ved Forretningerne følges denne Orden: Secretairen fremlægger en kortelig forfattet Fortegnelse over, hvad Documenter, som fra et Möde til det andet ere indkomne til Selskabet; derpaa oplæses af ham de indkomne Forslag og

Erin-

Erindringer, og høres derover positiis Selskabets Betænkning. Ellers kan enhver af Selskabets Medlemmer oplæse sit Skrevne, dog med Præsidis eller Secretairens Skudsmaal, at deri intet anstødeligt findes. Alle Tvistigheder søger Præses fornemmelig at afværge.

5.

Befindes et eller andet Forslag, anstillet Forsøg eller Observation trykkeværdig, overleveres samme til Assessorernes Revision, hvilket ingen maa ansee som noget sig fornærmeligt; thi man kan bedre see andres end sine egne Mangler. Derefter leveres Skriftet til Secretairen, som besørger samme til Trykken befordret, og uddeelt iblandt den Romsdalske Almue.

6.

Votering til Præmierne skal skee efter Nummere og nøiagtig Extract af de indkomne Attester, uden at anføre Concurrenternes Navne for des mere Upartiskhed at udvise; men naar Votum af fleeste paa noget Nummer er faldet, bliver Attesten aabnet, forelæst og Personen nævnet, paa det enhver tilstædeværende Medlem kan efter Omstændigheder, som ham i Særdeleshed maatte kunde være vitterlig, derved giøre sin Erindring, og om det derformedelst blev af Selskabets samtlige eller fleeste tilstædeværende Lemmer fundet saa for

godt,

godt, i saadan Henseende da kunde skrides til ny Votering.

7.

Fraværende Medlemmer kunne ved skriftlig Fuldmagt, som forevises Selskabet, overdrage deres Vota til et eller andet i Forsamlingen værende Medlem.

8.

Naar de i det forbigangne Aar udsatte Præmier og Agtelses-Tegn ere uddeelte, underretter Præses Selskabet om Cassens Tilstand, for derefter at indrette Præmierne for det tilkommende Aar. Naar dette er skeet, giør han Forslag til en ny Præmie-Liste eller Opgaver, dog maa ei nogen saaledes af Præside fremsat Opgave udsættes til Præmie Nydelse, uden efter de fleeste Stemmer. Hvo af Selskabets Lemmer, der vil, lades tillige Frihed, skriftligen til Secretairen at fremsende Forslag til følgende Aars Præmie-Liste, allene saadant maae skee inden December Maaneds Udgang, for at forevise Præses og Assessores samme, og lade dem Tid saadanne Forslag at giennemsee.

Naar Præmie-Listen er saaledes bleven approberet, leveres den Secretairen, som besørger den trykt og uddeelt iblandt den Romsdalske Almue, samt deraf tilsender enhver Sogne-Præst

i Romsdals Provstie nogle Exemplarer, med skriftlig Anmodning, at de samme af Prædike-Stolen for Meenigheden ville oplæse og derhos opmuntre Almuen til Vindskibelighed og Stræbsomhed, som af Selskabet vil blive paaskiønnet og belønnet.

9.

Cassereren aflægger Regnskab.

10.

Honorair og andre Medlemmer udvælges og antages.

11.

Ingen uvedkommende indlades, uden Præsidis Samtykke.

III. Capitel.

Om Præsidis Fortrin og Pligter.

1.

Præses vælges ved de fleeste Stemmer.

2.

Præses haver tvende Vota, da enhver af de øvrige Selskabets Lemmer haver ikkun eet, og i Fald der skulle være lige mange Vota udi tvende eller flere Partier om een Ting eller Person, hvorom der bliver voteret, beholder det Partie, Præses voterer med, Overvægten.

3.

Præsidis Forretninger ere: at handthæve Grundreglerne eller Selskabets Love, at tale i Selskabets Navn, naar saadant fornødiges, og uddeele Præmierne til de Concurrentere, som ved Selskabets Samlinger maatte være tilstæde; at udstæde fornødne Foranstaltninger til Oeconomiens Bestyrelse, og paasee, at der aarlig bliver i Cassa-Beholdning 10 Rdlr., som skal henlægges og anvendes til hvad som bliver trykket eller til andre fornødne Udgivter; underskrive Assignationer, og i sær at befordre Eenighed og alt, hvad der tiener til Selskabets bestandige Tilvext og Flor.

4.

Saalænge Præses vedbørlig iagttager sine Pligter, forbliver han i Embedet, men naar han for een eller anden Aarsag vil frasige sig samme, bør det skee paa Selskabets Forsamlings-Dag, paa det man der saaledes kan strax vælge en nye Præses.

IV. Capitel.

Om de tvende Assessorers Valg og Pligter.

1.

De tvende Assessores vælges ved de fleeste Stemmer. De bør, om muligt er, være studerede

rede Mænd, og i sær bekiendte for grundig Kundskab i Landvæsenet. Den ene af disse kaldes første Assessor og den anden anden Assessor.

2.

De tage paa Forsamlings-Dagene, som foran meldt er §. 2, Sæde næst ved Præsidis venstre Side. Deres Forretninger ere, at veilede Selskabet med deres gode Betænkning og Raad, grundet paa egen Erfaring og Indsigt; at igiennemgaae og bringe (ligesom i §. 5. om formeldes) i tydelig Stiil og Orden Forslage, Forsøge og Observationer, som en og anden af Selskabets Lemmer maatte skrivtlig indgive, der ei kan saa lige være vante til at føre en saa heldig Pen, at det ordlydende kunde i Ventilations Protocollen indføres eller siden ved Trykken bekiendtgiøres, samt at give deres skrivtlige Formeening over en og anden Machine, som af nogen i Molde-Bye eller i Romsdalen maatte udfindes, og til Selskabet indleveres, om samme kunde ansees nyttig eller ikke, belønnes, eller Opfinderen igien tilbageleveres. Skulde Præses formedelst Svaghed eller anden Hinder ikke kunde indfinde sig i Selskabets Forsamling paa den bestemte Dag, skal første Assessor træde i hans Sted, og for den Gang forrette hvad ham tilkom; bliver første As-

 sessor

sessor ligeledes borte, skal anden Assessor forrette for den Gang Præsidis Embede.

3.

Enhver af disse tvende Assessorer maa i det mindste et Aar forblive i sit Embede, vil han siden frasige sig samme, bør det skee paa Forsamlings-Dagen, da en anden Assessor vælges. Skulde første Assessor udgaae førend den anden Assessor, da træder denne i første Assessors Sted, saa at den sidste valgte bliver anden Assessor.

V. Capitel.

Om Secretairens Valg og Pligter.

1.

Da Secretairen er i dette som i de fleeste Selskaber en vigtig Person, og kan contribuere meget til Selskabets Ære og Fremgang, saa bør dertil vælges, efter de fleeste Stemmer, en studeret Mand, om mueligt er, og som tillige er øvet i Pennen og skriver en læselig Haand; han maa forblive udi sit Embede i det mindste udi en Tid af 3 Aar, han har et Votum, men kan ei tillige være Præses. Han tager Sæde næst Præsidis høire Side, §. 2. i andet Hovedstykke.

2.

Hans Forretninger, foruden de som i 4 og 5 §. i andet Hovedstykke om formeldes, ere:

a) Han

a) Han fører Selskabets Ventilations-Protocol, samt refererer deraf i Samlingerne.

b) Han expederer alle Breve, som udstedes i Selskabets Navn, tillige med alle offentlige Bekiendtgiørelser, og derover holder Copie-Bog, forsynet med behørigt Register.

c) Ligeledes holder han en med Register forsynet Journal over alle til Selskabet indløbne Breve og Skrivter, som ei indføres i Ventilations-Protocollen.

d) De af Præside eller andre Medlemmer giorde og af Selskabet approberede Forslage til Præmiers Udsættelse, bringer han i Orden og derpaa giver Liste.

e) Han holder tilligemed Præside Listen over Lemmerne, og aarlig meddeler Cassereren et Exemplar deraf under sin Haand, saa at denne derefter kan vide at indfordre enhvers Indskud.

f) Han modtager til Forvaring Machiner, og hvad andet kan blive Selskabet tilhørende, og derover holder et nummereret, igiennemdraget og af Præside, samt af de tvende Assessorer, forseglet og underskrevet Registratur eller Inventarium. Ligeledes besørger han anskaffet Skriver- og andre af Selskabet fornødne eragtende Materialier.

g) Til alle hertil fornødne Omkostninger anholder han hos Præses om Assignation paa Cassereren, og for de ham i saa Maade udbetalte Penge, aflægger Regnskab paa næstkommende Forsamlings-Dag.

h) Hos Secretairen skal alle Protocoller og Papirer være i god Orden og Tilsyn for alle Selskabets Lemmer, og dersom et Medlem vil have Afskrivt af noget Papiir, da betales derfor, a 26 Linier paa Siden, for Arket 24 Skilling.

i) Han maae ikke udlaane noget Papiir til nogen Medlem, uden paa en kort vis Tid, og derfore tager den Laanendes Beviis, og under sit Ansvar kræver Tingen tilbage.

Til alle disse Secretairens Pligter bliver tilføiet: At da Selskabets Fremgang meget beroer paa en duelig og nidkiær Secretair, saa skal han, naar han i 3 Aar har aflagt kiendelige Prøver paa sin gode Opførsel og Duelighed, blive af Selskabet beæret med et Erkiendtligheds-Tegn af et Sølvbæger eller noget andet saadant, forsynet med en Inscription, der udtrykker hans mod Selskabet udviiste Fortienester.

VI. Capitel.

Om Casserereng Valg og Pligter.

1.

Cassereren vælges ved de fleeste Stemmer. Hans Forretninger ere følgende:

a) Han modtager, efter den ham af Secretairen og under hans Haand overleverede Liste paa de ordentlige Medlemmers Antal, samt hvor meget enhver af dem har tegnet sig for i aarligt Indskud, og om af Vedkommende forlanges, derfore meddeler Qvittering, og i Fald nogen skulle udeblive med sit Indskud over den bestemte Betalings-Tid, giør han derom hos Vedkommende en sømmelig Erindring, saa at alle Indskuds-Pengene kunde være i Cassen til Forsamlings-Dagen.

b) Han udbetaler alle de af Præside udstædte Assignationer, og lader Vedkommende derpaa tegne deres Qvittering.

c) Han aflægger som meldt er §. 9 paa Forsamlingsdagen og udi Selskabets Overværelse sit aarlige Regnskab, som af Præside og de tvende Assessorer revideres og efter befindende qvitteres.

2.

Naar Cassereren saaledes har aflagt rigtigt Regnskab, og af en eller anden Aarsag ei længere

vil vedblive sit Embede, maae han frasige sig samme paa Forsamlings-Dagen, saa at de nærværende Lemmer kan efter de fleeste Vota vælge ny Cassérer.

VII. Capitel.

For Selskabets Medlemmer.

1.

Dersom nogen for Eftertiden foreslaaer nogen Forandring til Nytte og Forbedring i disse Grundregler, da skal saadant Forslag skriftlig forfattes og indsendes til Selskabets Secretair i det seeneste 4 Uger for den aarlige Forsamlings-Dag, saa at Forslaget kunde i det mindste blant de paa Molde og i Nærheden af samme boende Medlemmer circulere, og derefter paa Forsamlings-Dagen af Secretairen oplæses og af de tilstedeværende Medlemmer overveies, og efter de fleeste Stemmer, som i det mindste, foruden Præsidis og tvende Assessorers og Secretairens, maae være 7, enten samtykkes eller forkastes.

2.

Bliver Forslaget, saaledes som meldt er, approberet, skal det indføres i Ventilations-Protocollen, og tiene Selskabet derefter til en ubrødelig Rettesnor.

3. En-

3.

Enhver som bliver udvalgt til Selskabets enten Membrum honorarium, ordentlige eller correspondetende Medlem, skal fra Secretairen og under hans Haand tilstilles et trykt og indbundet Exemplar af disse Grundregler.

III.

Siden Selskabets Stiftelse, er formedelst dets Præmier udi Romsdals Fogderie bygt 33 Fæhuse af Steen, opført 43 Skorstene i gamle Ildhuse i Stedet for de forhen værende og almindelige Gruvestene midt paa Gulvet, der ere særdeles farlige for Ildebrand; opsat 9346 Alen Tørvgierde; 7719 Alen Steengierde, ødelagt 911 Spurve, 835 Krager, 49 Ørne, 27 Biørne og 5 Ulve, bragt Potatis-Avlen i Gang, opbrudt Nyeland til Ager 962,536 Qvadrat Alne, deri opgravet og af den opbrudte Steen igien sat 18,618 Alen Grøfter, og desforuden bortkiørt 21,466 Læs Steen, og af gammel Ager igienlagt til Eng 22,765 Qvadrat Alen.

Dets Præmie-Opgaver for indeværende Aar, sees af følgende Aftryk af den derover udgivne Liste.

I. Den, som i Romsdals Fogderie, af Bondestanden udi indeværende Aar opbygger den

 bedste

bedste Lade af Steen, eller det bedste Vinter-Fæhuus af Steen og Leer, og ei med Torv forbunden, Muren i det mindste 3 Alen høi fra Gulvet, og 1 og en halv Alen tyk, rummelig for 10 Kiør i det ringeste, skal, naar han derom indgiver til Selskabet Beskrivelse over Arbeidet, vedbørlig af nogen af Selskabets Lemmer attesteret, nyde Præmie . . . 10 Rdlr.

II. Ligesaa skal den, som i Aaret 1786, udi gamle eller i det ringeste førend 1776 Aars Begyndelse byggte Ildhuse, opmurer den forsvarligste Skorsteen, steenlægger Ildhuusgulvet, og bryder Stenen dertil af Ager- eller Eng-Land, nyde i Præmie 4 Rdlr.

III. Den som udi indeværende Aar optager det største Stykke ny Jord, som dog ei maae være mindre end 28 Favne i Firekant, og til Ager ei forhen brugt, dog lige meget enten det bestaaer i et sammenhængende Stykke eller i flere adskilte, og derpaa har anvendt det største og besværligste Arbeide, og beviser med Attester, at saadant optaget Stykke er saaledes med Veiter forsynet og behandlet, at det til bestandig Brug siden kan vedblive et godt Agerland, samt tillige godtgiør, at have lagt ligesaa stort Stykke

af

af den gamle Ager igien til Eng, uden hvilket hverken Præmium eller Agtelsestegn bliver at erholde, skal nyde Præmie 10 Rdlr.

IV. Den som i Aaret 1786 opsætter det største Stykke Gierdesgaard af Steen, 2 og en halv Alen høit, 2 Alen bredt neden til, og 1 Alen øverst, ei under 150 Alen langt, og derom anskaffer tilstrækkelig Attest, skal nyde Præmie . . . 6 Rdlr.

Det bliver ved dette Præmium fornemmelig taget i Betragtning, om Steengierdet er Grendse- eller Marke-Skiel mellem Gaarde.

V. Den som avler den bedste og meeste Humle, og deraf forevisér Selskabet Prøve, samt med tilstrækkelig Attest beviser Qvantiteten, nyder . . . 4 Rdlr.

VI. Hvo som vil søge at udrydde Graaspurve, skal for hver 2 Hoveder, han deraf paa Selskabets Samling kan forevise, nyde i Præmium . . . 1 Skilling.

VII. Den som ødelægger i indeværende Aar Biørne og Ulve, skal nyde 1 Rdlr. Stykket, og for en Unge ½ Rdlr., naar derom kan forevises Fogdens eller Sognepræstens Attest.

VIII. Hvo der skyder eller paa anden Maade udrydder Slag-Ørne, og den 29de Januarii

1788

1788 forevifer Selskabet Hovederne og Fødderne, skal for hver saadan ødelagt Ørn nyde Præmium . . 32 Skilling.

IX. Hvo som vil søge at udrydde Krager, skal for hvert Hoved, han deraf paa Selskabets Samling kan forevise, nyde i Præmium 4 Skilling.

X. Den som paa Gossen-Land i Agerøe Præstegield bebygger og oprydder i øde Mark det største Stykke øde Land, skal tilfalde et særskilt Præmium af . 10 Rdlr.

XI. De nu brugelige Baade til Stor-Egg-Fisket om Sommeren vilde merkelig forbedres, saavel i Styrke for Seiladsen i Storm, Strømsøe og Skavl, som fornemmelig til Leverens og Fiskens uskadte Bevaring, samt til Vand- og Leiested for Folket, naar nok et Baand med Tofte og Kasthager blev lagt 2 Fod fremmenfor det rette Kæmpebaand, for derimellem beqvemmelig at kunne lægge saavel en Halvtønde Vand, som og 2 andre storspunsede Halvtønder, at kaste Leveren i, strax Fisken var dragen, paa det intet af Leveren skulde gaae i Spilde, og Fisken af Leveren ei blive trannet, skæmt og af mindre Værdie, Folket derhos have et beqvemt Leiested paa tynde Bræder, lagte

mellem

mellem disse to Kæmpetofter oven over Tonderne; hvorom alt fuldstændigere Underretning kan faaes mundtlig af Selskabets værdige Medlem Monsieur Hans Wadbech Paust paa Molde.

Her udsættes altsaa for den Bonde eller det Baadelag, der i Aar først paa denne Maade tilgavns bygger og indretter deres Stor-Egg-Baad, og derom forevifer bemeldte Monsieur Paustes og en anden af Selskabet om Baadebrug kyndig Mands Attest, et Præmium af 5 Rdlr. Selskabet ønskede og, at de Otteringer, som herefter til Stor-Egg-Brug blive byggte, alle paa denne Maade maae blive indrettede.

XII. Da det er bragt i Erfaring, at Furru- eller Fyrre-Staver, naar de ere udkogte, ere tienligere end de kostbare Ege-Staver, til at bevare Sild og Tran udi, men at dertil udfordres, at Staverne ere af en maadelig Tommes Tykkelse, og disse tilligemed Bunden i rette Tid, eller medens Saften er af Træerne, som regnes fra midt i October til midt i Februarii, vorde tilhugne: saa skal den Bonde af Romsdals Fogderie, som i indeværende Aar indbringer til Molde de fleeste Tønder, som i det mindste maae

være

være 2 Læster, og med tvende Kiøbmænd, der ere Medlemmer af Selskabet, deres Attest godtgiør, at have solgt et saadant Qvantum Tønder, hvis Staver ere af en Tommes Tykkelse, og at enhver Tønde holder 120 Danske Potter, og er forarbeidet vel tæt, samt fremlægger Attest fra tvende af sine troeværdige Naboer, at have fældet Træet til disse Tønder i forbenævnte Tid, og udkogt samme, da at nyde Præmium 5 Rdlr.

XIII. Den af Bondestanden i Romsdals Fogderie, som i Skov, Dale, eller andensteds, kan finde rare Stene, Jordarter, eller nogen Erts, og derpaa kan giøre nogen Anviisning, hvor saadant var at finde; ligesom om nogen kan finde nogle usædvanlige Skiæl, Søevexter, Fiske, Fugle, Urter og deslige, og bringer samme til Selskabets nu værende Secretaire Hr. General-Auditeur Koren paa Molde, skal, naar det Fundne af Selskabet er paaskiønnet, efter dets Rarhed og Værdie nyde en convenabel Belønning.

XIV. Den Gaard ved Søekanten, i hvor mange Bønder den end beboes af, som, ved at frede sine Holme, tilveiebringer og i Selskabets Samling næstkommende 29de Januarii 1787 forevisèr det største Qvantum

eller

eller Mængde Ederdun, skal nyde Præmium . . . . 6 Rdlr.

XV. Det Selskab Brygdefangere, som i indeværende Aar 1786 fanger de fleeste Brygder, dog ei under 3 i Tal, skal bekomme i Præmium . . . 10 Rdlr.

XVI. De Bønder udi Romsdals Fogderie, som udi indeværende Aar udmerke sig ved største Ædelmodigheds eller Vittigheds Gierninger, saasom: at overlade paa visse Aar og paa billige Vilkaar et uopryddet og udyrket Stykke Jord til en Huusmand eller Bonde, som samme vil dyrke og hævde, eller som rækker sin velgiørende Haand til en fattig, dog stræbsam Mand, for at sætte ham i Næringsvei, eller som udfinder letvindte Plov- og Saae-Redskaber og deslige Maskiner, som Selskabet maae forevises, og derom medbringer troeværdige Mænds Attester, der tillige maae indeholde, at intet uanstændigt eller forargeligt om Personen er bekiendt, skal nyde en Sølv-Medaille til 10 Rdlr. med denne Overskrivt: „Til „den Velfortiente." Og desuden antages til Selskabets Consulent, og paa de aarlige Forsamlingsdage nyde Plads blandt Selskabets Medlemmer.

End

End vidrre befiendtgiøres, at hvo som vil vinde et af de her udsatte og anførte Præmier, og hvorfor Attest ædskes, maae inden 14 Dage før Juul indsende til Selskabets Secretaire tydelig og fuldstændig Beskrivelse over Arbeidet, som maae være attesteret i det mindste af een af Selskabets Medlemmer og 2de af de næst boende Bønder, med disse udtrykkelige Ord: At de selv have været paa Stedet, og selv beseet og befaret Arbeidet, og altsaa ere overbeviste om, at Beskrivelsen medfører Sandhed. Skulde nogen Attest mangle denne væsentlige Egenskab, bliver den som uefterrettelig at ansee, og hverken Præmie ei heller Agtelsestegn kan erholdes.

Grev Peder hin Danske i Polen.

Hans Roes: Han er født udi Danmark; deri indbefattes alt, hvad vi vide om hans Herkomst, Forældre, Fødested, Opdragelse og Bedrifter i Fædernelandet: Ogsaa er der ingen af alle de Danske, som i fremmede Land have giort sig fortiente, og vundet Ære, Anseelse, og et udødeligt Navn, der spiller en hæderligere Rolle i Historien,

storien, end denne Herr Peder hin Danske. Alle polske og slesiske Skribentere ere eenige i at opløfte hans Veldædighed til Skyerne, og nævne ham ikke uden at kalde ham deres Landes største Velgiører.

I Begyndelsen af det 12te Aarhundrede herskede den stridbare Hertug Boleslav III. over Polen og Slesien. Rygtet om hans tappre Krigsbedrifter, hans Gavmildhed og hans Hofs Pragt forplantedes til fiærne Lande. Iblandt andre Riddere og ædle Mænd, som for, efter de Tiders Smag, at øve sig i Vaaben og Ridderspil, indfandt sig ved Hoffet, var Herr Peder fra Danmark. Skribenterne kaldte ham først *Petrus Danus*, *Dacus*, *ex Dacia*, eller, hvilket er det samme, efter den polske Talebrug, *Dunus* a), *Duninus* b). Denne sidste Benævnelse blev siden urigtigen læst og afskreven *Durinus*, *Dunimus*; og derpaa er der endog dem blandt Krønikeskriverne, som kalde ham *Petrus Dunimus Danus*, *Petrus Duvinus Danus*, *Petrus Durinus Danus*.

Peder Dunin var ung, skiøn, overmaade riig, vittig og indtagende. Ved disse Egenskaber anbefalede han sig sikkrere, end ved en Recommenda-

a) Pontani *Rer. Danicar. Histor.*, pag. 642.
b) cfr. Stanislai Lubienski *Opera Posthuma*, pag 381.

mendationsskrivelse, han bragde med sig fra sin Konge i Dannemark til Hertug Boleslav. Han dannede sig ganske efter Polakkernes Sæder; lærte deres Sprog, og talde det som en Indfødt; sine store Midler anvendte han til Landets Opkomst, og byggde en stor Mængde skiønne Kirker og Klostere. Boleslav skiønnede paa hans Fortienester, gav ham Grevskabet Skrzyn, satte ham til Statholder over Slesien, og formælede ham med den russiske Hertug Wlodimirs Datter Maria, som var hans egen Gemal beslægtet.

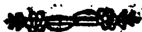
Intet beundre de polske Skribentere mere hos Grev Peder, end de uhyre Rigdomme, han havde bragt med sig fra Dannemark, og, for at giøre Sagen rimelig, have de opspundet den Fortælling, som staaer anført af Hvitfeld i hans Danmarks Riges Kronike Pag. 227, hvorlunde Grev Peders Fader skulde have været Kongens Skatmester i Dannemark, og da Kongen (Eric Plogpenning) var dræbt ved sin Broders Abels Forræderie, skulde han hemmelig have skikket Bud til sin Søn i Polen, som derpaa i Følge med Hertug Boleslav og en Krigshær vare komne til Danmark, og at Peder saaledes havde bragt sin Fader og den kongelige Skat til Polen. Men dette hele argonautiske Tog er opdigtet; thi Kong Eric og Kong Abel levede først 100 Aar

efter,

efter, at Peder Dunin var død. Anachronismen, som altsaa er temmelig stor, er for længe siden bleven bemærket af Hvitfeld, og Pontanus, siden af Mart. Hanke, og nyelig er den nærmere udviklet af Rector Klose, Forfatteren til Documentirte Geschichte und Beschreibung von Breslau, 1 Band. Pag. 200.

Store, ja næsten kongelige, Rigdomme bragde Peder Dunin med sig her hiemme fra, saa meget siger den sande Historie os, samt, at han anvendte disse Skatte saaledes i Polen, at han var æret ved Hoffet, yndet af Geistligheden, og tilbedet af Almuen. En vidtløftig Undersøgelse om, hvilke og hvor mange de Kirker og Klostere i og uden for Breslau ere, som erkiende ham for deres Stifter, og naar, i hvilket Aar, de ere bygte, vilde lidet interessere en dansk Læser; men, at han var den første i Polen, som faldt paa at sætte Milepæle ved Veien, er alt for synderligt fra de Dage, til at det gandske med Taushed kunde forbigaaes a).

a) Paa en Steenstøtte lod han udhugge denne Indskrivt, som endnu var at læse i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede:
„ De Calisz hic medium in Crusviczam fore punctum
„ Indicat ista viæ formula Justitiæ.“
At Longinus i hans *Histor. Polon.* edit. Lipf. pag.

Hidtil havde Lykken i Alting fulgt Grev Peder af Skrzyn; Boleslaus døer 1138, og nu begynder den anden Periode i vor Landsmands Historie.

Boleslav havde, før han døde, deelt sine Lande imellem sine 4 Sønner. Uladislav, den ældste af dem, fik til sin Andeel Lille Polen og Slesien, og Grev Peder af Skrzyn var hans mægtigste Undersaat. Uladislav var formælet med en stolt tydsk Prindsesse ved Navn Christina b), som, misfornøiet over, at hendes Gemal havde maattet overlade anseelige Lande til sine yngere Brødre, ophidsede og æggede ham bestandig til, at han skulde søge at rive deres Arvepart til sig. Her var Grev Peder Dunin dem i Veien, som antog de yngere Prindsers Sag, og formanede Uladislav sagtmodigen til Fred og kierlig Omgang med sine Brødre. Uladislav og hans Gemal frygtede for den rige og mægtige Peder Dunin, og vovede ikke at bryde offentlig med ham. Nu traf det sig engang, at Hertugen tilligemed Grev Peder vare paa Jagt sammen,

kom,

pag. 439. ved en Trykfeil har sat *via*, og Klose i hans Beschreibung von Breslau pag. 230. *vir*, isteden for det rigtige *via*, er tilgiveligt; men sært er det, at der i den ny fortræffelige Bog von Slesien pag. 25 staaer: *iste vir*.

b) *Memor. Rer. Siles.* fasciculus IV. fol. A. 3.

kom, ved at forfølge noget Vildt, langt bort fra deres øvrige Følge, og ind i en øde Skov, hvor de bleve overfaldne af Natten og Mørket. De lagde sig under aaben Himmel, antændte Ild, stegde noget af det dræbte Vildt, drak Vand til, og sloge sig saaledes til Rolighed for at oppebie Dagens Komme. „I Nat sover din Kone blø,„dere hos Abbeden af Skrzyn, end vi," sagde Fyrsten skiemtviis til Grev Peder. Greven, for at give Stykke for Stykke, at jeg skal bruge Hvitfelds Ord, svarede lidt ubetænksom: „Og „Din ligesaa hos den tydske Ridder Dobies." Hertugen taug, lod sig ikke mærke med sin Vrede, men fortæller, saa snart han kom hiem, alting til sin Gemal, som først faaer sin Mand til at troe, hun er uskyldig, og derpaa sværger Grev Peder Fiendskab, og beslutter hans Undergang. Til at udføre sin Hævn betiente hun sig af sin Kammerherre Dobies, og Leiligheden gav en stor Fest i Breslav, da Grev Peder givtede sin Datter bort til Jaxa, Fyrsten af Serbien. Dobies indfandt sig her, og en Nat, som Grev Peder laae i sin bedste Søvn, bryder han med adskillige, som han havde i Complot med sig, ind i Grevens Sovekammer, bemægtiger sig hans Person, og førde ham derpaa fangen ud af Byen til et Slot i Nærheden.

Her sad nu den ulykkelige Greve, og hverken hans Uskyldighed, eller hans Landet beviiste Tienester, eller Bispernes og andre Herrers Forbønner, formaaede at rædde ham fra den opbragte Christines Hævn. Uladislav ophidsede hun saalænge, især ved at bilde ham ind, at Grev Peder stod ham efter Livet, og ved at forestille ham, at det allene var Grev Peder, som hindrede ham i at bemægtige sig hans Brødres Lande, at han endelig efter lang Vegring gav Ordre til Skarpretteren, at stikke Øinene ud paa Greven, og (lægge nogle Skribentere til) skiære ham Tungen af Halsen. Og derpaa blev han jaget i Landsflygtighed. Da han var saa overvættes gavmild imod Geistligheden, kunde man af de Tiders Tænkemaade let slutte sig til, at de geistlige Krønikeskrivere lade ham ved et Mirakel faae sin Tunge og sit Syn igien.

Grev Peder begav sig strax, som naturligt, til Hertugens Brødre; med dem fordrev han Uladislav og den stolte herskesyge Christine af Polen, og døde 1153, begrædt af Slesierne, som i ham mistede en æret og elsket Fader, og en varm Patriot.

Paa det Begravelses-Monument, som i Choret i St. Vincenz Kirke ved Breslav var opreist

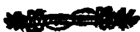
opreist Grev Peder og hans Gemal Maria til Amindelse, stod følgende Indskrivt:

Hic situs est Petrus, Maria conjuge fretus,
Marmore splendente, Patre Wilhelmo peragente.

Om deres Afkom, som vidt og bredt har udbredet sig i Polen, og hvis Vaaben var en Svane i rødt Feldt, findes udførlig Efterretning i Okolski *Orbis Polonus*, Tom. II, pag. 1 & seqq. I en meget ubekiendt og forresten høist ubetydelig *Narratio de Petri Dunini Gestis & morte calamitosa*, Pragæ 1575. 4to, findes nogle Vers til Jacob Dunin, en af vor Peders Descendentere, og deriblandt dette:

„ Danicus in rubro scuto, qvi cygnus oberrat,
„ Et canit ad ripas, Vistula magna, tuas,
„ Ille Duninorum gentis Petrus inclytus autor,
„ Atque Boleslai Regis amicus olor,
„ Arma, Jacobe! tibi liqvit virtutis avitæ,
„ Sed virtute tua nobilitanda magis &c.

Af Vaabenet slutter Hvitfeld, at det er mueligt, at Grev Peder kan af Fødsel have været en Lægmand, eller maaskee, lægger han til, af de Duer, og grunder denne sidste Conjectur formodentlig paa det falsk læste, og vrangeligen forstaaede, *Duvin*, som vi ovenfor have seet skal hedde *Dunin*, hvilket igien er det samme som *Danus*, eller, hin Danske.

I Lexicon over adelige Familier i Dannemark, 1ste Bind, pag. 128, kaldes Grev Peder ogsaa urigtigen Duvin, efter Hvitfeld, og desuden hans Fader Wilhelm, hvilken sidste Omstændighed saaledes er forplantet fra Skribent til Skribent, indtil nu den ovenanførte har viist, at Kilden til denne urigtige Efterretning er disse Ord i Epitaphiet: *Patre Wilhelmo peragente*, som man af Uagtsomhed har forstaaet, som om det var Grev Peders Fader, der her havde begravet sin Søn, da det er en Abbed Wilhelm her menes, som i 14de Seculo lod Kirken reparere, og Monumentet oprette.

Af alle de Tragoedier, Biographier og Lovtaler, som de nyere slesiske Skribentere have forfattet over Grev Peder af Skrzyn, og som nævnes i den citerte Geschichte von Breslau, 1stes Band. pag. 236 og 242, vil jeg blot anføre *Christophori Manlii Historia Petri Dani, comitis Skrinnensis*, som Langebek i den 1ste Tome af *Scriptor. Rer. Dan.* har anført under No. 17 i *Registrum scriptorum aliquot de rebus Danicis, qui aut deperditi sunt, aut mihi ad manus nondum venerunt.* Denne Manlius, en i sin Tid berømt Poet og Historiker, var født i Gørliz 1546. Han skrev 7 *Libros de rebus Lusaticis*, som ere udgivne i *C. G. Hoffmanni Scriptor.*

Rer. Lusat.; deri fortæller han pag. 252, at han med megen Flid havde forfærdiget et eget Skrivt om vor Grev Peders høist merkværdige Skiebne, og at han havde dediceret det til en Elias Schwanenberg, som var Abbed i et af de mange ved Grev Peder stiftede Klostere. Dette Skrivt, som allene var til i Manuskript, er for længe siden forkommet; hvilket rimeligviis er skeet i 30 Aars Krigen, da de Svenske plyndrede Bibliothekerne i Breslau a). Klose meener i hans Geschichte von Breslau, pag. 243, at den lærde Verden nok ikke har liidt et stort Tab ved Manlii Skrivts Undergang, da Manlius neppe kan have havt andre Kilder at øse af til dets Forfærdigelse, end dem, som endnu staae enhver aabne for; og jeg troer, han har Ret, og at det høiligen var at ønske, at der ikke var vigtigere Bøger paa Listen af *Scriptores rerum danicarum deperditi.*

a) S. Lucæ Schlesische Chronica, pag. 630.

Nyerup.

Supplication til Kong Friderich III. in puncto af 6000 Selveiergaarde, de Dato den 15. Novemb. 1660.

Stormægtigste Konge!

Allernaadigste Herre!

Vi Eders kongelig Majestæts fattige Undersaatter glæde os høilig over, at Eders kongl. Maj. af Guds naadige Forsyn, og ved sine tro Undersaatters Velbetænksomhed og gode Affection for velbeviiste christelige Regiering, faderlig Omhu, og høie heroiske tapper Mandighed, samt videre Henseende til Rigets Bedste, er løst af det Baand, som den adelige Stand havde Eders Majestæt beknyttet med.

Og eftersom i gammel Tid før Adelen havde saa meget at raade, var henved sex Tusinde Selveiergaarde i Riget, som hver til Kongens og Rigets Tieneste holdt en Rytter i Beredskab af hver deres Gaarde; hvilket med mere til Rigets Bestyrkelse forsynligen var anordnet, men er ved adelig Regiering bleven forandret, og efterhaanden af slige Gaarde byttet fra Kronen til Adelen for ringe forskyldt Gods; og vi og vores Formænd saa haardelig med Hoverie og

Træl-

Trældom belastede, fast ligesom Israels Børn under Egypternes Trældom, saa at mange have maattet forlade den Selveiergrund og Eiendom, som ellers mange tusind Daler værd var; en Deel er søgt ubillig Sag hos dem til Undertrykkelse; og endnu baade ved Mageskifter og Pandt stræbe de efter de faa øvrige, baade Selveier og ellers beste Kronens Gods sig at tilbringe, hvorved en mægtig Pille udi Fædernelandet er nedreven og omstødt. Ja ikke det allene, men mange Kirker og frie Birker have de sig tilbyttet, dem til grevelig Ophøielse og Kronen til Forringelse; saasom og Kirkerne en stor Deel forfalde, i det deres Indkomme af dem optages, og ikke til Kirkernes Beste og Vedligeholdelse anvendes; Præsterne og til største Skade, som og paa deres Rettighed forkrænkes.

Og dersom Eders Majestæt ved sine tro Mænd af ringe Stand lod herom erfare, og sig Relation give, hvorledes tilstaaer, da skulde Eders Majestæt erfare, hvorledes Eders Majestæt i slige Mageskifter er bleven besnellet, formedelst det var Adel, det begierte; det var adelige Lehnsmænd, sig derover skulde erklære, det var Adel, som Liqvidation skulde giøre, og Sagen videre i Cancelliet befordre, og den ene Adel ikke giorde den anden, sin Broder eller Svoger,

imod.

imod. Hvorover den fattige Bonde, i hvor meget han supplicerede, og sig erbød at holde Kronen til Beste, intet blev hort, eller og hans Ret ikke fremført.

Men som Eders Majestæt nu, Gud være lovet, haver baade Magt og Ret til slig Gods igien at lade annamme imod det, derfor er givet, kunde Eders Majestæt bevise en stor Naade, Riget til stor Bestyrkelse. Og ere vi derfor underdanigst begierende, Eders kongelige Majestæt herudi sine fattige Undersaatter vilde redde fra det Trældoms Aag, saa ville vi af hver fuld Gaard, ligesom i gammel Tid, holde Eders Majestæt en Rytter af de, før for Rytter tient have, og endda give vores rede Landgilde, om Eders Majestæt det saa vil have. Og var høilig at ønske, Eders Majestæt ikke vilde tilstæde adelige Lehnsmænd at faae Regiering over Bønderne, dem til Fordærvelse; som før desværre var i Brug, Riget til største Skade. Thi Bonden, som haver enten Oxe eller andet, de begiere, maae det afstaae for halv Værd, og undertiden for slet intet, om de ikke skal forhades, fængsles, og ilde medhandles.

Item Eders Majestæts Skove til deres Ildebrand og Bygning forhugges, og Bonden, som det skal age, hvilig besværes; med ellers mere,

mere, som ikke nu tør siges, og som til Eders Majestæts og Undersaatternes Skade ved deres Myndighed og Magt begaaes.

Formoder allerunderdanigst, Eders kongelige Majestæt denne vores ydmyge Begiering og Angivende i Naade optager, og med naadig Svar os fattige undertrykte Undersaatter trøster. Slig kongelig Naade den høieste Gud vil belønne. Datum, Kiøbenhavn den 15 November 1660.

Fridlef og Hiarne-Skiald

eller

Historien

om

hvorledes Kong Magnus, Sigurd Jordsalafars Søn, kiedede sig.

Didicisse fideliter artes
Emollit mores, nec sinit esse feros.

Hele Verden veed, at Kong Magnus, Kong Sigurd Jordsalafars Søn, der siden blev kaldet den blinde, var en stormodig og haard Mand, og at han for Resten var den smukkeste Mand, der var at finde inden Norges Grændser, hvilket mere end hans øvrige Talenter hialp ham til,

efter

efter Faderens Død, at blive erklæret Konge over Norge. Ligesaa bekiendt er det, at Irlænderen Harald Gylle, ved at spadsere med blotte Fødder paa ni gloende Plovjern, beviste uimodsigeligen, at han var Magnuses Farbroder, og beviste derpaa sin Ret til den Trone, han havde frasvoret sig Adgang til, ved at løbe stærkere paa bemeldte sine Fødder, end Magnus kunde ride paa en gothlandsk Hest. Man veed fremdeles, at denne hans gyldige Ret til Tronen var maaskee dog ikke kommen i Kraft; hvis han ei havde vidst at skaffe sig en Krigshær, der var stærkere, og hvis han ei bedre havde anført denne Krigshær, end Magnus anførte sine Tropper. Enhver veed end ydermere, at Magnus saae sig uden synderligt Sværdslag nødt, til at slutte et Forliig med sin irlandske Farbroder, hvorved Riget blev deelt imellem dem, og at han siden i fire samfulde Aar maatte sidde i al Stilhed i sin kongelige Borg i Bergen, medens Harald Gylle i Sarpsborg og paa idelige Reiser giorde sig elsket og anseet af sine Undersaatter.

Hvad Magnus imidlertid i Bergen tog sig for, er derimod det, som ei saa lige enhver veed; thi derom taler Snorro intet synderligt. Der er imidlertid ingen gammel Kone, eller Barnepige, i Hardanger, paa Vos, eller i Val-

ders,

ders, der jo for, to, høit fire Skilling, vil berige dens Kundskab, der ønsker sig fuldstændig Kiæde af Oldtidens Tildragelser, med Indholdet af følgende Opfyldelse af det Hul, Histbrieskriverne her have efterladt aabent.

Naar Nordens Konger i Oldtiden ikke førde Krig, eller opfyldte Tiden med krigerske eller andre Lege, saasom at kiæmpes, brydes, svømme, eller ride, eller løbe Kap, skyde til Maals, o. s. v., saa var en eller anden litterarisk Beskiæftigelse deres Tidsfordriv. De læste eller lode sig forelæse deres Oldtids Tildragelser; de lode sig foresynge, eller sang selv, Lovsange eller historiske Sange om forrige Dages Mænd og Bedrivter; ja, meener man, troede sig det ikke fornedrende, selv at forfatte deslige Sange; de skal endog stundum, og det ei endda saa sielden, have søgt, ja fundet, Fornøielse i adskillige andre Videnskabers Dyrkelse, saasom at studere de latinske og græske Skrivter, hvis Bekiendtskab de ved deres idelige Mellemhandling med de constantinopolitanske Keisere havde god Adgang til; og skal de saaledes have ladet nogen Statskunst, nogen romersk-nordisk Lovgrandsken, nogen Philosophie, o. s. v. være deres kongelige Tidsfordriv.

Islænderne vare den Gang de, som, fornemmeligen i Norden, især i Norge, vedligeholdte denne Maade at fornøie sig paa ved Hofferne, og bleve disse Deboere, formedelst den Fliid, hvormed dette fri Folk opdyrkede sin Ungdoms hurtige og mandige Genie, anseete som Regenternes værdigste Selskab fra Barnsbeen af. Det havde imidlertid ikke været Magnuses Skiebne, at nogen Islænder havde havt med hans Opdragelse at bestille; og hans Fader havde siden sin Reise til det hellige Land, ikke fundet megen Smag i Omgang med Folk, som, skiønt Christne, giorde dog ei nær saa meget af Paven og hans Legater, som han selv giorde.

Da Hs. Majestæt Kong Magnus altsaa efter Rigets Deeling med sin Farbroder, uden Feide med nogen udenlandsk Fiende eller indenlandsk Oprører, intet havde at forrette, eller dog manglede den beste halve Deel af det, der kan udgiøre Førsters Fornøielse, begyndte han snart heel mærkeligen at kiede sig. Han torde ei tumle sig ret meget med sine Krigsfolk; thi han frygtede, at, om han allene for tidt samlede dem til Fornøielses Øvelser, vilde hans mægtige Farbroder deraf tage Anledning til at bryde Freden med ham, og han var sig bevidst ei at kunne holde ham Stangen. Han slog sig

derfor

derfor snart fra Krigsvæsenet, og forsøgte at more sig ved Andagtsøvelser; men da han i en Hast havde lært ei allene Breviaret uden ad, men endog al den Tids nonsentialske Dogmatik, og al den Kirkehistorie, det er Legender, som Nordens Bisper da selv vidste, saa kom Kiedsomheden vel saa mægtig tilbage, som den forhen havde været.

Han forsøgde vel og adskillig anden fyrstelig Spads; han holdt en og anden liden Ringrenden, men blev snart vaer, at det var Børneleeg; han skaffede sig nogle Spillemænd, men havde af Naturen for godt Øre til Musikken, for ei at finde deres Lirendreierie afsmageligt; han skaffede ogsaa nogle Comediantere, som den Gang ei kaldtes og ei vare andet end Gieglere, til sit Hof, men ogsaa deres Narrestræger kiedede ham snart; han holdte ofte Bal, som da kaldtes Dands, i sit Høieloft, eller Riddersal; men da man ei den Gang forstod at dandse, uden virkeligen at giøre sig nogen Bevægelse, saa kunde dette ikke moere ham uden for en Times Tid, hvorpaa den Kiedsommelighed, han stræbte at undflye, kom tilbage; dertil kom og, at man foreholdt ham den Uanstændighed, man i den barske Alder ansaae det for hos en Konge, alt for tidt i fuldt Selskab at hoppe om i saadan Dands

T som

som de Tiders Dandse vare, der meget lignede den nu brugelige Halling eller Springedands.

Kongen prøvede og, paa andre Maader at fordrive sin forfølgende Kiedsomhed. Han udsendte Speidere til de fremmede Hoffe (thi man holdt den Gang ingen Ministre) for at skaffe sig fra dem Fortælling om de Tiders histoire scandaleuse; men deels vare Speiderne slette Observatorer, medens de vare ude, og endnu slettere Fortællere, naar de kom hiem; deels var det, de udspeidede, og fortalte, i sig selv saa ennuiant, at det ikke kunde moere nogen Siel. Kongen lod ogsaa samle af alle sit Riges Hiørner de kiønneste Piger, der vare at finde; men deels bled den egentlige Vellyst saa umaadeligen snart stillet lige til Væmmelse, deels vare just de kiønneste Duller, ved en besynderlig Fordeeling af Naturens Gaver, for det meeste saa utaalelig dumme, at deres Omgang og Væsen var endnu mere fraskydende, end deres Ansigter tillokkende; de stygge, der maaskee vare meere fornøielige, kom han ikke i Kast med. Hans Majestæt gav ogsaa Høitider ved sit Hof, hvorved man ofte sad ved et Taffel paa 80 Converts i otte Timer, og nedsvælgede en utroelig Mængde Rensdyrryg-ge, Biørneskinker, Vildsvinstege o. s. v., med en passelig Qvantitet stærkt Øl, Miød, ja Viin

fra

fra Landsmænd i Neustrien og Bretagne. Men han kom efter, at saadanne Maaltider ogsaa kiedede, da Samtalerne over Borde vare stive og lumske, ingen vidste noget interessant at sige, hvormed Maden og Drikken kunde krydres, og Hiertets simple Munterhed var ved hans, som man skal have bemærket dem at være ved alle store, helst de Stores, Giestebude, forjaget.

I denne beklagelige Forfatning var Hans Majestæt Kong Magnus, da Islænderen Sæmund kom til hans Hof.

Islænderen Sæmund var opdraget i Island og paa Islandsk. Hans Fader var en Bonde, der eiede 12060 Faar og 2000 Kiør, og var Huusfader for en Flok af Huussinde, stor nok til denne Eiendoms Bestyrelse; Ulden af hans Faar forarbeidede han selv i hans Huus til Klæde, eller, som man da kaldte det Vadmel eller Felder. Dette, og det Kiød, der blev fra Husets Brug tilovers af hans Fæehiorde, sendte han med egne Skibe til Grønland og Vinland, og Engeland, og Frankerig, og Sarderige, og Danmark, og hentede tilbage noget Korn til Øl, noget Viin, noget Hør til videre Forarbeidning i Luxvarer hiemme, og for Resten Guld og Sølv, hvorved, som og ved hans faste Eiendomme, han var en meget rig Mand, der dog hver Dag spi-

ſte en Ret islandſk Mos, kiendte ikke Brød, men brugte tilligemed ſit Husfinde og Naboer Angelica eller Qvanrod iſtedet for Brød til de ſpegede Faarelaar, og det tørrede Oxekiød. Sin talrige Børneflok opdrog han til Kundſkab om alt det, der hører til ſlig en Huusholdnings Førelſe, og desuden til Kundſkab i Nordens Hiſtorie og Mythologie, til Kundſkab i den romerſke og nordiſke Jurisprudence og Statsklogſkab, for derved at vinde Hæder og Guld ved Hofferne; til nogen Religionskundſkab, hvori der blandede ſig mere af de uchriſtne Fædres, end af Pavens Grundſætninger; til Kundſkab i Mathematiken, ſaavidt ſom den da var dyrket; til Kundſkab i Aſtronomie og Aſtrologie; til Kundſkab i det latinſke og græſke Sprog, og fornemmelig til faſt Indſigt i Nordens Sprog, og ſkiønne Litteratur, hvortil hørte ovet Færdighed i Verſificationen.

I alt dette var Sæmund oplært, og havde ved godt Nemme lært en betydelig Deel af det alt. Der havde i adſkillige Tider ingen Islænder været ved Hoffet, thi da Forſtaaelſen imellem Magnus og hans Farbroder Harald Gylle ei var ſtørre, end at man hvert Øieblik frygtede for et offentlig Fredsbrud mellem dem, ſaa troede Islænderne, at der for dem, hverken med deres Handel eller deres Kundſkaber, var noget

at

at giøre i Fyrsters Lande, end sige ved Fyrsters Hoffe, der sloges om Tronen.

Kong Magnuses Kiedsomhed og Væmmelse ved alt, var stegen til et meget høit Maal, og havde varet mere end de tre Aar af hans Regierings Fred, da Sæmund var den første Islænder, der lod sig melde for Hans Majestæt. Han kom der vel ikke just for at søge Lykke, men deels for at gavne med sin Kundskab, deels og saa for at giøre sig den endog fra Fordeelens Side noget nyttig. Han lempede sig i sin Tale og Opførsel derfor efter et Hofs Tone.

„Velkommen, Islænder, sagde Kong Magnus. Vi have hørt, at Islænderne skal være moersomme Personer. Lad Os høre, hvormed du forstaaer at moere Os; thi Vi nægte det ikke, uagtet de Foranstaltninger, Vi jevnligen allernaadigst føie, for at fordrive Kiedsomhed fra vore kongelige Dørre, saa finde Vi dog megen Vanskelighed, ved at holde den ude.„

„Tillader Deres Kongelige Majestæt, sagde Sæmund, at jeg i allerdybeste Underdanighed foredrager Allerhøiistsamme, de Grundregler, tagne af Oldtidens Tildragelsers Betragtning, og af forrige Dages vise Mænds og Førsters Overveielser, hvorefter Hensigten af al Over-

 magt

mugt og Majestæt, Undersaatternes Velstand og Statens Lyksalighed, opnaaes."

"Der er saa meget i det, du alt der siger, svarede Hans Majestæt, Kong Magnus, at allerede Tilbudet ennuierer Os. Vi ville ingen Regler vide af; alt, hvad Vi ville, er at moeres."

"Intet, allernaadigste Konge, svarede Islænderen, er efter sin Natur saa fornøieligt, saa underholdende for alle, intet er især saa glædefuldt, ei heller saa anstændigt for en viis Konge, saadan som den Norge, har den Lykke i Deres Majestæt at regieres af, som Retfærdighedens Betragtning. Befaler Deres Majestæt allernaadigst, at jeg skal foredrage Deres Majestæts Viisdom de Slutninger og Grunde, hvorefter Retfærdigheden i sin Reenhed og Upartiskhed kan nedstrømme fra Tronerne til de adlydende Undersaatteres fierneste Hytter."

"Til Beviis paa at Vi kiende fuldkommeligen Retfærdigheden, og udøve den, svarede Hans Majestæt allernaadigst, kunde det let falde Os ind, strax at sende dig bort fra Vort Aasyn, Vort Hof og Vort Rige, med en Ladning af et halvhundrede Stokkeprygl, fordi du har vovet at kiede Os saa umanerlig ved tvende saa kiedsommelige og overflødige Tilbud; da det

intid-

imidlertid er Os om at giøre, at vorde allernaadigst moeret, saa skal denne Straf af Vor Kongelige Hyldest for denne Gang og indtil videre være dig eftergivet, om du endnu kan finde paa ved noget nærmere allerunderdanigst Forslag at fordrive Vor Høikongelige Kiedsomhed."

"Jeg troer omsider, sagde videre Sæmund, at fatte, hvad Slags Fornøielse det er, Deres Majestæt allernaadigst befaler; det er, som jeg hører, hverken den høie og ædle Statslære, ei heller den guddommelige Retfærdigheds Lære, som Deres Majestæt troer underholdende; jeg formoder, at det er ligesaa lidet Fornuftlærens jevne og tillokkende Grandskninger, eller Sielelærens sublime Gietninger, ei heller Maalekunstens Magie, eller Himmelbeskuelsens Underes Foredrag; endnu mindre Sydlandenes Sproglære, forbunden med deres henrivende og underviisende Skrivters Bekiendtskab, jeg tør byde Fieldenes Herre til Tidsfordriv. Uden Tvivl er det ligesaalidet Underviisning om vore Fædres Maade at føre Krig paa, der efter sin Natur er høist kiedsommelig, og den Mand maaskee uanstændig, hvis Tilværelses Hensigt er at giøre mange Menneskers Dage blide, men ei at grunde paa behændigen at skille Mennesker ved Livet, hvilket han overlader sine Bødler;

en Underviisning desuden, som jeg kun ſlet er istand at meddeele. Jeg har den Formodning, at det eeneste af den indſkrænkede Kundſkab, jeg kan besidde, der af Deres Majestæt kunde agtes værdig til at forjage den Tungsindighed, Allerhøiſtſamme beklager at være forfulgt af, maatte være Fortælling om nogle af vor Oldtids Tildragelser. Jeg udbeder mig forud allernaadigſt Tilgivelse, om jeg ikke ſkulde være saa lykkelig, fuldkommen nok at opnaae min allerunderdanigſte Hensigt, den at moere Deres Kongelige Majeſtæt, ſkiøndt jeg er viis paa at forſkaffe Deres Majestæt noget Moerſkab."

"Moere Os ſkal du, var det Kongelige Svar; ligemeget hvòrmed, naar du allene moerer os; hvis ei, er din Straf alt bestemt, ja endnu mægtigere Revselse venter dig, om du end videre kieder Os; og Vi love, efter Vor medfødte allernaadigſte Retfærdighed, ingen Tilgivelse."

Sæmund blev heed om Hovedet, og følte sig ſkielvende viis paa, nu mere end nogen Tid uomgiengeligen at maatte ennuiere. Han ſkiød, saa godt han efter Omstændighederne kunde, Hiertet op i Livet, og blev ved:

"Skulde Deres Majestæt finde noget Behag i allernaadigſt at lade sig berette Historien om Balders Død, hans Reise til Hæl, og heele

Natu-

Naturens Forsøg, ved sin Graad at kalde ham tilbage."

"Ingenlunde svarede Kongen; jeg finder ingen Fornøielse i den Flæben, eller i en Reisebeskrivelse til Hæl. Noget andet. Skynd dig."

"Ei heller, sagde Sæmund, i Historien om Thors Reise til Loke i Utgaard, hans tredobbelte Prøve, og den Vante, i hvis Tommelfinger hans Reiseselskab fandt Herberg."

"Jeg bryder mig ikke om Thor og Loke. Det er alt for haandgribelig Løgn, hvad der kan fortælles om dem. Hurtig noget andet."

"Altsaa om Dannerkong Grams Frierie til Kong Sigtrugs Datter — eller om Rolf Krages Giestebud — eller om Hamlets Galskab — eller om Sigrid og Othar — eller om Habor og Signe — eller om Regner Lodbrogs Kamp med Dragerne og Lathgerthas Troskab — eller om Orvarod og hans Brødre — eller om Frithiof den Frække — eller om Thorolf Luseskieg og Asta — eller Asløgas Bortførelse i en Harpe — eller om Hiarne, som blev Konge, fordi han giorde Ligvers over Frode den Fredgode — eller om — —"

"Holdt, raabte Kongen. Du er den kiedsommeligste Karl paa Jorden med dine Tilbud. Den ene af dine dumme Historier da sige-

saa gierne som den anden. For at begynde paa noget, saa tag den sidste, du nævnede; den kunde være underlig nok maaskee; hvad kaldte du den? Begynd."

Historien er overmaade selsom, svarede Sæmund, og endnu mere underholdende. Giør den ikke sin Virkning, at fornøie Deres Kongelige Majestæt, saa er jeg vis paa, at Allerhøistsammes Tungsindighed er uhelbredelig.

"Uden videre Fortale" sagde Kongen; og Sæmund begyndte, efter i allerdybeste Underdanighed at have rømmet sig et par Gange:

Der var engang en Konge i Danmark, som hedte Frode, og formedelst den Godhed, hvormed han regierede sit Folk, og den Fred, han skaffede inden Rigets Grændser, fik Tilnavn af Fredgode. Da denne gode Konge havde været imod sin Tilbøielighed nødt til at gribe Vaaben mod Landets udenrigske Fiender, og havde brugt dem med saadan Viisdom og Kraft, at han derved havde givet mange fremmede Lande den Lyksalighed, at staae under hans retfærdige Septer, lod han Sværdet hvile, og anvendte, som altid, naar Nøden ei tvang ham til de forhadte Vaabens Brug, sin Tid og Flid paa at befæste. Landets

dets Vel ved gode, milde og vise Love, og fortreffelige Indretninger; han yndede, og hialp, og belønnede derfor alle Videnskabers retskafne Dyrkere.

„Spring over det hele kiedsommelige Vaas om Frode. Fortæl Historien, om der er nogen Historie," raabte Kongen."

Denne Kong Frode havde kun een Søn, ved Navn Fridlef, hvilken han vilde have opdragen til i Tiden at føre Septeret, som han selv førde det. Han gav ham derfor til en viis Olding, en Bonde ved Navn Ugger, at oplære i alle de en Første anstændige og uundværlige Videnskaber.

„Holdt dig fra deslige Tillægsord, næsvise Islænder, sagde Kongen."

Oldingen, vedblev Sæmund, underviiste Prindsen i disse Videnskaber; han viiste ham ogsaa det vigtigste af hvad der hører til en Krigs Føren saavel til Lands som til Vands, dog især dette sidste; thi han troede, at Beboerne behøvede langt mere Styrke i Søemagten end i at kiempe med staaende Hære, da disse ei letteligt kom til at bruges i Forsvars- men allene i Anfaldskriger, hvilke han meget fraraadede sin Lærling.

Han fraraadede ham ogsaa alle andre Laster, som vanære en ædel Yngling, og indprentede

tede ham alle de Dyder, som ere Menneskers og Fyrsters Prydelse. Han, Kongen og hele Landet havde den Fornøielse, at see den unge Fridlef med Duelighed og Flid at modtage alle den ædle Uggers Underviisninger, og alle ventede med Tillid, at see ham engang i Tiden træde i sin værdige Faders Fodspor.

Imidlertid var Drengen fyrig og virksom; den stille fredelige Viisdoms Lære syntes ham ikke sysselsættende nok. Man havde lært ham Foragt for Børneleeg og Ubetydeligheder, og vilde dog, at hans Virksomhed skulde foruden hine hans Forstands og Hiertes Beskieftigelser, nøies med stundum at ride og tumle en Hest, eller at drage Aarerne i en Baad paa Suseaaen; han ansaae disse Legems Øvelser for Leeg, foragtede dem og vilde have noget virkeligere at forrette.

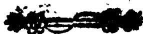
Det var Skik i Oldtiden, dog maaskee mere i Østlandene end i Norden, at naar en gammel viis Fader eller Lærer skulde hensove, saa gav han i Almindelighed sin Lærling en eller anden, sædvanligen tre, smukke Læreregler, som han især lagde ham paa Samvittigheden, forbindende adskillig Ulykke med disse Reglers Overtrædelse. Inden Fridlefs Lærer, Oldingen Ugger, i sit 99de, og i Fridlefs 17 Aar, hensov, saa

gav han ham paa sin Sottesæng tre saadanne Læreregler, lovende ham meget Held om han holdt dem, og meget Uheld, om han overtraadde dem, nemlig: 1) Han maatte aldrig, i det mindste ikke paa Vers, giøre Nar af nogen Poet; 2) Han maatte bestandig hver Morgen med lydelig langsom Røst, synge tre Vers af Havamaal, men vel at mærke, hverken mere eller mindre; og 3) Han maatte aldrig begynde nogen Krig, førend han i egen Person havde gaaet i Tvekamp med en af de vældigste blandt de fiendtlige Kiemper, eller og han maatte selv gaae i de tre første Angreb i Spidsen af sine Folk.

Fridlef troede, at Oldingen snakkede over sig, men lovede ham dog ærbødigen at følge hans Raad, og derpaa sov Ugger hen, efterladende den syttenaarige Prinds uden anden Veiledelse, end den, han kunde nyde af sin ældgamle Fader, hvis faa tilbageblevne Sindskræfter nu vare endog slet tilstrækkelige til de egentlige Regieringsforretninger, til hvilke han havde opoffret sit hele foregaaende Liv. Den døende Uggers Raad var af alt det, han havde lært Prindsen, det eeneste, denne slet ikke lagde paa Hierte.

Fridlef var af Ugger oplært til megen Ærbødighed for de gamle Digte, hvis samlede Stumper nu udgiøre vor Edda. De dristige,

leven-

levende, tildeels vel malede, tildeels heel ypperlige Billeder i disse Digte, giorde deres Læsning til en meget behagelig Beskiæftigelse for Fridlef; lidt drengeagtig Menneskelighed kom maaskee til, og giorde, at han nu frem for dem alle læste meget, og sang til sin Langeleeg, Havamaal. Nu er der, som Deres Kongelige Majestæt allernaadigst vil have bemærket, nogle Stropher i Havamaal, som, om de ere af Odin, bære lidt for kiendeligt Præg af den Feil, han havde tilfælles med en anden hellig Forfatter, saasom de, der begynde med følgende:

I Skiønheds fulde Straaler,
Paa blomsterstrøede Leie,
Udstrakt i roelig Slummer,
Og uden Slør og Dække
Jeg fandt den kielne Møe.
Og selv Valhallas Glæder
Mig syntes intet værde,
Mod dette Syn at nyde.

Dette blev nu især den syttenaarige Prindses Andagtssang.

„Der er dog, afbrød Kongen, noget i denne Historie. Men Apropos! har du ikke en Afskrivt af Havamaal at laane mig?"

Jeg skal have den Ære at afskrive den for Deres Majestæt, sagde Sæmund. Jeg eier ingen

gen Afskrivt, men erindrer den temmelig vel udenad. Med Deres Majestæts allernaadigste Tilladelse bliver jeg imidlertid ved.

Deres Majestæt erindrer de tre Regler, Ugger havde givet Prindsen. Den anden af dem var allerede overtraadt, thi han havde vel stundum, istedetfor tre Stropher af Havamaal, læst den paa eengang altsammen; ja, hvor han gik, sang eller nynnede han stedse paa et eller andet deraf.

En Bondesøn, ved Navn Higrne, der mere ved sin sunde Forstand end ved flygtigt Vid var kommet i megen Anseelse ved Frodes Hof, og brugtes vel ei af hans Ven Kongen til Statholderskaber eller havde bestandigt Sæde i hans Raad, men deels havde giort herlig Tieneste i adskillige udenlandske Krige, i Irland, i Venden, i Ungern, deels var saavel Frodes, som alle hans Raadgiveres Raadgiver i mange vigtige Sager. Det, som først havde giort ham bekiendt ved Hoffet, var adskillige Sange og Digte, med hvilke han havde bevaret fra Forglemmelsen og belønnet Forfædrenes herlige Handlinger, helliget Sædelæren, giort Viisdom og Klogskab fattelig og yndig for alle, og forædlet Gudsdyrkelsen. Det var ei allene Moden den Gang, ved det danske Hof at hædre deslige

Skial-

Skialde, og kiende og ynde deres Sange, efter Kongens Exempel, som den store Verden i alt Godt og Ondt er Abe af, men mange af de store og største Mænd i Landet giorde sig, efter Skiøtternes og Irernes Maade, Ære af selv at være de, som i ædel Sang forherligede ædel Daad.

Prindsens evige Syngen, helst af de slibrige Steder i Havamaal, stod ikke Hiarne synderlig an; saameget mindre, som han vidste, hvad hans sal. Lærer havde talt til ham i sine sidste Øieblikke. En Dag derfor, som Fridlef efter sin Maade gik og sang paa dette, gaaer Hiarne imod ham, og siger: Du tilgive en Mand, Prinds, som Erfarenhed og Eftertanke har givet den Lykke at kunne tale frit til din Fader. Havamaal er en guddommelig Sang. Den indeholder det ædleste og fuldkomneste Udtog af Menneskets Pligters hellige Lære. Deres Helligdom fordrer Ærbødighed, og hvert dens Ord andægtig Tænksomhed. Den kan du ikke anvende ved alt for meget at vænne Hukommelsen til dens Bogstaver, hvis Meening derved letteligen gaaer tabt for Forstanden. Der er desuden blandt Grandskerne nogen Tvivl, om ei et eller andet af vanhellig Mands Haand og Hoved er indskudt, der langt fra ei bær den othinske hellige Viisdoms Spor; og just dette Prinds,

som

som derved er saa farligt for den ungdommelige Ubetænksomhed at røre ved, er det jeg hører dig oftest igientage."

Det gik Fridlef, som det saa overmaade tidt gaaer, som det efter Tingenes Natur nødvendigen næsten altid maae gaae, den ophøiede Yngling; han taalte ikke Irettesættelse; Held den sielden ophøiede, som taaler den! — Han sang i den samme Tone, paa hvilken han nylig havde siunget et Stykke af Havamaal, følgende Svar til Skialden:

Grumt Spydets Hvislen hviner,
Grumt Snogens Edder brænder;
Allene Skialden kiender
En Rædsel mere fæl.
Ifald man andre Viser
End hans allene priser,
Det plager, brænder, piner
Til bagde Marv og Siel.
Hver Skiald troer selve Mimer
En flau elendig Rimer,
Og Asers Sange Skraal;
I Ruus af det, de smagte
Af Misødden, Odin bragte,
Det nemlig, som blev blandet
I Hast med eet og andet,
De spotte Havamaal.

Jeg er ikke i Stand til at sige, om Hiarne virkeligen fortiente noget af den Bebreidelse, som Prindsen her tog sig den Frihed at giøre ham; men vel at han heraf, og formodentligen endnu af andet, sluttede sig til meere Letsindighed hos Fridlef end denne bebreidede ham; og at han over alt af denne maadelige Prøve paa hans Versmagerie fattede den Tanke om ham, at han ikke burde give sig af med at giøre Vers. Maaskee han havde den Tanke tilfælles med flere Digtere, at de, som giøre slette Vers, due for Resten ei heller meget; ligesom de, der ei selv giøre nogen Lykke i de skiønne Videnskaber, paastaae nu omstunder for det meeste, at de, som dermed befatte sig, due til slet intet andet. — Vist er det, at Fridlef nu formeligen havde overtraadt begge de to første af de Regler, Ugger havde givet ham, og han lovet at holde; vist er det ogsaa, at det er en farlig Sag, at drive Spot med Digtere, og skammeligt ei at holde hvad man lover. Det skal ogsaa være vist, at Hiarne skal have foreholdt Prindsen, at han giorde slette Vers.

Om Prinds Fridlef havde giort Vers før, har jeg ikke været i Stand til at finde oplyst i Historierne, men vel at han selv syntes særdeles godt om disse, skrev dem op, og giorde siden en

stor

stor Mængde, som endnu skal have været slettere, hvilke han siden vexelvis med Havamaal idelígen sang, og foresang alle dem, der talede med ham. Ved disse mange slette Vers kom han ved Hoffet i maadeligt Rygte for sin Forstand, og ei allene fordi Versene vare slette, men endog fordi der, trods den herskende Smag til Hove, dog var en og anden, der troede, som endnu somme troe, at alle de, der giøre Vers, have en Raptus, som det almindeligen ud blandt Folk, at han virkeligen havde en.

Heri havde man nu overmaade Uret, thi baade er det afgiort, at man slet ikke behøver at være gal for at giøre Vers, og ligesaa at man kan giøre endog heel slette Vers, og endda være for Resten et meget brav og fornuftigt Menneske. Det sidste var noget nær Tilfældet med Prinds Fridlef.

„Nok om hans Vers," sagde Kong Magnus Tilbage til Historien, om saa synes. Den er „kiedsommelig nok uden alt dette Visnakkerads."

Den Vibeskieftigelse, Fridlef nu havde faaet, var ei heller længe tilstrækkelig for ham, vedblev Sæmund. Frugten af hans Versmagerie, og af hans altfor idelige Igientagelse af Edda, giorde ham omsider ligegyldig; ja kied af hin Viisdoms Kilde, saa han inden kort Tid

 slet

slet ikke læste eller sang Havamaal mere, men allene sine egne poetiske Arbeider, der efterhaanden, som han fik Lethed i at rime, og Færdighed i at tilgive sig selv rimede Sottiser, bleve slettere og slettere; heri vedblev han, indtil dette vel ogsaa kiedede ham noget.

For selv enten at blive Helten i en af hans tilkommende Sange, eller dog at være Vidne til og Medhandlende i Tildragelser, der kunde give Stof til Digte, besluttede han at reise ud i Verden til fremmede Lande. Han erholdt dertil sin Faders Tilladelse, udrustede et Par smaa Skibe, og satte med dem Coursen til en liden Næssekonge her i Norge ved Navn Amund. Frodes Søn blev naturligviis der antagen med megen Høitid, saasom denne liden Første havde stor Lyst til at staae i Venskab med den mægtige Frode og hans Hof. Man giorde Giestebude for ham, rosede hans Vittighed, hans Talenter, hans Tapperhed, hvorpaa han aldrig havde viist nogen Prøver, og hans mange Dyder, af hvilke man ingen kiendte. Fridlef vænnede sig til at troe dette Snakkerads, og var i sine egne Tanker en heel Karl.

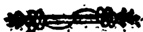
Kong Amund havde en Datter, som hedte Frogertha, der var meget smuk, og endnu mere forstandig. Fridlef saae hende, og troede at

han

han blev forelsket; han giorde hende et Tilbud, og troede sig fornærmet, da hun foreholdt ham, at han ei endnu havde som Mand og nordisk Helt udmærket sig nok, til at hun skulde give ham Fortrinnet for alle de unge Helte, der havde begiert ved hendes Haand at forbindes med hendes, sagde hun, mægtige Fader. Fridlef havde giort sit Andragende paa slette Riim, og det, som i dette Interims-Afslag maaskee ærgrede ham mere end Afslaget selv, var, at hun syntes ei at agte paa hans poetiske Fortienester. Hendes Afslag var imidlertid ogsaa paa Riim, og det, skiønt de vare giorte paa staaende Fod, meget bedre end hans. At han maatte erkiende hendes Verses Fortrin var imidlertid det maaskee, som allermeest smertede ham, endskiønt tillige Opdagelsen af hendes poetiske Fortieneste paa samme Tid giorde hende langt dyrebarere i hans Øine, end alle hendes andre corporlige eller intellectuelle Fortrin, og befæstede ham i det Forsæt, at han, koste hvad koste vilde, skulde have hende engang til Brud.

For at blive hende mere værdig besluttede han altsaa, for Fremtiden at giøre bedre Vers, eller paa Versemageriet at anvende mere Flid, som og, efter Frogerthas Erindring, at giøre sig berømt blandt og fremfor Nordens andre unge

 Helte,

Helte; og som Flygtighed, eller om man vil ungdommelig Fremfusenhed, var just Prindsens Feil, og det randt ham i Minde, at mange Helte alt den Gang havde vundet sig stort Navn ved det Middel, som dertil maaskee burde være det ubeqvemmeste, nemlig ved Krigen, saa faldt det ham ikke ind, at han kunde giøre sig ærværdig blandt Heltene ved andet end ved Krig. Han var endnu ikke Konge, og kunde selv altsaa ingen Krig foretage; uheldigviis levede ogsaa hele Norden den Gang i Fred, undtagen Garderige, som havde en liden Feide med en anden liden barbarisk Naboenation. Han begav sig strax did, blev der modtaget, som Søn af Garderiges mægtige Bundsforvandte, med endnu større Høitidelighed end hos den norske Ræffekonge, og paa hans Begiering, at maatte være med i Feldten, giorde man ham strax til General-Feldmarschal, dog befriende ham fra den Uleilighed, selv at commandere Armeen, som forblev under den forrige Anførers Befaling uforandret.

Fridlef var nu i Feldten; det, er: han havde et prægtigt Telt af beredt Rensdyrskind, kantet med Zobel, og foret med Silketøi, og der indenfor Afdeelinger af guldbroderede Silketøier, Fløilsmoer og Guldbrocade. Han laae paa en Feldtseng fuld af Ederduuns-Dyner; han

havde

hvode et Par Dosin Feldtkokke, og et Regiment til Opvartning. Han lod sig hver Dag melde hvad Parole og Feldskrig man valgte, og bestemte det undertiden i egen høie Person. Han havde et Harnisk af meget nette tynde Sølvplader, forede med det fineste Klæde, og en Hielm med en deilig høi Fiærbusk, samt et Sværd ved Siden, hvis Hæfte var besat med de skiønneste Ædelstene; hans Feldtstald var forsynet med et betydeligt Antal af de smukkeste tartariske Heste, og ridende i talrigt Følge besaae han adskillige Gange hele Armeen, og dens Faxer ved slig Leilighed. Det hele Tog var for det meeste et Pragttog. Det var et Par oprørske kosakkiske smaa Strækninger, man kiempede mod. Fra en Høi, en Miils Vei fra Stedet, saae han en Dag paa, at man med stormede Haand indtog en af Kosakkernes forladte Landsbyer, der maaskee indeholdt af de Flygtendes Efterladenskab for en Snees Daler; og modtog derpaa om Aftenen Generalernes og de fornemste Officerers Lykønskninger for den herlige og evig ærefulde Seier, de under ham havde vundet. Natten derpaa, som han laae og sov i sin Feldtseng, kom en Flok af disse Kosakker, overfaldt Hovedqvarteret, og havde nær taget General-Feldtmarschallen fangen; men Garderigerne bleve det netop i Tide vaer, toge Ge-

 neral-

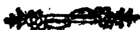

neral-Feldtmarschallen med samt Feldtsengen, og, uden at vaagne ham, bare ham inden Morgenen en fire Mile bort derfra, efterladende Kosakkerne hans hele Feldteqvipage. Klædt i en anden ei fuldt saa kostbar Rustning, fulgte han Armeen tilbage til Hovedstaden i Garderige, hvor man alt fra hans Ankomst havde arbeidet paa Anstalterne til Seierstoget. Paa en lueforgyldt Vogn, der blev draget af en halv Snees Kosakker, som man i Mangel af Krigsfanger leiede dertil, foer han, efterfulgt af hele den seierrige Armee igiennem adskillige Æreporte ind i Staden, og under den undrende Pøbels hvitlydende Frydeskrig, og en Tummel, som ei kan beskrives, op til Garderiges Monarks Residenceslot, hvor, saavelsom i hele Staden, fiorten Dages fæstligste Høitideligheder endte Krigstoget. Det manglede ei paa Garderigske og andre Riimsmedde, der ved mangehaande heel elendige Sange priisede hans umaneerlige Tapperhed, hans Viisdom, hans Dyder, især hans Godhed mod de Overvundne; thi han havde ikke ladet hænge mere end to Kosakker, som vare de eneste, man i det sidste Overfald fik fat. — og hans Mildhed imod Underhavende, som han hverken havde talt ondt eller godt til.

Efter saadan erhvervet Berømmelse, forblev han i Garderige en lang Tid, og nød der sin Hæder, samt udarbeidede en lang med mange digteriske Forskiønnelser udpyntet Sang om den Krig, han saa draheligen havde ført til Ende.

Han tænkte meget ofte paa sin Frogertha, og havde tænkt paa hende oftere, om han havde faaet ret Tid dertil; men deels opfyldte Hofhøitideligheder Dagene, deels medtog hans lange Digts Udarbeidning hans dyrebare Tid, deels og fornemmeligen fordrede hans Post, som Armeens Hoved, de fleeste af de Timer, hvilke ellers heel kunde været ofrede hans Elskedes Erindring; thi uagtet han viseligen holdt sig fra at befatte sig med noget Anliggende, maatte han dog for Velanstændighedens Skyld give sin Etats Overste, kun ham underordnede, Audience nogle Timer hver Dag, og lade, som intet kunde foretages uden Overlæg med ham, og ingen faae Plads i Armeen, ja ei engang beholde den, han der havde, uden jevnlige Opvartninger hos ham. Dette var Embeds-Byrder.

Vanen at læse de eddaiske Sange eller dog Havamaal, var under disse Beskiæftigelser ei allene aldeles forsvunden, men det Havamaal, der forhen udgiorde hans vigtigste Fornøielse, var endog glemt for den største Deel; i det mind-

ſte randt aldrig Erindringen om nogen der ny opdaget eller igienkiendt glædende eller underviſende Sentens nu længer, ſom forhen, af ſig ſelv op i hans Erindring ved forefaldende Leiligheder; men ſaa meget deſoftere de Fadaiſer, han ſelv havde udarbeidet.

Den Gieſt, man ved det glimrende Garderigſke Hof i Forſtningen var ſaa glad ved at kunne bruge til Hielp til Glimmeren, begyndte man efter et Par Aars Forløb at betragte med en Koldſindighed, ſom Fridlef ſelv endeligen maatte blive vaer. Han var ikke ny længer; hans Munterhed, ſom vel af Naturen var krydret med noget Vid, forſømte han ved Konſten eller ved Fliid, ved Kundſkabers og Erfarings Forøgelſe, at giøre intereſſant, hvorfor man nu i Hofkredſen ei nær ſaa tæt ſom forhen klyngede ſig om ham. Han begyndte ſelv lidt, hemmeligen, at ſkamme ſig, ved at være intet andet end et fremmed Hofs Paradedyr; Erindringen om Frogertha vaagnede ogſaa paa ny hos ham; og han beſluttede, helſt da ogſaa nu hans lange Digt var færdigt, at vende tilbage hiem, læggende Veien førſt forbi Frogertha eller hendes Faders lille Hof.

Efter

Efter behørig Afskeed med sædvanlige Solenniteter, tiltraadde han Reisen igiennem Finland, Sverrig og Norge.

Imidlertid var det Nornernes Villie, at Kong Frode, ved den bekiendte Ende paa sin hæderfulde Regiering, skulde forlade den Trone, han i næsten et heelt Seculum havde beklædet.

„Du taler som bekiendt om saa meget, sagde Kong Magnus, som dog kun du og maaskee andre Skolefuxe veed det mindste af. Hvad var Frodes bekiendte Endeligt?“

Det hører ei egentligen til min Historie, sagde Sæmund; men siden D. M. allernaadigst befaler, at jeg skal fortælle det, saa var Sammenhænget dermed korteligen dette, saaledes som Oldtidens Historie- eller Fabelskrivere have berettet det.

Frode var bleven gammel og svag. De Anstalter han føiede for Ordens, Sædeligheds og Dyds Vedligeholdelse i sine Lande vare saa gode, at han troede, nu trygt at kunne befale hvad det skulde være, og at det dog skulde blive efterlevet. Sagen var, saalænge han aldrig befalede andet, end hvad enhver ansaae overeenstemmende med Ret og naturlig Billighed, (hvad naturlig Billighed fordrer, indseer enhver, som har simpel sund naturlig Forstand) og føiede de fornødne

nødne Anstalter til saadanne Loves Overholdelse, saa bleve disse Love overholdte. Men, som sagt, var han nu bleven gammel og svag.

Nu, fortælles der, foretog han sig den overmodige Stræg, at lægge en stor Guldring midt paa Landeveien et Sted i Jylland, med Forbud, at ingen maatte tage den bort. Mange saae den med begierlige Øine, og gik forbi; men en gammel Troldhex fik den at see, og ophidsede sin Søn til at stiæle den; og han stial den. Frode blev vreed, reiste selv med sit Hof derhen, fandt, at den var borte, fik Spor paa Tyven, og satte efter ham, for at ville straffe ham. Men Hexen omskabte sig og Sønnen, og hendes hele Huussinde til Kiør, og hun selv i en Koes Skikkelse rendte Hs. Majestæt igiennem med et af sine Horn, hvorved han døde paa Stedet *).

Enhver seer, at dette er en Fabel, som ei er at binde nogen paa Ermet; imidlertid bryde Fortolkerne sig meget med dens Betydning. Nogle meene, at den vil kun i Almindelighed sige saa meget, at Kongen gav en urimelig Forordning, hvad det end var for en, uden Anstalt til dens Overholdelse, hvorpaa en gemeen Kielling; thi ogsaa de kunne stundom see, hvad der er reent urime-

*) Saxo Lib. V.

urimeligt, med hendes Hunssinde, der for Resten ei vare meget bedre end Kiør eller Fæe, har opbragt sin Kreds mod Kongen, og da han vilde stille dette Oprør, har dræbt ham. Andre fortolke den nøiere, og meene, at der ved den store Guldring paa Veien forstaaes Toldsteders, eller endnu snarere Toldhavnes Anlæg; saa Ringen skulde være et Sindbillede paa, at nu havde Regieringen anviist Steder paa Kysten, hvor Handelsskibene før gik frit ud og ind, men hvor de nu skulde bindes fast ved der af Regieringen satte Pæle, eller Ringe, for at visiteres og erlægge noget Guld, eller Told, i Kongens Kasse. Denne Tvang have naturligviis Jyderne ei liidt, og mindst deres Koner, som solgte deres Qvæg, Smør, Ost, o. s. v., til Hollændere, Friser o. d. l., der udforde det til Søes. Ved denne Adledning har man blandet Qvæget med i Historien, hvis Hovedindhold er kun det, at Kongen blev dræbt, og at Ringen blev borttaget, enten den nu betyder Toldindretning eller noget andet. Begge Fortolkninger synes noget tvungne.

„Uendelig tvungne, og endnu mere kiedsommelige, sagde Kongen. Ei heller begriber „jeg, hvorledes du med dette urimelige og Hovedsagen saa reent uvedkommende Sludder, tør „opfylde din kiedsommelige Fortælling, som el-

„lers

„lers allerede maaskee havde dysset Os i en velsignet Søvn."

Ved det, som følger, svarede Isländeren, formoder jeg allerunderdanigst, strax at kunne fremme denne Deres Majestæts allernaadigste Hensigt.

Frode var altsaa, i hans Søns Fridlefs Fraværelse, død. Jeg har forhen glemt at anmærke, at førend Fridlef reiste, var allerede Skialden Hiarne kommen fra Hoffet; jeg veed ikke af hvad Aarsag; man har Mistanke om, at den Kurre, der kom paa Traaden imellem Prindsen og ham, var Aarsagen.

Ikke saasnart var Kongen hensovet, førend Erindringen om alle de Velgierninger, han i den lange Regieringstid havde beviist Land og Rige, oprandt med ny Vælde i alle hans tro Undersaatteres Hierter. Hele Landet blev opfyldt af de lydeligste Klager, og hver Vraae af hans Stater raabte efter den Trøst, at giemme hos sig denne gode Konges Been. Denne Trætte, om hvor Kongen skulde begraves, blev til et almindeligt Raserie. I tre samfælde Aar blev han omført fra det ene Sted i Landet til det andet; allevegne vædet af erkiendtlige Undersatters Taarer, som troede at forudsee den Skiebne, at aldrig mere en saadan Konge vilde blive deres

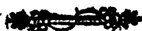
Lands

Lands Behersker. Nær havde Følgen bleven, at man af blot Kierlighed aldeles havde nægtet Fredgodes Been et Hvilested.

Endnu trættede Provindserne om, hvo af dem der skulde beholde hans Levninger, og det paa tredie Aar, inden man havde valgt ham nogen Eftermand. Hans efterladte Raad bestyrede Landet, som det kunde, hvilket gik an, saalænge man lod hans forrige Love, paa den sidste nær, giælde. Men Tiderne forandredes, man gav sig til at trættes om en og anden ny Indretning, og følede da Nødvendigheden af en Frode, eller i det mindste et afgiørende Overhoved.

Prindsen var imidlertid, som fortalt, borte, og da man den Gang ei kiendte Post og Paketbaade, eller brugte Courerer ved hver Leilighed, saa var man i fuldkommen Uvidenhed om, hvor Hs. Kongelige Høihed var bleven af, eller paa hvilket Sted i hele den vide Verden man helst skulde søge ham. Man gav sig altsaa til i Raadet at undersøge, hvo der helst skulde blive hans Eftermand. Stemmerne vare der overmaade deelte, skiønt de vare eenige om, at een af hans Ministre, det er: en af dette Raads Medlemmer, skulde upvælges. Nogle voterede paa Krigsministeren, men de andre paastode, at dette var heel farligt, da det

vilde

vilde være at formode, at han, om ei af egen Drivt, saa dog fordi de fleeste, han havde forhen havt med at giøre, vilde forlede ham dertil, ei allene vilde være partisk for Krigsstanden, men vel og indvikle Landet i evige undværlige Krige, som naar de ere uundværlige, og føres med største Viisdom, dog ere altid en Stats Ødelæggelse, eller dog en stor Ulykke. — Andre valgte paa Skatmesteren, disse havde endnu flere Modstandere. Man troede at forudsee, at han efter det, der var hans Pligt forhen som blot Opseer over Financerne, vilde blot eller dog saa fornemmeligen see paa Kassens Spækning, at alt andet vilde komme til at lide derunder, og Undersaatterne til dens Fylde udsues. — Atter andre valgte paa Justiceministeren; men nu troede man, især siden Frode selv havde givet mange Love, at denne vilde letteligen, uden Frodes forrige Viisdom, giøre Forskrivterne saa mange, og Formaliteterne saa mangfoldige, at den tillokkende Behagelighed at give Love og giøre Foranstaltninger, vilde drage hans Omhue fra Regieringens Hovedøyemeed, Folkets Lyksalighed, hvilket ei opnaaes uden ved lige Opmærksomhed paa alt det, der hører til Regierings-Arbeidet, men for Resten mindre ved mange Love, end ved

saa

faa, simple og gode Loves vise Overholdelse. Saa gik det med de andre.

Man vár færdig at ville trække Lod om Sepferet, da det blev, efter Forslag af en af Raadet, der selv troede ei at giøre saa slette Vers, bestemt, at den skulde være Tronfølgeren, som giorde det beste Ligvers over den afdøde Fredgode. Dette blev valgt isteden for anden Lodkastning; thi da de Herrer i Raadet havde, som Tilfældet skal være med de fleste Store, særdeles gode Tanker enhver især om deres Duelighed til alting, og da de Store desuden ere vante til, for Penge og en Smule gode Ord, altid at have fornuftige Smaaefolk til deres Tieneste, saa faldt det ingen af dem ind, at nogen uden een blandt dem, eller snarere, enhver troede just om sig selv, at han ufeilbarligen kom til at giøre det beste Ligvers.

Man bekiendtgiorde Beslutningen, og fastsatte en Termin af et halvt Aar, inden hvilken Concurrenterne skulde have deres Arbeider inleverede, og disse være bedømte. Blandt den store Mængde, der indkom, fandt man, ei uden megen og lang Overveielse, at følgende havde Fortrinet:

Hver ærlig Dansk bad Odin den Algode.
Om Evighed for deres elskte Frode,
I ham han dem en Ven og Fader gav.
Han døde; længe nød hans Folk den Glæde,
Hans Been med from erkiendtlig Graad at
væde;
Dem giemmer her omsider græsdækt
Grav. *)

Man har Aarsag at troe, at enten har Tiden ikke giemt os en paalidelig Afskrivt af Verseye, eller og de øvrige maae have været heel slette, siden man valgte disse; eller man maae slutte, at man har enten troet, at disse Vers vare af een af dem, man helst vilde have til Konge; eller og enhver af Bedømmerne, for at undgaae at favorisere nogen af sine Collegaer, da hver maaskee har merket, at Valget ikke vilde falde paa ham selv, har med Flid valgt i Blinde et en af dem, de vidste el var af Raadet, hvorved Valget, som omsider dog maatte falde paa eet, er ved en Slump faldet paa dette. Imidlertid
aab-

*) Dette Gravskrivt har vel saa megen Lighed med Meeningen af Saxos latinske Oversættelse, som det, Wedel har givet. Saxos lyder saa:

Frothonem Dani, quem longum vivere vellent,
Per sua defunctum rura tulere diu.
Principis hoc summi tumulatum cespite corpus
Æthere sub liquido nuda recondit humus.

aabnede man Seddelen, og fandt deri Hjarnes Navn.

Lidt for silde, da Raadet, bedraget i sin Meening om sig selv, saae ingen af sine Medlemmer ophøiet til Regent, begyndte man nu at deliberere, om det ogsaa gik an, at vælge en Poet — en blot Poet til Regent. Hvad er en Poet? sagde de — et Menneske, som henspilder sin Tid paa at stille Ord op i en vis tvungen Orden, hvorved dem enten berøves al Meening, eller paatvinges en, som tidt er den urimeligste af alle — et Væsen, som lyver, og finder al jevn Sandhed afsmagelig — et Væsen, som stedse opholder sig i Muelighedens, og troer sig fornedret ved noget Øieblik at føle sig i Virkelighedens Land — en Person, hvis Hovedpligt er at overdrive alt — en unyttig Jordens Byrde — o. s. v. Man reviderede alle Gravskrifterne, og fandt snart den eenes, snart den andens Plathed langt over det, Valget var faldet paa. Jeg, sagde den eene, skrev følgende, og oplæste en rimet Sottise, som han fandt ingen Poesie, men meget bon sens i; jeg, sagde den anden, skrev dette, som vel ei klinger saa skiønt, men som sees at være af en tænkende Mand, og oplæste et langt Regnskab over det uvigtigste af Fædres Bedrivter. De vare enige om at Val-

get var forhexet, og at Hiarne maatte være meget bedre Troldmand end Poet, da han saaledes havde forhexet dem Valget.

Folket, der ikke saa nøie undersøgte eller kunde undersøge det valgte Digts poetiske Fortrin, havde ei saasnart ladet sig underrette om, at Hiarne var Forfatteren, før det strømmede hen til Hiarnes Boepæl, forkyndte ham, at han var valgt til Konge, hyldede ham derved, og og bragte ham paa deres Skuldre, ei uden megen Støi, til Kongsgaarden, hvor de bestyrtsede det endnu om Valgets Retmæssighed delibererende Raad, ved at bringe ham lige ind i Raadssalen forfulgt af buldrende Lykønsknings-Skrig.

Saasnart derved Raadet fornam, at Folket havde taget den giorte Operation for fuldt Alvor og som heel afgiørende, forandredes Tonen; man tog det gamle Valbirk-Septer frem, bandt det temmelig næt hugne Flintesteens Sverd om hans Side, (thi man vedligeholdt endda Ærbødigheden for disse gamle Regalier, endskiøndt man ved Omgang med Fremmede havde lært at kiende beqvemmere og skiønnere Ting) indrømmede ham Plads øverst ved Raads-Bordet, og hilsede ham samtligen som Konge, hvorpaa den øverste Raadsherre reiste sig, og i egen, de øvrige Raadsherrers og Folkets Navn, holdt

en

en Tale til ham, hvori han beviiste alt, hvad man, i Følge Indholdet af den Gravskrivt, han havde giort over Frode, havde Ret til at vente af hans Eftermand. Han havde nemlig roest Frode, som Folkets Ven og Fader, og erkiendt, at det var, ved at vise sig som saadan, at Frode havde vundet den grændsesløse Kierlighed af sit Folk. Han lagde ham paa Hierte, at en Konge, eene ved at være sine Undersaatters Ven og Fader, havde nogen Fordring til Folkets Kierlighed. — Gravskrivten viiste, sagde han, at Alfader, trods alle Danskes ivrigste Bønner, ei forskaffede Fredgode den af Folket begierte Udødelighed. Imidlertid havde han tillige erkiendt, at det var kun Frodes Been, der hvilede i hans taarevædede Grav; hvorved han havde givet tilkiende, at han troede hans Siel udødelig efter Alfaders egen Lære, og altsaa i Gimle at leve nu saaledes som han havde fortient i Livet. Alt dette gav Folket Ret til at vente, at han, som dets bestyrende Ven og Fader, vilde stedse bruge sin Magt, og føre sit Kongeembed saa, at han havde Døden for Øine; ventende efter Døden først den sikkreste og mindst forstilte Løn og Dom af Undersaatterne, erkiendende deres Taarer og amme Savn for en Konges lyksaligste Løn, næst Glæden i Alfaders Vaaninger o. s. v.

Vist er det, at alle disse dyrebare Erindringer findes i Hiarnes, og fandtes ikke i de andre Gravskrivter, hvad man end et Øieblik forhen dømmede; og vist er det, at Hiarnes Gravskrivt over Frode, maaskee med Commentaren til, burde kiendes og ofte erindres af Konger, der ville fortiene at være Frodes Efterfølgere paa den Danske eller nogen anden Trone.

"Din Commentar, sagde Kong Magnus, er endnu mere kiedsommelig dum og impertinent, end den dumme Hiarnes dumme Vers; og Vi begriber ikke, hvorledes Vi uden at sove, og uden at jage dig Pokker i Vold, har kunnet udholde saa meget af dit ærkekiedsommelige Snakken; imidlertid, siden du har fortalt saa meget, saa fortæl dit Eventyr ud; men fat dig i Korthed."

Hiarne, vedblev Sæmund, blev kort derefter indviet til Kongedømmet af Herthas øverste Præst i Lunden ved Leire. Hans Høiærværdighed holdt der en meget lang og meget rørende Tale, hvori han sammenlignede en Skialds og en Konges Pligter, og beviiste, at de havde saa meget tilfælles, at man skulde troe, det var næsten umueligt at være det eene tilgavns, uden tillige at kunne være det andet tilgavns. Han talte om det hurtige Begreb, de begge behøve til at fatte en Sag; især om det

aabne

aabne og omfølende Hierte, uden hvilket de begge, hver i sit, ere heel slette og elendige; om den Harmonie, der maae være imellem de enkelte Deele af enhver af deres Arbeider, om ei det heele skal blive slet, hvor lidet Sammenhæng der end synes at være imellem hvert Stykke af det, der udgiør deres Værk; han talte om den Orden, der maae være i deres Forretninger, da Digteren maae ofte udsætte et eller andet, dog vigtigt, Stykke af sit Arbeide til beleiligere Tid og Sted, og Kongen ligeledes vil intet Gavn giøre, om han foretager sig alt paa een Gang; og om begges Hensigt, naar den er som den bør, den, tillige vældeligen at fryde, og vældeligen at gavne Menneskeheden. Han talte og om begges fælles Feil, erindrende, at Pral, og Prunken, og Ødselhed, er altid en Feil hos de mindre Gode af begge disse to Slags Folk, medens de begge glimre allermeest ved sparsomt Brug af deres Skatte, Digteren med sin Vittighed, og Kongen med Guld og Ære. Han talte om Stridbarhed hos begge, som en Feil, de ofte forfalde til; Digteren, naar han ei er des klogere, geraader hvert Øieblik i Tvist med dem, som ere af anden Meening end han, og uvise Konger gribe ligesaa tidt og for ligesaa ringe Bagateller til Sværdet, som uvise Skialde til den stridende Pen; begge for-

ødsle derved, hiin sine, det er sine Undersaat-teres, Skatte og Velfærd, og denne sit Blæk og sit Vid; ingen af dem vinder derved, om man end tilstaaer dem til Slutning en Seier. Han lignede ogsaa deres Stræbens Hensigt med hinanden, og viiste, at den for dem begge bestaaer i Folkets Kierlighed og Agt, medens de leve, og i et evigt Navn efter Døden, hvilket de begge, naar de due, sikkert erholde for deres gode og skiønne Arbeider, imod at ingen tænker paa de Kaglerier, hvormed de kan have skalteligen fortæret sig. Af alt dette viiste han, hvor lykkelig Danmark kunde vente sig at blive, ved nu at faae den til Regent, som Riget længe havde erkiendt for dets ypperste Digter.

Der var i denne Præken meget, som ei behagede en stor Deel af de Fornemme, helst af de unge Helte.

Hiarne tiltraadde Regieringen. Det blev hans faste Grundsætning, at følge, saa nøie som ham muligt var, den Regieringsplan, som Frode for ham havde lagt: Lige Opmærksomhed, lige Yndest for alle Stænder, thi han var overbeviist om, at alles Vedligeholdelse og Velstand fordredes til hele Statens Lyksalighed. Søemagten, Landmagten, Justicen, Politiet, Videnskaberne, Oeconomien, saavel den producerende

revde som videre forarbeidende Industrie, Handelen, alt deelede han fra det første Dieblik sin Opmærksomhed lige imellem; hvad han syntes at give noget særdeles Fortrin, var Agerdyrkningsvæsenet, som det, hvorpaa han troede, at det hele øvriges Vel beroede, og forsømte han med Opmuntring og Belønning noget, da maatte man troe, det var de skiønne Videnskaber, deels at man ei skulde bebreide ham Partiskhed for Folk af hans eget Slags, deels da han troede, at man ei bør underholde Folk, som blot og bar disse Videnskabers Dyrkere, men derimod opmuntre til at foreene deres Dyrkning, der neppe eene bør eller kan beskieftige nogen retskaffen Mand, med andre i sig selv nyttigere Videnskaber, hvilke det Skiønne giver Lys og Ynde. Dog antog han sig med Kongelig Understyttelse en af hans Concurrentere, der efter hans Dom bedre havde fortient den umaadelige udsatte Priis end han selv. Denne anden Digter troede sig som Hiarnes Ven lykkeligere, end om Kronen havde blevet ham til Deel.

Raadet talede imidlertid meget om Frodes Søn, som dog var den nærmeste Kronarving. Man havde naturligviis ei kunnet vælge ham til Konge, da man ikke vidste hvor han var; men ikke fornøiet tilfulde med Hiarne, paastod man

dog, at Hiarne skulde aftræde ham Regieringen, om, og saa snart han fandtes. Hiarne var heel villig til at lade denne Artikel indføre i hans Haandfæstning. Det blev bekiendt blandt Folket. Fra adskillige Provindser indløb formelig Protest mod denne Artikel i Haandfæstningen: " Man kiendte allerede fra Frodes Tid, sagde man, Hiarnes Viisdom, Retfærdighed og Retskaffenhed. Derved at Guderne havde givet ham Held til ogsaa i Bedømmernes Øine at have giort den beste Gravskrivt over Frode, ansaae de ham dobbelt, som givet dem af Guderne. De kiendte intet til Fridlef, vidste intet om ham, uden hans barnagtige Uforstand mod den viise Hiarne; men en ung Mand, som, foruden denne Uforstand, ei viiste mere Agt eller Kierlighed for Folket, end at at han paa en Reise i Lande, som man ei vidste hvilke vare, forsømte reent en Konges allervigtigste Kundskab, den om hans Land, ham vilde de, under ingen Betingelse, tillade at blive sat til Regieringen i denne værdige Mands Sted, som de havde været saa lykkelige at faae til Behersker, og som fortiente i det mindste hidtil deres hele Fortrolighed." Det var ikke Hiarnes Skyld, at denne Artikel følgeligen reent blev borte af Haandfæstningen.

Tre Aars temmelige Anarchie i Vacanten havde forberedet de Optrin, som nu fulgte. Den Omstændighed, at Mændene i Raadet vare allerede under og med Frode blevne gamle og svage i at deres Attraae og Forventning, at een af dem skulde ved denne Leilighed selv faaet Fingre paa Valbirkscepteret; hvortil endnu kom den Overbærelse og Mildhed, som Hiarne i sin Forfatning holdt fornøden at bære med Mænd, der under Frode berømmeligen havde været denne store Konges Medarbeidere i Regieringsforretningerne; alt dette lettede meget disse forhen brave Mænds Foranstaltninger til at drage en Deel af Folket paa sin Side, til ei at ville erkiende Hiarne for retmæssig Regent. Den største Deel af Riget adlød ham, men Raadet fik en leiet Armee paa Beenene, og Angest for disse Leiesvende drog adskillige Indvaanere over paa Raadets Side; der var altsaa to Factioner, som begyndte at feide mod hinanden, og Hiarnes Bestræbelse for at stifte Eenighed og forekomme en Borgerkrigs Udsvævelser, havde i Førstningen ikke meget anden Virkning, end at giøre det muligt for Raadet at forstærke sin Magt. Undertrykkelser, Voldsomheder, Udpresninger, Udsuelser opfyldte, trods Hiarnes bedste men for milde Foranstaltninger,

ninger, adskillige Egne i hans Regierings første Maaneder.

Saalangt var Sæmund kommen i sin Fortælling, da han af Magnuses lydelige Snorken fornam, at han ei allene sov, men havde formodentligen ubemærket allerede sovet en god Stund. Han taug, og Hs. Majestæt var falden i saa dyb en Søvn, at han ikke vaagnede, førend Klokken ti næste Formiddag. Han fortalte sin Kammertiener, at han havde havt en umaadelig kiedsommelig Drøm om en Islænder, og om Kong Frode og Hiarne; Kammertieneren oplyste ham om, at det ei var saa lige altsammen en Drøm. Han lod Islænderen igien kalde, lod ham begynde forfra, vedblev sine forrige Anmærkninger med Tillæg af nogle nye, og da Sæmund var kommen dertil, hvor vi forlode ham, vedblev han saaledes:

Saadan var Tilstanden i Danmark, da Fridlef fra sin lange Reise i Garderige kom tilbage til den liden norske Næssekonge, Kong Amunds Hof, hvorhen Rygtet allerede havde bragt Tidender om Urolighederne i Danmark.

Ei lidet stolt af sit prægtige garderigske Optog, sine tartariske Heste, sine Zobelpelse, sin Erfaring og Omtumling paa den lange Reise, sin høitberømmelige Krig, og sit derover forfærdigede Digt, kom Fridlef til Amund. Han troede

nu

nu ligefrem, nok at være saa berømmelig en Person, at han uden Omstændigheder, for Amund selv, kunde melde sig som Frier til hans skiønne Datter, hvis Bifald og Ja det faldt ham ei ind nu længer at kunne tvivle om. Det ydmygede ikke, men bestyrtsede ham, at Amund, med kiendelig Ligegyldighed for hans Fortienester, henviste ham til Fragertha selv, hvis fri Valg, sagde han, han ei havde i Sinde paa nogen Maade at indskrænke.

Han meldte sig hos hende, fandt hende mere indtagende end før, talede med nogen Forvirring om det, han havde giort for at erhverve sig Fortienester nok til at blive hende værdig, og viiste hende sit lange Digt, som skulde indeholde Hovedsagen af disse hans Fortienester. Han mødte ingen Modtagelse hos Prindsessen, der kunde forøge hans Stolthed, eller forvisse ham om Opfyldelsen af hans Haab. Hun modtog hans Digt, og bad om Tid til at læse det. Han foresang hende Melodien dertil, og hun roste hans Stemme, hvilket var al den Roes, han fik. Fragertha læste, eller maaskee giennemsang Digtet. Det var ei uden Vittighed, ei uden nogen poetisk Skiønhed. Prindsen var smuk. Hans Anseelse havde ved den netop nu modne Mandom opnaaet sin Fuldkommenhed; Reisen havde ei

allene

alleene givet ham noget mere Mandes Udseende, og borttaget det alt for bløde og pigeagtige, som aldrig klæder en Mand, men Omgangen med mange forskiellige Mennesker og Folk havde og givet ham den Frihed i Adfærd og Miner, som tit udgiør vore reisende Herrers eneste Fortrin. Et godt naturligt Anlæg, og, som sagt, ingen Mangel paa naturlig Skiønsomhed eller Smag forenede sig med alt dette, og giorde ham til ingen ubehagelig ung Mand. En alt for kiendelig Forfængelighed stræbte vel at tilintetgiøre hans Behagelighed, men Fragertha var Fruentimmer, og havde ligesaavel Følelse for det udvortes som indvortes Skiønne, dog ei saa meget, at Opmerksomheden paa det første tilintetgiorde Opmerksomheden paa Savnet af det sidste.

Fridlef kom igien. „Jeg har læst Deres vittige Digt, Prinds, sagde hun. De spottes deri med virkelig Vittighed over Pragten ved Garderiges Hof. Men hvi fortier D. K. H. iblandt de mange herlige Beskrivelser saa aldeles Deres egne Fortienester? I Beskrivelsen over det store Slag ved hin Landsbyes Erobring, vilde den Tapperhed, De der udviiste, Deres Omhue for at skaane de Overvundne, at beskytte de Værgeløse, at erstatte de uskyldigen Berøvede deres Tab, at belønne Tapperheden hos Deres Underha-

derhavende, ja selv hos Deres Fiender, giort Digtet fortræffeligt. Det undrer mig imidlertid, at De har givet Dem saa megen Tid i hiint langtfraliggende fremmede Land, at udarbeide den lange Krønike, medens Deres Fædreneland, efter Deres mægtige og herlige Faders Død sønderslides af indvortes Uroligheder, og Deres Kongl. Høiheds Scepter er uforsvaret af Dem i fremmed Mands Haand." — „Jeg hører første Gang denne Tidende i Deres Faders Gaard, kiønneste Prindsesse, svarede Fridlef." — „De har da alt hørt den, Prinds, afbrød hun, og iiler dog ei til Danmark, til Deres Landsmænds Frelse. Hvad vigtig Aarsag hindrer Dem derfra?" — „Kan Frogertha spørge, hvad der holder mig her? spurgde Prindsen. Hvad andet, end at hente Deres Befaling?" — „Hvad skal jeg da befale, sagde Frogertha. Hvad Befaling kan Frodes Søn adlyde, inden han har givet Agt paa, hvad helligste Pligt og Dannemands Ære befaler?" — Fridlef blev forvirret og stum. Efter nogle Øieblikkes Taushed udbrød han: „Frogertha har Ret. Jeg har ikke Uret i at følge Kierligheds Røst, naar den kalder mig til Frogertha; men jeg har Uret i at nærme mig til hende, hende saa lidet værdig. Jeg seer Dem igien, enten som Danmarks Konge, eller fældet i

Stri-

Striden Dem værdig, i Odins Sale. Vi sees altsaa siden, Valkyrie," sagde han, kastede sit Mannskript, som hun havde leveret ham tilbage, paa Kaminen, og ilede bort. Amunds kiekste Mænd fulgte ham paa Skibe, som han tilbyttede sig for sin Garderigske Rustning, og han kom til Danmark.

Trods sin Ulyst til at gribe til Vaaben mod Landsmænd, var Hiarne omsider kommen i den Nødvendighed, at han med Magt maatte bringe de oprørske Raadsherrer til Roelighed. Han stod til den Ende i Spidsen af en talrig Hær velbevæbnede Jyder og Fyenboer, medens Raadsherrerne havde Siællænderne og de andre Smaaeøer under deres Befaling, og med deres Folk, men fornemmeligen med leiede Svensker og Tydskere havde sat over til Jylland, og begyndte der, efter den Maade som Krigsbrug lærde i fremmede Lande, at plyndre og brænde. Fridlef kom til Siælland, og blev af de efterladte Siællændere ei erkiendt for Landsherre, uagtet han meldte sig som Frodes Søn. Han brændte nogle Landsbyer op, og begav sig efter Anførerne, for at forene sig med dem. De bestyrtsedes over hans uformodentlige Ankomst, og i Bestyrtelsen underkastede sig. Han var strax bydende Herre. Han fordeelte Befalinger over Tropperne

blandt

blandt dem, der forhen alle, som Hovedanførere, havde smukt holdt sig fra Farlighederne, og alene handlet ved deres Underordnede. De mødte allevegne Hiarnes vel disciplinerede og vel anførte Hobe. Den Strabads syntes de slet ikke om. En af dem efter den anden gik i Hast over til Hiarnes Partie, som ikke tog imod dem, men vel mod deres Folk. De faae tilbageblevne Folk, som Fridlef skammeligen dyrt maatte betale, bleve af andre Anførere endnu slettere anførte, brændte i nogle Dage vel en Deel Landsbyer op, men bleve slagne tilbage, hver Gang de gik mod et Partie af Hiarnes Folk, der dog nu saavidt mueligt altid søgte at undgaae Skiærmydsler. Fridlefs Begreb om en Feldtherre, efter det der var ham bibragt i Garderige, holdt ham dog stedse endnu fra, selv at indlade sig i Striden.

„Frokost,“ raabte Kongen, der endnu stedse nikkende havde hørt Fortsættelsen af Sæmunds Fortælling. „Vi mærker det lakker ad „Enden med Islænderens Fortælling. Vi behøve derpaa noget at styrke Os med, deels efter „det Arbeid at have hørt hans lange kiedsommelige Snakken saavidt, deels for at bevæbne „Os med Kraft til at udholde den lange Række af „Moraler, som han rimeligviis til Slutning

„vil mætte os med.“ Frokosten kom, Hs. Majestæt aad og drak, og Sæmund blev ved.

Fridlef havde været overvunden, om Hiarne havde villet betiene sig af Leilighederne. Men han drog sig stedse tilbage, og Fridlef lod sætte efter ham. Han sendte Bud til Prindsen, og bad om en Sammenkomst. Fridlef vilde ikke vide af nogen Sammenkomst. Han troede sig seirende, hver Gang han lod sine Tropper uforhindret rykke frem. Mord og Brand udmærkede deres Fremgang, dette krænkede Hiarne. Han kunde overgivet Prindsen strax sin hele Magt, men han vilde først undervise ham i Maaden at bruge den.

Han udbød Fridlef omsider til en Tvekamp, beraabende sig paa Heltenes Exempel, som ei pleiede afslaae deslige Opfordringer. Han skammede sig, lovede at møde til bestemte Tid og Sted, og mødte. Hiarne mødte naturligviis ogsaa.

„Søn af Frode, sagde Hiarne; det er din Faders Ven, og din, som har opbuden dig til Kamp. Din Fader var sit hele Folks Ven og Fader. Det er dine Brødre, du fører Vaaben imod, Søn af Frode! Du er dine Brødres Fiende; men du veed ei endnu ret, hvad det er at være Fiende, og møde Fiendtligheder. Du

skal

skal prøve det og lære at agte Venskab med dine Brødre, Fred og Menneskelighed, høiere end de grumme Vaaben."

"Du kalder mig Ven, og beraaber dig paa min Faders Venskab, og du fører Vaaben mod hans Søn, Hiarne Skiald; du har berøvet Frodes Søn det Septer, som ene tilhører ham," sagde Prindsen.

"Frodes Septer tilhører ingen feig Mand, som ei kan eller vil andet end befale Ødelæggelse, og broute af arvet Ret. Drag dit Sværd, Søn af Frode."

Fridlef drog Sværdet ei uden Skiælven. Han følede hvor meget lettere det er, at befale andre at gaae mod Farer og Døden, end selv at vove Blod og Liv; men han skammede sig, og hug. Hiarne parerede nogle Hug, men lod ham ramme sig i den eene Arm, og fik et dygtigt Hug. Fridlef blegnede ved at see Blod, som han selv havde udgydet. "Det er nok, sagde han. Det er min Faders Vens Blod jeg har udgydet. Jeg skienker dig Livet, Skiald!" "Det skal ei være en Gave af dig, hvad kun videre Mod og Styrke kan give dig Ret at tage, svarede Hiarne. Bød for dig, Prinds, brug videre dit Sværd, og hug. Kan det smerte dig, at fælde een af din Faders Børn, medens du lader dine Lejede

eller dine vanartede Brødre, om de kunne, i Tusindetal fælde andre dine Brødre, myrde dem uvæbnede, opbrænde deres Hytter, nedtræde deres Agre. Bød for dig, og hug." — Striden fornyedes. Hiarne gav Prindsen tre eller fire lette Saar, og lod Blodet forløbe ham, saa han af Mathed maatte kaste Sværdet.

Vel at mærke, alt dette havde Hiarne maget saa, at det skeede afsides fra Hoben, saa kun en liden Kreds af Hiarnes Fortroelige og bedste Venner, med hvilke det altsammen var aftalt, bleve Vidner dertil.

Da Prindsen ei mere kunde fægte, kastede ogsaa strax Hiarne sit Sværd, løb til og fik ham forbundet. Saarene vare ikke farlige, men de smertede. Det ene af dem gik tvers over Ansigtet, og havde kløvet det ene Kind. Hiarne syede det sammen, og kom Ædike og Saften af bidende men helende Urter deri. Det smertede heftigt.

"Jeg har nu lært dig, hvad Strid er, sagde Hiarne. Du vidste det ikke før. Jeg haaber du skal erindre det. Du erindres og herved om din gamle Lærers Regler, dem du alle har overtraadt. Du spottede Digteren paa slette Riim; han hævnede sig ikke, men denne Raadhed hævnede sig selv; du forfaldt til Riimsmedning og

Vittig-

Vittigheds-Jagt, og giorde dig foragtet i dine brave Landsmænds Øine. — Du sang ei de tre Stropher af Havamaal, som han havde lært dig, men i Førstningen misbrugte du denne guddommelige Sang, som en Galning, og siden lagde du den reent til Side. — Du gik ei i Tvekamp, førend du begyndte Strid, men uden at vide, hvad Strid var, troede du dig en berømmelig Helt ved at befale selv i al Mag dine Folk at myrde og dræbe. — Du har seet Frugten af disse Overtrædelser. Isteden for, som din Fader, at tilbedes som en Gud, er du her berøvet Forsvar og Hielp, saaret, pinefuld og elendig, meer end den usleste Hyttebeboer. Skialden bringer dig i Viisdoms Skole, Søn af Frode."

„Spring over Skialdens øvrige Snak," sagde Magnus, og skienkede nok et Stob Miød i.

Medens man i Telten forbandt Fridlefs Saar, vedblev Sæmund, saa forkyndte et Par af Hiarnes Fortroelige, efter Aftale, for de i Egnen i adskilte Hobe forsamlede Tropper, "at Prindsen drabeligen havde fældet Hiarne, skiønt han derved selv noget lidet var saaret," og man føiede al Anstalt til at hele Hiarnes Magt erkiendte Frodes Søn for Konge, hvilket efter god Forberedelse, og behørig Forsigtighed kostede liden

 Umag.

Umag. En liden Trop lod man dog med beraadt Hu endnu eftersætte Fridlef, medens de andre ei vare nær nok ved Haanden for at forsvare ham, og han kun havde en Bedækning af sine Leiede ved Haanden, der strax maatte give sig, saa han i to Nætter og een Dag maatte, saaret som han var, og slet forsynet med alting, flygte deels liggende tvers over en Hest, deels slæbt frem paa en elendig Karre, uden Dække for Soel eller Nattekuld, uden Forsyning af Levnetsmidler. Mosevand var det eneste, han i denne Tid fik til Vederqvægelse. Det er at mærke, at Fridlefs Sundhed, og den vore Fædres Styrke, som endda var vedligeholdt i Fridlef, giorde denne Prøve vel smertelig, men aldeles uden Fare.

Da man troede, at Prøven havde været følelig nok, bragte man ham ind til en Bonde, eftersaae hans Saar, lindrede Smerten, og forfriskede den syge Prinds med alt fornødent. Efter et Par Dage var Vundfeberen forbi, og han kom sig kiendeligen. Hele Hæren, og Landhøvdingerne rundt om vare stevnede did. Man bragte did de før ommeldte, af Hiarne modtagne Regalier, og alting var rede til at hylde Fridlef, som Danmarks Konge. Men førend Høitideligheden gik for sig, gik Hiarne ind til Prindsen; han bragte en Bog med sig; det var Havamaal. „Jeg

for-

fornyer endnu engang din gamle Lærers, den værdige Uggers Raad til dig, sagde Hiarne. Jeg veed, du har Skiønsomhed; brug den! Du manglede Erfaring; den har jeg begyndt at skaffe dig. Dyden, Førstens høieste Prydelse, bestaaer i sand Viisdoms Anvendelse. Den sande Viisdom boer ei i Menneskets egen Barm, — og du er Menneske, Prinds! — den læres allene af Alfaders egen Lære. Her indeholdes den i Odins høie Sang. Brugt med Klogskab, det er med Eftertanke, er den guddommeligen veiledende; brugt med Daarskab leder den i endeløs Vildfarelse. Tag Bogen, læs, og tænk, som Ugger bød dig."

Fridlef tog Bogen, slog den op, og læste følgende trende ham først for Øine faldende Stropher:

En bedre Byrde
End megen Viisdom
Hiem til sin Boelig
Bar ingen Mand.
Og intet bedre
I fierne Landes
Ukiendte Stæder
At finde er.
Den er mod Farer
Det beste Værn.

Forstand udfordres,
Hvor end du reiser;
Og den kan findes
Selv i vort Hiem.
Hvo intet lærte
Ansees for Taabe,
Om han endogsaa
Ved Vises Side
Har taget Sted.
Den er lyksalig
Som brugte Tiden,
Mens Tid han havde,
Til Klogskabs Regler
Og Lov at kiende.
Thi onde Raad
Blev' ofte hented'
Af fremmed Barm.

„Jeg takker dig, Frodes Ven, og min," sagde Prindsen efter nogle Minuters dybe Taushed. Du vækker Uggers henslumrede Lærdomme i mit Bryst. Jeg var forvildet, og jeg blues over min Ungdoms forspildte Dage." — Han sank tilbage i en skamfuld Taushed. — „Naturen gav dig Forstand, Fyrste," svarede Hiarne; bliv ved at erkiende dens Vigtighed, og Nødvendigheden, og Lyksaligheden af dens Brug. En alt for levende Følelse af det nærværende har forvildet

vildet dig. Roes og Glimmers Behagelighed, saa farlig stedse for det uerfarne Hierte, som ei moden Anvendelse af den sande Viisdoms høie Bud bestyrer, har henrevet dig. Denne Viisdom være det fra nu af din Stræben at grandske og følge. Det er ei vanskeligt, Prinds. Dens Bud ere af Naturens algode Bestyrer prænteede dybt i enhvers Barm. Forfængelighed og Fremfusenhed kan lægge et Dække over dem; men kun Dorskhed og den Ondes Halstarrighed kan ganske udslette dem. De staae endnu i dit Bryst. Din forhen misbrugte Virksomhed, ledsaget af mandigen trofast Klæbren ved deres Hovedsætningers Fortolkning i Alfaders egen Lære, være anvendt til at borttage Dækket, og værdigen skal du fra nu af begynde Opfyldelsen af de Pligter, din Fader saa herligen opfyldte til sit lange Kongelivs sidste Dage. Modtag det Septer, han efterlod dig, og som jeg for dig allene, men for dig værdig dette Kongemagtenstegn, har bevaret." — „Kan Hiarne være uretfærdig, ei allene mod mig, men mod sit hele Rige, sagde Fridlef; og hvo er jeg fra i Dag, at jeg skulde paatage mig den Byrde, hvortil jeg først i Dag føler min Arm saa meget for svag?" — „Intet er saa vanskeligt, Prinds, at det jo ved mandig Stræben overvindes. Til denne Stræben fød-

 tes

tes du. Anvend den ligesaameget i Valget af dine Medarbeidere i Konge-Embedets Forretninger, som i det, du selv skal umiddelbar bestyre. — Men dine Høvdinger nærme sig for at hylde dig. Jeg er en fældet Mand. Jeg er ei til længer." — Han sneg sig bort. Høvdingerne kom, og Kongemagten blev Fridlef overdragen.

Hiarne var borte. Kong Fridlef giorde sig baade strax og længe siden megen Umag for at opdage hans Opholdssted; det var forgieves, han havde saa vel taget sig i Agt, at det ei var at opdage. Det var imidlertid kun til Medviderne i Hemmeligheden, at Kongen i Førstningen betroede Omsorgen for at opsøge Hiarne; thi efter Overlæg med dem blev det besluttet, at man ei skulde, førend Magten var bleven fast i hans Hænder, eller rettere, førend han havde betrygget sig sine Undersaatteres Kierlighed og Agt, ved at vise sig Regieringen værdig, yde Sandheden sin Ret, i ei at fordølge de virkelige Omstændigheder i Striden mellem ham og Hiarne.

Intet er lettere end for en Konge at vinde Undersaatternes Agt og Kierlighed. Dem savne aldrig Førster, som fortiene dem. Det koster allene, at være retfærdig, og ei at ville indbilde Undersaatterne, hvad disse dog aldrig troe, at

Regen-

Regenten ei selv er Menneske. Al den Godhed, man forhen havde baaret for Frode fornyedes nu paa hans Søn; og han fortiente den, thi han fulgte hans Exempel, men endnu mere Samvittigheds, det er sund Forstands og modent Overlægs Forskrift; Overlægs, oplyst af erfarne og prøvede gode Mænds Raad, og veiledede af den Aand, der hersker i Havamaals Lære, som han daglig med sparsom Klogskab modtog.

Det varede saaledes ei længe, førend Kong Fridlef offentligen torde bekiendtgiøre hans Forgiængers, den ædle og vise Hiarnes Adfærd i Striden med ham. Mange fattede derved rigtig nok ringe Tanker om Kongen, som og nogle om Hiarne, men de Fornuftige lærde derved, at skatte dem begge des høiere, og nu paa Kongens alvorlige Befaling kom Hiarne tilbage til Hoffet, modtaget der af Fridlef og alle hans vise Mænd — han havde virkeligen udsøgt vise Mænd til at være om sig — som hans og Rigets Skytsgud.

Ham overdrog Kongen nu, som Gesandt at gaae til Amunds Hof for at indbyde Frogertha til at deele Tronen med ham. Dette Gesandtskab opfyldte han saa, at han efter to Maaneders Forløb bragte hende med tilbage til Leire. — „Du, ædle Prindsesse, sagde Kongen, da han modtog hende, lærde mig først Virksomhed,

og at blues ved min barnagtige, ørkesløse Forfængelighed. Jeg fulgte dine Vink med Drengens Fremfusenhed, og blev dig mere og mere uværdig. Dydens Vink, som du gav mig, Ædle, oversaae jeg i min Fart. Den viise Hiarne giorde mig opmærksom paa den simple Klogskab. Jeg har dig af hans Haand; dig af ham! Behøver jeg at sige dig mere om hvor kier du er mig, som ei allene din men som Viisdoms og Dyds henrykte Tilbeder." — "Og Blidhed og Ynde skal denne Ædle udbrede over din Borg, over dine Handlinger, sagde Hiarne. Hun elskede dig allerede for de Egenskaber, Naturen havde lagt i din Barm. Hvormeget meere skal hun elske dig, da nu guddommelig Viisdom og Ynde, som hun selv udbreder, skal pryde hine Egenskaber."

Fridlef og Frogertha elskede hinanden, som om deres Foreening ei var et Første-Pars Foreening. De elskede Dyd, Godhed, Viisdom og Blidhed i hinanden. De fortsatte Skioldungstammen ved Børn, dem værdige, hvoraf Frode den Gavmilde var siden Fridlefs Efterfølger paa Tronen. Hiarne blev til sin Død Fridlefs Fortroligste Ven og bestandige Raadgiver.

Her

Her taug Sæmund. "Er din Snakken omsider til Ende, sagde Magnus." — "Det øvrige af Historien, sagde Sæmund, staaer ikke i Forbindelse med det jeg har fortalt." — "Retfærdigheden, som var uden Tvivl noget af det, du med denne Fortælling vilde lære Os, have da sin Gang, vedblev Hs. Majestæt. Vi gave dig Vort Kongelige allernaadigste Løvte, om en Belønning af et halvthundrede Stokkeprygl, om du allerunderdanigst kiedede Os. Men som du ei allene har kiedet Os, men næsten qvalt Os ved det dumme og endnu meere uforskammede Snak, du har lagt dine insolente Personer i Munden, med fornemmeligen med dine egne høist inpertinente Anmærkninger, saa ville Vi allernaadigst efter Vor Retfærdighed, at den dig belovede Løn skal vorde fordoblet." Dertil gav Hans Majestæt strax de fornødne Befalinger, der bleve iværksatte.

Efter et endnu samme Dag holdet Raad med et Par af sine smukkeste Maitresser lod Hans Majestæt strax sine Tropper samle under Anførsel af en atten Aar gammel General, som den eene af høibemeldte Maitresser selv havde valgt. De fik Befaling til saasnart mueligt at rykke ud mod Kong Harrald Gylle; og det var i denne Maitresses Arme Hans Majestæt Kong Magnus

gav

gav denne sin General de fornødne Befalinger, i Haab om at de Bedrivter, hans Tropper vilde udøve i denne Krig, skulde forjage den Kiedsomhed, der stedse blev ved, halstarrigen at forfølge ham.

Harald Gylle mærkede ei saasnart i Sarpsborg Krigstilberedelserne i Bergen, at han ogsaa jo samlede Folk, og inden Hans Excellence den unge Hr. General var halv færdig med sin Feltequipage, vare de andre norske Tropper alt ved Bergen. Som bekiendt, og som nærmere er at læse hos Snorro (i Magnusses og Harald Gylles Saga, det syvende Kapitel) blev Magnus tagen til Fange, hans Farbroder, der troede, han ei behøvede Synet, eller maaskee vilde forskaane ham at see længer paa al den Elendighed, en uviis Regent kan stifte, lod hans Øine stikke ud i Taarnet i Bergen, hvor han havde ladet ham hensætte.

Erobringen af Magnussens Andeel af Riget var Harald ikke vanskelig, thi han handlede bestemt, med Virksomhed, og selv. Paa hans Grumhed viste han en styg Prøve i sin Behandling med hans Brodersøn og Medregent.

Han lod sig i Bergen fortælle om Islænderen Sæmund, som havde saameget kiedet Kong Magnus. Han lod ham kalde. De talede længe

ge sammen; hvad, har man ei optegnet; men vel, at han strax efter den første Samtale hentede selv Magnus af Taarnet, og kiedede ham, ved en venlig og lang Samtale, maaskee ligesaa meget, som ved hans Riges Erobring. Han sendte derpaa Magnus til et Kloster i Tronhiem, og gav ham der en 120 Aar gammel Munk, hvis Behagelighed i Samtale han havde hørt tale om, til Selskab. Denne Munk havde af Alderdom i de sidste 20 Aar ogsaa været blind.

Sæmund forblev siden stedse hos Harald, og denne Konge blev elsket og agtet af sine forrige og nye Undersaatter for mange Dyder.

Endnu kiedede Magnus sig bestandigen meget. Han gav sig af Kiedsommelighed i Samtale med forbemeldte Munk. " Hvorledes, sagde han, er det mueligt, at Livets Kiedsommelighed, i et Kloster, ei for 80 Aar siden har endt dine Dage, og at du i 20 Aar har kunnet udholde denne evige Nat." — " Havde Livet været mig kiedsomt, sagde Munken, da havde det vel heller ikke holdt saa længe ud. " — " Hvorledes er det mueligt, at du ikke har kiedet dig? spurgte Exkongen. Jeg var Prinds, havde deilige Heste, og prægtige Hunde, og god Jagt. De smukkeste Piger forekom mine Tilbud. Jeg giorde Lysttoge til Søes i forgyldte Snekker med Silkeseil,

og øvede mig paa et stille Havs tomme Kyster i Søekrigsgrebene, og i at giøre Landgang. Jeg blev Konge; alle roste, alle tilbade mig; jeg havde paa østerlandskviis et Harem; alle kappedes om at moere mig; jeg forsøgte alt for at blive moeret. Islændere kom at undervise mig, og fortælle mig Eventyrer. Jeg blev detroniseret; mine Øine bleve udstukne — altsammen moerer mig ligemeget. Det er Kiedsomhed alt tilhobe."

" Og jeg, sagde Munken, fulgte tidlig mit Kald til at følge Krigen. Jeg drog med Landsmænd til Myklegaard til de østerlandske Keiseres Hof. Jeg blev forhaanet af mine Krigskammerader, fordi jeg studerede Botanik og Lægekonst. Jeg tiente slet, og kunde neppe leve. Jeg blev jagget af Tienesten, efter der ei at have giort andet, end efter Leilighed helbredet Syge og Saarede. Jeg kom i et Kloster, og studerede end videre Botanik og Medicin, samt de Sprog og Videnskaber, der give Veiledning i begge mine Hovedvidenskaber; med et stort Herbarium kom jeg tilsidst hid tilbage. Jeg levede ukiendt, skrev i min Videnskab Bøger, som ville findes i min Celle efter min Død. Jeg begyndte engang at kiede mig, og jeg gav mig til at undersøge Rensmossen, og fandt et Middel til at giøre den ligesaa lækker og sund, som den islandske Mosse.

Jeg

Jeg har derved forekommet et Par Gange Hungersnød i min Egn. Siden jeg blev blind, har jeg underviist mine Kammerader i det, jeg har vidst, og modtaget deres Underviisning i det, jeg ikke vidste; jeg arbeider i Almindelighed sexten Timer om Dagen, og det har undertiden giort mig ondt, at Søvn og Spisning skal fordre otte Timer hver Dag af den dyrebare Tid." — "Jeg beklager dig, sagde Magnus. Jeg føler ingen Drivt til at tilbytte mig din Maade at kiedes paa for min egen."

De Frigivne.

En Idyl af H. J. Voss.

Anders.

See kun det hvide Spetakel, som rasler henne i Busken!

Ih, Gud frels mig! hvad er det?

Kathrine.

Jeg er en Helvedes Aand. Bu!

Anders.

Men du gaaer som en Lysens Engel.

Kathrine.

Ja, nu er jeg omskabt.

Anders.

Helvedes Aand! hvad vil du?

Kathrine.

Annamme dig.

Anders.

Kom kun, her er jeg.

Ih, din Pokkers Tøs! Du trykker mig Munden fordærvet.

Kathrine.

Synger du her for dig selv, og siger mig ikke en Tøddel?

Bie kun! nu faaer jeg dig snart! Du skal faae Tøsien at smage.

Anders.

Tøsien? Ja den Sag den lærer nok Faer dig i Morgen i Kirken.

Men hvor fandt du mig her?

Kathrine.

Jeg gik saa ene i Haven,

Vandede min Rosmarin og min Myrte til Kransen i Morgen,

Sukkede, bad til Gud om Held og Lykke; saa gik jeg

Op og ned, og saae til Døren; o mon han dog kommer?

Men hvad nyttede det? der kom ingen Anders. Omsider

Hørte

Hørte jeg nogen klimpre ved Dammen. O det er Anders,
Det er Anders, som synger. Vips sprang jeg ned over Giærdet;
Giennem Torne og Tidsler. Find hvor mit Hierte det banker.

Anders.

Lille, søde Kathrine!

Kathrine:

Ja lille, søde Kathrine!
Og saa la'r han mig sidde allene, og vente og vente.
Bort Anders! du faaer ingen Kys. Jeg er saa forbittret.

Anders.

Haanden fra Munden, din Gaas! Jeg skal forklare dig Tingen.
Lige fra den Tid af, Baronen gav os vor Frihed,
Synger den hele Bye. Men, skjønt jeg selv ikke troer det,
Paastaaer den hele Bye, at jeg synger bedst af dem alle,
Og spiller bedst paa Fiol. Nu er just, seer du i Morgen,
Trekken samfulde Aar forløbne, siden Baronen,
Efter en frugtbar Høst, lod os forkynde vor Frihed,

Under Klokkers Lyd, og med Trompeter og Pau-
kker.
Naar nu Baronen selv er kommen til os paa
Marken,
Seer du, saa rekker vi ham en Krands af Ax og
af Blomster.
Den Gang var vi kun Børn; vi kiendte ei Træl-
dom, ei Frihed;
Men du hørte i Gaar den syndige Præken; da
alle,
Gamle og Unge græd; og Fa'er knap kunde tale.
Og vi trykte hverandre i Haanden —

Kathrine.

Du taler saa hæftig;
Og dit Øie glindser af Graad. Nu veed jeg alt
Resten.
Anders, den bedste Sanger og raskeste Karl her
i Byen,
Han har giort en Vise om Frihed, at synges i
Morgen;
Og nu øver han sig, at det kan klinge des bedre.
Kys mig, min Dreng! for det. Baronen fortie-
ner det rigtig.

Anders.

Ja, han fortiener nok meer end en lumpen Vise.
Min Pige!
Vidste du kun, hvor god han er, den naadige Herre.
Gamle

Gamle Faer, som i Aar havde bedst bestyret sin
Avling,
Gik fra Kirken i Dag, for at spise hos Herren til
Middag,
Som han pleier hver Søndag. Mens de sadde
ved Bordet,
Hviskede Junker Karl til den yngste Frøken
Marie:
Hør, veed du hvad, lille Søster! — I Morgen
bliver der en Glæde. —
Hvormed det, lille Karl? — Kathrine og Anders
skal givtes. —
Givtes? hvad er det? — Ih, veed du ikke, hvad
det er?
Først saa danse de, og derpaa saa sove de sammen.
Det laer vi jo Dukkerne giøre. Ja vist skal der
dandses,
Under den store Lind. Der er saa deiligt i Skyg-
gen.
Hør kun, saa spise vi der; og Papa og Mama spise
med der. —
Fruen vinkede ad ham, og sagde: hvad snakker du
nu, Dreng? —
Jo, jeg veed det nok, Papa har sagt det; og
bliver
Veiret godt i Morgen, saa kommer Oncle og
Tante

 Hid

Hid fra Grøndal; saa spise og dandse vi ude i Marken.
Hans og Peer og vor Gærtner skal spille paa deres Fioler,
Og Claus og Mads, vore Jæg're, de blæse paa Valdhorn i Skoven.
Ikke sandt, Papa? — Det er jo Kathrine og Anders.
Herren skiendte med smiil paa den Lille, og bad, at min Fader
Vilde for alting tie, for ikke at spilde vor Glæde.
Men den gamle Mand fik knap sat Krogkieppen fra sig,
Bag ved udr Ovn, før han ei kunde holde sig længer,
Græd som et Barn af Glæde, og reent ud fortalte mig hvert Ord.

Kathrine.

O, den naadige Herre! hvor faderlig sørger han stedse
For at glæde og gavne os alle. Gud lønne ham hisset,
Han, som lønner alt Godt! — Hvor lykkelig er han, min Anders,
Her paa Jorden endog! — Hvor han saa vender sit Øie,
Seer

Seer han smilende Børn, som alle kalde ham Fader,
Og velsigne ham, naar han kommer iblandt os og spørger,
Hvordan det gaaer med Arbeid i Marken og hiemme i Huset.
Alle bede for ham og hans, hver Morgen og Aften.
Syng dog, kiære Anders! o syng mig din Vise om Frihed!
Men naar faaer jeg mit Kys? Du tænker kun paa Baronen.

Anders.

Pige! tag Haanden af Skuldren. Ellers kan jeg ei synge.
Hør nu! det Halve af hvert Vers igientager Choret; saa slaae I
Frisk med Leen og Riven; og jeg gier Jer Tegn med Fiolen.
Ærbar, lille Kathrine! du seer mig saa venlig i Øiet!
See kun hen i Dammen, hvor Aftenrøden sig speiler.

Vi bringe dig med Sang og Dands,
Den skiønne, blanke Axekrands,
Som Brudgom og som Brud.
Med Fløitens og Fiolens Klang,

 Og

Og Klokkers Lyd, i Frydesang
Hvert Hierte bryder ud.

Os Frihed giver Lyst og Mod,
Hver Møe er frisk som Melk og Blod,
Som Røret rank og glat.
Hvor stadser ei den unge Mand
Med hendes Blomsterkonst, som han
Har fæstet paa sin Hat!

Du, som os denne Frihed gav,
See Træet, hvor det bugner af;
Dets Frugter rundt omkring.
Hist brøler Qvægflok uden Tal,
Her bræge Faar i grønne Dal;
See Hestens kaade Spring.

Hvor deilig stod ei Kornet her!
Spørg vore Lader! er enhver
Ei op til Taget fuld?
Og hver Dag Pleilen lystig slaaer,
Og Læs paa Læs til Byen gaaer,
Og Laden blier dog fuld.

Hvert Korn vi dog ei sammenrev;
Paa Marken nok tilbage blev,
Som Enken samle kan.
Kun den, som gaaer i Trældoms Aag,
Hver Smule skraber op, og dog
Kun Tidsler høster han.

Med Blaaebor-Krandse pynter sig
Vor Børneflok, og lystelig
Den dandser, sund og glad;
Og under alle Andre vel,
Og gier den arme, sultne Træl
Af sin Midaftensmad.

Vi stræbe trolig Aar fra Aar,
Forbedre Mark og Eng og Gaard;
Vi skaane ei vor Sved.
For Fogdens Svøbe er' vi frie.
Men Herrens Vink — det følge vi
Med sønlig Lydighed.

Hver Søndag, ved vort Keglespil,
Saa drikker vi hverandre til,
Og skienke bredfuldt Maal.
Vor Fader! længe leve han,
Som satte os i Friheds Stand!
Vor gode Faders Skaal!

Om Sommer Aft'nen ved vor Dør
Vi spille paa det smalle Rør,
Og glade synge vi:
Vor Fader! længe leve han,
Som tog os ud af Trældoms Stand!
Hei lystig! vi er' frie.

Vi bringe dig, med Sang og Dands,
O Fader! denne Axekrands,

Som Brudgom og som Brud.
Vi førte Plov og Harv med Lyst,
Og vi fik en velsignet Høst;
Vel den, som troer paa Gud!

Der hænger nu den blanke Krands,
Nu, Karle! frisk til Glædes Dands!
O syng hver Bondeson:
Vor Fader og hans kiere Slægt
Tag, Himmel! i din Varetægt!
Giv dem de Godes Løn!

Kathrine.

Det gik jo prægtig, din lille Skielm! O længe, ja længe
Leve den naadige Herre! O tænk nu kun, lille Anders!
Naar vor Baron engang døer, og vi alle, i Sørgedragt, vandre
Bag ved Kisten; og den gamle Mand, i sin Præken,
Græden̄de siger os alle, hvor god den salige Fader
Var imod os; — og vi, med Graad, strøe Blomster paa Graven.

Anders.

Det er en anden Graad, end der, hvor Bonden slaaer Frugt ned
Med sine raadnede Bødlers Been, og derpaa dem kaster
Hen,

Hen, med en Eed, i den Grav, hvor Heste og
Hunde forraadne!

Kathrine.

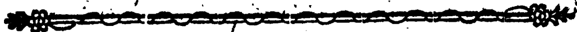
Tal ikke meer om Bødler og Been. Jeg er bange
for Gienfærd.
Anders! det lyner! saa sildig paa Aaret! vi faae
dog vel aldrig
Regn i Morgen? o see! nok engang! hele Dam-
men blev ildrød.

Anders.

Luften køler sig af.

Kathrine.

Ja, lad os dog kun staae op nu.
Marken damper, og nu er det koldt og fugtigt
om Aft'nen.
Kom mig ikke og syng, som vor hæse Degn syn-
ger Amen!

Elegie.

Gaae, lykkelige Sang, til min Seline,
Og undersøg, og mærk omhyggelig,
Om med en mørk, om med en venlig Mine
Den Yndige modtager, aabner dig!

Siig

Siig hende: Den, som sender dig, erkiender
Sin matte Sangs uvigtige Værdie;
Men siig dertil: Hans hele Hierte brænder
I hvert et Udtryk, hvert et Ord deri.
Mærk hver Bevægelse, mens sødt du hviler
I hendes Haand, og, naar du kysser den,
Mærk, om hun er fortørnet, om hun smiler
Ved din Forvovenhed, og kom igien!
Og siig mig alt! Dog nei! hvis hendes Øie
Blev mørkt, da det sig heftede paa dig,
Hvis med et flygtigt Blik hun lod sig nøie —
Jeg Ulyksalige! da lyv for mig,
Og siig alligevel, at mens du hviilte
I hendes Haand, som Tolk for Kierlighed,
At hun blev rød, og kyste dig, og smiilte,
Som om hun ei fortørnedes derved.
O! vilde hun mildtsmilende dig høre!
O! mag det, om du kan, at hist og her
Hun med sin Kind og Læbe dig maae røre!
Stræb, hendes blotte Bryst at komme nær!
Fald ned i hendes Skiød! Forsøg at glide
Derfra til hendes Fod paa Gulvet ned,
Og kys den, kom igien, og lad mig vide
Nøiagtig hele din Lyksalighed!
Og jeg skal kysse dig, og henrykt trykke
Dig til min elskovsfulde, kielne Barm,

Dig,

Dig, hellige! som misundt nød den Lykke,
At røre min Selines Bryst og Arm.—

Baggesen.

Elegie.

Af ængstlig Længsel nu mit Hierte gyser,
Min Siel er skiult i Nat, som Nordens Pol;
Thi for en anden Folkekreds du lyser,
Du, mine Dages elskelige Soel!
Og hvor er Lys for mig? og hvor er Varme
For dette Hierte? hvor er alt dets Lyst?
Kun i dit Smiil, og kun i dine Arme,
Og kun i salig Slummer ved dit Bryst.
Kun, hvor du er, min Himmel, Elskte, smiler,
Kun, hvor du er, omgiver Glæden mig;
Hvorhen du gaaer, did hele Himlen iler,
Du flytter hele Jordens Fryd med dig.
Ak! at jeg, som en Engel, ei kan svæve
Omkring dig, Yndige! hvorhen du gaaer;
At ei min Siel i himmelsk Lyst kan bæve
Paa Rosen, som henvisner i dit Haar!
At ei blandt hine Perler jeg kan nyde
I Kiæden om din Hals elysisk Lyst!
At ei mit hele Hierte sig kan gyde
I Lilien, som falmer paa dit Bryst!
Misundte Rose. Lykkelige Kiæde!
Tre Gange lykkelige Lilie!

Den hele Verden gav jeg bort med Glæde
For een af eders Lod, misundte tre!
Lad ei utakket Skiebnen eder byde
Den Lod, den nægtede Selines Ven!
Men ak! I Føleslose skulle nyde;
Jeg ømme, kielne, kun skal fatte den!
Ja! jeg skal i sin hele Vidde savne
Den Himmel, som med hende mig forlod,
Og i mit Helved længselfuld omfavne
Den tomme Luft, hvori min Engel stod.

Baggesen.

Najaderne
efterlignet af Dalins Original.

To Kilders Nympher trættedes om Rangen.
Den eene flød i jevne Mag;
Den anden, ei saa spag i Gangen,
Fremskyllede sit Vand med Suus og Brag.
Man hørde denne buldrende foragte
Sin stille Syster, der foer mere sagte.
I tidlig Vaar, med dristigt Fald,
Med af et Bierg sig denne Kilde vælted;
Den spredtes ad med dygtigt Skrald,
Dens Vand sig ud i Slettens Leerbund ælted,
Lidt samlet kun, i liden Bæk,
Krøb lumsk i dyndfuld Rende væk;

Og naar i Sømrens blide Dage
Der var ei meer af Iis og Snee tilbage,
Hvis Forraad giorde den, skiønt kort, saa vild,
Saa blev man neppe vaer, at den var til.

Hin derimod, som jevn og uden Pralen
Fra Biergets Fod udgiød sig taus i Dalen,
Forvandled' sig, nær skiulte rige Væld,
Til viide Søe, sin Egn til Fryd og Held.

I en af hin den Raskes tørre Dage
Keeg dens Najade krumpen af sit Dynd,
Og angrende sin tomme Stoltheds Synd
Udstønned Ruelsens den spildte Klage.

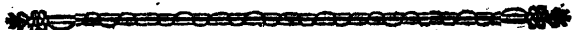
Omsomst! — Hun m[illegible] — retfærdig Skiebne bød —
(Sligt maae saatidt en forhen kiephøi Kryster)
Med Kryben tye til nys foragtet Syster,
Og søge Skiul i hendes Skiød.

Saa Elskovs Brusen jevne Venskab haaner;
Men Elskovs Strøm, trods al nasonisk Kunst,
Adspredes, bliver Dynd, gaaer op i Dunst,
Om ei i Venskabs Skiød den Tilflugt laaner.

Saa er din Buldren, kaade stolte Vid!
Stolt vover du vel tidt i Blinde
At haane jevn Forstand, upralersk Flid;
Usavnet skal du dog i Hast forsvinde,
Om ei hos disse du kan Redning finde.

Saa er din Støien, unge vilde Slægt,
Som tumler frem af Udspring i det Høie!
Hvad er du, og hvor længe skal du støie,
Om ei for jevne Mand du dig vil bøie,
Og i hans Skiød faae Skiul og Varetægt?

Litteratur.

Hr. Confessionarius Bastholm har udgivet Betragtninger over Selvmord.

Hr. Prokanzler Janson, har, efter Befaling af H. K. H. Kronprindsen, Publicitetens Ven og Befordrer, udgivet Beskrivelse over samtlige Universitetet i Kiøbenhavn tilhørende Midler og Indkomster. Ønskeligt var det, om samme Befaling maatte gives i Henseende til vore øvrige offentlige Stiftelser; og hvor megen Grund have vi ikke til at haabe det!

Fra en unævnt Forfatter have vi faaet: Ønsker om en General-Skole-Commissions og derefter en General-Skole-Directions Indretning. (Hos Schultz) Ogsaa med Grund kunde vi haabe, at disse Ønsker ikke blive blotte Ønsker.

Paa Hr. Agent Gyldendals Forlag er udkommet den første Deel af Tydsk og Dansk Ordbog, sammendragen af de nyeste og bedste Tydske Ordbøger; med en Fortale om det Tydske Sprogs og den Tydske Litteraturs Værdie for Danske, af Hr. Professor Baden.

Hr. Professor des Campeaux har udgivet Elemens de la langue Danoise avec un abregé des curiosités de la Ville de Copenhague, & des Environs en Danois & en Francois.

Af Hr. Conrector Langes dänische Sprachlehre für Deutsche, er, paa Hr. Prosts Forlag, den 2den Deel udkommen, som indeholder en poetisk Chrestomathie, og en Ordbog over Værket.

Hr.

Hr. J. Staunning har udgivet det 3die Hovedstykke af Anviisning og Opmuntring til en forbedret Jagttagelse af den offentlige Gudstieneste.

En unævnt Forfatter har udgivet et Skrivt, under Titel: Ved Leilighed af Fortællingen om Tronfølgeren i Gondar.

Vor Fortiente Digters J. H. Wessels samtlige Skrivter ere udkomne i 2 Dele, med Forfatterens Portrait og sex Vignetter.

Hr. Jakob Wilde, Personel-Capellan i Eger, har leveret et Udtog af den nordiske Mythologie, eller Othins Gudelære.

Hr. Mag. Hasses fortreffelige Skrivt Almuens Lærer, er nu sluttet med 2det Binds 4de Hæfte.

Tilfældige Undersøgelser om faste og vrange Begreber, angaaende Arbeide og Handel, i Anledning af Hr. Etatsraad Zoegas Forsøg om Altonas Banko og Mønt-Plan.

Af Hr. Professor Bangs nærmere Betænkninger i Anledning af ovenmeldte Forsøg, er udkommet en dansk Oversættelse.

Et Brev til en Ven, indeholdende Stof til Menneske-Kundskab eller Procurator-Conduite, i Anledning af en Executions-Forretning hos de Herrer Etatsraader de Coninck og Reiersen, som Directeurer for Expeditionen med Skibet Eenigheden. — I Anledning heraf ere udkomne nogle Oplysninger.

Bondekarl Anders Andersens korte og eenfoldige fremviste Behandlinger imellem Proprietairer og Bondestanden i Danmark, tildeels af mangfoldige Bønders Samtaler, fremsatte.

Endelig er udkommet, et maadeligt Udtog af Baron Trencks Levnet. To Taler, holdne i Vestindien af O. Tønsberg. Nye Løier fra Kiøbenhavn, første Stykke, og et Par andre Bagateller.

H.

Historien.

Uden for Europa.

At Mexico ved et Jordskielv har taget nogen Skade, have sildigere Efterretninger bekræftet, men derved er den ikke ødelagt, som det forhen hedte.

I Ostindien har Tippo Saib i sidste Decemb. vundet en stor Seier over Maratterne og deres med dem til hans Undergang foreenede Allierede.

Et Rygte har sagt, at den tyrkiske Storadmiral er i Egypten taget fangen af de Beier, han adskillige Gange har slaaet tilbage, men aldrig kunnet betvinge. Egypten er altsaa nu mere end nogen Tid unddraget fra Tyrkernes Overherredom, helst da Egypterne over denne osmanniske Feldtherres Udsuelser have fattet et aldeeles uforsonligt Had mod disse deres forrige Herrer. Storadmiralen skal have udperset 24 Millioner Piastre af Landets Indvaanere, som næsten alle skal være sendte til Constantinopel.

Den Stilstand, Venetianerne havde sluttet med Tunis paa 4 Maaneder, er med denne Maaned udløben, hvorved Fiendtlighederne kan mellem dem ventes fornyede i næste, om man ei har truffen Fredsvilkaar forinden.

Europa.

En af de vigtigste Nyeheder for indeværende Maaned meddeeler Tyrkiet os. Tyrkerne, som altid med yderste Modvillie have seet Russernes Fremgang mod deres Grændser, og anseet Keiserindens sidste Reise til Cherson, som For-

Sikkring om, at deres Mistanke var grundet, at dette Sted var udseet til det østlige Keiserdoms Hovedsæde, have faaet Bestyrkelse i denne dem frygtelige Forsikring ved at lade sig underrette om de Foranstaltninger, som der ere føiede for at opbygge en Deel nye Palladser. Denne saaledes for dem visse Kundskab foreenet med Uvillien over de Understyttelser, adskillige Barbarer paa hin Side det sorte Hav skal have faaet af Russerne] til mægtige Incursioner i osmanniske Lande, og over den Correspondence, de russiske Consuler i Aegypten og paa det adriatiske Havs Kyster have staaet i med Portens Fiender, har bragt den almindelige Uvillie mod Russerne til den Høide, at Divan ikke længer har kunnet modstaae Folkets Raab om Fredsbrud end til den 16 August sidstleden, da Krigen mod Rusland i Constantinopel blev erklæret. Man giorde forud adskillige Fordringer hos den russiske Gesandt, som han i sit Hofs Navn skulde, men ei kunde, eller vilde, bevilge; derpaa fulgte Krigserklæringen, og Gesandten Bulgakofs Fængsling i de syv Taarne, der dog kan, som der siges, være mere skeet for at betrygge Bulgakof mod Pøblens Rasenhed, end for at vise en aabenbar Trodsen mod Folkerettens Love. — Tyrkerne skal imidlertid med deres talrige samlede Tropper have begyndt Fiendtlighederne inden de russiske Grændser med Fremgang, og skal der allerede strax have været 60000 Janitscharer og Spahis uden for Oczakofs Mure; de vente til Foraaret at kunne drive Fiendtlighederne med 200000 Mand. Man har havt den Forsigtighed i Constantinopel

at tage Vaabnene fra alle Græker, og det ei alene Bøsser, Kaarder, o. s. v., men endog Knive, og alt hvad i Nødsfald kunne bruges som Vaaben. Større er ikke Tilliden til saa stor en Mængde af Undersaatterne. Der skal og imidlertid efter Krigens Erklæring have været et ikke ubetydeligt Opløb i Constantinopel.

Midt i alt dette finder Paschaen i Scrutari, Mahmud, sig bestyrket nok i sine Occupationer til at giøre den Efterretning troelig, at han vil lade, eller alt har ladet, sig krone som Konge i Albanien. Han omgaaes de Christne med Venskab, antager sig Oplysning og Opdragelses-Væsenet i sit Land, og lader i Scrutari et Bogtrykkerie anlægge. Ved den Magt, han alt har forskaffet sig, ved fælles Interesse med de christne Magter, og ved den Tillid og Godhed, han skal nyde af sine Undersaatter, kunde han altsaa være Osmannernes anden frygtelige Fiende, om ei tyrkisk Had mod Russerne, og maaskee den Føielighed, Porten nu tvungen maae vise ham, ikke drager ham til nu at giøre et med dem. En tredie, vist nok uendelig mægtigere, Fiende har imidlertid Tyrken allerede i Keiser Joseph, der alt har erklæret, som den russiske Keiserindes Ven, med al sin Magt at ville forsvare og hevne hende, og har allerede samlet Tropper til de tyrkiske Grændser, samt føiet Anstalter til at samle endnu flere.

Man tilskriver dette Anliggende, at den største Deel af de Tropper, Keiseren havde afsendt mod Nederlandene, for der med blodig

Magt

Magt, om fornødengiordes, at standse Urolighederne, er tilbagekaldt eller dog standset.

Efter nogle Samtaler med Keiseren d. 15de, 17de og 18de August, tillod H. M. de nederlandske Deputerede (Aug. Pag. 229), anseende deres Deputation som fuldendt, at reise hiem igien. Virkelig var der kun lidet med dem at handle, hvis den dem meddeelte Instruction, som stod i den hamborgske politiske Journal Aug. S. 760., er ægte, da den indeholdte næsten intet uden et reent Forbud til dem mod at indlade sig i noget Nederlandenes politiske Forfatning angaaende. Saavel Stadtholderindens Agtelse, Kierlighed og Deeltagen i deres Kaar, som deres gode Modtagelse af den fortørnede Keiser selv, men især den Orden, Klarhed, beskedne, mandige og overbevisende Tone, der hersker i samtlige deres skrivtlige Forestillinger, tale imidlertid for deres Sags Retmæssighed. Den Forestilling, med hvilken de brabandske Stænder besvarede Keiserens haarde Erklæring af 3 Julii, har staaet i alle Aviser, og fortiener at tages til Hierte af alle dem, som bestyrende Magt blev betroet. " De havde aldrig, sige de, tvivlet om Keiserens Hensigters " Reenhed. Deres Reclamations eeneste Hen" sigt var at give hans Retfærdighed fornøden " Oplysning. De viseste Regenteres Indsigter " ere indskrænkede: (saa lyde deres Ord) de ere " Mennesker: de kunne være ilde underrettede: " de kunne bedrages: de kunne bedrage sig selv. " Ingen viis Fyrste har kaldet disse Sandheder " i Tvivl " — der kan indsnige sig Misbruge i

 alt,

alt, men naar det kommer an paa Love og Stats-forfatning, saa maae Erfaring, saa maae Folkets Stemme, saa maae Folkets Repræsentanter afgiøre, om virkelig noget Misbrug har havt Sted. " Stod det allene til Souverainen
" at afgiøre saadant, saa betydede Loven
" intet. — En Particulier kan i saadanne Til-
" fælde bedrage sig; men en heel Nation, en af
" de meest sædelige og oplyste i Europa, en sted-
" se lykkelig, riig og blomstrende Nation kan
" ikke miskiende Midlerne til sin offentlige Lyk-
" ke. — Store Fyrster kan man sige store Sand-
" heder. En nyttig Grundsætning er for dem
" dyrebarere end alle Smigers Lovtaler. De
" foranstalte for deres Undersaatter alt hvad bil-
" ligt er; men en Magt, som ofte de svageste
" Mennesker bemægtige sig, tilkommer dem ikke,
" fordi den fornærmer Tronens Majestæt, og
" fordi det ei kan bestaae med dens Høihed —
" den Magt at kunne sige Fornærmelser " (det er Keiserens Udtryk, at ville have Medlidenhed med dem, som de tale om) — " Under en ret-
" færdig Regiering have troe Undersaatter ingen
" ulykkelige Følger (hvormed Keiseren truede)
" at befrygte." Der findes, til Keiserens, til det philosophiske Seculi Hæder, ingen Besværing af hans Majestæt mod Kiækheden i denne Undersaatteres Andragende for Landsherren.

Paa Folk, der saaledes tale Sandhedens usminkede men reene, men ædle Sprog, passer sig ikke Medlidenhed; men der har blandet sig Pøbel med i Sagerne. Det er geistlig Pøbel,

der

der foremaler den verslige Ugudeligheden i Klo-sterets Ophævelse, og denne væbner sig, og exer-cerer, og udmærker sig med Kokarder, som de Daarer i Holland. Disse fortiene Medlidenhed. Dem har Keiseren befalt, ikke at tillade sig deslige, til intet sigtende, intet udrettende Sammenrot-telser, hvis Virkning er, at den vinskibelige Ne-derlænder forlader sit Værksted og sin Næring, for at fornedre sig til at være en afmægtig, opræ-risk, feig Soldat.

Keiseren har stedse paastaaet, at han ikke har fornærmet Nederlændernes Rettigheder, og at alt, hvad han har foretaget, har havt deres Velfærd til eeneste Gienstand. Han fordrede efter Stændernes Afreise, ved en Skrivelse til Vice-Stadtholderen Grev Murray af 16 Aug., at alt, hvad han i Nederlandene havde foran-staltet, skulde strax sættes paa den Fod, det var førend sidste April; Skatterne for denne Mellem-tid erlægges; de af Stænderne afsatte Betiente paa ny indsættes; alle geistlige Stifter bringes paa denne sidste Fod igien, og de ophævede være for stedse ophævede. Naar dette var efterkom-met, saa vilde han indtræde i Underhandling med dem. Man har derpaa den 28 August protesteret mod disse præliminair Puncters Opfyldelse, som formedelst Folkets Giæring umuelig. Men da de Deputerede først den 18 Aug. alt vare afreiste fra Wien, lod Keiseren dem endnu kalde tilbage; talte endnu engang med dem, og har, som det sy-nes, bevilget dem nogen Mildhed i hine Puncters Opfyldelse, hvilken han dog i Betragtning af

 sit

sit Embeds Værdighed har maattet paastaae. Det er og mærket, at det hollandske Cocarde og Exerceervæsen i de østerigske Nederlande havde alt begyndt at tabe sin Tillokkelse for de brave Nederlændere, førend Ordren til Troppernes Tilbagekaldelse, eller Standsningen i deres Fremmarsch var begyndt at rygtes. — Man ventede, at en vedblivende Forhøielse af 3 Millioner Livres i deres Afgivter, og 2 Millioner, som Erstatning for de giorte Rustninger, med Vedblivelse af det meeste af Keiserens nye Indretninger, skulde blive Udfaldet. Der kan dog vel nu ventes et for dem taaleligere Udfald.

Imidlertid bringe de sidste Aviser igien den sørgelige Efterretning, at da Grev Murray i Bryssel vilde efter Keiserens Befaling formaae Borgerne til aldeles at nedlegge Vaaaen, vandt Pøbelen saa meget Overhaand, at den i dette Øieblik greb til Vaaben for at forsvare sin formeente Ret til ei at nedlægge dem. Betydeligt Nederlag skeede vel ikke, dog kostede det nogles Liv. Vicestadtholderen saae sig nødt til at give efter for denne ulykkelige Rasenhed, som formodentligen vil have flere og større Ulykker til Følge.

Holland. Den seenere Note, som den preussiske Minister leverede de hollandske Stater (Aug. 228) hvori gientages om Prindsen af Oraniens Indsættelse igien i sine forrige Charger, og Fyldestgiørelse for Fornærmelserne mod Statholderinden, blev af bemeldte Stater ubesvaret, som Fornærmende. Man giorde Anstalter til at sætte

Lan-

Landet under Vand for at forekomme de preussiske Troppers Indmarsch; man fortæller, at ved en af disse Innundations Prøver ere nogle tusinde af de prøvende Patrioter selv druknede. Patrioterne som i Utrecht udholdte en Beleiring af de Prindselige, og med store Ord forsikkrede, at ville udholde alt, og ei give sig, medens der var en Mand tilbage, og en Steen paa den anden i Byen, listede sig dog ganske hemmeligen om Natten imellem den 15 og 16 September i al Stilhed ud fra Byen, da de hørde, at de preussiske paa Grændsen staaende Tropper havde begyndt at gaae ind i Republikens Land. Thi den 13de d. M. droge disse Tropper i 4 Collonner ind, og de forhen saa tappre og broutende Hollændere fandt det næsten ingensteds raadeligt at giøre Modstand. Staden Gorichem, den første Preusserne nærmede sig til, lod vel til, en Smule at ville forsvare sig; men et Par Bomber tæmmede den. Nu flygtede de tappre Oprørere fra alle Kanter til Amsterdam, det eneste Sted, hvor man troer at have Innundationsværket i nogenlunde Stand. Alle andre Steder finder man det raadeligst, uden videre foregaaende Vidtløftighed at vige for den sig nærmende Overmagt. Ved Indmarschen synes og de preussiske Tropper, at følge Arvestatholderens forud givne Erklæring, og Manifestets Indhold, „at det hele Tog havde allene Republikens Bedste „til Øiemeed, at derfor ikke een rolig Borger „paa nogen Maade skulde fornærmes eller forstyrres, og at alting sigtede blot til Rolighedens almindelige Fornyelse.“ Den preussiske

 Magt

Magt har derfor uden synderlig Modstand allerede afklædt Oprørerne de misbrugte Vaaben; og hverken den af de saakaldte Patrioter ventede Franske Undsætning, eller Oversvømmelser, have endnu henved Maanedens Ende standset deres Fremgang.

Den af de sande, ei saa kaldte, Patrioter forønskede Revolution er derved tilveiebragt den 18de September, da alle de hollandske Stænder eenstemmigen, paa Amsterdam nær, have besluttet, at tilstaae Prindsen af Oranien igien alle de ham fratagne Rettigheder, indbyde ham til Haag, give ham Commandoen igien over Haags Garnison o. s. v. Efter to Aars Forløb er Arvestatholderen, den 20 September igien kommen til Haag i sin forrige Værdighed; og har han der Møie ved at holde de Oraniskes overmodige Triumpheren over Patrioterne, ved Vinduers Indkastning o. d. l. i Tøilen.

Allene Amsterdam, fuldproppet af Patrioter, og patriotiske Flygtninge fra andre Steder, fører endnu det gamle Sprog.

Ved nu at afvæbne disse Patrioter, vil man i Haag have opdaget en Sammenrottelse, som, om den havde faaet Tid til sit Anlægs Udføren, havde frembragt en af de sieldne græsselige Scener, hvormed Menneskehedens Historie er besmittet. Man skal i adskillige Patrioters Huse have fundet en meget stor Mængde Vaaben forstukket, bestemte til efter givet Signal, uformodentligen at anfalde og myrde alt hvad der hørde til det oraniske Partie, tilligemed den Fa-

ne,

ne, betegnet med et Dødninghoved og Timeglas, under hvilken Morderne skulle have vandret frem i dette blodige Ærende. Naturligviis har denne Opdagelse forvoldet en stor Deel Overbevisites eller Mistænktes Fængsling.

Disse ere Dagens krigerske, og meest Opmærksomhed sig tildragende Nyheder. Fra Frankerig udbreder sig vigtige Ulykkes Rygter, som dog ei ere endnu modnede til at fortælles. Det Parisiske Parlaments fortsatte Protestation mod Stempel Edictet og Skatternes Forhøielse paadrog det, som forhen er skeet, en Forviisning til Troyes den 6te August, hvor det vedbliver sin Protestation. Kongen befoel Skatteforordningen at skulle registreres i Rentekammeret; men ogsaa dette Collegium satte sig derimod, og blev truet med Forviisning. Alle Rigets Provincialparlamenter imodsætte sig det med lige Iver; og skal det være af den Vigtighed, det er, saa byrefuldt for Undersaatterne, at Forpagterne have alt buden for det første Aar 100, for det andet 125 Millioner Livres for denne Tillægsskat. Urolighederne i Paris vare mod Enden af August saa virksomme, at Regieringen fandt det fornødent, at ophæve med et alle Klubber og offentlige Samqvem.

I Besançon foraarsagede Kornets Bortførelse fra Magazinet, medens Mangelen i Staden voldede Dyrtid og Hunger, et Opløb, som skal have kostet mere end 1000 Menneskers Liv.

Un-

Under denne Tingenes Forfatning overleverede Rentekammeret Kongen (d. 6. d. M.) en vis Forordning til Underskrift, hvilken Kongen skal have viist tilbage med en meget unaadig Irettesættelse, som om dette Collegii Forslag, hvilket Kongen kunde nægte Autorisation, var en Majestæts Fornærmelse.

I Lyon har Mangelen paa Silke, og Dyrheden paa Levnetsmidler forvandlet største Deelen af denne Stads vindskibelige, arbeidende Borgere til Betlere, der leve nu af nogle mere Formuendes sammenskudte Almisser.

Det er troeligt, at Regieringen under saadan Tingenes Forfatning vel bliver nødt til at give efter, og ei at lade den nye Skat have Sted.

Man kommer nu efter, at den med Engelland sluttede Tractat er til Engellændernes, og ikke til Frankrigs Fordeel, da Manufacturisterne i Normandiet, hvor de ei længer kan finde Næring, flokkeviis drage ud af Landet; og alle Rigets med indenlandske Manufacta handlende Kiøbmænd opløste de voldsomste Klager.

De offentlige Tidender fortie de sidste Efterretninger fra det ei lykkelige Frankerig.

Fra Engelland har man skrevet, at General Faucitt giør en Reise til Tydskland for af Landgreven af Hessencassel at leie 15000, og af Hertugen af Brunsvig 10000 Soldatre, der tilligemed den preussiske Armee skal agere mod Patrioterne i Holland; man sender og virkeligen et Skib ind til Øerne i Sydsøen for at hente Planter af Brødtræet, hvilket man formoder vil paa mindre Plads, end Kartoflerne udfordrer, skaffe Negrene i Vestindien den fornødne Føde; da man i det oplyste Tydskland fuldkommen har retfærdiggiort Slave-Handelen, og lover den, trods adskillige philosophiske Drømmere, Bestandighed. Naar Krigene i Verden ved tiltagende Oplysning skulde blive sieldnere, og de mægtige Potentater efter det Forslag, der for kort siden skal være ventileret mellem Keiseren og Kongen af Preussen, formindsker deres Troppers Antal, og naar de smaae africanske Nationer skamme sig ved at sælge Europærrne

deres

deres Folk, da, paastaar man, skal endda Slavehandelen til Vestindien ikke komme til at mangle Recruter.

Der er i Enden af August sluttet en Convention mellem Engelland og Frankerig, en af hvis Hoved Artikler er den: at ingen af begge Nationer maae sende noget Krigsskib til Ostindien, uden den andens Samtykke; hvorved man haaber at have giort et Skridt endnu til varig Forstaaelse imellem begge Nationerne.

Spanien har i Sommer ladet anstille en nøiagtig Fortegnelse over Rigets Mennesker, for derefter at kunne dømme om de forskiellige locale Aarsager til Folkemængdens Afstagen, som man allevegne sporer. Af den Iver, hvormed man der paa nogen Tid i flere Grene har viist Opmærksomhed paa Nationens Opkomst, og af den Nidkierhed Prindsen af Asturien, som nu er optaget i Statsraadet viser for nyttige Foretagenders Iværksættelse, lover man sig, at de ventede Oplysninger, naar de blive indhentede, vil blive brugte. — Kongens Misforstaaelse med hans Søn, Kongen af Neapel, vedvarer, thi dens Aarsag, Ministeren Acton, vil denne ikke rydde af Veien.

Kongen af Neapel, som nylig har seet een af sine Provindser ødelagt ved det græsselige calabriske Jordskielv, seer nu en heel Egn af det paradisiske Sicilien forvandlet til en Askedynge, ved et overordentlig voldsomt Udbrud af Ætna den 18 Julii sidstleden. Tilforn i Sommer har en epidemisk Syge anrettet en ikke meget ringere Ødelæggelse i Palermo, ved der at bortrive 11000 Mennesker i en kort Tid. — Acton understytter og fremmer Kongens Lyst til at oprette hvad hans Stater i det hele formedelst disse physiske Ødelæggelser lide, ved at bringe Handel og Søefart i god Drivt. Der er nylig sluttet en Handelstractat mellem Neapel og Rusland, og Havnen Brindisi skal være overladt Russerne.

Paven har den Frugt af sine nye Toldindretninger, at Messen eller Markedet i Sinigaglia har været i Aar langt slettere end mange Aar forhen, og hans øvrige Finance har lidt et Stød ved den Mængde falske Bancosedler, som indløbe til hans Bank, Helligaands-

han-

banken kaldet, hvor man har opdaget, og maatte indløse falske Sedler for 35000 Dalere. Imidlertid vedbliver Hans Hellighed at trøste sig ved Canonisationer, og andre hellige Øvelser. En af hans Hofcavalierer, der skal hedde Grev Ranconi, har tegnet ham af, og sendt Kongen af Preussen Portraitet, hvorfor denne Monark har takket ham i et meget forbindtligt Brev, da han i Portraitet "har fundet de Træk der forkynde "Originalens høie Egenskaber og Dyder, hvilke "han erkiender."

Fædrelandet saae nylig en Lov, der friegav Handelen paa dets forhen saa anseelige Provinds Island. Det har i denne Maaned seet en Lov, som frigiver Handelen paa Finmarken, hvis Indskrænkelser saa meget havde nedsat og affolket denne norske Provinds. Vor Regiering erkiender, at Frihed udgiør enhver Næringsveis Held og Liv.

Rettelser
i Minerva for Maii 1787.

Pag. 160 Linie 7. frasige de Dem, i Stedet for: frasige sig de Dem
— 163 — 12. andre Tider, i Stedet for: ældre Tider
— 163 — 25. Mon den lange Fred har fordærvet den? i Stedet for: Mon den lange Fred har fordrevet den?
— 164 — 14. afskidrer, i Stedet for: afskildrer
— 172 — 23. Fruer, i Stedet for: unge Fruer
— 173 — 13. uden at være bedre end, i Stedet for: uden at være bedre, og uden at ville være bedre end